BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
33
A
32

STANISLAI RESCII
EPISTOLARVM LIBER VNVS.

QVIBVS NONNVLLA eiuſdem Auctoris.

PIA EXERCITIA

Pijs Lectoribus non indigna Pij quidam Vir adiungenda putauerunt.



BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Ex officina Horatii Saluiani.

NEAPOLI, Apud Io. Iacobum Carlinum, & Antonium Pacem. M.D.XCIV.

6. 33. A. 32

ILLVST.MO PRINCIPI
REVER.MO D. D.
ASCANIO COLVMNAE
S. R. E. CARDINALI.

Ioannes Franciſcus Lombardus
ex animo. S. D.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

CVM Staniſlao Reſcio Polonorum in hoc Regno Legato, ab ipſis vſq; Concilij Tridentini temporibus, magna ſemper mihi conſuetudo interceſſit, illo in Hoſij, me in Seripandi ampliſsimorum Cardinalium, & Legato-

rum

rum ſamiliaritate viuente, quam etiam tot interiectis annis per litteras renouare ſemper, conſeruareq; contendimus. Poſteaquam autem Neapolim venit, adduplicata eſt illa noſtra voluptas, cũ ex quotidiana conuerſatione, tum ex ſtudiorum, & occupationum communicatione, cum multa de litteris, multa de viris doctis, multa de bonarum litterarum amatoribus quotidie ſumma cum voluptate conferremus. Accidit autem, vt in eius aliquot epiſtolas inciderem, rerum ſacrarum præceptorumq; moralium pleniſſimas, quas diuerſis temporibus ad amicos ſuos conſcripſit, & nonnulla præterea plena pietatis exercitia. Hortatus ſum hominem, gloriolæ non omninò diligentiſſimum aucupem, vt in lucem ederet, nec in domeſtico puluere latere res luce dignas

gnas pateretur. Negauit vir moderatus initio, timens ſubire doctorum iudicia, Tarentiniſq; ſe diceus, & Conſentinis ſcripſiſſe non Romanis. Mecum tamen pro veteri amicitia, multò etiam plura lectu digniſſima ſcripta cõmunicauit, quæ excipi curaui. Interim etiam cum ex Polonia, tum ex Vrbe à viris doctis mouebatur, copiam vt rerum ſuarum tantò libentius faceret, quantò auidius expeterentur: ita vt adductus tandem fuerit, rem vt totam arbitrio meo permitteret. Ego verò collectas in vnum quinquaginta circiter epiſtolas Typographo edendas ſine mora tradidi, & cum ſciam quanta ſit authoris in Illuſtriſſimam Cel. V. obſeruantia, quam tibi etiam in intima Sarmatia probare conatus eſt edita tibiq; dicata in ſeptem Pſalmos Paraphraſi elo-

eloquentiſſima, ſub tuo quoque nomine, tuaque, quæ ſumma eſt, authoritate, has illius epiſtolas exire in lucem volui, vt & meum tibi ſingularem, & extraordinarium cultum comprobarē, & eam, qua in me, inque omnes bonarum litterarum amatores eſſe conſueuiſti, voluntatem fouerem quodammodo iſto officij genere atque conſeruarem. Tu Princeps Illuſtriſſime, quæ tua eſt humanitas, quemq; hodie bonarum litterarum quaſi quandam ſacram anchoram aſpicimus, & admiramur, ſtudium hoc meum ex ſumma in te profectum obſeruantia cogitabis, & nos cum Reſcio ſimul in tuis intimis numerare non deſines. Neapoli Vigilia Sancti Thomæ Apoſtoli MDXCIII.

STEPHANO REGI POLONIAE POTENTISSIMO

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Stanislavs Rescivs.

Epiſtola I.

CVm ex Vrbe Roma, Lauretũ verſus, pietatis cauſa proficiſcerer; in ipſa ciuitate Narnienſi, Reuer. P. Antonio Poſſeuino, Viro multis Dei donis ornatiſſimo, ad 3. Idus Septẽb. occurri: qui mihi literas Regiæ M. V. reddidit; & ea, quæ habebat in mandatis, verbis valdè bonis expoſuit: cupere videlicet M. V. vt ego Roma relicta in patriam reuertar; inq; aula Maieſtatis V. tum Reip. tũ Eccleſiæ Dei, quæ multis indiget præſidijs, operam meam nauem. Forè id Maieſtati V. gratiſſimum; nec me ab illa vllum clementiæ aut ornamentorum genus deſideraturum. Ex quibus ego verbis, & pietatem S.M. V. omnium prædicatione decantatam;

& de repræſentanda ſubditorum ſalute perpetuam quandam ſolicitudinem liquidiſsimè perſpexi: & illam etiam propriam M.V. laudem recognoui; quod in tanta ſua, tãq; eminenti poteſtate, maiorem ſuæ humanitatis, quam poteſtatis gloriam eſſe velit. Quod enim de me tam honorificè sẽtit: quò magis ego me deſtitutũ video, iis pręſidiis; quibus Eccleſiæ Dei rationes ſubleuari cõſueuerunt; quæq; mouere Principum animos, & ſolent, & debent, vt aliquem ornandum augẽdumq; ſuſcipiant; hoc magis perſpicio, iudicium hoc de me M. Veſtræ ex abundantia quadam humanitatis, & clemẽtiæ proficiſci, ac ad eundem benignitatis fontem referendum eſſe. Nec mihi certè potuit ex omnibus rebus, quas iſte ſol aſpicit, quicquam optatius, atque ad omnem laudẽ illuſtrius accidiſſe: quam in aliquo numero haberi ab eo Rege, & Domino: quem in hac propè: depoſita Reip. Chriſtianæ parte; tanquam vnum ex annalium memoria è cœlo delapſum, ad ſananda Orbis Chriſtiani vulnera: ac in omni re, veriſsimum certiſsimũq; totius pulchritudinis iudicium aſſecutum exiſtimant: cuius pietatem, Eccleſia; protectionem, ſubditi: virtutem, hoſtes; victi; miſericordiam; fidem ac prudentiam cæteri

omnes perſpexerunt: atq; hoc tam iuſtum, tamq́; temperans, & moderatum, M. V. imperium; patrocinium potiùs Regni Poloniæ eſſe, quam imperium interpretantur.

Quo nomine quantas maximas, animus meus capere poteſt: ago & habeo gratias: & quicquid tandem Deo de me, per ſuum in terris Vicarium ſtatuere viſum fuerit, cuius nunc mandato Sigillatoris officium, in Tribunali S. Pænitentiariæ adminiſtro, daturũ me eſſe omnem omninò operam polliceor & promitto: vt ſi cætera omnia, quæ ſummi atq; perfecti viri poſſunt, ingenium, iudiciũ, prudentiam, eloquentiam præſtare non potero; fidem certè, ſtudium, diligentiam præſtem; & honoris & fortunarum mearum auctoribus; ac in omnibus rebus quas ad tuendam & amplificandam gratiam rem, dignitatem. S. M. Veſtræ pertinere putauero, ſic me adhibeã; vt ex hac S. M. V. opinione, ad alios quidem animi voluptas; at ipſam autem M. Veſtram, benè iudicandi laus & gloria perueniat.

Interim autem, quod adhuc feci, ac facio in dies, apud iſtos venerandos Sanctorum cineres, quibus hæc æterna Vrbs abundat, Deum præcari non intermittam; quod olim Chriſtianos pro ſuis Imperatoribus: præca-

tos eſſe legimus, Vt S. M. V. det Dominus Imperium ſecurè domum tutam: exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum: Regnum quietum: Vitam prolixam: vtq; ſapiens ſit, ſicut habet ſapientiam Angelus Dei, & intelligat omnia ſuper terrã: & quod tanta animi viriumq; contentione laborat, iſtas religionis Chriſtianæ ruinas, in orbe toto Chriſtiano reficiat. Quod ſupereſt, me & ſeruitutem meam S. M. Veſtræ diligenter etiam atq;, etiam commendo. Dat. Romæ XVII. Octob. anni Gregoriani. 1582.

STEPHANO POLONIÆ REGI POTENTISSIMO

STANISLAVS RESCIVS.

Epiſtola II.

AD 20. diem Ianuarij, cum Illuſtriſsimus D. Andreas S. M. V. Fratris filius, in agro Tuſculano, ruſticaretur; venerũt ad me Maieſtatis V. literæ 19. Nouemb. in Breſciæ datæ: quibus mandat, vt conſilia M. V. de erigendo

gendo in Ciuitate Breſteñ. Societatis Ieſu Collegio ſuſcepta, apud S. D.N. promoueamus: quod etiam ea qua par eſt, fide & diligentia curabimus. Cæterum Benedictus Deus excelſus, qui abyſſalem, vt ita dicam, Hæreticorum ſuperbiam ferre diutius, ſuſtinereq́; non valens, te Principẽ iſtis tam ſanctis cogitationibus armatum, ad Regni gubernacula collocauit; in quo ad Orthodoxæ fidei ſalutem, & Regiam potentiam & ſacerdotalem vigere videbat induſtriam. Benedictus Deus. Non ſatis tibi putas, o Rex, immanem hoſtem viciſſe; triumphos duxiſſe; Regni fines protuliſſe; ſempiternã tuo nomini laudem & gloriam caſtris & armis parauiſſe: nullam etiam in ſumma Regni tui pace, pacem; nullam tibi requiem concedendam exiſtimas, niſi cum requie Sanctæ Eccleſiæ periclitantis: cui quicquid operæ, ſtudij, & pietatis impẽdis; tibi tuoq́; id Regno ſcis ſine dubio profuturũ. Et meritò quidẽ eius ſperare expectareq́; debes protectionem, cuius defendis veritatem. Tu Chriſti cauſam; vnà, Chriſtus te, crede mihi Regnumq; tuum vtraq; manu defendet: talemq; omnino Regni tui ſtatum eſſe volet; qualem tu Religionis eſſe volueris, Religatis enim ad verum veri Dei cultum ſub-

ditorum tuorum animis, quod in omni doctrina Chriſtiana pulcherrimum & vtiliſsimum eſſe dicit Nazianzenus, pax & cõcordia conſequatur neceſſe eſt: quæ apud Hæreticos propterea nulla videtur, quod animos omni metu vacuos rectaq; deſtitutos religione habeant. Idq; ità eſſe, in vrgendo Confœderationis articulo declarauerunt; per quem licet eſſent cædis & armorum periculo liberati, armatum tamen adhuc gerere animum cõtra Catholicos non deſierunt. Ijs tu artibus, ò Rex, cito in Regno tuo perficies, vt maiorum noſtrorum ſimus, quã ſimillimi; vel potius, vt omnes ſubditi tui, tãquam ſi tu eſſes, ita ſint. Quandiu enim Principes obediunt Prophetæ dicenti. Seruite Domino in timore: tamdiù ſubditi eorum Paulo obedient præcipienti; vt omnis anima ſubdita ſit ſublimioribus poteſtatibus: Tamdiù quoq; illud intelligent; Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit: & ſicut apud Magnum Leonẽ legimus. Quamdiu permanebit quod de Chriſto Petrus docuit; tamdiu permanebit, quod in Petro Chriſtus inſtituit. Sed veniam à M. V. precor. Neſcio quomodo fit, vt quã ex his M. V. conſilijs voluptatem accipio, eam non poſſim intimis medullis clauſam tenere. Nam

&in

& in magnis tempeſtatibus, ſummi nonnunquam gubernatores à vectoribus admonētur: & in lucta ſtadioq;, clarius à viliſsima plebe victoribus acclamatur. Et qui cæteros omnes celeritate ſuperat, is potiſsimum ſpectatorum vocibus, magis, atq; magis ad currendum incitatur. Quamobrem non verebor ego quoq;, ò Rex, aliam adhuc tibi currenti, teq; dignā pietatis exercendæ materiam miniſtrare; quæ curam ſancti pectoris tui exerceat: & præcedentium meritorum coronas multiplicare valeat; audaciam mihi Dei amico Abrahamo ſuppeditante; qui cum cinis & puluis eſſet, qualem ego quoq; me eſſe in conſpectu tuo profiteor, ac præmefero; auſus tamen eſt pro Sodomitis ſemel, & iterum & tertio creatori ſuo ſupplicare: ſicut & ego tibi Regi, & Domino meo ſupplico. Si in ciuitate tua Varſauień. inueneris decem Catholicos, nonne illam tua gratia protectioneq; dignā putabis? ſi viginti, magis etiam: ſi triginta, ſi centum, ſi mille tanto, etiam magis. Ecce tibi, ò Rex, pluſquam ſeptem millia Orthodoxorum offero, qui genua ſua non curuauerunt ante Baal, vel Islebienſem, vel Geneueń. vel Pinczouienſem, vel quemcunque tandem alium. Cum

his omnibus, ad tua genua prouolutus Deo dilectæ pietati tuæ humiliter ſupplico, vt iſtos Baalitas in Orthodoxa ciuitate tua,nō patiaris de fide diſputare, quos conſtat à fide deuiare: non patiaris doctrinam veritatis oppugnare, quos vides à Cathedra vnitatis aberrare. Iam per Dei gratiam declarata eſt in Concilio Tridētino veritas: iam detecta eſt ab Eccleſiæ Doctoribus falſitas: iam in orbe toto manifeſtata eſt nouarum doctrinarum fæditas: iam probata eſt Orthodoxorum vnitas. Quid aliud iſti in ciuitate Varſauien. quærunt, niſi mendacium? non video. Nam qui poſt inuentam veritatem aliquid aliud quærit, mendacium quærit: Tenebras quærit, qui in medio & perſpicuo die commētitium lumen inquirit. Mendacia deſyderat ſeminare, qui credit veritatem extra vnitatem habitare. Pacem habere in tua ciuitate deſyderas, iube ſubditos tuos omnes cum Chriſto pacem tenere. Pax extra pacis autorem quæri poteſt, inueniri non poteſt. Pro Chriſti legibus, ſecundum Chriſti leges pugnādum eſt. Quorſum iſti circulus? in quibus ſoli tantum impij ambulant? Quorſum circum locutiones? quorſum in reſcriptis dubia & ſine ſenſu verba? Quid agunt in luce tenebræ? Per

falſi-

falſitatem non itur ad veritatem. Veritas enim falſitatem, non falſitas debet vincere veritatem. Nec eſt, quod exiſtimes, vnquã eſſe quieturos veritatis inimicos; niſi rem eo perduxerint; vt, dicant omnes in Regno tuo. Non eſt Deus. Finem contendendi nullum ſtatuent, niſi tu feceris. Quin ergo tu potius, nulla vſus circumlocutione, zelum quem pro domo Dei, in corde clauſum geris, quemq́; ſæpe & libenter, & liberè profiteri conſueuiſti, ſcripto quoq; & calamo apud tuos ſubditos teſtari profiteriq́; non dubitabis: verbis non hodie & nudiuſtertius natis, ſed ante multa ſæcula, magno tũ iudicio à pijſsimis Imperatoribus meditatis; quorum gloriæ cum ſit æmulator: eſſe proculdubio voles & zeli & pietatis imitator. Verba autem legis ſic habent. Cunctos populos quos Clementiæ noſtræ regit Imperium, in tali volumus religione verſari, quã Diuum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis, religio vſq; adhuc ab ipſo inſinuata declarat: quamq; Pontificem Damaſum (tu diceres Gregorium XIII) ſequi claret. Nullus itaq; ſit, Hæreticis miniſteriorũ locus: nulla ad exercendam animi obſtinatioris dementiam pateat occaſio. Sciant omnes, etiam ſi quid ſpeciali reſcripto per fraudẽ

elici-

elicito ab huiuſmodi hominum genere impetratum ſit, non valere. Hæc tu tantum, o Rex, Orthodoxis populis tuis impera, reliqua Deo permitte. Agamus viriliter, ait Scriptura, pro populo noſtro, & pro Vrbibus Dei noſtri, Dominus autem quod in conſpectu ſuo bonum eſt, faciet. Aderit ille cauſſam ſuam agenti. Tu Chriſti procurator, ille tuæ voluntatis erit executor. Ita fiet, vt hæc, quæ inſtituis Collegia, hæc quæ congregas doctiſsimorum virorum examina, longè fælicius faciliusq́;, quos ab illorum pietate expectas fructus & vtilitates in Regno tuo proferent; ſi conatus illorum tuus Deo ſeruiens Principatus & fide & poteſtate iuuerit. Quod etiā à tua Deo amabiliſſima pietate & ſperamus & expectamus, prę cariq́; nunquam intermittemus, vt ad hæc omnia perficienda, det tibi vitam, quam mereris, & quem dedit Sacerdotalem iſtum Regiumq́; ſimul animum, ad multos annos conſeruet.

De coniuratione contra Dominū, & contra Sponſam eius Eccleſiam, quam Confœderationē vocant, multos ſæpè coram M.V. tam Catholicos, quam, qui ſe vocant Euangelicos, in vtramq; partē differentes audiui, iſtis neceſsitatem huius fœderis, iſto re-

rum

rum in patria ſtatu, oſtendentibus: illis, cũ Auguſtino aſſerentibus; Nullam eſſe poſſe Chriſtiano homini peccandi, atq; à Chriſto deficiendi neceſsitatem; cui vna ſola neceſſitas incumbit non peccandi. Mitto M. V. quę nobis quoq; tum Eccleſiæ Dei, tum chariſsimæ patriæ amor in hoc genere ſuggeſſit. Vnde ſpero videre quiſq; poterit, hæc quæ pacis cauſſa excogitata remedia vidẽtur, veris eſſe periculis grauiora. Iterum, atq; iterum me Regiæ Maieſtatis Veſtræ clementiæ diligenter commendo. Datum in agro Tuſculano. XXI. Ianuar. 1584.

NOTAE

In Articulum Confœderationis, quo Poloniæ Reges promittunt pacẽ ſeruare inter diſsidentes de religione, nec quẽquam propter diuerſitatem fidei, aut mutationẽ in tẽplis, pœnis afficere. &c.

Pax ſeruetur inter diſsidentes de Religione.

At aliter ſcriptura. Omnis qui non fecerit legem Dei, & legem Regis diligenter, iudicium erit de eo; ſiue in mortem, ſiue in exilium, ſiue in condemnationem ſubſtantiæ eius, vel certè in carcerem.

Pax

Pax ſeruetur.

Propter hoc, Audite verbum Domini, viri illuſores. Quia dixiſtis. Percuſsimus fædus cum morte, & cum inferno fecimus pactum: Idcircò hæc dicit Dominus. Delebitur fædus veſtrum cum morte: & pactum veſtrum cum inferno non ſtabit. Flagellum inundãs cum tranſierit, eritis ei in conculcationẽ.

Pax ſeruetur.

Quare id? Quia nondum tempus venit domus Domini ædificandæ. Sed nunquid, ait Dominus, tempus vobis eſt, vt habitetis in domibus laqueatis, & domus Dei deſerta?

Pax ſeruetur.

Talis pax, talem ſecuritatem pariet, qualẽ deſcribit Amos. Fugiet vir à facie Leonis; & occurret ei Vrſus: ingredietur domum, & mordebit eum coluber.

Pax ſeruetur.

Talis erit iſta Confederatio, qualis illa in Exodo tentatio, cum Iudæi dicerent; Eſtne Dominus in nobis, annon?

Pax ſeruetur.

Similis erit ſepulchro dealbato, pleno cadaueribus mortuorum.

Pax ſeruetur.

O crudelem pacem. Errauerunt, ait Dominus, greges mei in montibus, & in vniuerſo col-

ſo colle excelſo; & non erat qui requireret.

Pax ſeruetur.

Quid ſimulas? dic apertè. Quod perierat, non requiram; quod abiectum erat, non reducam; quod confractum erat non alligabo; quod pingue & forte, non cuſtodiam.

Pax ſeruetur.

Quæ pax? ait Iehu. Adhuc fornicationes Ieſabel matris tuæ, & veneficia eius multa vigent? Pax ſeruetur.

Per hanc pacem conteres, ſicut ait Profeta, catenas, ligneas, & facies pro eis catenas ferreas.

Pax ſeruetur.

Bonus ſermo Domini, ait Ezechias. Sit pax, ſed ſit & veritas in diebus meis.

Pax ſeruetur.

Quæris in Regno pacem? Orate pro ea ad Dominũ, quia in pace illius, erit pax vobis.

Pax ſeruetur.

Quorſum ambages, quorſum circuitus, cur non cum Elia dicitis, ſi Deus, eſt Deus, ſequimini illum.

Pax ſeruetur.

Quem Paulus conceſsit, tu Regi gladium eripis, ne ſit terrori diſcolis.

Pax ſeruetur.

Sed ſubditorum vitia ſi feras, facis tua.

Pax

Pax ſeruetur.

Dura promiſsio, turpis permiſsio; ſed longè erit acerbior ſolutio. quam neceſſe habebit lugere, etiam ipſe, qui fecit.

Pax ſeruetur.

In nomine Dei curas, quod nomen Dei blaſphemari permittes.

Pax ſeruetur.

Sed iuramẽtum non eſt vinculum iniquitatis. Talis autem pax hominem vero Deo tollit, à quo factus eſt; & immundis Dæmonibus ſubdit, per quos ſeductus eſt.

Pax ſeruetur.

Abſurdum eſt vt quos pæna meruit conſumare, etiam lucrum ſibi valeant vendicare.

Pax ſeruetur.

Quæ pax? Inter homines alis diſsidium, & pacem in Regno quæris?

Pax ſeruetur.

Scelus debet eſſe, tali quod lege tegitur. Scælera enim, & ſuum conſpectum reformidant.

Pax ſeruetur.

Vbi turpis medicina, ſanari piget.

Pax ſeruetur.

Non eſt pax impijs, ait Propheta.

Pax ſeruetur.

Citius inter flammas, & vndas: inter lucẽ,

& te-

& tenebras; inter lupos, & agnos.

Pax ſeruetur.

Quaſi diceres; Ignem in ſinu ferre, & non vri; licet, mendacium amplecti, & non falli.

Pax ſeruetur.

Sæua bonitas eſt, in perniciem rogantium exorari.

Pax ſeruetur.

Abominandũ remedij genus proponis. morbo debere ſanitatem.

Pax ſeruetur.

Ac ſi diceres; ſubmerge hominem, vt naufragium pingas. Domum incende, vt flammam exprimas.

Pax ſeruetur.

Abijcienda ſunt falſa remedia; quæ ſunt veris periculis grauiora.

Pax ſeruetur.

Sed ſi hæreſis fouetur; quod ſcelus punietur? Pax ſeruetur.

Si populus Regem ſuum hæreſis amicũ agnoſcet, cui crimini credet inimicum?

Pax ſeruetur.

Sed quid timebit reus, cum crimen viderit in ſactibus conſtitutum?

Pax ſeruetur.

Talis pax, ignis eſt doloſo tectus cinere.

Pax

Pax ſeruetur.

Vbi talis pax habetur, quid ei Regno timeas? Quod non times.

Pax ſeruetur.

Fax ad ſcelus præfertur: Nam quibus datum eſt omnia poſſe, optima præſumuntur elegiſſe.

Pax ſeruetur.

Nunquam vidi clementiam nocentiorem.

Pax ſeruetur.

At hoc eſt Hæreſim galea tegere. Difficilius cum armata pugnabimus.

Pax ſeruetur.

Pax iſta non emplaſtrum eſt, ſed ſcalpellum ſpongia tectum.

Pax ſeruetur.

Menſuram non quærit iniuria. Pax vera ſi in paruo violatur, in omni parte contemnitur.

Pax ſeruetur.

Sed tali pax, ſi cum bello de crudelitate certauerit, vincet.

Pax ſeruetur.

Scelus imperas. Nam qui non vetat peccare cum poſsit, iubet.

Pax ſeruetur.

Homicidij genus eſt, à præcipitio non reuocare.

Pax

Pax ſeruetur.

Obruitur innocentia, cùm relaxatur audacia. Pax ſeruetur.

Bene agere, & illicita non prohibere, conſenſus erroris eſt.

Pax ſeruetur.

Sæuiendi licentia aufertur; pereundi relinquitur. Pax ſeruetur.

Sed nihil eſt crudelius, quam ſic offendere, vt magis ſis offenſurus, ſi ſatisfeceris.

Pax ſeruetur.

Sic pacem in diſsidio poteris ſeruare; ſicut in aqua non eſſe, & natare.

Pax ſeruetur.

Sed remedia vacant, cum crimina indulgẽtur: & crimina manent, ſi remedia vacant.

Pax ſeruetur.

Iſta pax ſimilis erit Senecæ balneo, ſine ſenſu doloris peribimus.

Pax ſeruetur.

Hoc vero nihil aliud eſt, quam ignibus incendium extinguere.

Pax ſeruetur.

Sed ſicut omne homicidium, etiam extra ſyluam, latrocinium eſt; ita omnis hæreſis, etiam extra patriam maleficium.

Pax ſeruetur.

Fatetur facinus, qui iudicium fugit.

Pax ſeruetur.

Tali pacta pace, bello quodam muto, neq; nomen habente patria peribit.

Pax ſeruetur.

Quid eſſe prodeſt, quod eſſe non prodeſt?

Pax ſeruetur.

Prudentia ad maleficium abuti, nefas.

Pax ſeruetur.

Tali ſtante lege, non pax parabitur, ſed bellum differetur.

Pax ſeruetur.

Hoc non eſt aliud, quam poſt beneficium occidere. Pax ſeruetur.

Beneficium vocas, quod portam ad præcipitium aperuiſti.

Pax ſeruetur.

Peſtifera vis eſt, valere ad nocendum.

Pax ſeruetur.

Ad ſummam libertatem, nihil huiusq; in Regno defuit: niſi pereundi licentia; nunc, nec iſta. Pax ſeruetur.

O quam verum eſt illud, Scelera ſceleribus tuēda ſunt. Pax ſeruetur.

Quanto fuiſſet melius, ſilentio præterire, quam per iſtam indulgentiam numerari inter Principes publico malo natos.

Pax ſeruetur.

Bonitatis verba imitari, maior malitia eſt.

Pax

Pax ſeruetur.

Hoc vero eſt non ſanare, ſed in aureo lectulo, ægrotantem collocare.

Pax ſeruetur.

At ſecuritas delicti, delicti libido eſt.

Pax ſeruetur.

Argumentum morientis libertatis, liberè peccare. Non eſt libertas, quæ innocentiæ facit iniuriam.

Pax ſeruetur.

Sed clamabũt homicidia, furta, latrocinia, adulteria. Quid agis molliſsima diſciplina? Aut omnibus nobis hoc eſſe debebis, quod hæreſi; aut, nec hæreſi.

Pax ſeruetur.

Idem eſt, atſi dares gladium furenti, frigidam febricitanti, laqueum deſperato.

Pax ſeruetur.

Hoc ſcilicet agis, vt ſubditi tui omnia in Regno tuo habeant bona, præter ſeipſos.

Pax ſeruetur.

Regem agere non decet, quo rectè quiſquã accuſet.

Pax ſeruetur.

At Hæreticorum ne pacata quidem nequitia, toleranda eſt.

Pax ſeruetur.

Fœlix neceſsitas, quæ compellit ad melio-

ra; infælix libertas, quæ ducit ad deteriora.

Pax ſeruetur.

Te, per te, ò Rex, petit Hæreſis; Stare, niſi ſtante Religione non potes.

Pax ſeruetur.

Quorſum iſtud pallium? quorſum putamen? Nucleum proferte. Vale Deus. menſe perit; & corpus.

Pax ſeruetur.

Funem & ſcalam porrigis, & à ſuſpendio dehortaris?

Pax ſeruetur.

Cui bono? Vt Hæretici in tua poteſtate ſint. In ſua nunquam fuerunt.

Pax ſeruetur.

Si finis coronat opus, quid pacatum tali ſtante pace vidimus?

Clerum afflixerunt Lutheriſtæ.
Reges oppreſſerunt Caluiniſtæ.
Orço dederunt infantes Anabatiſtæ.
Chriſtum Deum negauerunt Trideiſtæ.
Deũ, cælum, orcum reiecerunt Atheiſtæ.

Pax ſeruetur.

Quid dicam aliud? Vincent nos vitia, niſi tota vincantur.

Pax extra pacis authorem quem poteſt, inuenire non poteſt.

MAR-

MARTINO AB AZPILCVETA DOCTORI NAVARRO

STANISLAVS RESCIVS.

Epiſtola III.

EGO vero non dubito, vir Deo dilecte, quin ea tibi omnia gratiſsima acciderint, quæ de Sereniſsimi, atq; à Deo coronati Regis noſtri STEPHANI laudibus, ex ſermone D. Treteri cognouiſti. Longè enim maiore cum laude, maioreq; cum fructu, hoſtis humani generis ab illorum pietate vinci profligariq; conſueuit; quos Deus in Eccleſia ſua ſumma cum poteſtate verſari voluit. Quanto plures enim Imperio ſuo ſubiectos habent, tanto plures exemplo, auctoritate, poteſtateq; ſua adducere poſſunt ad ſalutem; & ideò plurimùm de Principũ pietate, paſsim omnes Eccleſiæ Dei gratulantur, paſsimq; lætantur: quia non de ſolis, ſed de multis lætantur: iuſtam vt habere cauſſam videaris, tam prolixæ, tamq; amiciſsimæ gratulationis, quam in tua illa ple-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

na grauitatis epiſtola expreſsiſti.

Nam quod ad pietatem & religionem Sereniſs. Regis noſtri attinet; nihil hoc vno Principe cogitari poteſt conſtantius: nil in augenda & conſeruanda ea fide feruentius, quam à Chriſto & Apoſtolis acceptam docuit & docet vna Sancta, Catholica, Apoſtolica, Romana Eccleſia: pro qua caput ſuum omnibus periculis obijcere, mortem etiam oppetere non dubitaret, ſi per eam ſubditorum ſalutem repræſentari poſſe videret: idq; etiam fronte, vultu, oculis, præ ſe ferre nunquam intermittit: non eorum more apud quos, vt ait Tertullianus, eſt furtiua ſignatio, trepida gratulatio, muta benedictio: quos neq; calidos, neq; frigidos, ſed tepidos diuina ſcriptura pronunciat: verũ ad eum planè modum, quem ſe quoq; ſecutum eſſe Rex & Propheta gloriatur. Confitebor tibi Domine in Eccleſia magna, in populo graui laudabo te: & quem Seruator ipſe nobis omnibus præſcripſit. Qui me cõfeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre Cæleſti. Idq; tanto feruore facit, maiorem vt ex ea re voluptatem capere videatur, quod occaſionẽ adeptus ſit, bene de Eccleſia merẽdi; immo vero quod dignus habitus ſit, qui membrũ

fieret,

fieret, vnius Sanctæ Catholicæ, Apoſtolicæ, Romanæ Eccleſiæ: quàm in terris, in tam patenti, potentiq; Regno regnare. Vias etiam omnes, & rationes, & modos, omni diligentia contentioneq; perſequitur, quibus perficere poſcit; vt ſubiecti imperio ſuo populi, eam quam ipſe tenet Eccleſiæ Catholicæ fidem & religionem teneant: nec vlla ſint in Regno ſuo ſchiſmata. Ex hoc fonte ſaluberrima illa Maieſtatis ſuæ conſilia ortum acceperunt, de nouis Collegiis & Seminariis in Polonia, Lituania, Liuonia, Tranſyluania erigẽdis; de accerſendis optimis quibuſq; & doctiſsimis viris; de ornandis & augendis Catholicis; de maiorum moribus & inſtitutis partim conſeruãdis, partim quaſi poſtlimimò reuocandis. Ordinẽ Eccleſiaſticum non vulgari illo more, ſed præcipuo quodam honore, & beneuolentia proſequitur: illudq; ante omnia laborat, vt quæ ſunt Dei, Deo; quæ Cæſaris, Cæſari reddantur. Vnde factum eſt, vt Eccleſiaſtico Ordini priſtinæ vitæ, & pacis, ac tranquillitatis conſuetudinem, Hæreticorũ audacia penè intercluſam aperuiſſe; atq; ad bene de tota re Eccleſiaſtica ſperandum, quaſi ſignum quoddam ſuſtuliſſe videatur. Iuſtitiæ & æquitatis non ſolum eſt amicus,

ſed etiam amator. Leges patrias non patitur eſſe telis aranearum perſimiles, in quas ſi culex paruulus, vel exigua muſca inciderit, teneatur: ſi veſpa grandior, & telam laceret, & ſe periculis omnibus eximat. Facilis eſt in audiendo: lenis in diſcernendo: in ſatisfaciendo diligens: Cùm quid ſtatuēdum eſt, differt: cùm conſtitutum eſt, vt in rem conferatur, accelerat. Pauperis & pupilli, & viduæ præcipuam rationem habendam exiſtimat; potentis perſonam non accipit. Sed ſicut ſcriptura loquitur: Iudicat in Iuſtitia pauperes. Supplicantium verba; non manus, & ſarcinas reſpicit: cauſſam, non munera venientis attendit; & eos præcipuè in conſpectum ſuum admittit: quos laſſos & fatigatos, non ſuffarcinatos videt. Ita etiam & audit & exaudit; Vt gloriari poſsint, non quod Regi & Domino ſuo curioſa quæq; & pretioſa orbis terrarum munera attulerint; ſed quod ſua recuperauerint: quod opprimentis poteſtatem excuſſerint: quod pacē Regibus, quietem Eccleſiis, auxilium afflictis, impetrauerint. Sentit oppreſſor, cùm clamat oppreſſus; nec ſuperbit impius, cùm incenditur pauper. Sic ſe deniq; omnibus in rebus adhibet, nulla vt alia poteſtas, ab iis, quibus præeſt de-

ſyde-

ſyderari videatur. Cùm enim cæteros omnes vincat eius quam ſuſtinet dignitatis & authoritatis magnitudine; vincit etiam artificio beneuolentiæ colligendæ: nec vllum præſidium ad Regni ſui ſalutem, ei præſidio quod in amore ciuium conſiſtit, anteponẽdum putat. Timet timeri; ſcit amorẽ amore, arma armis irritari; illudq́; quotidiè in oculis ferre videtur; Quod prudentis opus eſt, cum poſsit, nolle nocere: quod ſtulti proprium, non poſſe, & velle nocere.

Sic enim ſubiectis ſibi populis imperat; vt ipſos de ſe, non ſe de ipſis creſcere ditariq́;, & eſſe quam beatiſsimos cupiat; nec vllius inopiam Regia ſua velit excluſam.

Facilè ignoſcit; tardius vindicat: & hanc ipſam vindictam, pro neceſsitate tuendæ regendæq́; Reip. non pro ſaturandis inimicitiarum odiis exercet. Veniam autem non ad impunitatẽ inquitatis, ſed ad ſpem correctionis indulget; & ſi quid aſperius cogitur aliquando decernere, miſericordiæ lenitate, beneficiorumq́; crebritate compenſat. Luxuria quoq; tanto eſt illi caſtigatior, quanto poſſet eſſe liberior; mauult enim cupiditatibus prauis, quam quibuſlibet gentibus & populis imperare. Scit difficile non eſſe cæteros in officio poteſtateq́; continere, ei

re, ei qui in ſua poteſtate eſſet. Aditum ad ſummos honores nullius vult virtuti præcluſum; ſed omnium pietati & induſtriæ patere debere exiſtimat omnes in ſuo Regno dignitatis & honorum gradus. De cæteris optimi Regis laudibus, de Prudẽtia, Temperantia, animiq; magnitudine difficilè eſt omnia iſto loco memorare. Faſces iſtos, & ſecures, & iſta quæ gerit ſceptra, Regię potius authoritatis inſignia, quam poteſtatis & crudelitatis inſtrumenta putat; iſtas etiam opes, & vitæ dignitatiſq; præſidia cæteraq; fortunæ munera, quibus abundat, magis audit ſua eſſe, quam ſentit. In domum, gazamq; Regiam, non in animum; quicquid fiſcum auxerit, recipit. Aulæ ſuæ Regiæ, longè quam ante grauiorem & conſtantiorem eſſe diſciplinam voluit: neq; enim in illam ocioſis & inertibus, ſed aut armorum, aut librorum ſtudioſis & amatoribus acceſſum aperiendum putauit: memor illius quod Bernardus admonet: Clauſtra & monaſteria omnes debent recipere; vt poſsint omnes bonos facere: Curia vero bonos tantũ debet admittere, quia facere neſcit. Quod enim operęprecium in Repub. afferret optimi Regis ſapientia, vbi ſententia præualeret eius miniſtrorum, longè quam ille aliter

ter ſentientium? aut quis poſſet eſſe fructus meditati, prudentiſq; conſilij, ſi ratio exequendi eorum eſſet curæ fideiq; commẽdata, qui vitæ ſuæ rationes priuatis ſuis commodis & vtilitatibus metiuntur? Tam profectò inutilis & ſuperuacanea eſſet optimi Regis pietas, ab improbis miniſtris & executoribus obſeſſa, quam minimè tuta eſſet vnius hominis ſanitas, à vicino venenatoq; ſerpente circumdata: imò verò ſatius eſſe quidam exiſtimant, corrupto deprauatoq; Rege; miniſtros & conſiliarios eius in aliqua virtutis ſapientiæq; parte conſiſtere: quàm illo ſano & intelligente, iſtos deſipere, atque inſanire. Sicut in illo Beneuolo optimo, & ſapientiſsimo ſcriptore, & Cancellario videre licet: de quo in Eccleſiaſticis annalibus legimus. Neq; enim dicere poſſumus hominem ſanum, cuius latera malè ſunt affecta: nec eum Principem nomine Prudentiæ commendare cuius latera miniſtris impobis innittuntur. Quo factum eſt vt id Maieſtas eius aſſecuta videatur, quod magna ſæpe deſyderãt faſtigia; quodq; omnia poſsidentibus deeſſe plerumq; conſueuit; homines videlicet, qui verum dicant: quæq; ſectè ſentiunt, & liberè & libenter ſuis principibus aperiant. Orbem olim vniuer-

uerſum, ſicut alicubi legimus, Imperio ſuo ſubiectum Auguſtus habebat: alterum tamen Arippam, & alterum Męcenatem habere non poterat. Adeò fuit difficilè inter tot hominum millia ſaltem reperire duos, qui vera ſuis Principibus liberè libenterq́; dicerent.

Iam verò de laudibus bellicis, ſi vellem omnia ſigillatim recėſere; periculum eſſet, ne cuiquam ficta potius, quam facta videantur. Hoc indubitatum eſſe res ipſa loquitur: quod ſtatim vt fortiſsimus Rex, armatus in aciem prodiit, Baſilij Magni Moſcorum Ducis, hoſtis ſui, animum, immanitate barbarum, varietate leuiſsimum, perfidia periculoſiſsimū perdomuit: vaſtiſsimaſq́; prouincias & munitiſsima caſtra minimo ſuo incommodo, ex illius poteſtate eripuit: quaq́; tulit impetum, victorias & triumphos reportauit; tantumq́; ad extremum iſta ſua fortitudine perfecit: vt cum antea Moſchorum gladij, ab inferenda Litraniæ vaſtitate, partim obiectu fluminū, partim denſitate ſyluarū, partim paludibus prohiberentur: etiā ſi nūc amnes aruiſſent, ſyluæ deflagraſſent; paludes deſiccaſſent; nō naturæ præſidijs, ſed ſola rerū geſtarum gloria, Poloniam tutā munitamq́; haberemus.

Pugna-

Pugnarũt quidẽ cum Moſcho, alij quoq; Poloniæ noſtræ Reges,ſed poſt illorum pugnas pugnauimus,poſt pugnam Regis STEPHANI vicimus. Illi fecerunt; iſte bellum ſuſtulit: ac illam gentis prouinciæq; noſtræ notam, quaſi muris atq; lapidibus deſtituti ſimus, re & veritate refutauit. Oſtendit enim omnibus,quod Polonia noſtra ibi muros habet, vbi muros non habet. Muri nãq; Regni Poloniæ arma ſunt; nec eſſe quicquã difficilius,quàm iſtius muri ſoliditatẽ perrumpere,aut armatæ nobilitatis latera hoſtili gladio confodere.

Militarem quoq; illam maiorum noſtrorum diſciplinam, & exercitationem, non ſolum in acie,verumetiam domi ita reſtituti: vt exiſtimari debeat; tam illuſtres victorias, non caſu fortunæq; munere, ſed propria virtute quæſiuiſſe.

Non patitur enim, vt milites ſui in bello primum atq; in acie armis vti incipiant: neq; manus & lacertos antequam neceſsitas poſtulet moueant: haſtaſq; & gladios, & lanceas exerant: ſed hanc præcipuam in ſumma quoq; Regni ſui pace, aulæ ſuæ occupationem eſſe vult, vt armis veluti natura cohærentes Satrapæ, nullas vnquam capiant bellicæ exercitationis inducias: ſed

tanquam

tanquam in procinctu contra hoſtem poſiti, omnia belli incommoda ferre toleraq́; conſueſcant. Itaq́; eos quotidiana conflictus meditatione, vſuq; armorũ comparat atq; inſtituit: vt nõ modo corpora, ſed animi quoq; militum fortiores & ardentiores in aciem prodeant: facilimeq́; prælia & difficultates omnes tolerent. Acutis ſunt auribus ad præcepta; oculis ad ſigna; manibus ad opera: dare vulnera paratiſsimi ſunt, accipere verò tardiſsimi: nec ſolum in fuga, verumetiam in fugę meditatione & conſilio extremũ dedecus & ignominiam ſitam putant. Seruos quoq; & familiares & ipſos quoq; calones, ita inſtructos & inſtitutos habent, nil vt à pugnaciſsimis differãt: neq; peritia rei militaris, neq; etiam viribus à quoquam niſi à Dominis ſuis vincantur: mirum vt videri non debeat, tam potentes, tamq; remotas, tam potẽtis inimici prouincias in poteſtatem Deo dilecti STEPHANI tam celeriter conceſsiſſe: pluraq́; nos indies atq; maiora tum domi tum foris & ſperare & expectare: ac penè etiam omnia (quo nomine tibi Chriſte ſit ſempiterna laus & gloria) ad eam ſpem parata videre.

Quod autem hominum voculas memoras quibus tantarum laudum gloria quaſi

inqui-

inquinari videtur; ad ea quoq; paucis reſpõdebo: non vt diuiſionis & diſſenſionis patrocinium ſuſcipiam, quam ego religionum & ſanctitatum peſtem, & Rerumpub. excidium ſtatuo: ſed vt hoc quoq;, iuſto, licet nobis occulto Dei iudicio accidiſſe videas: qui ſolus ex malis initiis fortunatos exitus producere, beneq; etiam non bonis vti conſueuit. Vt omnino dicamus, ex animo, Manus Domini fecit hæc omnia: nec vnquam in filiis hominum, filiis graui corde, filiis diligentibus iniquitatem: ſed potius ſpem & fiduciam noſtrã repoſitam in eo habeamus; qui ſolus mari ventiſq; imperare, praua directa facere, & aſpera in vias planas exequare conſueuit.

Quod enim propter diuiſa diſſecta Hæreticorum ſtudia diſſentienteſq; de eligendo Rege ſententias, electionis auctoritatẽ, & electi Regis dignitatem iminutam exiſtimant: hi profectò de nobis nimis altè, nimiſq; magnificè ſentiũt: qui in tam patenti potentiq; Regno, in tanta electorũ multitudine, in tanta Nobilitatis numero, quæ non ſolum cogitationes, ſed etiã verba & facta ſua libera ſemper eſſe voluit, Interregni tẽpore, animis ſuperiorum adhuc temporum licentia præſidentibus; tantam illam multitu-

titu-

titudinem, quæ centum equitum millia ſuperaſſe exiſtimatur, in contraria ſtudia, diſſentienteſq́; ſententias ſcindi poſſe non putabant. Cuius rei cauſſam ſi nihilominus paulò curioſius inueſtigare voluerint; totidem planè verbis, importuniſsimus eorum quæſtionibus reſpondebimus, quibus Saluator noſter Iudæorum interrogationi, de cęco nato? reſpondit; Vt manifeſtetur glõria Dei. Longè enim illuſtrius in eo gloria Dei manifeſtatur; cum ex malis cauſsis, maliſq́; initiis; effectus bonos fortunatoſq́; exitus apparere videmus: quam ſi nulla omninò mala, nullaq; incommoda res & rationes humanas perturbarent.

Duodecim olim erant Apoſtoli, quos ad hoc ampliſsimum munus ipſe Dominus & elegit & vocauit: factam tamen eſſe inter eos contentionem legimus, quiſnam illorũ maior eſſet in Regno cælorum. Quid interceſſerit inter Abraham & Loth: inter Iacob & Eſau: inter Ioſeph & fratres eius; inter Saulem, & Dauidem: inter Dauidem & Abſalonem, ſacra ſcriptura memorat. Integras etiam Tribus & Prouincias, in diuerſas ſententias ſectas diſſectaſq́; accepimus. Iuda & Iſrael, Roboam & Hyeroboam; Hieruſalẽ & Samariam; In decem millibus illis,

quæ contra Madian, Gedeon ille Dux admirabilis in aciem eduxit, quam quæſo te, cauſſam diuerſi diſſentientiſq; conſilij adfe remus, quod alij quidem aquas, manu ad os proijcientes lambebant, omnis autem reliqua multitudo flexo poplite bibebat. Regi quoque, Deo chariſsimo Dauid, nonne alij quidem ludibundi occinebant, occidit Saul mille, & Dauid decem millia: Alij autem dicebāt. Quis eſt Dauid, & quis eſt filius Iſai? Filio quoq; Dauid, Salomoni Regi, nonne alij lætiſsimis fauſtiſsimiſq; vocibus acclamabant. Viuat Rex. Adonias autem frater, & qui cum eo ſentiebant, propter inuidiam à conſpectu eius fugiebant? Et hæc omnia illis temporibus, & ſæculis accidebant, cum Deus ipſe Reges eligebat, electos Prophetę vngebant, & editis miraculis confirmabant. Non eſt itaq;, quod nobis, in quos fines ſæculorum deuenerunt, diuiſionem & diſſenſionem obijciant, ſed eſt potius, quod ex animo plane Chriſtiano gratulentur, quod is ſit eius, quem videmus, diuiſionis & diſſenſionis exitus conſecutus. Gratior eſt poſt tempeſtatem, tranquillitas: poſt bellum, pax: poſt tenebras lux: poſt diuiſionem, vnio: poſt diſſenſionem, conſenſio: Acciderūt hæc omnia, ne diceremus. Noſtris viribus libe-

rati ſumus: ſed vt daremus gloriam Deo, cuius manus fecit hæc omnia.

Sed nil, aiunt, illa conditione cum qua Regni poſſeſsionem adijt, Religioni Chriſtianæ periculoſius cogitari poteſt; nil Chriſtiano, Catholico, & Orthodoxo Principe indignius, quod in Regno ſuo ius dedit ſceleri: quod Hæreticis, Chriſti Regumq́; ſuorum perduellibus impunitatem; quod quiduis credendi licentiam interpoſito iureiurando promiſit. Nil igitur erit illis quoque Regni Salomonis initijs tetrius, & abominabilius, quod à Patre Dauid ea lege & cõditione accepiſſe legitur, vt quamplurimos magni nominis viros occideret, quos etiam occidit, non ſolum Patris ſui inimicos, ſed etiam fratrem ſuum Adoniam: Dicit tamẽ eadem ſcriptura; quod, Dilexit Salomon Dominum ambulans in præceptis Dauidis patris ſui.

Iuſiurandum illud non fuit, impietatis fomentum; ſed infirmitatis lenimentum: non fuit infidelitatis nutrimentum; ſed longanimitatis argumentum: non fuit erroris iudicium; ſed patientiæ officium. Saluare volebat, quos viuere permittebat. Si Saulum Dominus cum in terram proſtrauiſſet, ſtatim occidiſſet; quanto Apoſtolo Eccleſia

Chri-

Chriſti caruiſſet?Si plectendi ſummo ſtatim iure eſſent omnes omnium mortalium errores; quotus quiſq; ſuppliciũ euaderet?Chriſtianæ perfectionis eſt, Ait Aug. pacificum eſſe, etiam cum pacis inimicis, ſpe correctionis,non conſenſu malignitatis. Sciebat optimus Rex extrema ſupplicia, nõ niſi immedicabilibus ſceleribus deberi : cum vt pereat,etiam pereũtis intereſt. Nulla quippe poteſtas, ad vltima exigenda ſupplicia peruenit,niſi quæ prius remedia cõſumpſit. Deus ipſe quod vult cito conſtruit,tardiſsimè vero deſtruit. Septem diebus totã iſtam cæli terræq; molem condidit, & vnam ciuitatem Niniue, niſi poſt exactos quadraginta dies euertere noluit. Ipſe quoq; gentiliũ Poetarum fabulæ, vt homines humani ſanuinis parſimoniam docerent, ne Ioui quidẽ ſuum conſilium ſatis eſſe, nec niſi Aduocatis in Conſilium Dijs, proijciendi fulminis liberam poteſtatem,permittere voluerunt.

Regem enim, etiam ſolum, prodeſſe omnibus oportere exiſtimabant: nocere autẽ, aut extremis ſupplicijs afficere,non niſi, cũ pluribus expedire poſt omnia tentata remedia,ita viſum eſſet.Rex quippe bonus,velut quidam Regni ſui debet eſſe medicus : qui ægros ſuos dolentibus oculis aſpicit, nec

quicquam eorum furoribus & iniurijs dum ſanantur,commouetur. Conſilia eius debet eſſe velut quædam medicina,quę non ſolum bonis, ſed etiam ſceleratis opem & auxiliū miniſtrat. Ius fori paſsim omnibus dicitur: pace Regni etiam homicidæ fruuntur. Sua apud iudices repetunt,etiam qui aliena rapuerunt. Legum præſidio qui plurimum in illas peccauerunt proteguntur. Murus publicus & percuſſores, & latrones, ab hoſtiū incurſu defendit. Hæc enim eiuſmodi & legum, & Regum beneficia non poſſunt bonis contingere,niſi darentur & malis. Satius eſt autem,& malis prodeſſe propter bonos,quā bonis deeſſe, propter malos. Quid, ſi quis ſurdos plectendos putaret, quod ſui principis Imperia non audirent? Quid,ſi quis per agros: & deſerta viæ ignoratione oberrantes, expelleret potius quam in rectum iter deduceret? quid ſi pueros intemperantius caſtigaret, quod neglecta patris ſui voluntate ludibundi vagarentur? Quid ſi quis iraſceretur hominibus quod in tenebris ambu lantes parū firma veſtigia poneret? Quid ſi quod ægrotant, ſeneſcunt, fatigantur, moriuntur? Ad hæc profectò humani generis incommoda non iraſcendum, ſed inſamendum eſſet. Magnus erat & electus atq; ſanctifica-

ctificatus à Deo ſacerdos Aaron, neque tamẽ repugnaſſe legitur dicenti populo: Surge, fac nobis Deos qui nos præcedant; ſed inaures tãtum filiorum filiarumq́; petijſſe: quas formauit opere fuſorio. & fecit ex eis vitulum conflatilem. & cum obiurgaretur à Moiſe, quod induxerit ſuper eum peccatum maximum. Noſti, inquit, populum iſtum, quod pronus ſit ad malum. Gedeon quoque etiamſi iuſſus eſſet à Domino aram Baal: & nemus vicinum ſuccidere, timens tamen domum patris ſui, & homines illius Ciuitatis per diem noluit facere, ſed omnia noctę compleuit, Lento, ait ille, minimèq́; prę cipiti remedio opus eſt, contra mala continua & fœcunda: non vt illicò deſinant, ſed ne quando vincant. Quod in iſto toto confœderationis negotio piētiſsimum Regem ſpectaſſe exiſtimant. Tam enim fuit ſemper amans ſuorum ſubditorum, tamq́; benigna natura omnium Regum noſtrorum; vt, cum cæteri noua quotidie ſubditis ſuis imponãt onera: illi quotidie nouis donent exēptionibus & libertatibus.

Niſi quòd Rex optimus nullum prorſus remedij genus, nullam medicinæ ſpeciem & occaſionem prætermittit: qua poſsit in Regno ſuo perficerę; vt ſaluis hominibus, ho-

minum errores interire queant. Hinc illa, de quibus,iam diximus, præſidia; Collegia, Societates,Conciones,Libri, cæteraq; pietatis & charitatis inſtrumenta, per quæ ſubiecti ſibi populi, prius docerentur, quam terrerentur; initium acceperunt. Si enim terrerentur, & non docerentur; improba quaſi dominatione, ſicut ait Auguſtinus, premi viderentur: ſed rurſus,ſi docerentur, & non terrerentur; vetuſtate conſuetudinis obdurati, ad capeſſendam viam ſalutis pigrius mouerentur. Sic porrò fiet,vt non ſolum tenebras erroris, lux veritatis expellat: verum etiam malæ conſuetudinis exẽpla vis timoris abrumpat. Omnia tempus habent, inquit Eccleſiaſtes, & ſuis ſpatijs tranſeunt vniuerſa ſub cælo. Tempus naſcendi,tempus moriendi; & tempus occidẽdi,& tempus ſanandi,tempus deſtruendi, & tempus ædificandi; tempus ſcindendi, & tempus conſuendi. Vir enim ſapiens non ſolet ſe offerre vllis temeritatibus; nec vnquam inanitatis conſilia ſuſcipit: ſuperuacuè non laborat,nec operam ſuam rebus nõ profuturis impendit. Ne vlcus quidem putridum,antequam ſuo quodam modo matureſcat,manu medici tangitur. Simile eſt illud Hieremiæ cõſilium, quod apud Baruch

legi-

legimus. Cum enim in vniuerſa Babylone, Dij aurei, argentei, lapidei, & lignei colerentur; non iubet Propheta vt filij Iſrael, veri Dei cultores, Idola Babylonorum deturbent atque comminuant. Id enim conſilium illi tempori minimè conſentaneum videbatur. Sed ait. Viſa turba de retrò, & ab ante adorante Idola, dicite in cordibus veſtris. Te oportet adorari Domine.

Manſuetè, ait ille, tractanda ſunt immanſueta: citò namq; vel naturam vel feritatem deponunt? recte vt dixerit ille ſapiens. Cedere qui potuit, prodeſſe aliquando valebit. Quod autem attinet ad illos, qui pelli ſuæ per iſtam Confœderationem proſpectum voluerunt; equidem non dubito non pacem illos in iſto ſuo conſilio, ſed impunitatem cupiditatibus ſuis quæſiuiſſe: non concordiam in Regno conſtitutam, quæ nulla inter diſsidentes eſſe poteſt; ſed nequitiam ſuam eſſe tutam ſecuramq; voluiſſe. Cæterum & hoc quoq; argumentum & quaſi gradum quendam eſſe ſtatuo, ad eius in quo verſantur erroris & impietatis deteſtationem. Nam qui pœnam timet, eamq; etiam à capite ſuo quantum poteſt auertit: pœnam vtiq; ſibi deberi intelligit. quod non intelligit is qui culpam ſuam non agnoſcit,

neq; ſe verſari in errore ſentit. Poteſt enim aliquis pœnam ſine, culpa ſuſtinere: in culpa autem eſſe, & pœnam non timere, nemo poteſt. Poteſt aliquis pedes mouere, & non currere: currere autem; & pedes non mouere, non poteſt. Poteſt in aqua eſſe, & non natare: Natare autem; & in aqua non eſſe, nemo poteſt. Intelligunt proculdubio culpam ſuam ij, qui vitam ſuam Cõfœderationis huius præſidio munire voluerunt: & cũ timida ſit malitia, vt debitas pœnas effugerent; nil intentatum, nil non labefactatum, nullas maiorũ noſtrorum leges ſaluas, nullas Confœderationes inuiolatas reliquerunt: imma quoque ſummis, flammas vndis miſcuiſſent; modo nequitiam ſuam, non ſolum periculo, ſed etiam periculi metu eximere potuiſſent. Sed eueniet illis, vt ſpero, quod auiculis, quæ quanto magis viſcum trepidantes, excutiunt; tanto ſe magis viſco illiniunt: vel etiam quod agreſtibus feris; quæ laqueos dum excutiunt, aſtringunt. Talium infirmitas, ait Auguſtinus, ſuſtinenda eſt; donec firmi efficiantur, non deſperanda: adiungenda eſt terrori vtili, ſalutaris doctrina; nec obliuiſcendũ, quod ipſe Dominus, infirmo adhuc Petro ait. Nõ potes me ſequi modo; ſequeris autẽ poſtea.

For-

Fortaſſe etiam non deſunt in patria noſtra, ex ijs qui Catholicam reliquerunt; quibus Eccleſia etſi adhuc victa non videtur, nondum tamen etiam victrix apparet, cordati quidam & intelligentes viri, quos tantorum errorum, tantarum blaſphemiarum, & abominationum piget, pudetque. qui ſeſe cuperent legitimæ poteſtatis auctoritate, quodammodo compelli; ad eam fidei doctrinam audiendam; quam auditam nō recipere quidem poſſent, damnare certè non poſſent. Nam & vlcera quædam, manus violentas quibus lacerentur, appetunt: tactu & frictione gaudent; & quicquid exaſperat, delectat. Fit etiam non rarò, quod multorum in virtute profectus vitioſa quædam verecundia, vel oppreſsit, vel ſaltem retardauit.

Nec eſt quod mireris genus hoc remedij, quod in iſta Confœderatione poſitum arbitrantur, nullum adhuc inſigne remedium, rebus inclinatis attuliſſe: &, vel nullos, vel omnino paucos iſto benignitatis clementiæq; genere ad Eccleſiam reuocatos extitiſſe. Non enim profecto miraberis, ſi in mentem reuocaueris; quàm longo tempore, quàm exquiſita cura, quàm magnis viribus, quàm diuerſis artibus opus eſt; vt perſua-

ſuadeatur ſuperbis, quanta ſit virtus humilitatis: vt perſuadeatur cœcis, quanta ſit gratia lucis: vt perſuadeatur ebrijs, quanta ſit virtus ſobrietatis. Alta & erecta ceruix, qualis Hæreticorum eſt, ait Cyprianus; nec quia cecidit inflexa eſt: Tumens animus & ſuperbus, nec quia victus eſt; fractus eſt. Iacens ſtantibus, & integris vulneratus minatur: & ſacerdotibus ſacrilegus iraſcitur. Quod ſi deinceps etiam, quod nomen Deus omnipotens obruat, non ita magnos quam vellemus, quamq; Eccleſiæ Dei expedit, fructus conſequi contingeret: & hoc quoque mirari deſines; ſi memineris, quod ex maſculis Eunuchi fiunt, ex Eunuchis maſculi non fiunt. Nam & Aethiopem quicumque inuitat ad balneum; & ſi nigredinem non auferat illi; pecuniam tamen acquirit ſibi; licet in illius candore non gaudeat, ſaltem tamen in ſuo lucro lætatur. Et ſicut, cãtatio ſuam quandam hilaritatem habet; etiam ſi is ad ſaltum membra ſua non moueat, cui pleno gaudio cantatur; Ita ſuum præmium ſuamq; laudem habet admonitio, etiamſi is qui monetur, non corrigatur. Sicut in Euangelio quoque legimus; ſi, qui docetur, qui mouetur, qui terretur, non fuerit filius pacis; pax veſtra ad vos reuertetur.

Non

Non ideo, ait Auguſtinus negligenda eſt medicina, quia nonnullorum eſt inſanabilis peſtilentia. Sed ego mihi de miſericordia Dei prolixè polliceor, futurum; quod futurum prædicebat B. Auguſtinus de lachrimis, & precibus B. Monicæ, quas pro filij ſalute quotidie effundebat; fieri non poſſe vt tantarum lachrimarum, tantorum laborum, tantarum curarum, & ſollicitudinum quas Sereniſsimus, & potentiſsimus Rex pro Regni ſua ſalute, ſine vlla recuſatione vel laboris, vel difficultatis ſuſcipit, fructus aliquando pereāt. Hæc ad te de laudibus Sere: Regis noſtri, pauca de multis eſſe perſcribenda putaui: tum vt nobiſcum ſimul Deo gratias agere ne deſinas: quod in hac prope depoſita Reip. Chriſtianæ parte, talem ac tantum Regem prouidere dignatus eſt: tum vt mea quoque propugnatio, ei Regi & Domino ne defuiſſe videatur, qui patriæ noſtræ, vel potius toti Reip. Chriſtianæ contra crucis & Eccleſiæ Chriſti inimicos non defuit. Rogemus inuicem Dominum, vt illi det vitam; quam meretur: & conſeruet animum; quem dedit. Speramus nos cito maiorum noſtrorum fore ſimiles; quos vno eodemq; corde & ore pie Deum coluiſſe conſtat: Eorum vero conſilia diſiecta diſsipataq; iri;

in

in quorum ſtudijs & contentionibus, nil aliud quam aut legum aut Regum interitus oſtenditur. Tales enim ſunt iſtorum hæreticorum mores, tam peruerſa plenaq; furoribus & erroribus conſilia, vt quicunq; eos nouerint, vel viderint, facile intelligant, nonniſi grande aliquod bonum ab illis oppugnari. Optandum vt eſſe videatur, vt cũ iſtis ſuis ſtudijs, & conſilijs tam impijs, tam ridiculis, in eas oras aliquando deportentur, vbi cadentes ſpongiæ franguntur, vitra non franguntur. Nõ enim verebor, ne apud te iſta ætate, pietate, grauitate, auctoritate virum, in re tam graui ſeriaq; minus intempeſtiuè iocari; ridereq́; videamur. Cõgruit, ait de Tertullianus, veritati ridere, quia leta eſt: æmulis ſuis ludere, quia ſecura eſt. Multa ridendo poſſunt reuinci, ne grauitate adorentur, nec debet riſus videri, ſi fuerit dignus: nam vbi dignus riſus, officium eſt ridere. Bene vale; & nos quod facis, ama; nec amare deſine. Nos verò cum ad vrbem venerimus, nil reliqui ad omnem celeritatem faciemus; quominus tuum illud pectus plenum Chriſtianæ pietatis, plenum ſapientiæ, & intellectus; tuam illam manum, totius ordinis diſciplinæq́; Eccleſiaſticæ reſtauratricem, ſuauiſsimè exoſculemur. Interim au-

tem

rem per eum, quem in omni vita tua piè coluiſti, ſaluatorem noſtrū, etiam atq; etiam abs te peto, vt cum ad altare Domini ſteteris, cum illi cordis tui ſanguinem per lachrimas ex oculis defluentes ſacrificaueris; Regis quoq; noſtri STEPHANI, Reſcijq; peccatoris, meminiſſe velis; vt antequam moriar, moriantur in me vitia: cumq; tibi ab illo iuſtiſsimo viuorum mortuorumq́; iudice Chriſto Regni cœleſtis gloria tribuetur, mihi ſaltem peccatorum meorum venia cō cedatur. Datum Cracouiæ Kal. Iulij. Anno 1583.

DOCTOR MARTINVS NAVARRVS.

STANISLAO RESCIO.

Epiſtola IIII.

GRATIAS in primis ago, Deo. opt. max. tibiq; ſeruo eius fideli, Dominoq́; meo amantiſsimo, quod tot terræ mariſq́; ſpacia non extinxerunt tuam

tuam erga me charitatem: quo memoria mei de tua mente decideret: & tanto quidem id magis facio, quò me ſeniorem & ſarcophago propiorem, ideoq; tuis obſequijs inutiliorem, agnoſco. Humana enim prudētia viri, ſolem orientem magis, quam occidentem adorare ſoliti ſunt. Tantoq; item magis id ſuſpicio, quo duas epiſtolas, charitate, prudentia, humanitate, ſapientia, & elegantia pleniſsimas, intra breuis temporis ſpacium, e longiſsimo loco ad me ſcripſiſti. priorem quidem, precioſo ſenibuſq; commodiſsimo, decade calculorum precatoriorum ex ſuccino munere auctum: poſteriorem, vero laudibus Regis tui, omnium quos terra colit, potentiſsimi, & in hoſtes D. N. Ieſu Chriſti, bellatoris potentiſsimi, triumphatoriſq; maximi, digniſſimiq;, vt ab omnibus Chriſticolis, diligatur, colatur, & dulia egregia honoretur, & ſuſpiciatur, ornatiſſimum. Ad quas quidem nullam parem me poſſe reddere agnoſco, maximis præſertim occupationibus præpeditus, cum mea infantia, eademq; barbara, præ tua vberrima eademq; perpolita dictione reſplendenti tenebreſcat, & ſordeſcat. Vtrique tamen vel ſingulo verbo, quam breuiſſimè reſpondebo. Priori quidem, prædictos calculos

prę-

præcatorios adeò mihi gratos fuiſſe; vt collo meo macro & fædo eos ſtatim ornamentum fecerim; ea mente, vt ſint mihi ſignum & cathena, qua me tibi dum vita manebit vinctum eſſe meminerim. Poſteriori verò, quòd dum per ocium licuerit legam atque relegam tanti Regis, tantumq́; triumphantis, & tanta in D. Ieſum Chriſtum pietate, reſplendentes laudes ampliſſimas, adeò graphicè ſcriptas: ſimul cognoſcere queã, ad quẽm modũ Reges & Principes, populos ſuos Chriſtianos regere debeãt & gubernare. in dieſq́; magis coner facere, quod mihi iubes: nempè, vt quam humillimè, quamq́; deuotiſſimè pótero, ſupplex orem & flagitem altiſſimum Dominum, vt ex cœlis quos inhabitat, altiſſimis; & ex terris, quas replet, humillimus, inſpiret vt ſemper de vultu eius tanti Regis prodeat iudicium. & det ei ſecundum cor ſuum, & omne conſiliũ eius confirmet, ſimulq; mittat eidem, & tibi ei deuotiſſimo, Domino meo quàm colendiſſimo auxilium de ſancto. & de Syon tuetur vos, ſibi ſupremo illo gratiæ gratum facientis dono, in hoc miſero ſæculo: acturus poſt annos Neſtoreos in altera gloria illa æterna, quã nemo viator vidit, nec ſatis audiẽdo intellexit, nec corde concepit. vbi vos ambos

bos

bos ex propinquo Virgini Matri aſſidentes, eius precibus,& fauore, ex aliquo cæli Empirei angulo vel è longinquo per miſericordiam D.N.Ieſu Chriſti cernere mihi liceat. Amen. Romæ 8.Kal.Octob.83.

MARTINO CROMERO COADIVTORI VARMIENSI.

Epiſtola V.

NON committam,vt ex aliorum potiùs,quàm ex meis litteris R.D.V. voluptatem accipiat,quibus illam facio certiorem,de ſingulari quadam minimeq; expectata Gregogij Pont. in Illuſtriſs. Card. noſtrum HOSIVM voluntate: quam ſemper ille quidem ab ipſis vſq; concilij Tridentini temporibus, quod his noſtris oculis vidimus, eximiam oſtendit: ſed hoc ſuo fæliciſſimo tempore orbi etiam Chriſtiano teſtatum eſſe voluit vniuerſo.

Dum

Dum Cardinalis apud ſpecum S. Benedi-cti Sublacēſem. Deo & ſibi viuit, Vrbanoſq; calores, valetudinis ſuæ inimicos, vt frangantur expectat: accurrit ex Vrbe Nuntius cum literis Pontificis, quibus illi, omnium, quæ habet Eccleſia Romana ampliſsimum maioris Pœnitētiarij munus deferebat: atque etiam vt ne refutaret hortabatur. Hæſit lectis illis Cardinalis, quaſi cuiuſdam prodigij loco ducens, quòd ampliſsimi cura muneris nepotibus chariſsimis præteritis, homini vltra Alpes nato, ſed ne ambienti quidem mandaretur: nec aliud miſſo Nuntio tum reſpondit, quàm ſe de tanta tamq; inopinata re, diligentiùs deliberaturum: & poſt dies aliquot ad literas ſuæ Sanctitatis reſponſum daturum, qualecunque tandem Dominus inſpiraſſet, earum creator & redemptor animarum quarũ ſibi cura a Chriſti Vicario maudabatur: euocatoq; ad ſe Nicolao Sandero, & Alano Copo Theologis Anglis, multa & ampliter & copioſè diſſeruit, de muneris quod offerebatur difficultate, periculorumq; mole maxima, quæ ex eo incōſideratius adminiſtrato deriuantur. Satis iam expertũ ſe eſſe in Epiſcopatu ſuo Varmienſi, nullam eſſe arcem difficiliorem, quam hominem regere. Intimos autē men-

tis receſſus ſcrutari, omnes animi latebràs pernoſcere,incluſa medullis conſilia perui-dere, deq; eo quod ita difficulter peruideris, rectè præterea iudicare, lepram à lepra incorrupto iudicio ita internoſcere; vt nec ad dextram nec ad ſiniſtram vlla fiat inclinatio,rem diuini plenam conſilij, mentisq; munus altæ, & nõ niſi cœleſtibus opibus inſtructi hominis officium dicebat. Nam ſi in lepra corporali, his noſtris oculis ſubiecta, tanta ineſt diſcernendi difficultas, vt ſolis ſacerdotibus huius iudicij facultatem Dominus permitteret: profectò ſupra humanã conditionem eſſe debebunt, illi, qui lepram animæ ſoli Deo rectè notam iudicabunt, illiusq; ſuſcepturi ſint curationem. Scio,ait, quod ſententiã Petri ſequitur ſententia cœli, ſcio fore ligata in cœlis, quæ ligamus in terris, fore ſoluta quæ ſoluimus: at qui ſumus nos, vt ſperare debeamus quod ſicut illis, ita nobis Dominus ſoluenda ligandaq; reuelabit, vt iuſtum ſemper iudicium iudicemus? Id ſcilicet mihi ad cõſcientiæ meę miſerias defuit, vt niſi in alienis eluendis ſordibus fuero vigilantiſsimus, proprij mihi capitis ſubeundũ ſit periculum. Aetatem præterea ſuam, ita iam eſſe ad occaſum inclinatam, ita fractas vigilijs & ſtudijs vires,

ſto-

ſtomachiq; robur detritum, vt valde dubitaret, an peccata populorum comedens, ſicut loquitur ſcriptura, cōcoquere ea in hac ſua ætate poſsit decrepita. Commemorabat illius quoq; Pœnitētiarij factum indignum, quod Theodoſij tēpore ſub Nectario Patriarcha Coſtātinopolitano accidit, & nonnulla alia in Eccleſia Dei propterea ſuſcitata ſcādala: quod carne ſuadēte & ſanguine, ſoluēda quandoq; ligarentur, & liganda ſoluerētur.

Quò magis ſibi faciendum arbitrabatur, vt iuxta Euangelicū conſilium, ſedens prius computaret ſumptus, qui neceſſarij ſunt; ſi habeat ad perficiēdum, ne poſteaquam poſuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui vident incipiant ei illudere dicenres. Hic homo cœpit ædificare & non potuit conſumare. Cum pleraq; in hanc ſententiam dixiſſet Cardinalis. Negari, ait Sanderus, non poteſt, magnum eſſe munus, ſed nec IESVS paruus eſt: magnum eſſe quod præcipitur, ſed nec paruum eſſe qui præcipit: dubium eſſe debere nemini: daturum eum ſuſtinendi muneris facultatem, qui Vicario ſuo, conferendi inſpirauit voluntatē, Ad hæc Cardinalis. Scio paratiorē eſſe Deū ad dandum, quam nos ad petēdum, ſed vtinam obijcem nō poneremus; & his dictis in

Oratorium ſeceſsit, vnde paulo poſt dolentibus & rubentibus exiens oculis, in Vrbem è ſuis vnum ſubito expediuit, qui totũ hoc negocium piorum precibus & ſacrificijs diligentiſsimè commendaret: cui ego quoq; has ad R. D. V. perferendas ſine mora literas dedi, ne quid ſit rerum noſtrarum, quod ignoret. Scribitur & hoc quod pleriq; Cardinales egerunt Sanctitati ſuæ gratias, de tam bene collocata dignitate, quæ ad ſuum priſtinum ſplendorem magnam eſſet ex Hoſij laudibus lucis acceſsionem acceptura. Ad hæc Pontifex, Talem, inquit, huic præficiendo muneri quęſiuimus qui propriis pec catis, quam minimum graueretur, vt expeditius aliena corrigeret. Quidquid deinceps conſecutum fuerit, faciam R.D.V. certiorem, Datum Sublaci Kal. Auguſti 1572.

HIERONYMVS OROSIVS.

STANISLAO RESCIO.

Epiſtola VI.

LITTERAS Cardinalis Varmienſis cum tuis ſimul accepi, quæ me duplici gaudio cumularunt: Cardinali

nali enim, viro & eruditionis præſtantia & virtutis ſplẽdore clariſsimo, multis abhinc annis & famæ celebritate, & illius benignitate permotus, ita deuinctus ſum, vt vix quidquã arctiùs & adſtrictius cogitari poſſit. Quamuis enim illum minimè vnquã viderim, mente tamen ſpeciem ſapientiæ, & probitatis, quæ in illo mirabiliter elucet animo, cum admiratione quadam perſpicio, ita vt neceſſe ſit, in me, & in omnibus qui veriſsimum decus expetunt, ſummum in illum amorem excitari. Omnia igitur ab illo mihi gratiſsima contingant opus eſt. Itaque ſi ſolum illius ad me literæ perueniſſent, eximiam mihi voluptatem attulliſſent. Cũ verò ſeſe literæ tuæ in illarum ſocietatem obtulliſſent, non mediocris facta eſt ad lætitiam, qua ſum expletus, acceſsio. Epiſtola namq; tua me in tui ſtudium incredibiliter excitauit. Ferreus namque eſſem, ſi non tam inſignis elegantia, & tam propẽſa in me voluntas, animum meum in tui amorem vehementer incendiſſet: ſed aliud acceſsit, quod me multò magis ad te amandum alliceret. Quid illud inquies? amor ille ſingularis, quo te clariſsimum virum amare, & ab illo viciſſim non mediocri amore diligi, ex tuis literis intellexi. Cum illum igitur quem tu tam

inſigni caritate complecteris, omni obſeruantia & pietate, colendum ſuſcipiam, fieri non poteſt, quin me libentiſsimè ad eorum ſtudium cõferam, quos amicitia ſua digniſſimos eſſe iudicauerit. Nec enim ſibi amicos eſſe volet, niſi eos, quibus maximas virtutes chariſsimas eſſe viderit. Quare velim tibi perſuadeas, te mihi fore chariſsimum. Atque vtinam mihi licitũ fuiſſet, in illis locis verſari, in quibus tua & aliorum, qui ſimili morum elegantia præcellunt, humanitate frui poſſem. Sed quando id non eſt datum, cum tanta locorum longinquitate diſiuncti ſumus, demus ſaltem operam, vt animorum cõiunctione, & literarum crebritate, beneuolentiæ magnitudinẽ teſtificemur. In eo verò, quod ais, tibi libros de Regis inſtitutione mirificè placuiſſe, valdè lætor. Nam cum omnibus qui opera ſua in lucem edere volunt, ſit euentus valde metuendus, & ea de cauſſa ſolliciti ſimus, quod nam futurum ſit doctorum hominum iudicium, ea cura facillimè leuatur, cum illorũ iudicium conſequimur, quos omni laude eruditiſsimos arbitramur. Non igitur mediocri me voluptate perfudiſti, cum librũ illum, & reliquos, qui in manus hominum peruenerũt, tuo iudicio comprobari ſignificaſti. Multa qui-

quidem ſunt apud me, quæ cupio ſimiliter edere: ſed multa ſunt impedimento, quo minus id, quod iamdudum conor, efficiã. Nam primũ quidem regio hæc, cui præfectus ſum, ſuo more ac conſuetudine, tantum abhorret a literis, quantum extremi Garamantes ab Helicone diſsident. Ea autẽ eſt partim montana, partim maritima; ſi me ad mõtes confero, ruſticanis hominibus ſunt aures aſsidue præbendæ, ſi ad oras maritimas redeo, cum mercatorũ auaritia ſunt nobis manus perpetuò conſerendæ. Adde nunc Maurorũ, & Turcarum incurſiones, adde pyratarum immanitatem, & alia incõmoda quæ me frequenter a ſtudijs abducunt. Accedit poſtremò onus huius Eccleſiæ moderandæ: cui eſt interdum neceſſariò ſuccumbendum. Sacra enim ſunt ritè facienda, diœceſis ſummo cũ labore peragẽda, flagitiorum radices euellendæ, mores optimi conſerendi, multaq; alia ſuſcipienda, quæ non poſſumus propter virium imbecillitatem ſuſtinere. Quis igitur in tantis incommodis animum poterit æſtu negociorum, & barbaræ conſuetudinis abſorptum colligere, & ad intermiſſa lõgiſſimo interuallo ſtudia reuocare? Quamuis tamen his curis omnibus oppreſsi ſumus, dabimus operam vt ad ea nos tandem referamus.

ramus. Nos ama vt cœpiſti, nos te viciſsim amamus. Vale. Datum Villa noua Portimanenſi 1573.

STANISLAO SOCOLOVIO FORTISSIMI REGIS STEPHANI, doctiſsimo Theologo.

Epiſtola VII.

O Ambitioſum hominē: Verbū Dei, ais, Cracouia Margeburgam me pertraxit. At ego dico; Tu verbum Dei, te pertraxit ambitio. Miſerū hominem: quid enim præcipuè tibi vitandum erat? Turba. Scis proculdubio quā ſit inimica virtutis ſtudioſis, & optimarum literarum amatoribus, multorum hominum cōuerſatio. Oculos ſibi quidem eruiſſe memorantur, vt nil aliud quàm ſeipſos noſſe, tantò facilius diſcerent; quantò minus eſſent ad colendas hominū ſocietates idonei. Illud etiam non ignoras, quem animum plerumq; habere ſoleant, qui ſuperbiſsimis magnorum Principum aſsidere liminibus conſue-

ſueuerunt: quibus ſi te ſemel adiunxeris; vel imiteris eos neceſſe eſt, vel oderis. Vtrumq; autem intelligentes viri, ſacerdoti pio fugiendum exiſtimant: ne vel ijs ſimilis efficiatur; qui tempus ſuum in ſtudijs inanitatis contriuerunt; quia multis ſunt: vel multorum odia ſibi & inimicitias cōparet, quia in vitę rationibus diſsimiles ſunt. Equidem ęgri, & inſtabilis animi argumentū ſtatuūt, crebram, locorum, conditionum, & occupationum permutationem. Solidæ autē compoſitæq; mentis ſignum eſſe, aiunt; ſpartam quam quis nactus eſt ornare, ſecumq; morari. Nuſquam eſt, ait ille, qui vbiq; eſt: ſecum non eſt, qui cū omnibus eſt. Nemini ſeruit, Aulæ qui ſeruit. Sicut febris, & vulneris ſanitatem nil itȧ impedit, quam crebra medicorum & medicinarum permutatio; itȧ curſum viri ad virtutem contendentis, nil magis remoratur, quàm quotidiana, tùm locorum tùm amicorum & neceſſariorum commutatio. Fieri enim vix, ac ne vix quidem poteſt, quominus ea cum qua viuimus turba, vitia nobis ſua, aut commodet; aut imprimat; aut etiam neſcientibus, atque aliud agentibus quodammodo alliniat. Quid autem, quæſo te, otium illud tuum Academicum; in quo magnam ętatis partem, magno

cum fructu contriuiſti, tam malè meritum de te eſt; vt in caſtra aduerſariorum, illo deſerto fugeres? An timebas, ne in illo puluere minus fortiter, minuſq; elegãter viueres? néue animus ad curſum virtutis incitatus, ſi ne aduerſario lãgueſceret? atq; ei quo abũdat ocio par effectus, inertiæ pigritiæq; ſuæ ſuccumberet? Idipſum & ego timerem: (plenam enim periculi res eſt, hominẽ ἀμόυσον, & imprudentem vitæ rationes arbitrio ſuo moderari) ſi ex eorum te numero haberem: ſi ſine litteris viueres, (otium enim ſine litteris mors eſt, & hominis viui ſepultura) vel ſi has ipſas litteras occupationis tantùm, fallendiq; temporis gratia tractares: vt doctior, non autem vt etiam melior euaderes. Sed cum iſta quæ dico omnia ab animo tuo abeſſe, quã longiſſimè videam; cum te quotidie res diuinas meditari; & ex ijs contra peſtes animorum præſidia comparare, teq; ijs valdè munitum intelligam: ocium illud tuum Academicum, Aulicis ſtudijs & occupationibus, ſine vlla exceptione anteponendum puto; nec etiam autor eſſe dubitabo, vt pedem ex tãm lubrico loco quàm citiſſimè referas: & aureas iſtas compedes, quas iniectas geris, deponas: & ſi hoc non licet, abrumpas: idq; cum animo tuo conſtitutũ

habeas,

habeas, quod nullum vnquam in Aula finē occupationis inuenies, niſi finem ipſe feceris. Spes, ſpem irritat: cauſa, cauſam trudit: dies, die capitur: promiſſa, promiſsis nectūtur. Quò magis tu velle debes in eorum potius conſuetudine, & conuerſatione viuere, qui te meliorē facere poſſunt; quod in Academia fiet: viciſſim autem, eos tantùm ad tuam conſuetudinem admittere; quos tu potes facere meliores: quod in Aula raro fortaſſe fiet. Noli, amabo te, Aulæ blandicijs, fortunæq; ferenti fidere; quę ſic in rebus humanis ludere bachariq; conſueuit: vt cum aliquem, quocunq; tandem volet, ſupra cæteros moltales extulerit; viciſſim quandocunq; volet, infra omnes mortales, deturbet. Fortis excelſiq; animo officium eſt; ſponte ſua intra mediocritatis terminos, pedem figere. Partem eſſe fœlicitates reputa: ſupereſſe, quod ſperes.

Non te adhuc fortè cæpit Aulica Ambitio. niſi caueris, fortè capiet. Non auocauit a ſtudijs. niſi caueris, fortè auocabit. Animum habes auaritiæ ſordibus, minimè inquinatum: niſi caueris, labem fortè non vitabis. Luxuriam hucuſque compreſsiſti, ipſa te viciſsim, niſi caueris, opprimet. Auram aulæ ferentem & ſecundam; ferentem

& ſecundum Oceani vētum reptta:cuius tã eſſe præceps & inexpectata conuerſio conſueuit; vt illo ipſo die, & loco; illo ipſo quo luſerunt momento, maxima quæq; & opulentiſsima nauigia ſorbeantur.

Minus, ait Cyprianus, voluptatibus ſtimulatur: qui non eſt, vbi frequentia eſt voluptatum. Minus auaritiæ moleſtias patitur, qui diuitias non videt. Nimis periculoſum eſt, inter media vitia viuere, & dicere: habere volo, quod vincã. Hoc eſt enim dicere viuere volo ſub ruina.

Falleris autem, ſi ea quæ ſuis amatoribus Aula promittit, propter quæ vmbram, & otium, & illum Academicum puluerem excutiendum putaſti, in bonorum genere, inq; numero rerum expetendarum numeras. Inſidiæ ſunt. Nam quo tempore in tuam perueniſſe poteſtatem putaueris, in tua ipſe poteſtate eſſe deſines: ſicut eſca non propterea feræ famelicæ proponitur, vt ſatietur; ſed vt in laqueos incurrat, & capiatur. Non eſt crede, mihi, neceſſe: vt famem ſitimq; repellas. Regios poſtes, magnatumq; ianuas, obſidere; aſperumq; heri vultum, contractamq; frontem, & humanitatem illam neſcio quomodo cõtumelioſam tolerare. Nullas ſpes habet Aula; ſi tales tantùm habet, vt

vt ex illa ventrem impleas. Scis quos nobis natura terminos ad vitæ ſuſtẽtationem neceſſarios circumſcripſit: non eſurire, non ſitire, non algere. Hoc in Academia tua, illa ipſiſsima ſimplicitatis officina, parabile ſemper eſt & expoſitum: ad ſuperflua ſudatur in Aula. In Academia tẽpus omne tuũ, rem ſanè præcioſiſsimam, diligentiſsimè auariſsimęq́; ſeruabis: ibi verba inanitatis plena, ibi nugas otioſorum hominum euitabis: quorum eſſe tàm magnum periculum ſanctus ille vir exiſtimauit; vt auderet dicere; quod in ore ſæculariũ nugæ, nugæ ſunt: in ore ſacerdotum blaſphemię. Ibi artẽ omnium præſtantiſsimã ſine interpellatore diſces, Bonus fieri, nullus ibi dies ſine linea tibi tranſibit: Partem quoq; noctium ſtudiis optimis vendicabis: nõ vacabis ſomno, ſed ſuccumbes: & oculos lectione vigiliaq́; fatigatos cadentesq́;, in opere nihilominus ſtudioq́; detinebis.

Ibi quicquid debebis, nolle, non poteris ibi ſuſpitiones omnes, quæ eſſe amicitiarũ venena exiſtimantur, non maximo negotio euitabis. Nil enim in Academia geritur, qđ foras proferendum non ſit: ibi quandocunque voles Deus tibi loquetur: quandocunq; vicisſim voles, tu Deo loqui poteris. ibi cõ-

tra

tra peſtes animorum arma quotidie cõparabis; nec huius tantùm temporis, ſed vniuerſæ poſteritatis commodis, & vtilitatibus ſeruies: cùm aliquid vel de religione; vel de Repub. meditatum conſcripſeris; cuius lectione, multos poteris facere meliores. Ibi ad naturam, non ad opinionem viues, nec magnopere curabis ex quam preciosis cibis, ſicut, diuinus ait Hieronymus, ſtercus cõficias. Ibi diſces tam bene cùlmo, quam auro tegi: tam bene albo, quam ruſtico pane ſatiari: fictilibus vti vt argento; & argento vt fictilibus. Summa eſt, quod in Aulica Scena nunquam; hoc in Academico puluere cõſequeris: vt ita viuas cum hominibus tanquam Deus videat: ita loquaris cum Deo, tanquam homines audiant.

Verùm tu fortaſſe animum ſtudijs & meditatione fatigatum, ludis Aulicis recreare hoc tempore voluiſti. Demus hoc. Interim certè meminiſſe te oportet; quod ſi ad Curiam applicari quandoq; neceſſe eſt; implicari certè non expedit. Fortè enim non idem ex Aula redibis, qualis ingreſſus es: fortè vitæ rationes, ſtudiorumq; tuorum & conſiliorũ curſus perturbantur. Refer itaq; pedem Socoloui, quàm citiſſimè potes, Cum in Aulica ſcena animũ recreaueris, ad Philoſo-

loſophica ſtudia, teq́; diguas occupationes recurre;longeq́; maiore quam hucuſq́; feciſti,impetu intermiſſas cogitationes reſume. Sicut ſagitta cum arcus exrenditur, tantò celerius volat, quantò diutius impetum, retrorſum reducta diſtulerit.

Sed dices. Aliter loqueris,& aliter viuis. Ocium laudas, & occupatiſſimus viuis. Solitudinem commendas, & in media Vrbis Romanæ luce verſaris. Ego verò, vt me tibi aperiam Socoloui, de virtute non de me loquor: non quid facio, ſed quid facere deberem oſtendo. Cum vitijs conuitium facio, meis imprimis faciò: cùm Virtutem, cùm pietatē, cùm litteras, ocium, Solitudinem laudo;res omnibus omnium votis expetendas laudo.Non præſto,inquam,quæ loquor. Equidem ſatis præſtare,iſto ſolo nomine videor; quod de rebus magnis rectè ſentio: quodq́; ea loquor, quæ animo recto concipio. Nam ſi ſtatim omnia, quæ prudenter, vel cogitamus, vel loquimur, re & veritate præſtaremus,quid eſſet nobis beatius?Interim non eſt, quod mentem contemnas optimis conſilijs abundatem. Voluntas, ait ille, & oratio rectum petens: ſine dubio laudanda eſt.

Sed pergis. Tu cum fortunis abundes,de con-

cōtemptu fortunarum egregiè philoſopharis: nil autem eſt facilius, quam de laudibus ieiunij, pleno ventre diſputare: quam tranquillo mari gubernatorem agere. Ego verò ne ſis neſciens, & citò apud te, & libenter confitebor (veritas enim odit moras) quod, ſi quibus animi, & ingenij opibus abundo, quod ſentio, quam ſit exiguum, ijs ego profectò vti malo, ſicut, ait ille, prætextatus, & candidatus, quam nudis ſcapulis: malo gaudia temperare, quam dolores compeſcere. in dolore enim & in aduerſitate hoc ſolum requiritur; nō turbari, non deijci; ſed omnia fortiter, & pacienter tolerare. At in multarum rerum affluentia; & pietas, & liberalitas, & temperantia, & amor proximi apparebit. Duæ quippe res ſunt, (ait ille) quę poſſunt hominē ad turpe compendium cōmouere; Inopia, & auaritia. Poſſum ego iter ſuſceptum pedibus conficere, libet tamen vehiculum aſcendere. Poſſum turbato mari nauigare, magis me tamen ferens, & ſecundus ventus delectabit. Pari quoque ratione, ſi fugere egeſtatem vitæq; miſerias potero, animo libenti fugiam: & ſi quis caſus, opes & fortnnas obtulerit; in domum illas non in animum recipiam: non vt in ædibus meis dominentur, ſed vt omnia diligentis, & accurati

curati miniſtri munera obeant: eaſq; tanquam cras abituras aſpiciam: neq; permittam, vt mihi vel occaſionem offerãt, vel facultatem ſubminiſtrent; aut officij, pietatiſq; deſerendę: aut alterius per fraudem & iniuriã opprimendi: & hoc ante omnia prouidebo, ne in limen meum ingredi permittam vllum obulum, malè intrantem: ita, vt ſi forte cõtingeret habere me nonnulla, quę multi ſua eſſe cuperent: nil tamen in rebus meis inueniatur, quod aliquis ſuum eſſe dicere poſsit. Non ergo te ego, cum ex Aulica Scęna reuoco; vitæ præſidijs & neceſsitatibus deſtitutum volo. Nil ſolet fortuna facere libentius, quam vt ſua munera in eos cõferat; à quibus ſcit repetere ea poſſe, quandocunq; volet, ſine ſenſu doloreq; reddẽtis. Hoc ago, vt vitæ præſidia, in vmbra potiùs & ocio; dum veniant, expectes; non ſequaris: non te illis offeras, ſed oblata reuerenter, & humane recipias. Cuius rei multa hoc loco poſſem exempla recenſere; non ſolùm ſanctorum, qui nobis Eccleſiæ Dei teſtimonio, commendantur: ſed etiam gentilium Philoſophorum quibus naturę tantùm principia ſecutis, honeſtiſsimè vita acta eſt. Opes illi ſubito circunfuſas, & afluentes, quod ad ſe venirent, admirati, multi & ri-

ſu proſecuti ſunt; non tamen à conſuetudine ſua repulerunt; ſed ad eum modum planè vſi ſunt; vt magis audirent ſuas eſſe, quã ſentirent; eodemq; animo, eamq; moderatione, & affluebant opibus, & carebant. Proprium eſt hoc alti, & generoſi animi munus, quòd illuſtribus exemplis ad illuſtria facta vehementer inflammatur.

Nec eſt, quod te perturbent ocioſorum hominum voculæ; quod ad vmbram & pulnerem redieris; quòd nullam tuæ dignitatis, nullam familiæ, nullam propugnandi ad poſteros nominis rationem habendam putaueris: & quantumcunq; tibi fortuna per manus Regias dare potuiſſet, his omnibus ocium litterarium prætuleris. Moueri his ſermonibus poſſes, ſi hęc de te Hoſius, ſi Cromerus, ſi Orichouius, ſi Pouodouius, ſi Gorſcius, ſi Cochanouius tui amantiſsimus loqueretur. Aula loquitur, in cuius ſermone, & occupatione λῆρος πολύς. Aulæ enim hoc eſſe proprium exiſtimant: vt probanda improbet; nec tam ponat verba, quam proijciat: & magis pro conſuetudine, quam pro veritate loquatur. Nec ſatis hoc. Vita quoq; ipſa per luſum agitur in Aula. Nulli enim aut velle, aut nolle decretum ibi eſt. Quo ſors, quo ſpes, quo metus, quo fauor homi-

Nugæ multę

hominũ, quo princeps inclinat; omnes ſine fræno ſineq; modo feruntur. Satiuſq; eſſe putant nemini prorſus quicquam fidere, quã ſemel decipi. In Aula quod facere volunt, pati nolunt: & eundem quem laudant, ſimul & oderunt. In Aula inertem & abiectum putant; ira qui caret; nec tumultus excitat: & ſi quod offitium, vel benefitium vacat, optatur, vt vnam omnes ceruicem habeant: plauſum & fauorem hominum immortalitatem; ſibilum, mortem putant. Multa in Aula multi poſsident; ſed tamen nominibus non reſpondent. Ibi quicquid ſuadet ira; fortuna permittit, ferarumq; more, cum ijſdem viuitur; & cum ijſdem pugnatur. Amicitias enim mortales, inimicitias habere conſueuerunt immortales. Mutatus vitæ ordo eſt, ſede nil propria iacet. Et ſi quis rem omnium in Aula rariſsimam, conſequi, ſenectutem deſiderat, id illi profectò, non aliter aſſequi, licebit; quam iniurias accipiendo, & inſuper gratias agendo. O ſplenijs obducta infortunia.

Rarus, ait ille, ſenex, idemq; fœlix. Alius enim ſpem alterius fallit, alius differt, alius intercipit; & iniuria nihilominus non ſolũ patienter, ſed hilari quoq; vultu, frõte, oculis tegenda, tollerandaq; eſt. Quæ quanquã

omnia ſunt dira, ſicut ait Tragicus, ſed tamen in alto mala. Quid autem non optes homini? per tam cruentas bona quærẽti vias?

Deinde verò, quis, quæſo te, tantarum contentionum, & difficultatum exitus? Si æquis oculis omnia circumſpexeris, equidẽ nil aliud inuenies, quam quod ab omnibus in titulum ſepulchri laboratur: vt vniuerſæ poſteritati, non præclara, & memorabilia facta, ſed duriſsima quædam, & inanimata ſaxa, defunctorum honores & virtutes commemorent.

Scitum eſt illud Tragici

Quicunq; Regno fidit, & magna potens
Dominatur Aula: nec leues metuit Deos.
Me videat & te Troia: non vnquam tulit
Documenta fors maiora; quam fragili loco
Starent ſuperbi.

Alius verò quidam fortaſſe non ab re, naufragium omnium virtutũ, Aulam vocauit. in ea, namq; ſicut ait, inuenire licet equi ſuperbiam: crudelitatem vt in Tygre: rapacitatem vt in lupo: obſtinationẽ vt in mulo: aſtutiam vt in vulpæ; varietatem vt in Pardo: mordacitatem vt in cane; petulantiam vt in hyrco: ignorantiã vt in aſino: hyſtrionicam vt in ſimia; ibi quæ olim Poetæ monſtra finxerunt, re & veritate videntur, Centaur

tauri furioſi, chimeræ periculoſæ, Harpiæ deformes, Satyri inſulſi, Syrenæ peruerſæ; Tempeſtuoſæ Scyllæ; Prothei varij. Ibi Parcæ, ibi Meduſæ, ibi Charontes, ibi Cerberus, ibi Rhadamantus. Ibi malorum omniū & infortuniorum Ilias. Non eſt itaq; quod Aulæ vocibus mouearis. Non debet auctoritatē habere ſententia, vbi qui damnandus eſt, damnat. Facilè eſt crede mihi & expeditum Aulicas occupationes effugere, ſi præmia occupationis contempſeris. Paucos ſeruitus, plures ſeruitutem tenent. Quod ſi verò propterea Aulæ adiungere te voluiſti, vt te contra Academiæ incommoda, aureis armis communires, ne vel tibi paupertas, vel tu amicis & neceſſarijs tuis eſſes aliquando oneri: equidem metuo, vt exitum conſilij inuenias. Nemo è mari tempeſtatibus turbato, ſarcinis onuſtus enatat. Nemo vitam à Prædone, niſi præda proiecta impetrat.

Deinde verò, quid cauſæ eſt, vt in vmbrā & ocium opes & fortunas inferas? Equidē eo fine nemo purpuram induit, vt nulli mortalium oſtendat. Nemo in ſecreto receſſu dapes in auro ponit; nemo ſub ruſticæ arboris vmbra proiectus luxuriæ ſuæ pompam ſibi ſolus explicuit. Luxuria enim forum,

theatrum, ſcenam, curiam deſyderat. Sanãtur hæc omnia, ſi abſconduntur. Si tam diu ſine opibus vixiſti, tam diu magna moleſtia caruiſti: tam diu tibi vixiſti. In poſterum etiam pecuniam fortè minorem habebis, eadem quoq; opera & inuidia, & ſuperbia & auaritia carebis. Non eris forte potens? iniuriam facere non poteris. Nō eris diues? & onere & periculo carebis. Caſam humillem habebis? magnas ruinas non timebis. Hæredes ditare non poteris? nullius intererit vt moriaris. Magiſtratum non geres? ſi ineptus es, non apparebis. Curta erit tibi ſuppelex, nec quicquam inſigne poſsidebis? Ita par eſt; Nil in domo tua debet te ipſo eſſe magis ſpectabile, magiſq; prętioſum. Solitudo ante oſtium erit? Vt te ipſum cognoſcas, ocium ſuppetet. Recreationes nullas habebis? Teipſum ridebis. Contemptus viues? quem quis contemnit, non calcat, ſed tranſit. Nullus ianuæ cuſtos aderit? Aperta effractarius præterit; in ſecreta irrumpit. Mediocri fortuna vteris? Quicquid exceſsit modum pendet in ſtabili loco. Modicis rebus longius æuum eſt. Conditionem tuam viliſsimi quique contemnent? Patiẽs eſt; quiſquis nouit famulum, Regemq; pati. Nullos ſalutatores, nullos anteambulones habe-

habebis? minus tibi placebis, minus pulueris ſorbebis. Ignotus multis morieris?

Illi mors grauis incumbat
Qui notus nimis omnibus
Ignotus moritur ſibi.
Rex eris?
Rex eſt qui poſuit metus,
Et diri mala pectoris.
Quem non ambitio impotens
Et nunquam ſtabilis fauor
Vulgi præcipitis mouet,

Sed ego finem facio. Hæc autem quæ ſcribo omnia, non vt te admoneam ſcripta putabis: ſed vt ipſe quæ dico, diſcam: vtq; me ad mentem officiumq; reuocem: vt eadem quæ ſcribo, legam ipſe; & quæ dico, audiam ipſe. Salutifera: ait ille, cõſilia ſemper agitari animo debẽt, oculiſq́; ſine intermiſſione offerri, non ſolùm vt ſciamus; ſed vt parata ad omnẽ vſum expeditaq́; habeamus.

Interdum enim ſcimus, nec animum aduertimus: plerunq́; etiam dum aliud, atq́; aliud agimus, ante oculos poſita tranſimus. Erigitur quodãmndo virtus ad omnia audenda, quando oratione incenſa inflammataq́; eſt. Fieri enim poteſt, vt virtutis præcepta incluſa in animo habeamus; ſed ita per omnes memoriæ receſſus diſsipata, vt

ea non facilè poſſit ad vſum mens inexercitata reuocare. Cum autem conſilia, præcepta, cæteraq; ſermonis & orationis præſidia acceſſerint: toto impetu ad honeſtiſſima quæq; tentanda audendaq; ferimur, nil vt eſſe tam magnum tamq; difficilè poſſit; quod non tota animi, & ingenij contentione pro adeunda virtutis poſſeſſione exequẽdum ſuſcipiamus.

Hæc ad tuas Margemburgeñ. litteras, reſpondenda putaui: quibus te ad Aulam eſſe vocatum pertractumq; ſignificas. Illa porrò quæ de noſtris laudibus & meritis ſub finem Epiſtolę adiunxiſti, ſi tibi conſtare volueris, palinodiam canas neceſſe eſt. Non bonam enim cauſam ſuſcepiſti, facileq; in ea me quoq; iudice ſuperaberis. Cum enim abs te homine amiciſſimo talis eſſe exiſtimor, qualis non ſum; non me profectò, ſed alium ſub nomine meo diligis: ſi non quod ſum, ſed quod non ſum diligis. Ab his enim laudibus tam longè me abeſſe video; vt, ſi quæ mihi tribuis agnoſcere vellẽ, fatuo potius quam ei quem amare decreuiſti eſſem ſimilior; & omnino digniſsimus, vt à tua cõſuetudine, & beneuolentia, non ſybilis hominum, ſed quod vetus verbum habet πὺξ καὶ λάξ dimouerer. Hoc tamen etiam nomine, quod

Pugnis & calcibus

quod me tuo amore dignum putas; quacunque tandem ex cauſa id facias: & magnas tibi ago gratias, & me tibi viciſsim offero, & ſi non talem qualem eſſe me arbitraris: talem tamen, pro quo Dominum: vt eſſe talis merear, humiliter ſine dubio deprecaris: idque vt magis atque magis facias, etiam atq; etiam abs te peto. Bene vale, & nos quod facis ama, nec amare deſine. Datum Romæ Idib. Sept. 1577.

ANDREAS PATRITIVS

STANISLAO RESCIO.

Epiſtola VIII.

MALE' ſit Capris & Capranicis omnibus; quæ nobis lumen illud non Poloniæ tantum noſtræ, ſed etiam Europæ vniuerſæ extinxerunt. Hoſi, Pater mi, Pater, mi Hoſi, currus Iſrael, & auriga eius, Quid igitur. Ego vero iam tũ diuinum illum virum diuinaſſe exiſtimo, quando ad iſtas malè conciliatas Capranicas proficiſcens, tibi, vt ſcribis, curam Pœnitentiæ relinquebat. Eſt enim profectò, mi

Reſci,quod te vehementer pęniteat; & quidem dum viuis, pœniteat: hominem ex cõplexu tuo ad Capranicas iſtas aliquãdo dimiſiſſe. Vide enim quantum inter veſtras iſtas Latiales Capranicas;& inter Sarmaticas Caprinias noſtras intereſt. Nimirũ noſtræ nobis Sigiſmundum illum Regem, non magis Auguſti Regis,quam patriæ ipſius patrem protulerunt: hæ veſtræ (heu crudeles terras) Hoſium nobis Cardinalem; quaſi quendam patrem patratum nefariè ſuſtulerunt. Quis autem in gente humaniſsima, tantam inhumanitatem fuiſſet ſuſpicatus? Fuit igitur, Reſci, quod non ſolum te, ſed omnes quotquot virtutem illam, ingenium illud ſanctitatem,eruditionem, eloquentiã illam amauerunt,atque adeo etiam qui non amauerunt, perpetuò pœniteat; Hoſium aliquando in Capranicas conceſiſſe; vt vitam illic poneret,qui vnus propemodum vita vti ſciebat,vt vitam illic poneret, qui eã multis dare ſolebat:vt vitam hanc poneret, qui vita dignus erat immortali: vt vitam poneret, ſine quo nulla vita vitalis eſt futura. Plura præ dolore,non poſſum. Vale,quãtum potes in hoc luctu, & ſquallore, in hac ingratiſsima vitę cõmemoratione ſeu poti9 diuerſorio; in hac incertiſsima certiſsimo-

rum humanorum caſuum conditione: non enim es, mi Reſci, neq; eris diſcipulus ſupra magiſtum: quod ſi illum perpetui iſti naturę noſtræ hoſtes, inualetudo, ſeniū, mors, cōſecuti ſunt; & te profectò conſequentur. Dat. Varſouiæ xij. Sept. M. D. LXXIX. in media Vrbis huius gratulatione, ob victoriam de Moſchis recens partam, Polocia recuperata, quod die 30. menſis præteriti contigiſſe dicitur.

ANDREAE PATRITIO.

Epiſtola IX.

RECTE' iudicaſti, de me Patrici, Benè enim, tibi cognitus ſum: habiturum eſſe me dum viuo, quod me pœniteat; & quidem vehemēter pœniteat, lumen illud meum, meum inquam lumen Hoſium (neque enim cuiquam mortalium tantum, quantum mihi ſplendor eius affulſit) Capranicas conceſiſſe: vt vitam illic poneret, qui mihi vitam dare ſolebat; ſine quo nulla mihi vita vitalis futura eſſet. Totus enim rerum mearum ſtatus, & ſpes meliorum temporum, in vnius

Hoſij

Hoſij vita, ſalute,dignitate, poſita videbatur.Hoſio vero ſublato.Omnia perdidimus tantummodo vita relicta eſt.

Præbeat vt ſenſum materiamq; malis

Sed quid de me dico? Patrici. Hoſio ſublato, Eccleſia Dei cõfeſſorem; religio propugnatorem; hæreſis euerſorem;patria Senatorem; antiquitas conſeruatorem; nouitas depulſorem; populus doctorem; docti præceptorem; pietas tutorem; impietas perſecutorem; paſtores exemplum; impoſtores aduerſarium; veritas domicilium; falſitas inimicum; orbis vniuerſus in tantis tenebris lumen clariſsimum amiſit. Interea gregem Domini lupi rapiũt, oues pereunt. Eccleſia dolet.Synagoga ridet: & ſicut ait ille. Fax nuſquam,Chriſtus dormit. O miſera & calamitoſa tempora. Hoſi pater mi, pater mi Hoſi:non enim verebor dicere,columna & firmamentũ veritatis, Spiritus ſancti domicilium. Sed ita eſt diuino Dei iuditio decretoq; conſtitutum, poſtquam vnumquemq; ſanctorum ſuæ ætati in Eccleſia ſua ſeruire commodareq; permiſit, vt iterum idoneo & competenti tempore ad ſe reuocet. Sit itaq; nomen Domini benedictum:Dominus dedit, Dominus abſtulit Sit nomen Domini benedictum. Faciemus

mus quod verbum vetus habet. *ῥόδον παρελθὸν, μηκέτι ζήτει πάλιν*. Cæterum quod Latiales Capranicas malis omnibus oneras, vide rogo te, quæ Deus purificauit, tu ne commune dixeris. Similiter enim & Romæ, & Antiochiæ, & Alexandriæ, & Conſtantinopoli, & Cracouiæ noſtræ crudelitatibus infamiam attribues: quod in illis. Sãctiſsimi quiq; martyres Chriſti, & confeſſores ſpiritum ſuum, Seruatori ſuo reddiderunt: quas tamen vrbes Eccleſiæ Catholicæ populi, vel hoc maximè nomine ſuſpiciunt, quod illa Spiritus ſancti Organa, vaſa pietatem mundiſsima, vel in hanc producere, vel in alteram vitam tranſmittere meruerunt. *διὰ ταῦτα*, ait quidam ex Sanctis Patribus, *θαυμάζω τὸν ῥώμην. οὐ διὰ τὸν χρυσὸν, τὸν πολὺν οὐ διὰ τοὺς κίονας, οὐ διὰ τὴν ἄλλην φαντασίαν ἀλλὰ διὰ τοὺς στύλους τῆς ἐκκλησίας τούτους, πέτρον καὶ παῦλον*. Propterea ego Romam admiror, non propter opes ciuitatis: nec propter columnas, neq; propter aliam phantaſiam, ſed propter columnas illas Eccleſiæ Petrum & Paulum. Tu vero potius iuſto quodam, licet occulto Dei iuditio factum exiſtimabis: quod in hac pace Eccleſiæ Catholicæ, qua per Dei gratiam Italia fruitur, non in vrbe fortitudinis, in qua perſecutio-

Roſam præteritã ne quaquam q̃ras iterũ.

nis tēpore multa ſanctorum millia fortiſsimè,& conſtantiſsimè teſtimoniū fidei Chriſtianæ reddiderunt:ſed in Καθαρικῇ victoriā de luxuria,de carne,mundo,diabolo vir caſtiſsimus, & pudiciſsimus obtinuit:quā ipſe Chriſtus præſentia quoque ſua dignatus eſt Angelorū corona ſanctorumq; omniū choro cateruaq́ ſtipatus:vt animā boni & fidelis ſerui ſui,charitatis ignibus in oībus vitę ſtudijs inflammatā,& in æterna tabernacula receptā in concilio cæleſtium collocaret.

O igitur poſt hominum memoriam victrices Capranicas,Sarmaticis tuis Caprinijs nihilo inferiores,imò verò etiam vnius literulæ acceſsione,& nota ſuperiores.

Nam illæ quidem Sigiſmundum Regem ediderunt: iſtæ Cardinalem Hoſium reddiderunt: illæ in terram, iſtæ in cœlum; illæ moriturum, iſtæ ſempiternis ſæculorū ætatibus in ſempiterni Regni poſſeſsione victurum. Plura ſcriberem Patrici, ſed Hoſium non habeo, hoc eſt vita,ſole,animo,ingenio,iudicio,omniq; prorſus & ſcribendi, & dicendi facultate in hac orbitate mea, & in iſta miſera vitæ ratione careo. Tu ſi quā calamitatis medicinam excogitare poteris da operam, vt quā citiſsimè adhibeas. Vale. Dat. Romæ 20. Nouemb. 1579.

A N-

ANDREAE PATRITIO.

Epiſtola X.

AD II. Kal. Maias reddidit mihi litteras tuas, Marſilius noſter, tuoq; me nomine perhumaniter, & perofficioſè ſalutauit: & quo eſſes erga nos animo, quam præclarè de nobis ſentires, ac etiam loquerere, quantũq; de tua in me beneuolentia mihi poſsim polliceri, ac etiam debeam, ampliſsimis mihi verbis, quæ vim totã amiciſsimæ voluntatis redolebant, & diligenter, & accuratè expoſuit. Porrò literas præterea tuas cum legiſſem, magis etiam liquidò perſpexi veriſſimum certiſsimumq; eſſe Marſilij de tua in me voluntate iudicium. Nam quod meas tanta contentione requiris, meq; ad ſcribendum omnibus ſtimulis, & acriter, & vehementer impellis, ſilentiumq; hoc meum ab iſtius Vrbis conſuetudine, ſuauitate, humanitate diſsidere, ac quandam Tyrannidis rationem habere exiſtimas; hæc ego ſpicula ex eodem beneuolentię genere proficiſci

ficiſci intelligo; nec tam moleſtum certè eſt,intermiſsionem officij reprehēdi,quàm iucundum requiri. Quod autem nobis Tyrannidem quandam obijcis,Patrici,vide ne ego te eodem condemnem crimine. Meminiſtin quibus inſtrumentis ad iſtam feritatem mortalium voluntates irritantur,Opibus,& potentia. Quibus cum tu abũdes, ego ſim deſtitutus, quid quæſo venit tibi in mentem,homini ea ætate,dignitate, auctoritate, (iam vt vis, melius ſcribo) tanta ingenij,conſilij abundantia, tāta fortunarum acceſsione cumulato,his offitijs, his beneficijs aucto,Regiaq́; gratia præſidenti;vnius, non hominis ſed ſpirantis mortui, ſine re, ſine ſede,ſine ſpe,ſine fortunis, procul à patria,procul ab amicis, procul à conſuetudine chariſsimorum hominum,omni ingenio, conſilio, iudicio, deſtituti, &, vt omnia dicam,ab Hoſio,at quo præſidio? deſerti,vim & Tyrannidem reformidare? Qui his ſtudijs, & acerbitatibus delectantur,in domibus regum ſunt.

Cæterùm non eſt, quod dubites Patrici, ne quæ fortunarum tuarum diminutio conſequatur: omnē potius acceſsionem, omne genus benignitatis à Domino cumulatiſsimè reportabis, qui tanto ſtudio, tantoq́ue

fructu

fructu pauperum rationes, & hoſpitalis vt vocant Polonici, nunc primum in lucem emergentis, progreſſum apud Sereniſsimã, & pientiſsimam Reginam augendas atque promouendas ſuſcepiſti: quo tibi nomine iterum atq; iterum agunt immortales gratias, quotquot in Vrbe ſunt, noſtræ gentis peregrini, quotquot futuri ſunt; niſi fortaſſe tibi huius periculi metus propterea relictus ſit, vt quos opera tua iuuiſti, eoſdẽ quoque re, & veritate ſubleues; & arculæ illi tuæ diligentius commendes, vt vtriuſque officij gratia tibi cumulatè debeatur: & quas metuis difficultates, & moleſtias, à capite atque à fortunis tuis procul amoueas. id quod proculdubio ſi feceris, conſequetur. Quod nobis Panegyricum tuum miſeris; in eo quoque tuæ humanitati conſtare voluiſti. Sũ crede mihi, illius lectione, tanto digna Rege, digna laudibus, digna triũphis, digna rerum geſtarum gloria, digna te, vehemẽter oblectatus: & viſus mihi ſum *βυσσίνους λόγους*, quales in filijs ſuis Paryſatis illa deſiderabat, hiſce meis oculis vſurpare; hocq; etiam nomine magnas, mi Patrici, ago tibi & habeo gratias. Sit nomen Domini benedictum. qui nobis tantã vim remediorum, quæ proximis annis in patria

noſtra deſiderabantur,cum hoc vno omniũ fortiſsimo & ſapientiſsimo Rege adhibere dignatus eſt; cuius diuina & eximia virtus magnis iam Reipub. noſtræ luctibus funeribusq́; ſubueniſſe videtur. Antea hoſtium gladij, atq; illa vis barbarorum ab incurſu & direptione Lituaniæ; partim Boriſtenis obiectu, partim Dunæ vorticibus, partim ſyluarum denſitate, partim paludibus prohibebatur: nunc perfectum Regis Stephani virtute eſt; vt ſi amnes exaruiſſent, ſi ſyluæ deflagraſſent, ſi paludes exſiccaſſent, nõ naturæ præſidijs, ſed victoria rebusq́; fortiter & pręclarè geſtis Lituaniam tutã munitamq́; haberemus. Sit nomen Domini benedictum.

Quod autem noſtra viciſsim deſyderas: quid ego ad te mi Patrici, tuo iſto ingenio, tuaq́; elegantia dignum mitterem? mittant qui eloquentiam tuam ignorant. Ego ociolum hoc meum in Hoſij laudibus, rerumq́; pro Eccleſia Dei geſtarum meditatione, & ſtudio oblecto: hisq́; interim rebus & cogitationibus in hac orbitate mea paſcor, his delector, his perfruor; quod tot ſummos & ampliſsimos doctiſsimosq́; viros in omnibus ſcriptis, & ſermonibus ſuis de Hoſio noſtro, opinantur; non ſecus ac de homine

è cœ-

è cœlo in terram ad ſalutem Reipub. Chriſtianæ delapſo: quod nemo Chriſtianorum nemo Catholicorum eſt, qui ſe modo eum eſſe meminerit, qui Hoſio Cardinali, totius pietatis teſtimonium, & eruditionis laudẽ, non admurmuratione tacita; ſed voce & clamore, & libris, & literis non perhibeat: idq́; ego ſemper de Hoſio meo expectaui; hæc ſperaui: hæc euentura prædixi: cùm illam innocentiam, illã eruditionem non ad memoriam tantum, ſed prorſus ad exemplum ſempiterni temporis Reip. Chriſtianæ donatã aſpicerem: cum quo vnũ diem ſi vixiſſem, mihi quidem immortalitatis inſtar fuiſſet: cum autem octo ferè dierũ millia, penè in ſinu & gremio eius vixerim, nõ timeo tamen ne dulcedine diuturnæ cõſuetudinis delinitus libentius de illo hæc omnia prædicare videar, quam verius. Cũ ita communis, ita conſtans, ita perpetua omnium ſit de Hosij præſtantia opinio; vt etſi præcipuum eſſe meum erga ipſum ſtudium debeat; penè tamen æqualiter cum cæteris verſari videatur. Non poteſt equidem dici ſatis: ne cogitari quidem; quantum in illo viro dignitatis, quantũ pietatis, quantum ad ſalutem præſidij fuit. Sed quid ago? alterum pene panegyricum in epiſtolam in-

 cluſi.

cluſi. Panegyricum voluiſti; nec certè poſ-ſum ex hoc genere ſermonis, ita facilè emergere. Nō minus enim adhuc Hoſium, quam aerem ſpiro. Da operam, vt nos ames, ſed magis vt valeas. Romæ 29. April. 1581.

HIERONIMO OSORIO DEO DILECTO ALGARBIORVM EPISCOPO.

Epiſtola XI.

ETSI non dubitem & publico omnium ſermone, & tuorum neceſſariorum literis, perlatum iſthuc eſſe de trāſitu viri in omni laudis genere præſtantiſsimi, hominis planè διαβέβηκοτου Stanislai Hoſij Cardinalis, & Epiſcopi Varmien. Catholicæ veritatis acerrimi defenſoris, qui nonis Auguſti plenus dierum, vt ait ſcriptura, plenus intellectu & ſapientia, in ſenectute bona, quietiſsimè & placidiſsimè obdormiuit in Domino: faciēdū tamen ego quoq; putaui, pro veteri meo in te cultu & obſeruantia, & pro mutua veſtra coniunctione, quæ diuino illo viro propter

pter ſummam, & animorum, & ſtudiorum conſenſionem a multis annis tecum intercęſsit, vt idipſum ad te literis quoque meis perſcriberem; maximè verò omnium, vt ea tecum omnia Chriſtianæ pietatis, & fortitudinis argumenta communicarem, quæ in illo fælicisſimo tranſitu oculis ipſi noſtris vſurpauimus: ex quibus illud ſanè liquidiſſimè perſpeximus, quam precioſa ſit in cōſpectu Domini mors ſanctorum eius, quamquàm verum ille ſanctus Pater dixerit, Non poteſt malè mori, qui bene vixit. Puto futurum, vt cum ea quæ ſcripta ſunt legeris diem illū omnibus potius gaudij lætitiæq́; ſignis ornandum, quam luctu, & lachrymis proſequendum, ſis exiſtimaturus: quo factū eſt, vt talem ac tantum patronum & aduocatum, tam benè de Eccleſia Chriſti meritū, tot pietatis & ſanctitatis laudibus abundantem, & in te ſuauiſsimè ſemper effuſum, in hac quidem lachrymarum valle deſierimus, in cælis autem & in conſpectu Regis æterni habere cæperimus: quæ ſola res in hoc acerbiſsimo & vix vnquàm conſolabili dolore meo, qui tā ſancti patroni, & in omne tempus laudati Cardinalis, & Epiſcopi conſuetudine ex omnibus rebus quas iſte ſol aſpicit mihi iucundiſsima, & tanti do-

ctoris ductu magiſterioq́; ſum orbatus, vehementer recreat atque reficit. Abs te magnopere peto, vt officium hoc meum grati animi ſignificatione proſequaris tuiſq́; literis orbitatem hãc meam viſere conſolariq́; non deſinas, & ſi quid erit in quo tibi vſui eſſe opera mea poſsit eam tibi promptam, paratam, & expoſitam exiſtimabis: quibuſcunque verbis poſſem à te impetrare, ita vt de meo in te cultu ſentias, his me omnibus vſum putabis. Non fallam opinionem tuam. Sed hoc quoque nomine tibi video eſſe vehemẽter gratulandum, quod his ipſis diebus, quibus illi iter ad beatorum ſedes, morbi vehementia parabat, in Eſaiæ tui lectione vigeſimum, & in diuina Sapientia tua (neque enim librum hunc ante Kal. Iulij acceperat) cum ſumma iucunditate verſabatur. Sed Domino viſum eſt, vt ſapientiam, quam in omni vita ſua adamauerat, ex ipſis ſapientiæ fontibus, non autem ex riuulis, pleno quod aiunt, ore hauriret: In medio itaque curſu perdiſcẽdæ ſapientiæ vt ardẽtem illius ſitim expleret, ad vniuerſæ ſapientiæ auctorem, & architectum tranſijt, in quo fons totius ſapientiæ, & plenitudo gratiæ inhabitat, vt quod humano labore cœptum eſt, diuina diſciplina, & magiſte-

giſterio perficeretur. Cupio te vir doctiſsime, bene & feliciter valere, & in vinea Domini, quam & innocentis vitæ exemplis & doctrinæ laudibus, & admirabili eloquendi elegantia vehementer exornas, quam diutiſsime laborare. Datum Romæ 3. Idus Septemb. 1579.

IOANNI CRETZMERO CANONICO VARMIENSI.

Epiſtola XII.

QVòd à morte ſanctiſsimi, & omniũ ſæculorum memoria & prædicatione digniſsimi Cardinalis Hoſij domini & patroni mei beneficẽtiſsimi, nullas ad te litteras dederim, in cauſa fuit infinita quædam vis lachrymarũ & dolorum, quæ me omnibus acerbitatibus interclusum tenuerunt, ac omni facultate dicendi ſcribendique ſpoliarunt, ſtatumque illum noſtrum & æquabilem vitæ rationumque curſum conturbauerunt atque confecerunt.

Reſci, quod te vehementer pęniteat; & quidem dum viuis, pœniteat: hominem ex cõplexu tuo ad Capranicas iſtas aliquãdo dimiſiſſe. Vide enim quantum inter veſtras iſtas Latiales Capranicas; & inter Sarmaticas Caprinias noſtras intereſt. Nimirũ noſtræ nobis Sigiſmundum illum Regem, non magis Auguſti Regis, quam patriæ ipſius patrem protulerunt: hæ veſtræ (heu crudeles terras) Hoſium nobis Cardinalem, quaſi quendam patrem patratum nefariè ſuſtulerunt. Quis autem in gente humaniſsima, tantam inhumanitatem fuiſſet ſuſpicatus? Fuit igitur, Reſci, quod non ſolum te, ſed omnes quotquot virtutem illam, ingenium illud ſanctitatem, eruditionem, eloquentiã illam amauerunt, atque adeo etiam qui non amauerunt, perpetuò pœniteat; Hoſium aliquando in Capranicas conceſiſſe; vt vitam illic poneret, qui vnus propemodum vita vti ſciebat. vt vitam illic poneret, qui eã multis dare ſolebat: vt vitam hanc poneret, qui vita dignus erat immortali: vt vitam poneret, ſine quo nulla vita vitalis eſt futura. Plura præ dolore, non poſſum. Vale, quãtum potes in hoc luctu, & ſquallore, in hac ingratiſsima vitę cõmemoratione ſeu potiꝰ diuerſorio; in hac incertiſsima certiſsimo-

rum

rum humanorum caſuum conditione: non enim es, mi Reſci, neq; eris diſcipulus ſupra magiſtum: quod ſi illum perpetui iſti naturę noſtræ hoſtes, inualetudo, ſeniũ, mors, cõſecuti ſunt; & te profectò conſequentur. Dat. Varſouiæ xij. Sept. M. D. LXXIX. in media Vrbis huius gratulatione, ob victoriam de Moſchis recens partam, Polocia recuperata, quod die 30. menſis præteriti contigiſſe dicitur.

ANDREAE PATRITIO.

Epiſtola IX.

RECTE' iudicaſti, de me Patrici, Benè enim, tibi cognitus ſum: habiturum eſſe me dum viuo, quod me pœniteat; & quidem vehemẽter pœniteat, lumen illud meum, meum inquam lumen Hoſium (neque enim cuiquam mortalium tantum, quantum mihi ſplendor eius affulſit) Capranicas conceſiſſe: vt vitam illic poneret, qui mihi vitam dare ſolebat; ſine quo nulla mihi vita vitalis futura eſſet. Totus enim rerum mearum ſtatus, & ſpes meliorum temporum, in vnius

Hoſij vitâ, ſalute,dignitate, poſita videbatur.Hoſio vero ſublato.Omnia perdidimus tantummodo vita relicta eſt.

Præbeat vt ſenſum materiamq; malis

Sed quid de me dico? Patrici. Hoſio ſublato, Eccleſia Dei cõfeſſorem; religio propugnatorem; hæreſis euerſorem; patria Senatorem; antiquitas conſeruatorem; nouitas depulſorem; populus doctorem; docti præceptorem; pietas tutorem; impietas perſecutorem; paſtores exemplum; impoſtores aduerſarium; veritas domicilium; falſitas inimicum; orbis vniuerſus in tantis tenebris lumen clariſsimum amiſit. Interea gregem Domini lupi rapiũt, oues pereunt. Eccleſia dolet.Synagoga ridet: & ſicut ait ille. Fax nuſquam,Chriſtus dormit. O miſera & calamitoſa tempora. Hoſi pater mi, pater mi Hoſi:non enim verebor dicere,columna & firmamentũ veritatis, Spiritus ſancti domicilium. Sed ita eſt diuino Dei iuditio decretoq; conſtitutum, poſtquam vnumquemq; ſanctorum ſuæ ætati in Eccleſia ſua ſeruire commodareq; permiſit, vt iterum idoneo & competenti tempore ad ſe reuocet. Sit itaq; nomen Domini benedictum:Dominus dedit, Dominus abſtulit Sit nomen Domini benedictum. Facie-

mus

mus quod verbum vetus habet. ῥόδον πα- Roſam
ρελθὸν, μηκέτι ζήτει πάλιν. Cæterum quod La- præte-
tiales Capranicas malis omnibus oneras, ritã ne
vide rogo te, quæ Deus purificauit, tu qua--
ne commune dixeris. Similiter enim & Ro quam
mæ, & Antiochiæ, & Alexandriæ, & Con- qras
ſtantinopoli, & Cracouiæ noſtræ crudelita- iterũ.
tibus infamiam attribues: quod in illis. Sã-
ctiſsimi quiq; martyres Chriſti, & confeſſo-
res ſpiritum ſuum, Seruatori ſuo reddide-
runt: quas tamen vrbes Eccleſiæ Catholicæ
populi, vel hoc maximè nomine ſuſpiciunt,
quod illa Spiritus ſancti Organa, vaſa pie-
tatem mundiſsima, vel in hanc producere,
vel in alteram vitam tranſmittere merue-
runt. διὰ ταῦτα, ait quidam ex Sanctis Patri-
bus, θαυμάζω τὸν ῥώμην. οὐ διὰ τὸν χρυσὸν, τὸν πο-
λυν οὐ διὰ τοὺς Κίονας, οὐ διὰ τὴν ἄλλην φαντασίαν
ἀλλὰ διὰ τοὺς στύλους τῆς ἐκκλησίας τούτους, πέτρον
καὶ παῦλον. Propterea ego Romam admiror,
non propter opes ciuitatis: nec propter
columnas, neq; propter aliam phantaſiam,
ſed propter columnas illas Eccleſiæ Pe-
trum & Paulum. Tu vero potius iuſto quo-
dam, licet occulto Dei iuditio factum exi-
ſtimabis: quod in hac pace Eccleſiæ Ca-
tholicæ, qua per Dei gratiam Italia fruitur,
non in vrbe fortitudinis, in qua perſecutio-

nis

nis tẽpore multã ſanctorum millia fortiſsimè,& conſtantiſsimè teſtimoniũ fidei Chriſtianæ reddiderunt:ſed in Καθαρικη victoriã de luxuria,de carne,mundo,diabolo vir caſtiſsimus, & pudiciſsimus obtinuit:quã ipſe Chriſtus præſentia quoque ſua dignatus eſt Angelorũ corona ſanctorumq́; omniũ choro caternaq́ ſtipatus:vt animã boni & fidelis ſerui ſui,charitatis ignibus in oĩbus vitę ſtudijs inflammatã,& in æterna tabernacula receptã in concilio cæleſtium collocaret.

O igitur poſt hominum memoriam victrices Capranicas,Sarmaticis tuis Caprinijs nihilo inferiores,imò verò etiam vnius literulæ acceſsione,& nota ſuperiores.

Nam illæ quidem Sigiſmundum Regem ediderunt: iſtæ Cardinalem Hoſium reddiderunt: illæ in terram, iſtæ in cœlum; illæ moriturum, iſtæ ſempiternis ſæculorũ ætatibus in ſempiterni Regni poſſeſsione victurum. Plura ſcriberem Patrici, ſed Hoſium non habeo,hoc eſt vita,ſole,animo,ingenio,iudicio,omniq́; prorſus & ſcribendi, & dicendi facultate in hac orbitate mea, & in iſta miſera vitæ ratione careo. Tu ſi quã calamitatis medicinam excogitare poteris da operam, vt quã citiſsimè adhibeas. Vale. Dat. Romæ 20. Nouemb. 1579.

A N-

ANDREAE PATRITIO.

Epiſtola X.

AD 11. Kal. Maias reddidit mihi litteras tuas, Marſilius noſter, tuoq; me nomine perhumaniter, & perofficiosè ſalutauit: & quo eſſes erga nos animo, quam præclarè de nobis ſentires, ac etiam loquerere, quantũq; de tua in me beneuolentia mihi poſsim polliceri, ac etiam debeam, ampliſsimis mihi verbis, quæ vim totã amiciſsimæ voluntatis redolebant, & diligenter, & accuratè expoſuit. Porrò literas præterea tuas cum legiſſem, magis etiam liquidò perſpexi veriſſimum certiſsimumq; eſſe Marſilij de tua in me voluntate iudicium. Nam quod meas tanta contentione requiris, meq; ad ſcribendum omnibus ſtimulis, & acriter, & vehementer impellis, ſilentiumq; hoc meum ab iſtius Vrbis conſuetudine, ſuauitate, humanitate diſsidere, ac quandam Tyrannidis rationem habere exiſtimas; hæc ego ſpicula ex eodem beneuolentię genere proficiſci

ficiſci intelligo; nec tam moleſtum certè eſt,intermiſsionem officij reprehēdi,quam iucundum requiri. Quod autem nobis Tyrannidem quandam obijcis,Patrici,vide ne ego te eodem condemnem crimine. Meminiſtin quibus inſtrumentis ad iſtam feritatem mortalium voluntates irritantur, Opibus,& potentia. Quibus cum tu abundes, ego ſim deſtitutus, quid quæſo venit tibi in mentem,homini ea ætate,dignitate, auctoritate, (iam vt vis, melius ſcribo) tanta ingenij,conſilij abundantia, tāta fortunarum acceſsione cumulato,his offitijs, his beneficijs aucto,Regiaq; gratia præſidenti;vnius, non hominis ſed ſpirantis mortui, ſine re, ſine ſede,ſine ſpe,ſine fortunis, procul à patria,procul ab amicis, procul à conſuetudine chariſsimorum hominum,omni ingenio, conſilio, iudicio, deſtituti, &, vt omnia dicam,ab Hoſio,at quo præſidio? deſerti,vim & Tyrannidem reformidare? Qui his ſtudijs, & acerbitatibus delectantur,in domibus regum ſunt.

Cæterùm non eſt, quod dubites Patrici, ne quæ fortunarum tuarum diminutio conſequatur: omnē potius acceſsionem, omne genus benignitatis à Domino cumulatiſsimè reportabis, qui tanto ſtudio, tantoque

fructu

fructu pauperum rationes, & hoſpitalis vt vocant Polonici, nunc primum in lucem emergentis, progreſſum apud Sereniſsimã, & pientiſsimam Reginam augendas atque promouendas ſuſcepiſti: quo tibi nomine iterum atq; iterum agunt immortales gratias, quotquot in Vrbe ſunt, noſtræ gentis peregrini, quotquot futuri ſunt; niſi fortaſſe tibi huius periculi metus propterea relictus ſit, vt quos opera tua iuuiſti, eoſdẽ quoque re, & veritate ſubleues; & arculæ illi tuæ diligentius commendes, vt vtriuſque officij gratia tibi cumulatè debeatur: & quas metuis difficultates, & moleſtias, à capite atque à fortunis tuis procul amoueas. id quod proculdubio ſi feceris, conſequetur. Quod nobis Panegyricum tuum miſeris; in eo quoque tuæ humanitati conſtare voluiſti. Sũ crede mihi, illius lectione, tanto digna Rege, digna laudibus, digna triũphis, digna rerum geſtarum gloria, digna te, vehemẽter oblectatus: & viſus mihi ſum βυσσίνους λόγους, quales in filijs ſuis Paryſatis illa deſiderabat, hiſce meis oculis vſurpare; hocq; etiam nomine magnas, mi Patrici, ago tibi & habeo gratias. Sit nomen Domini benedictum. qui nobis tantã vim remediorum, quæ proximis annis in patria

F noſtra

noſtra deſiderabantur, cum hoc vno omniũ fortiſsimo & ſapientiſsimo Rege adhibere dignatus eſt; cuius diuina & eximia virtus magnis iam Reipub. noſtræ luctibus funeribusq́; ſubueniſſe videtur. Antea hoſtium gladij, atq; illa vis barbarorum ab incurſu & direptione Lituaniæ; partim Boriſtenis obiectu, partim Dunæ vorticibus, partim ſyluarum denſitate, partim paludibus prohibebatur: nunc perfectum Regis Stephani virtute eſt; vt ſi amnes exaruiſſent, ſi ſyluæ deflagraſſent, ſi paludes exſiccaſſent, nõ naturæ præſidijs, ſed victoria rebusq́; fortiter & pręclarè geſtis Lituaniam tutã munitamq́; haberemus. Sit nomen Domini benedictum.

Quod autem noſtra viciſsim deſyderas: quid ego ad te mi Patrici, tuo iſto ingenio, tuaq́; elegantia dignum mitterem? mittant qui eloquentiam tuam ignorant. Ego ociolum hoc meum in Hoſij laudibus, rerumq́; pro Eccleſia Dei geſtarum meditatione, & ſtudio oblecto: hisq́; interim rebus & cogitationibus in hac orbitate mea paſcor, his delector, his perfruor; quod tot ſummos & ampliſsimos doctiſsimosq́; viros in omnibus ſcriptis, & ſermonibus ſuis de Hoſio noſtro, opinantur; non ſecus ac de homine

è cœ-

è cœlo in terram ad ſalutem Reipub. Chriſtianæ delapſo: quod nemo Chriſtianorum nemo Catholicorum eſt, qui ſe modo eum eſſe meminerit, qui Hoſio Cardinali, totius pietatis teſtimonium, & eruditionis laudẽ, non admurmuratione tacita; ſed voce & clamore, & libris, & literis non perhibeat: idq́; ego ſemper de Hoſio meo expectaui; hæc ſperaui: hæc euētura prædixi: cùm illam innocentiam, illã eruditionem non ad memoriam tantum, ſed prorſus ad exemplum ſempiterni temporis Reip. Chriſtianæ donatã aſpicerem: cum quo vnũ diem ſi vixiſſem, mihi quidem immortalitatis inſtar fuiſſet: cum autem octo ferè dierũ millia, penè in ſinu & gremio eius vixerim, nõ timeo tamen ne dulcedine diuturnæ cõſuetudinis delinitus libentius de illo hæc omnia prædicare videar, quam verius. Cũ ita communis, ita conſtans, ita perpetua omnium ſit de Hosij præſtantia opinio; vt etſi præcipuum eſſe meum erga ipſum ſtudium debeat; penè tamen æqualiter cum cæteris verſari videatur. Non poteſt equidem dici ſatis: ne cogitari quidem; quantum in illo viro dignitatis, quantũ pietatis, quantum ad ſalutem præſidij fuit. Sed quid ago? alterum pene panegyricum in epiſtolam incluſi.

cluſi. Panegyricum voluiſti; nec certè poſſum ex hoc genere ſermonis, ita facilè emergere. Nō minus enim adhuc Hoſium, quam aerem ſpiro. Da operam, vt nos ames; ſed magis vt valeas. Romæ 29. April. 1581.

HIERONIMO OSORIO DEO DILECTO ALGARBIORVM EPISCOPO.

Epiſtola XI.

ETsi non dubitem & publico omnium ſermone, & tuorum neceſſariorum literis, perlatum iſthuc eſſe de trāſitu viri in omni laudis genere præſtantiſsimi, hominis planè διαβεβηκότου Staniſlai Hoſij Cardinalis, & Epiſcopi Varmien. Catholicæ veritatis acerrimi defenſoris, qui nonis Auguſti plenus dierum, vt ait ſcriptura, plenus intellectu & ſapientia, in ſenectute bona, quietiſsimè & placidiſsimè obdormiuit in Domino: faciēdū tamen ego quoq; putaui, pro veteri meo in te cultu & obſeruantia, & pro mutua veſtra coniunctione, quæ diuino illo viro pro-

pter ſummam, & animorum, & ſtudiorum conſenſionem a multis annis tecum intercęſsit, vt idipſum ad te literis quoque meis perſcriberem; maximè verò omnium, vt ea tecum omnia Chriſtianæ pietatis, & fortitudinis argumenta communicarem, quæ in illo fœlicißimo tranſitu oculis ipſi noſtris vſurpauimus: ex quibus illud ſanè liquidiſſimè perſpeximus, quam precioſa ſit in cõſpectu Domini mors ſanctorum eius, quamquàm verum ille ſanctus Pater dixerit, Non poteſt malè mori, qui bene vixit. Puto futurum, vt cum ea quæ ſcripta ſunt legeris diem illũ omnibus potius gaudij lætitiæq; ſignis ornandum, quam luctu, & lachrymis proſequendum, ſis exiſtimaturus: quo factũ eſt, vt talem ac tantum patronum & aduocatum, tam benè de Eccleſia Chriſti meritũ, tot pietatis & ſanctitatis laudibus abundantem, & in te ſuauiſsimè ſemper effuſum, in hac quidem lachrymarum valle deſierimus, in cælis autem & in conſpectu Regis æterni habere cæperimus: quæ ſola res in hoc acerbiſsimo & vix vnquàm conſolabili dolore meo, qui tã ſancti patroni, & in omne tempus laudati Cardinalis, & Epiſcopi conſuetudine ex omnibus rebus quas iſte ſol aſpicit mihi iucundiſsima, & tanti do-

giſterio perficeretur. Cupio te vir doctiſsime, bene & feliciter valere, & in vinea Domini, quam & innocentis vitæ exemplis & doctrinæ laudibus, & admirabili eloquendi elegantia vehementer exornas, quam diutiſsime laborare. Datum Romæ 3. Idus Septemb. 1579.

IOANNI CRETZMERO CANONICO VARMIENSI.

Epiſtola X I I.

QVòd à morte ſanctiſsimi, & omniũ ſæculorum memoria & prædicatione digniſsimi Cardinalis Hoſij domini & patroni mei beneficẽtiſsimi, nullas ad te litteras dederim, in cauſa fuit infinita quædam vis lachrymarũ & dolorum, quæ me omnibus acerbitatibus interclusum tenuerunt, ac omni facultate dicendi ſcribendique ſpoliarunt, ſtatumque illum noſtrum & æquabilem vitæ rationumque curſum conturbauerunt atque confecerunt.

runt. Etſi enim in amiſsione tam ſalutaris viri, non ego ſolus, ſed orbis Chriſtianus vniuerſus incredibilem iacturam fecerit: me tamen vnum hęc ruina oppreſsiſſe præcipuè videtur, qui à teneris annis in illius pęnæ ſinu, & gremio educatus, eiuſque exemplis, & inſtitutis inſtructus, ac incredibilius beneficijs cumulatus, in tantam ad extremum orbitatem incidi, omnibuſque vitę præſidijs & iucũditatibus ita ſubito deſpoliatus ſum, vt vitam quoque ipſam non ob aliud mihi relictam exiſtimem, quàm vt præbeat ſenſum materiamque malis. Quomodo enim quæſo te hæc mihi vita vitalis aut iucunda eſſe poteſt, cùm ei vitam ademptam videam, qui mihi vitam dare ſolebat; ei vitam ademptam videam, qui multos à morte ac à peſte ad vitam ſalutemque ſempiternam reuocabat: ei vitam ademptam videam, qui ſolus propemodum rectè vita vti ſciebat? Quibus, inquam, oculis hanc tantam Eccleſiæ ſolitudinem, tam excellenti (ſicut de ſuo Baſilio ait Theologus) gloria detonſæ ac ſpoliatæ atque huiuſmodi corona excuſſæ aſpiciemus? Bellum Hæreticorum imminet, & qui ducem ſe præbeat nobis non eſt. Laborat infirmitatibus Eccleſia, & medicum non inuenimus. Tempus conſilij eſt, & conſilium dare ſo-

re ſolitus abijt. Helias aſſumptus eſt, & Hæliſeus non eſt relictus. O calamitatem intolerabilem cuius exitus non apparet. O noctem acerbiſsimam, quæ lucis ortum nō expectat: o infœlices tenebras quæ ſolem non ſperant. Amiſit Eccleſia Dei confeſſorem, Religio propugnatorem, hæreſis euerſorē, patria ſenatorem, antiquitas conſeruatorē, nouitas depulſorem, populus doctorem, docti præceptorem, pietas tutorem, impietas perſequutorem, Paſtores exemplum, impoſtores aduerſarium, veritas domicilium, falſitas inimicum, orbis vniuerſus in tantis tenebris lumen clariſsimum amiſit. Et interea, ſicut ait ille, fax nuſquam. Chriſtus dormit: Miſereor tui ò Dei Eccleſia, ac tui quoque patria mea dulciſsima, quòd in hoc valde neceſſario tempore, in his communibus miſerijs & ærumnis, in hac tanta rerum omnium conuerſione, in hoc religionis naufragio, in iſtis Regnorum & Rerumpub. excidijs, tam certum calamitatum omnium perfugium, rerum agendarum regulam, nauarchum peritiſsimum, columnam ſolidiſsimā, virtutum omnium domicilium, ex iſtius vitæ ſtatione, & ex omni hominum conſuetudine emiſeris. At tibi viciſsim ò magne homo Dei & fidelis ſerue, & myſteriorum diſpen-

ſpenſator, & arca virtutibus abũdans (ignoſce mihi diuina anima & nunc & antea maximè veneranda: facit enim me in tuis laudibus longiorem, non loquacitas mea, ſed merita tua, & meum incredibile in te ſtudiũ)

Nõ ego adulatũ (crede mihi) venio ne collige bilẽ
Sit mihi lætitiam fas aperire meam:
Tibi inquam, o vir Dei.
Clare fide, præclare actu, clariſsime fructu
Qui meritis titulum nominis æquiparas,

quo verborum honore Regni cœleſtis poſſeſſionem & coronas, & triũphos gratulabor? Si mihi linguæ centum, & ora centum eſſent, nec tuam fœlicitatem, nec illius patriæ dignitatem vllius orationis vbertate aſſequi atque explicare poſſem. Lætantur proculdubio ipſæ quoque beatorum animæ, quod tu nouus Chriſti confeſſor, confeſſorum in cœlis numerum auxeris. Lætantur ad ſe moribus conſimilem veniſſe, athletam athletæ, coronatum coronati, animo caſtum, corde puri præconem ſermonis, miniſtri ſermonis. Nos autem quod attinet, ſi ad vota ſingulorum reſpicimus, quandocumque tandem obijſſes, parum vixiſſes, ſi ad res geſtas ſatis diu vixiſti, ſi ad memoriã operum, ſemper viues. Is enim erat innocentiſsimæ vitæ tuæ ſplendor, ea verborum & eruditionis

vber-

vbertas,ea vultus oriſque dignitas,ea morũ ſuauitas tantum præterea iuuandi proximi deſiderium,tam ardens de Varmien. Eccleſiæ,atque adeo omnium eccleſiarum ſalute, deque Elbingenſium conuerſione ſine vlla, vel temporis, vel contentionis remiſsione ſollicitudo, vt nunquam non eſſet mors tua Chriſtianæ Reip.immatura futura. Sed parce tu quoque mihi, frater chariſsime, quòd in iſtarum rerum commemoratione,& libēter & ſtudioſe hæreo: adhuc enim cum Hoſio viuere, cum illo mihi loqui videor: ſcis omnem eſſe, quærulam calamitatem. Præterea vero Hoſium laudans, virtutem laudo, virtutem laudans, Deum laudo. Intereſt omnium qui virtutem, qui pietatem colunt,ſcire Hoſium quis fuerit: erat enim maximum & ſingulare viuendi moriendiq; exemplum nobis propoſitum: ita vt niſi pulcherrimum iſtud τοῦ ὁσίου cognomen à maioribus ſuis hæreditarium accepiſſet, id ipſe ſibi poſteriſq; ſuis virtutis ſuæ præſtantia pe periſſet. Bonus inquam,& perfectus erat doctor Hoſius, faciebat quod docebat, ac omnia vitæ ſuæ tempora & momenta tanta cũ innocentiæ laude tranſigebat, nullus vt vnquam eum diem viderit, quo cuiuſq; intereſſet Hoſium mori. Tanta præterea conten-

tione

tione atq; doctrina, verborumq́; & ſentẽtiarum vbertate fidem Eccleſiæ Dei cum ſcriptis in omnes orbis Chriſt. partes feruentiſsimis illis & admirabilibus Epiſtolis, tum etiam libris editis propagauit, vt quod olim de Gregorio Taumaturgo, hoc de Hoſij quoque noſtri lucubrationibus rectè dici poſſe videatur, quod ea ipſi Dei mater virgo ſcribenti dictauerit: nec alia poſt illum ſcribẽdi contra hæreſes materia ſcriptoribus vllis relicta eſſe videatur. Quo factum eſt vt Hoſius Orbi Chriſtiano valde magnus eſſet, Hoſij gloriæ orbis anguſtus videatur. Cæterorum enim mortes, priuatos, hæc vna communem quendam luctum & dolorem in animis piorum & intelligentium hominum excitauit. Ex quorum ego libris & litteris, 200. fere teſtimonia magna cum animi mei voluptate collegi, quibus illi, quaſi conſpiratione facta, totius laudis & gloriæ principatũ, cum in cultu pietatis, tum in doctrinæ & eruditionis excellentia attribuunt. Alij columnam Eccleſiæ vocant, alij ornamentum Collegij Cardinalium. Alij ſplendorem Curiæ Romanæ, alij Phænicem Cardinalium, alij Polonicum Patriarcham, alij ſenem vere Abrahamicum, alij malleum hæreticorũ, alij noſtri temporis Auguſtinum, alij alterũ

Polo-

Poloniæ Staniſlaum, nouum Beſſarionem, Melchiſedechicum ſacerdotem, nunquam ſatis laudatum, Eccleſiæ defenſorem, rectæ fidei cuſtodem vigilantiſsimum: Orbis miraculum, patrem patratum, Romani ſenatus ornamētum, Apoſtolicæ ſedis propugnaculum, Chriſti fortiſsimum athletam, formidabilem hæreticorum aduerſarium, ſenem ſuauiloquentem, alterum Numam, micans Latij lumen. Alij ſynceræ pietatis magiſtrū, Dei interpretem, alteram Pauli manum, alij alijs laudibus celebrant, & vſque ad ſydera tollunt. Omnes vno ore ſanctiſsimum, pientiſsimum, ſapientiſsimum, doctiſsimum, integerrimum, antiquæ pietatis imaginem appellant, eaſq; etiam laudes cantare celebrareq; adhuc non dubitant, & docti in bibliothecis, & indocti in circulis, & magiſtri in ſcholis, & Antiſtites in ſacris, & Prædicatores in cathedris, & in verſibus Poetæ, & in montibus Eremitæ, & in orbe terrarum genus Chriſtianorum. Habebat enim in ſe reuerà Abrahamicus ille ſenex quo totius orbis oculos in ſui admirationem conuerteret, habebat Petri fidem, Pauli charitatem, Ioannis integritatem, Auguſtini doctrinam, Baſilij grauitatem, Athanaſij zelum, Chryſoſtomi eloquentiam, Ambroſij libertatem,

Gregorij vigilantiam; In ſeipſum Hieronymi ſeueritatem exercebat. In conuerſatione & conſuetudine hominum Meletium, in cõtemptu vitæ martyrijq́; deſiderio Cyprianũ referebat, (non enim vereor ne ſanctiſsimi illi viri inuideant, ſi ijſdem quibus ipſi abũdabant laudibus, hic illorum diſcipulus & imitator honoretur) didicit quod docuerunt, fecit quod iuſſerunt, ſequutus eſt quo præceſſerunt: & dum illos in omnibus vitæ ſtudijs imitatur, ipſe quoq; poſteris ſuis ſe præbuit imitandum. Factus enim ad extremum erat, velut arca quędam virtutibus abundans, ex qua in orbem vniuerſum totius pietatis exempla emanabant. Fuit velut quędam vox clamantis in orbe Chriſtiano: Non eſt fides niſi vna, & quicquid extra vnam fidem eſt, non fides, ſed perfidia eſt. Fuit velut manus, cathedram vnitatis in qua Dominus poſuit doctrinam veritatis oſtendens: Fuit velut tuba vaſtum in auribus omnium clangorem fundens, quod quiſquis cum Romana Eccleſia in fidei doctrina non concordat, Chriſtianus non eſt: Niſi ꝙ in omnibus Hoſij laudibus percenſendis, nõme ſed Hoſio laudatore opus eſſet. Hoc autem excepto, quicunque Hoſium laudare voluerit, aut mecum ſit, aut me ſequatur oportet.

ret. Neq; mihi tamen in hoc officij prędicationiſq; genere pertimeſcendum eſſe video, ne dulcedine diuturnę, quę mihi cum Hoſio intercesſit, conſuetudinis delinitus, libentius hęc omnia prędicare de illo videar; quàm verius, cùm ita communis, ita conſtãs, ita perpetua, ſit omnium de illius pietate opinio, vt etſi pręcipuum eſſe meum erga illum ſtudium debeat, pene tamen ęqualiter cum cæteris verſari videatur. Hiſq; ego interim rebus & cogitationibus in hac orbitate mea paſcor, his delector, his perfruor; quòd amplisſimi quiq; atq; optimi viri de Hoſio noſtro opinantur, non ſecus ac de homine è cœlo in terram ad ſalutem Reip. Chriſtianæ delapſo; ꝙ nemo bonus, nemo Chriſtianus eſt, qui modo ſe Catholicum eſſe meminerit, qui Hoſio totius pietatis teſtimonium & eruditionis laudem non admurmuratione tacita, ſed voce & clamore, & litteris non perhibeat. Quæ ego omnia, & ſi de Hoſio meo ſemper expectaui, hæc optaui, hæc ſperaui, hæc pręcatus ſum, hæc euentura prædixi, cum illam vitæ innocentiam, illam morum ſuauitatem & elegantiam per 20. ferè continuos annos, non ſolum ad exemplũ patriæ noſtræ totiuſq; ordinis Eccleſiaſtici, ſed etiam memoriam ſempiterni temporis,

huic

huic noſtro ſeculo donatam aſpicerem, plura tamen quàm ſperabam acciderunt: Sed iterum veniam abs te peto: φιλεταῖος γὰρ συμφορά, Me vero hoc tempore loquaciorem facit amor. Loquacitas autem (ſicut ait ille) in ædificationem nulla turpis, ſi quando turpis. Non eſt, inquam, reprehendenda loquacitas, cum nimio amore pietatis & nimio odio impietatis. plura quàm res poſtulare videtur, aliquando loquimur. Sed nec quenquam tali futurum eſſe ingenio puto, vt omnes Hoſij noſtri laudes ita poſsit mandare litteris, vt ea quæ diximus facta non ficta videantur eſſe. Me quòd attinet etſi mihi ſecretarij & familiaris nomen mors illius abſtulit, cultum tamen erga illum meum & obſeruantiam & diuturnæ conſuetudinis ac beneuolentiæ memoriam non ademit. Quominus etiam tantam illam pietatem, tam incredibilem ſapientiam, ac pene diuinam eruditionem, tam inuſitatam clementiam, tam feruentem Charitatem, tam raram humilitatem, tantum deniq; in maxima poteſtate rerum omnium modum, tacitus apud te præterire potui. Ad extremum autem te etiam atq; etiam peto & quæſo, poſteaquàm me calamitatis eius acerbitate, ita fractum & deiectum eſſe vides, vt non ſolum animi,

ſed

ſed & vultus & frontis, & oculorum hilaritatem in ſempiternum tempus amiſerim, ne me vnquam conſolationibus tuis ſuauiſsimis,orationumq; præſidijs deſtitutum derelinquas,ſed has vitæ noſtræ tenebras vel potius iſtum noſtrum carcerem, imo mortem, imo funus,& cineres, cùm ad altare domini ſteteris in ſacrificijs tuis illius bonitati cõmendes.

Neue,roga quid agam,ſi perſequar omnia flebis
Summa ſatis noſtri ſit tibi nota mali:

Nunc enim omnia ſole illo meo,illo inquam ſole meo Hoſio,vel potius patriæ noſtræ totiuſq; orbis Chriſtiani extincto, quaſi conſpiratione facta totum planè vitę rationumque mearum curſum ita euerterũt, vt ſi mecum hoc tempore eſſes, non eum profecto videres quem reliqueras: non eum quem noras, quem flens flentem, via Flaminia proſequentem, ad pontem Miluium proficiſcens dimiſeras, ne veſtigium quidem eius nec ſimulachrum, ſed quandam ſpirantis mortui effigiem videres. Etſi enim nihil magis in hoc meo calamitoſo tempore curo, quàm vt ne curem,neue doloris magnitudine ſuccumbam, nec eſſe quicquam ſolitudine amicius ſtatuam,omneſq; vmbras & receſſus appetam, in quibus mihi omnis ferè ſemper

 ſermo

ſermo eſt cum ſacris litteris,hæc tamen omnia quocunq; me verto, dolor ex abſentia Cardinalis Hoſij acceptus interpellat: eum porrò fletus ſequitur, cui repugno quoad poſſum; ſed adhuc pares non ſumus. Quo magis me quem tui orationibus ſubleuandum ſuſcipias dignum eſſe putabis. Ego verò idem vicißim tibi impendam apud venerandos ſanctorũ Apoſtolorum cineres charitatis officium. Quæ geruntur in vrbe ex D.Staniſlao Hoſio,eius de quo agimus Cardinalis nepote cognoſces, cuius rationes tibi cæteriſq; confratribus noſtris paulo profectò diligentius commendarem, niſi vos ſponte veſtra ad augendam & ornandam illius familiæ dignitatem incitatos eſſe mihi perſuaderem:quæ nobis tam ſalutarem Eccleſiæ Dei virum,Epiſcopum planæ Eccleſię natum,memorem ſui nominis, maiorũ ſuorum imitatorem,tam præclaris ad imitandũ exemplis abundantem, vel vt Theologi de Baſilio verbo vtar διαβεβηκότων, velut ſydus quoddam ad illuminandos cæteros in hac prope depoſita Reip. Chriſtianæ parte produxit.R.D.Martino Cromero, Epiſcopo noſtro Varmien. magno Magni Hoſij ſucceſſori (Baſilium & Gregorium diceres) ſtudia officiaq; mea denuntiabis: quem ego virũ,

propterea nobis relictum puto, ne cum vno Hoſio, omnis in patria noſtra zelus, omnis pietas, & eruditio, extincta ſepultaq; videantur. Deum precor, vt quam diutiſsime Eccleſiæ Dei commodet. Bene vale & nos quod facis ama, nec amare deſine. Romæ Idibus Decemb. 1579.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ODE LVGVBRIS.

DE OBITV MAGNI HOSII CARDINALIS Varmienſis.

STANISLAI RESCII.

ECCLESIASTICI 44.

Laudemus viros glorioſos & parentes noſtros in generatione ſua. Multam gloriam fecit Dominus, magnificentia ſua, à ſæculo.

QVIS meo fundet capiti liquorẽ?
Quis dabit fontem lachrymis ſcatentem.
Flerendũ mortem paro luctuoſam,
Præſulis Hoſi?

Tigris emittat gemitū ſtrepentes
Vortices, Phiſon riget ore lato
Mixtus Euphrati, tribus atque fletus
Vnda ſit vnus.
His Geon iunctus lachrymoſa pandat
Ora, diffuſis ſuper arua riuis,
Irriget latos lachrymando campos,
Viſtula præceps.
Axis à ſummo bipatentis Orbe
Depluat, cœlum grauidis opertum
Nubibus, cœlum pluat è recenti
Flumina rore.
Quid nites Titan? tenebras Polonis
Hæc dies adfert, Hoſium iacentem
Dum vides, albas piceo quadrigas
Obtege velo.
Nube ſub tetra lateat bicornis
Luna, funebres cieant querelas
Aſtra, deplorent miſerata mortem
Præſulis almi.
Præferant triſtes elementa luctus,
Nil ſit in cœlo vel in orbe lætum,
Gaudium mœret, ſubit ecce virtus,
Iura ſepulchri.
Mors Staniſlaum fera Varmienſem
Præſulem, terræ columen Polonę,
Abſtulit nobis, rubei nitentem
Laude galeri.

Sed

Sed notis tantis quid erat neceſſe?
Vt ſemel dicas Hoſium, iuuentus
Mille per annos oritura, notas
Arriget aures.
Surgit è matris gremio futurus
Fulgidum vitæ ſpeculum, futurus
Forma virtutum, celebris futurus
Aetheris aſtrum;
Surgit vt candens roſa rore tacta.
Surgit vt ſpargens folijs odorem
Lilium, ſurgit velut excitatus
Rore hyacinthus:
Matris ex aluo veniendo, ſemper
Purior vitro, niue vixit alba
Albior; vixit magis & columba
Simplice ſimplex.
Hic iugo Chriſti puerile collum
Subdit, & ſtiuam capiens aratri,
Vt decet, ſulcat bonitatis aruum
Vomere pacis.
Hic nouum ſeruans hominem, vetuſtum
Pergit antiquo ſpoliare Adamo,
Sic nouo tectus ſacroſancta Ieſu
Membra ſub intrat.
Cordis ex agro tribulos reuellit,
Semen irrorat lachrymis in alta
Mente iactatum, geminas daturum
Tempore fruges;

Spiritu carnem domitat petulcam,
Ocium pellit gelidum labore
Feruido, ſomno vigili profundum
Pellit ocello.
Totus incumbit precibus beata
Regna ſuſpirans, fluidis in horas
Pectus irrorat lachrymis, iuuentæ
Vincit amores.
Non minus cœlum precibus fatigat
Quàm pio cultu lachrymis nigrantem
Abluit noctem, Sathanam repellit
Dulcibus odis.
Spe polo pendet, nihil eſt in Orbe
Quod velit, cenſus ſuper aſtra ſeruans:
Et Liam ſponſus ſimul & Rachelem
Caſtus amauit.
Ventre ieiuno famis atra diræ
Bella deuincit, ſuperans anhelam
Mox ſitim dulcis meditando IESV
Fel ſub aceto.
Rimulam tranſit velut anguis arctam,
Sub manu Saræ ſubigit ſuperbam
Agar, ad curſus agitat aſellum
Verbere inertem.
Diua ſcutatus monimenta Patrum
Sacra deguſtat: rudimenta IESV
Deditus Marthæ, pia Magdalenæ
Suſcipit acta.

Ille doctores celebrandus inter,
Igne diuini rutilans amoris
Pectus errantum face veritatis
Irradiauit,
Hoſtis effectus Sathanæ, repletur
Spiritu Chriſti, capit arma, cæcas
Detegit technas, precibus maligni
Proterit artes.
Omnibus charus ſuperumque Regi,
Nactus eſt illo tribuente dotes,
Quas miniſtrator Domini fidelis
Sparſit in omnes.
O quot à falſis fidei magiſtris
Saucios, arte vera medicauit?
O quot intactos per amœna Iesv
Prata cibauit?
Hic oues paſtor vigil è periclis
Liberat multas, licet ore ſicco
Acer, huc illuc lupus vſque circum
Curſat ouile.
Laurea fulſit gemina pudoris,
Et bonum famę retinens odorem,
Carnis & ſeruans animę decoram
Virginitatem.
Martyr eſt, carnem cruciando: virgo
Eſt habens pulchrę bona caſtitatis:
Doctor exemplis: calamo, loquela,
Inſtruit omnes.

Ergo iam laſſum latus hic reponit,
Hęc quies illi placuit laborum:
Pulchrior nullus locus eſt in Orbe
Nobiliorque.
Magne (te nomen decet hoc) Hoſi mi.
Magne ſpe præſtans, fide, amore Chriſti,
Magne doctrina; minimi clientis
Suſcipe dona.
Iamne abis? & nos properans relinquis,
Quos tamen ſola regione linquis
Semper adnixa, ſine fine tecum
Mente futuros.
Iamne abis? fœlix tamen & recedens:
Semper huc ad nos animo recurre,
Eſto nobiſcum licet ad paternam
Veneris vrbem.
En tuam, Præſul bone, charitatem,
Orbis aut alter, neque mors reuellet.
Corporis vita, moriente, vita
Viuet à moris.
Vnde complexi ſine fine charum
Pectus hęremus laqueo fideli,
Quaque contendes comites feremur
Mente ſequaci.
Quando mortalis fueras, iuuaſti
Nos precum ſemper ſtudio tuarum:
Nunc poli ciuis tueare gentem,
Oro Polonam.

Patrię

Patrię magnus pater es ruentis,
Tu ratem portu laceram reponis,
Hinc licet ſurgat Boreas, fermenſque
Hinc ruat Eurus.
Huius imprimis tibi cura Regni
Adſit, & clemens patrię faueto.
Sit fames, peſtiſque procul. Quieſcant
Aſpera bella.
Nonne tu nobis monumenta vitę.
Vita dum terris tua luxit alta
Voce prompſiſti? ò gregis alme cuſtos
O bone paſtor.
Gaudeo mundi iubar vniuerſi,
Quod meis vidi toties diebus,
Illud excellens decus omne dicam
Vrbis an Orbis?
Sint Deo grates, quod amore tanto
Nos tibi aſtrinxit per operta vincla;
Vis vt internam valeat catenam
Rumpere nulla.
Pro datis magnis tibi, diue paſtor,
Seruitus quęnam poterit rependi?
Nulla compenſant precium ſalutis,
Vota precantum.
Namque te celſum meritis in altum
Culmen imponit precioſa virtus
Inq; viuentum ſuper vrbe magnis
Turribus addit.

In diem atque horam ſine te miſellus
Nequior fio, vitiorum in omnes
Pronior ſordes, facilem ruenti
Porrige dextram.
Pande, ſi Reſci eſt tibi vita curę,
Vt fuit quondam, rutili coruſcum
AEtheris callem, ſacra pande ſummi
Oſtia regni.
Auribus gratis, pater alme, tandem
Quas tibi laudes cecini libenter
Sume, nec ſpernas modulos fideli
Pectore promptos.
Carminis leges amor aureorum
Nominum parui facit, & loquendi
Cura de ſanctis vitioſa non eſt,
Quamlibet infans.
Scis Deum nunquam potuiſſe flecti
Voce peccantum, fer opem roganti
Diue defenſor, pia vota IESVS
Ocius explet.
Vnicum Gentis decus o Polonę,
Hęreſum victor venerande, ſalue:
Sis ſalus nobis miſeris, tuamque
Reſpice gentem.
Impetra pacem populi, ſalutem
Corporum, vires animę, benignum
Aerem, gratam pluuiam, quietę
Commoda vitę.

Lex Romanorum.

Honoratorum virorum laudes in concione memorantor, eaſq; ad cantus, & ad tibicinem proſequantor.

FRANCISCO LOMBARDO CANONICO

Neapolitano.

Epiſtola XIII.

QVAM acerbè tuleris Hoſij Card. ſanctiſsimi viri planè διαβεβηκότου amiſsionem, ex tuis literis perſpexi: neque vereor, ne magis amoris, quàm iudicij ſit hoc, quod ei tribuis, teſtimonium. Erat enim Hoſius maximum, & ſingulare viuendi, moriendiq; exemplum nobis propoſitum: atq; etiam iſto nomine magnus in orbe Chriſtiano ſemper eſt habitus; ita vt eius glorię orbis anguſtus videretur. Hoſio verò ſublato, Eccleſia Dei confeſſorē,

reli-

religio propugnatorem, hęreſis euerſorem, antiquitas conſeruatorem, nouitas depulſorem, populus doctorem, docti pręceptorem, falſitas oppugnatorem, Roma ſenatorem, patria conſultorem, paſtores exemplum, impoſtores aduerſarium, pauperes refugium, oppreſsi ſolatium, claudi pedem, cęci oculum, orbis vniuerſus in tantis tenebris lumē lumen clariſsimum amiſit. O miſera, & calamitoſa tempora. Hoſi pater mi, Hoſi pater mi. Non enim verebor, quod de S. Baſilio ſcriptum lego, de te quoq; dicere, Columna, & firmamentum veritatis, Spiritus ſancti domicilium, Arca virtutibus abundans.

Religionis altas, vox & manus altera Pauli,
Mors Lutheri, Cœli ianitor, orbis amor.

At tu quidem præſens es apud Dominum: nos autem quibus oculis tantam Eccleſiæ ſolitudinem aſpiciemus? quæ enim pluuia ita maturo tempore in ſitientem terram incidit? quæ aqua exaſpera rupe in deſerto habitantibus erupit? Quod mare mortem, & ſeruitutem fugientibus ita ſubuenit? quæ tranquillitas fluctuantes tam oportunè recreauit? quàm tu nobis in tempore, imò Eccleſiæ Dei vniuerſæ, patriæque tuæ cariſsimæ tempeſtatibus iactatæ, vitæ innocentiſſimæ exemplis, & eruditionis tuæ præſtan-

tia,

tia,ſapientiæq; laudibus ſubueniſti,atq; ſuccurriſti? Num autem miſereor Patriæ noſtræ,quod in hoc valdè neceſſario tempore, in his communibus miſerijs,& ærumnis, in his Regnorum, & Rerumpub. excidijs, & ruinis, in hoc Religionis naufragio, in hac tanta rerum omnium conuerſione, tam certum calamitatum perfugium, rerum agendarum regulam, nauarchum peritiſsimum, ducem fortiſsimum, ſenatorem ſapientiſsimum, &, vt ſanctiſsimi Greg. XIII. Pont. Max. pleno iudicij, & maturitatis teſtimonio vtar, Columnam Eccleſiæ ſolidiſsimam, ex iſtius vitæ ſtationem, amiſerit. Niſi quod ego quærimoniarum pelagus iterum ingredior, tibiq; moleſtiam adfero, cui leuationẽ doloris adferre decreueram: ſed intereſt profecto omnium,qui pietatem colũt,ſcire, Hoſius quis fuerit? Bonus enim doctor erat Hoſius; faciebat quod docebat; ita vt, ſi ad res pro Eccleſia Dei geſtas reſpexerimus, ſatis diù, & ætati,& gloriæ vixiſſe videatur: ſi ad vota ſingulorum, atq; ad præſentem Reipublicæ Chriſtianæ ſtatum, quandocunque tandem obijſſet,parum vixiſſet; ſi ad memoriam operum,ſemper viuet. Quamobrem nõ poſſum non vehementer probare conſilium tuum, quod in ciuitate quoque Neapolitana,

na,quã ego totius humanitatis,& vrbanitatis domiciliũ ſtatuo,Hoſij Chriſti Ieſu veterani laudes,promulgare decreuiſti: in cuius vita licet neq; martyrium, neque miracula; præter illa notiſsimis ſcripturarum teſtimonijs commendata; quia poſt aurum non abijt,nec ſperauit in pecuniæ theſauris, cõmemorare poſſumus: vitam tamen martyrio plenam,aſſiduiſq; curis,& laboribus pro pace Dei Eccleſiæ ſuſceptis, attritam, atq; laceratam oſtendere poſſumus. Habebis illum viciſſim in conſpectu Dei interceſſorem, cùm ipſe te habeat in terris integritatis, & innocentiæ ſuæ laudatorem. Benè vale, noſque,qđ facis, amore illo tuo ſingulari amare ne deſine: non eſt enim quod nobiſcum hoc tẽpore eſſe magnopere velis: neq; enim eum videres,quem reliqueras: non eum,quẽ noras: quem ex Vrbe proficiſcens dimiſeras: ne veſtigium quidem eius, nec ſimulacrum,ſed quandam videres effigiem ſpirantis mortui. Quæ enim per Deum vita in Hoſij penè ſinu, & gremio educato, vitalis eſſe mihi ſine Hoſio poteſt? qua fronte, quibus oculis meminiſſe potero ei vitam ademptã, qui mihi vitam dare ſolebat? qui ſolus propemodum vti vita rectè ſciebat? qui vita di-

gnus

gnus erat immortali? Quamobrem etiam nil aliud in hac miſera vitæ ratione, in hac ingratiſſimæ lucis yſura, magis eſſe mihi curandũ video, quàm vt ne curem, iuxta illud, *ῥόδον παρελθὸν μηκέτι ζήτει πάλιν*, vel iuxta ſacræ Scripturæ teſtimonia, cogitemus quod nos ibimus ad ipſum, ille autem non reuertetur ad nos. Verùm ego longior ſum, quàm initio decreueram, aut quàm me fore putaui: In cauſa eſt, quod nunc quoque Hoſium magis, quàm aerem ſpiro, & eo ſolo viuo, quod cum eo adhuc eſſe videar. R. Patrem Salmeronum rogo te verbis meis valde ſaluere iubeas; & exemplar literis noſtris adiunctum, cum omnibus verborum ornamentis, offeras, neque illius orationibus, & ſacrificiis præcipuè commendes, ac tuis quoq; etiam, atque etiam commendatum habeas. Romæ Nonis Maij 1580.

Roſã ꝑteritã nequaq̃ querere iterum.

STA-

STANISLAO SOCOLOVIO. S. P.

Epiſtola XIV.

O FAMAM illuſtrem, quæ de te, Socoloui, conatibuſq́; tuis, pro Eccleſia Dei ſuſceptis, conſtanti omniũ ſermone, ab his prædicatur, qui in Vrbem ex Aula Regia veniunt. Equidem admiratus ſum fuiſſe hominem, qui te ab iſtiusmodi ſtudijs, & occupationibus abducere conaretur: quæ viam ad beatorum ſedes, atq; ad memoriam hominum ſempiternam munire parareq́; exiſtimantur. Nam ſi intereſt Eccleſiæ Dei commodis, & vtilitatibus inſeruire, de ſalute proximi ſollicitè laborare, conſilijſq́; peſsimis Chriſti perduellium Hęreticorum, qui nil aliud, niſi vel Regum, vel Legum interitum meditantur, ſeſe opponere: nullum videris conſilium ſuſcipere potuiſſe commodius, quam vt in Aula Regis Stephani viueres, in qua de ſumma rerum omnium conſilia ineuntur. Neque

enim

enim de te metuendum mihi video, ſi modò te rectè noui, (noui autem) ne deprauatos Aulæ mores tibi proponas imitandos; qui in virtutis ſtadio, vitæ curſum omnem confeciſti, nec vllis te vnquam temeritatibus obtuliſti. Cur enim illam florentem ætatis partem in Academio puluere, vnde tu, ais, iter in cœlum rectius, in illa virtutum paleſtra, in qua vir bonus diſcitur, magnorumq; virorum ſeminario tranſegiſſes? niſi vt te nulla mala exempla deteriorem, tu tuis bonis exemplis, multos poſſes facere meliores? Arundines & tenera arbuſta, vndecunq; afflauerit ventus incuruat: at ſolidas arbores, quæ radices in alto fixerunt nonniſi rarò validiſsima tempeſtas euertit. Poſſem fortaſſe de te timere, ſi primum tantùm Philoſophiæ limen ingreſſus, in altum illius non deſcendiſſes: Si ſumma tantùm extremis quod aiunt laboris decerpere (quod multis in patria noſtra ſolemne eſt) exiguumq; illi tempus, quaſi aliud agentem impendiſſe, te viderem. Nam qui iſtius modi ſunt, nimis citò ſibi placent, ſtatim vt blandulos adulatores inuenerint; qui bonos vires proclamẽt, qui doctos, ſapientes, eloquentes: laudibus ſuis illico aſſentiuntur, etiamſi ſciant illos ipſos ſæpè multa falſa dicere: nec etiam du-

bitant,illotis,vt aiunt, manibus in arenam proſilire,morumq́; ſe,quos non habent,magiſtros,& præceptores profiteri. Atqui dies ſuos in Chriſtianæ Philoſophiæ præceptis, & vitæ rationem in cultu pietatis tranſegerunt; ſemper & vbiq́ue ſui eſſe ſimiles conſueuerunt: & ſiue in Aula verſentur, ſiue in Academia viuant, ſiue in paupertate, ſiue in diuitijs,ſiue in patria,ſiue in exilio: pedẽ à curſu virtutis nunquam referunt: ita vt, quocunq; tandem inſaniæ genere vulgus laboret,cum in eos inciderit, non magis proficiat,quã proficit tenuis, in alto mari nimbus. Stet licet ad latus carnifex, fixas cruces,parataq́; ſupplicia teneat: ignes, ſcorpiones, vngulas expediat, vir bonus ſui eſſe ſimilis non deſinet: nec quid paſſurus, ſed quid facturus ſit aſpiciet: præciſis quoque manibus, & omni agendi facultate ſpoliatus inueniet: in quo proximo ciuibuſq́ue ſuis commodet. Stabit enim & clamore iuuabit,& ſi quis fauces oppreſſerit, ſtabit tamen,& ſilentio iuuabit. In ſumma,quocunque loco,quacunq; dignitate,quacunq; fortuna fuerit, nunquam eſſe poterit inutilis opera viri boni. Auditu, viſu, vultu, nutu, inceſſu proderit: & erit,aliquid quod ex illo vel iacente proficias: tantum abeſt, vt à

cultu virtutis, optimiſq; conſilijs: perditorum ſibilis & exemplis abducatur. Nil itaq; metuo de te Socoloui, ne tibi corruptos Aulæ deprauatæ mores imitandos proponas. Hoc enim in illorum mores cadere conſueuit; quos odium inuidia; ſpes, metus, contemptus: quinq; Curiarum peſtes, de ſtatu mentis dimouerunt: contra quas, quicunq; remedia ex ſacrarum litterarum lectione didicerunt; ſcopulos effugient, & inter procellas Aulæ fluctuantis, non aliter ac in tuto portu nauigabunt. Odium autem vitare, difficile non erit homini, qui mortalium neminem, vlla vnquam laceſsiuit iniuria. Inuidiam effugiet; qui ſeſe hominum oculis non ingeſſerit: qui bona ſua non iactauerit: qui ſciuerit de eo quod habet in ſinu gaudere. Spem porrò improborum præcidet, ſi nil inſigne poſſederit; nec quicquam habuerit, quod alienam cupiditatem irritare queat. Concupiſcuntur enim inſignia, etiamſi parum nota ſint. Vt autem ne timeatur, præſtabit hoc fortunæ mediocritas, & ingenij lenitas, cum homines talem eſſe cognouerint, quem offendere ſine periculo poſſunt: cùm reconciliationem illius, & facilem, & certam eſſe ſenſerint. Contemptus autem etſi in Aula ad tolerandum adeò difficilis

videatur; vt plerunq; generoſos animos ad improba conſilia irritet, tamen & iſte magnam ſecuritatem afferet, placidè moderateq; ferentibus. Nemo enim homini contẽpto pertinaciter, nemo diligenter nocet. Quem quis contemnit non calcat proculdubio, ſed tranſit. In acie quoq; iacens prę-teritur, cum ſtante pugnatur. Quamuis nõ magis ſacerdotem contemni poſſe putes: quam cum ædium ſacrarum ruinæ calcantur: quas religioſi homines, etiamſi iaceāt, æquè tamen ac ſtantes adorant.

Iam verò quæ maior eſſe pœna poſſet Sacerdotis boni, ſi Aulæ aſſeclas omnes propterea odiſſe deberet, quod ab illius moribus, vitæq; inſtitutis diſſentirent? nihil profectò illius eſſet animo ærumnoſius. Omnis enim illi vita per iracundiam mærorem que tranſigenda veniret. Quod enim momentũ erit, quo non multa vbiq; omnibus calculis improbanda videat? Quoties domo ſua in curiam proceſſerit, per auaros illi, per ambitioſos, per luxurioſos, per prodigos, per impudentes, & hoc nomine fœlices reputatos, tranſeundum eſt. Deficeret, ſi toties iraſci vellet, quoties iraſcendi cauſas inueniret: cum præſertim nè inter iſtos quidem, quos ob criſtas, & balteum admiramur vlla

con-

cōnſtare pax videatur. Fœlicem oderunt, infœlicem contemnunt, maiore grauantur, minori graues ſunt: & velut in quodam ludo gladiatorio, cum ijſdem viuitur, & cum ijſdē pugnatur. Ambetio enim ambitionē, & ſpes ſpem excitat, ac ſæpè fit vt omnia ꝑdita ob leuem prædam voluptatemq́ue cupiant. Non iraſcendum tantum, ſed inſaniēdum eſſet; ſi ad omnia omnium flagitia, & ſcelera animò commoueri deberet. Quin potius Sacerdos, nil timens, niſi Deum; nil ſperans niſi à Deo; placide ſeſe, leniterq́ue ad omnes iſtorum errores adhibebit: tātoq́ue magis amabit hominem, quantò magis deteſtabitur errorem; & omnes in vniuerſum ſociorum cupiditates tam æquis oculis aſpiciet, quam aſpicit ægros ſuos medicus. Et licet, in publicum, vt ita dicam, miſſam nequitiam viderit; itá vt innocentia non tam rara, quam nulla ſit: etiamſi vitia in mores hominum abierint; ita, vt ſcelera non ſolum delectent, ſed etiam placeant: vir tamen bonus; poſt quàm ſemel artem omniū præſtantiſſimam didicerit, prodeſſe: poſteaquam ſibi pacem fecerit, nil timendo: diuitias parauerit, nihil concupiſcendo, tanquā ſi telis, & ſcutis omnibus armatiſſimus eſſet, in publicum prodibit, ciueſq; ſuos ab

omnibus peſtibus,quibus animos eorum infectos inuenerit,toto conatu vt liberet, laborabit; alios re, alios fide, alios gratia, alios conſilio, alios præceptis adiuuando: omnes in vniuerſum Chriſtiana charitate tolerabit. Sacerdos enim velut communis quidam pædagogus humani generis exiſtimatur;& quanto magis gloriam Dei, & ſalutem proximi amabit; tanto ſe propius velut quidam pius medicus ad lectulos ægrotantium adiunget: & læſas prauis moribus conſcientias, quaſi venam tangens, ſalutaria remedia non ſolum monſtrabit, ſed etiã admouebit: ſollicitus aſſidens, ad ſuſpecta tempora occurens; nullum illi miniſterium oneri, nullum faſtidio erit: vt, quæ dicit, in ægri animum deſcendant; vt non delectent, ſed vt proſint. Hunc talem, tamq; diuinum virum, quis dixerit in Academico puluere,& in tacito aliquo, licet Sancto ſeceſſu perpetuis temporibus occultandum? Meminiſti proculdubio, quid aureum illud os,quodam in loco hac ipſa de re ſcripſerit. Quod ſi quis,ait,exiſtet qui admiretur, laudetq; ſacerdotem eum, qui ſibi ipſe viuens domi ſe contineat, ac multorum conſuetudinem vſumq; auerſetur; equidem hoc pacientiæ ſpecimen aliquod eſſe dixerim non

tamen

tamen idoneum id argumentum virtutis omnis eius, quæ illius animo ineſſe debet, affirmauerim. Neque enim ſi, cum obdormirem, non deliqui: neq; ſi cum non colluctarer, non cecidi, neq; ſi cū non depugnarē non percurſus ſum, mirari oportuit. Gregorium quoque Niſſenum, cum ſibi leuis, & inconſtans videretur, ob crebram locorū mutationem, ſicut ligna quæ aquis feruntur, his verbis cōſolatur & defendit Gregorius Nazianzenus: Nequaquam vir egregiè, nequaquam ità affectus eſto. Illorū enim coactus eſt curſus; tua verò diſcurſatio Deo grata eſt; fixumq́; ac certum eſt, de multis bene mereri, quamuis loco minimè fixus ſis: niſi verò quis ſolē accuſet, quia in orbē currit radios fundēs; atq; omnibus rebus quas peragrat vitā afferens: Aut etiam ſydera fixa laudans, planetas vituperet, quorum ipſe quoq; error compoſitus eſt, atq; concinnus. Illud quoq; proculdubio meminiſti; quid olim, præclarus ille Aphraates fecerit, & quod præterea Valenti Imperatori reſponſum dederit exprobanti, quod in Ciuitatem ex ſolitudine venerit. Si pax, inquit, Chriſti ouibus eſſet, domi manerem, ibiq́; quietè confidens, pro Imperio tuo orarem. Sed cū multa inſaniæ caligo, loca viamq́; occupa-

 uerit;

uerit; & maximus inſuper ſubrepat timor ne à feris oues dilanientur, neceſsitas mihi quoq; incumbit; vt vigilem, omnemq; funẽ moueam, ne quod grex Chriſti capiat detrimentum. Sic etiam laudatus ille Iulianus, ſolitudine relicta Antiochiam venit, vt aduerſariorum redargueret mendacium, & veræ fidei doctrinam deprædicaret. Idem fecit Flauianus & Diodorus, & Magnus ille Antonius Monaſticæ vitę profeſſor, Conſtantis temporibus. Nemo, ait ſaluator, lucernam ponit ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt omnibus luceat. Laxum quippe ſpatium, res magna deſiderat. Ipſi quoq; muti greges, aut maxima corpora ſequuntur; aut vehementiſsima: non ſequuntur armenta degenerem taurum, ſed qui magnitudine torisq; cæteros mares ſuperat: Elephantorum gregem excelſiſsimus ducit; ſic & homines optimum quemq; & innocentiſsimum Sacerdotem, quacunq; duxerit, ijſdem veſtigijs non inuiti ſequuntur. Quamobrem etiã maximi, & ſapientiſsimi Principes, cum viderent quantam ſecum vim remediorum traheret magnorum & intelligẽtium virorum conſuetudo, ad explicanda Reipub. cõſilia: atq; ad res arduas, & difficiles expediẽdas: quos ingenij ſapientiæq; laudibus abũ-
dare

dare cognouerant, eos in Aulam euocare, lateriq; ſuo adiungere, atq; in ſuis intimis habere, non vtile ſolum, ſed etiam honorificum exiſtimabant.

Ita Cræſus Anacharſim ad ſe pertraxit; ita Antiochus Phormionem; ita Dionyſius Platonem: ita Alexander Ariſtotelem ſummo in honore habuit. Ita Reges Aegypti Menandrum. Ita Antonius Frontinum; ita Traianus Pruſſeium, & Dionem; ita Veſpaſianus Salenum Baſſum Poetam: & à Octauianus Arrium Philoſophum ita Rex Vngariæ Mathias Volateranũ: ita Robertus Siciliæ Rex Petrarcham: ita Sigiſmundus primus Miechouitam, ita ſecundus Hoſium, & Cromerum: ſed quid aio? Veritas odit moras; ita te quoq; Socoloui, Rex ſibi Stephanus adiunxit. Et illa præterea ſæculi noſtri lumina, Muretum dico: Vrſinum, Sigoniũ, Belarminum Flaminium, Gregorium de Valentia, vt ad ſe pertraheret, magna contentione, magniſq; propoſitis præmijs laborauit. Scitum eſt illud Theodoſij, quod interoganti cuidam reſpõdit; quibus nam artibus aſſequi Princeps poſsit; vt & optimus, & ſapientiſsimus euadat? Si, inquit, & foris, & in conclaui; & in cæna, & in ambulatione; & in pace, & in bello; bonorum & intelligẽtium con-

conſuetudine delectabitur: cum ijſq; quotidie viuat.

Nec eſt, quod te ab Aulæ conſuetudine calumniantium voces auertant; qui dicũt, opum cauſam Sacerdotes bonos in curia viuere: lucrum quæri, ſalutem animarũ prætexi. Tametſi enim Dei Regnum quærentibus, adijci cætera plerunq́; conſueuerunt: non propterea tamen ab illis Aula petitur, non enim illa quærit Sacerdos, ſed & illa veniunt: non propter illa, ſe principibus viris adiungit, ſed labor eius dum ſalutem animarum quærit, illa quoq; inuenit. Sicut qui in ſole ambulat, etiamſi non ob hoc ambulet; fit tamen neſcio quomodo vt coloretur; Sicut in aruo, quod ſegeti proſciſum eſt, aliq; flores internaſcuntur, nõ tamen huic herbulæ, quamuis delectet oculos agricola tãtum opere laboriſq́; impendit: aliud fuit aranti, ſerentiq́; propoſitum: hoc ſuperuenit. Sic igitur & opes, & honores non ſunt merces, & cauſa laboris, ſed acceſsio. Dum ſcilicet vitæ præcepta ſeminantur; vitæ commoda, velut floſculi internaſcuntur; ſicut qui pauimenta verrunt, & gemmam inueniunt.

At paucis Sacerdotibus idẽ eſt finis propoſitus? Vtinam eſſet. Sed interea quoque videmus: quod in eodem prato medicus bonus,

nus, elleborum; malus, ac onitum inuenit: in eodem prato, bos herba, puella florem. Canis leporem, Ciconia quęrit lacertã. Quamobrem ſi qua ad illum dignitas, ſi opes, & fortunæ venerint, non ea reſpuet; ſed velut externum quid, & alienum, hoſpitio grato recipiet, adeoq; abſtinenter vtetur, vt ſuas eſſe magis audiat, quam ſentiat. Et ſi quę poteſtas ſumma cũ auctoritate oblata fuerit, eius priuilegia ſemper in ſalutem, nunquam in cuiuſquam pernitiem, & exitium explicabit.

Inde porro videmus, quod in Repub. bene conſtituta ſacrorum Antiſtites, terrenis opibus abundantes, primos etiã teneant dignitatis, & honorum gradus: vt in opibus quidem exerceant, & doceant domandæ cupiditatis artificium, & in potentia proſint oppreſsis. Quis enim alius magis opibus dignus eſt, quam qui opes contempſit? Tutò Chriſti patrimonium committitur: qui ſuũ reliquit: & hoc cum animo ſuo conſtitutũ habuit: quod etiam ſine illis rectè & ex virtute vitã duceret: & ſi fortè ad ſe veniſſent, eas tanquam cras abituras ſemper aſpiceret. Nam cum Sacerdos bonus velut quidã artifex domandarum cupiditatum cenſea- ... & in exemplum generi humano datus

ſit;

ſit; quæcunq; illi materia obuenerit, in qua animi ſui vires exerceat, eam æquo animo ſemper amplectetur. Quis autem dubitat? maiorem eſſe cãpũ, ad vim virtutis oſtendendam in omnium rerum affluentia quam in paupertate? In hac enim ſolùm hoc requiritur, non inclinari, non deprimi, non deijci, de gradu conſtantiæ, non deturbari: ſed fortiter & viriliter contra omnes fortunæ impetus conſiſtere. In opibus autem & in omnium rerum affluentia, & pietas vtentis, & liberalitas, & Prudentia, & Temperantia, & Magnificentia, & amor proximi apparebit. Præclarus quidem eſt cui cùm paupertate benè conuenit: ſed magis ſuſcipiendus eſt, qui in diuitijs pauper eſt: qui argento vtitur, vt fictilibus: & fictilibus, vt argento: qui tam benè culmo, quam auro tegitur: tam bene ruſtico, quam tenero pane ſatiatur.

Rectè igitur maiores illi noſtri optimi, & Sapientiſsimi viri, Sacerdotes Chriſti, his quas vidimus opibus, & hoc in patria loco, atque ordine dignandos eſſe in Repub. cenſuerunt: vt eſſent velùt cuſtodes rerum cõmunium, vt reliqui haberent quos reſpicerent; quos conſilijs & cogitationibus ſuis intereſſe quodammodo ſentirent. Tutiſsimum enim eſt ſub diſciplina bonorum viro-

rum viuere, & eos tamquam ſemper aſſiſtens, noſtraque omnia ſtudia, & conſilia inſpectantes, cogitare. Vult enim Deus opera ſua eminere: vult ſeruorum ſuorum virtutes in oculis hominum verſari. Luceat, ait, lux veſtra coram hominibus. Quid enim vir optimus, virtutiſq; cultor conſtantiſſimus, & conſilijs publicis ſeſe ingereret; & medendis Reip. Ciuiumq; ſuorum vulneribus inſudaret; ſi parum dignitatis, parum auctoritatis, parum virium haberet? Non ſuſcipit vnquam ſuperuacanea conſilia vir ſapiens; nec operam ſuam rebus non profuturis impendit. Quem Deus morum magiſtrum & præceptorem humani generis deſignauit, cur detraxiſſet poſſe quod iubetur? Nil poſſe ait ille, hoc eſt mortuum viuere; nil curare, hoc eſt inſanum eſſe. Rectè dixit tuus ille quondam poæceptor, & magiſter Ariſtoteles. Αδυνατον γὰρ ἢ οὐ ῥάδιον τὰ καλὰ πράττειν, ἀχορήγητον ὄντα: πολλὰ μὲν γὰρ πράττεται, καθάπερ δι' ὀργάνων: καὶ διὰ φίλων, καὶ πλούτων, καὶ πολιτικῆς δυνάμεως.

Impoſsibile enim nec omninò facile benè operari ſine pecunia: multa enim fiunt tamquàm per organa, & per amicos, & per diuitias, & per polyticam poteſtatem.

Et

Et videmus vbi à conſilijs publicis amoti ſunt Antiſtites, ſuaq; illa dignitate, autoritate, opibus deſpoliati, quam in paucis ſpes, quam in paucioribus facultas remanſerit ſubleuandæ Religionis, quam in multis ſit audacia, quam minor facta eſt hominum ad quiduis audiendum verecundia. Scit infęlix Anglia, experta eſt Scotia, quã certam, quam luculentam plagam acceperit Religio Chriſtiana, ſtatim vt ordo Eccleſiaſticus de ſuo gradu fuit deturbatus. Sicut ergo non contemnet ſeipſum vir ſapiens, etiamſi fuerit minima ſtatura, eſſe tamen ſe procerum vellet; & exilis corpore valebit; malet tamen ſibi corporis eſſe robur: & amiſſo oculo, pedeq; iucundè viuet, malet tamen id ipſum integris omnibus membris facere. Ita nec opes, nec honores contemnet, Chriſti Sacerdos: etiamſi ſciat ſine illis ſecurè, beateq; ſe poſſe viuere; ſed ſic illis afficietur, & exhilarabitur; ſicut nauigantes, ſecundus, & ferens ventus exhilarat, ſicut ambulantes dies temperatus, & in pruina, ac frigore apricus locus recreat. Sicut coloſſus molis ſuæ magnitudinem ſeruabit, etiamſi in puteo iaceat; pumilio viciſsim, etiam in excelſo mõte erectus, puſillus eſt; Sic magni viri animus, & in paupertate, &

 diui-

diuitijs ſui ſemper erit ſimilis; nec vlla vnquam egeſtas, opera eius propria prohibebit, ſed ad alios tantum pertinentia: Non poterit ſe malorum conatibus opponere: Stultorum conſilia diſsipare: inopum egeſtate ſuccurrere: oppreſſos iniurijs liberare: hoſtes à ciuilium vigulis propulſare. In ſumma, Solem humano generi detraxeris, ſi facultatem exercendæ virtutes in foro, in Curia, in Repub. Sacerdoti bono negaueris: ſi ad vitam priuatam, vmbratilem, & inopem relegaueris. Scitum eſt illud Homeri.

Αἰεὶ δ' ὁπλοτέρων ἀνδρῶν. φρένες ἠερέθονται
Οἷς δ' ὁ γέρων μετέησιν, ἅμα προσσω, καὶ ὀπίσσω
Λεύσσει ὅπως. ὄχ' ἄριστα. μετ' ἀμφοτέροισι γένηται.
Semper verò iuniorum virorum mentes pendēt,
Quibus verò ſenex interfueret, ſimul præſenter
& futurè
Proſpicit; vt valde optimè cum vtriſq; agatur.

Sed ſæpè aiunt ipſi Rectores errant. Quis negat? ſed ſæpiùs rectè ſentiunt. Num eſſe homines deſierunt, cùm in hunc ordinem aſſumerentur. In vinea benè culta fertilique, non omnia quæ ſunt, vites ſunt: ſunt enim & arbores infructuoſæ, ſunt & arundines leuiſsimæ, quæ ſuſtentant vites: & tamen nec ſine vitibus, nec ſine arundinibus vel alijs

vitium

vitium ſuſtentaculis eſſe vinea poteſt.

Dormitat aliquando, & paſtor, & gubernator, & vigil, & cuſtos; num ideò, quia lupus ouem rapiet, tempeſtas nauem opprimet; hoſtis in Ciuitatem irruet, latro carcerem effringet; ſine paſtore ouem, ſine gubernatore nauem, ſine vigile ciuitatem, ſine cuſtode carcerem relinques? Improbi ac impotentis animi argumentum eſt, nonnullorum errores, infirmorum oculis obtrudere; vt & ipſi peruertantur: & egregia multorum benefacta tenebris inuoluere, ne exemplis emendentur. Sic lucidum ſolem; propter nocturnas tenebras: ſic Lunam propter Ecclypſis incommoda: ſic ſtellas propter diei claritatem ex omni rerum vniuerſitate tolleres. Iniquum eſt, propter paucorum vitia, vim virtutis opprimere: & propter aliquorum errores; omnibus calumnijs venerandum ordinem ſanctorum Sacerdotum lacerare. Si poteſtis bonos viros laudate, ſin minus prǽterite. Quód ſi vobis exercere tetram iſtam licentiam placet, alterum maledictis cõfigat. Nam cum in Deũ, Deiq; miniſtros, verba iſta inanitatis pleniſſima iactitatis; non dico ſacrilegium facitis, ſed operam perditis. Quod ſi omnia quæcunque vel videtis, vel auditis, nullo adhibito

hibito iuditio trahere ad inuidiam volueritis, quotus quiſq; Apoſtolorum erit, quem non lacerandum putabitis? Obijcietis proculdubio & Petro Apoſtolorum Principi, quod hominem necauerit, quod cum gentibus manducauerit, Simonem aſperis verbis obiurgauerit, quod è carcere exiuerit; Paulo, quod alium Sathanæ tradiderit; alium Anatemate damnauerit; alium cæcitate pcuſſerit; quod ex muro dimiſſus fugerit; qđ Galatas ſtultos, Cretenſes mendaces vocauerit; quod Petro Apoſtolorum Corypheo in faciem reſtiterit. Obijcietis omnibus in vniuerſum Apoſtolis, quod inter ſe de primatu contenderint: quod precia poſſeſsionū ad pedes proiecta receperint; Sed ò vos maxime fælices, cum vobis eius generis vitia imitari contigerit. Facilius enim, quiſquis obiecerit, vitia fecerit honeſta, quam turpes Apoſtolos. Quamuis quo minor iam Stephano Rege facta eſſe dicitur, in patria noſtra ordinem Eccleſiaſticum proſcindendi, vexandiq; licentia: quo remiſsior luxuria; eo tibi debent videri leuiora Aulæ incõmoda: vt alia quoque vitia tuis concionibus ſublata, moreſq; maiorum reſtitutos videamus.

Nec ideo manus erit remittenda, quod

 non

non ſemper fortaſſe, quod ſeminas prouenieт; Non reſpondeant potius, quam non ſeminentur beneficia: & poſt malam enim ſegetem ſerendū eſt: fortè vnius anni vbertas, multorum annorum ſterilitatem compenſabit. Etiam poſt tempeſtatem nauigantur maria; & aliquando fit, vt fumãte adhuc tepenteq; area, noui ædificij fundamenta fodiantur. Cuius rei euentus incertus eſt, vt aliquando ſuccedat, ſæpè tentandum eſt. Quo magis facies vt tetra iſta errorum & vitiorum portenta quæ homines audacia, & licentia præfidentes, in patriæ perniciem direxerunt; tantò etiam liberius, & libentius orationis tuæ vehementia, verborumq; ſpiculis, & ſententiarum quibus abundas grauitate comprimas atque conficias: quantò ſecurior es, Regem Stephanum auctoritate poteſtateq; ſua, quæ ſumma eſt, omnia tentaturum, vt maiorum noſtrorum, qui nouos iſtos recenteſq; Deos ignorauerunt, & in vitæ rationibus ſumma moderatione vſi ſunt, ſimus quamſimillimi. Iſtiuſmodi enim ſtudijs, & artibus perdiſcendis, tempus omne ſuum occupatum tenebat, vt & in pace dignitatem tueri valeat, & in bello victoriam conſequi: & in omni negotio cautè verſari: & in ocio tranquillitatem retinere;

re; & omnibus in rebus, ita ſeſe adhibere, vt ſubiecti imperio ſuo populi, ſumma conſenſione ſeſe illi regendos committant: & in illius virtute, bonitate, prudentia, clementia, exiſtiment eſſe ſibi firmiſsima vitæ, ſalutis atque dignitatis pręſidia conſtituta. Neque enim caſu, aut in triuio Rex bonus, orbi Chriſtiano naſcitur, Dominus eſt, qui quando vult, ex lapide quoque ſeruos ſibi fideles ſuſcitat. Tardè, ait Ethnicus, quæ magna ſunt, prouenire conſueuerunt, mediocria verò, & in turbæ numerum referenda, quotidie producuntur. Eximia, ipſa raritas commendat. Ante regnauit vitijs, quam nobis; ante cupiditates refrænare, quã hoſtes vincere didicit; nũc paratis bonis vtitur. Quid autem negotij eſt continere eos in offitio quibus præſis, ſi te ipſe contineas? Infælix æger, in quo medicus artis ſuæ experientiã tentat: multorum dum diſcit, funera numerabit. Nos verò fœlices, & beatos; poſtea quam morbis noſtris, non ſpe & expectatione, ſed re & veritate ſciens, & expertus medicus contigit. Non diſcet in Repub. noſtra prudentiam, ſed oſtendet: non diſcet Temperantiam, ſed faciet: non diſcet Fortitudinẽ, ſed exercebit: non diſcet Iuſtitiam, ſed adminiſtrabit. Nobis enim hæc omnia naſce-

bantur: nobis illa omnia acquiſita nobis: laborata, parataq; fuerunt. His comitibus ſtipatus, velut ſydus quoddam, nobis ortus eſt. Hoc videlicet in eo, Deo prouidente, quòd non ſemper priuatus futurus eſſet. Iſto ergo Duce foris armato, domi togato, quidni tu impetum in publica vitia facias? & quia inſtruenda vitia eſt exemplis illuſtribus; noli iam ad vetera, & externa confugere. Detrahit patriæ maieſtatem ſuam, qui fortia ciuium facta, quæ in luce collocari cupiunt, ſilentio prætermittit. Diſcant potius à ſuo Rege ſubditi pietatem colere; ius ex æquo dicere; non variari gratia: cupiditates continere: ſuos coercere: aduerſarijs parcere: pericula contemnere: rebelles caſtigare. Diſcant temperanter viuere: otium deteſtari: ſobrietatem colere: delicias odiſſe. Diſcant eſſe faciles in rebus cognoſcendis: in hominibus audiendis admittēdiſque: lenes eſſe in diſcernendo: diligentes in ſatisfaciēdo. Diſcant eſſe humiles, affabiles, comites: ſemper prodeſſe: nunquam obeſſe; niſi cum eius, cui cōſulitur, intereſt. Poſtquam enim illi conſenſus hominum magnam perſonam impoſuit, multum ab eo exigūt, multum expectant. Intereſt ergo ſciri, quid proſit. Intereſt iſtam virtutem, moderationem ani-

 mi,

mi; temperantiam; iſtam pietatis, & ſapientiæ coniunctionem, non latere in tenebris, neque eſſe abditam. Quis autem eius potentiam non amauerit? quis ſi per ſtragem humanam iter illi ad ſalutem aperiendum eſſet, ſubſternere corpus ſuum detrectauerit: & illic ſe ſuaque omnia proijcere, quocunq; deſiderauerit ſalus illius, quem tam pro ſe, quam ſupra ſe, ſcit eſſe? cuius vigiliæ, omnium domos; cuius Prudentia, omnium fortunas; cuius labor, omnium otium; cuius induſtria, omnium delicias; cuius occupatio, omnium vacationem defendit? qui cum ſe Regno Poloniæ dedicauit; ſibi eripuit. At ordo noſter, quem Eccleſiaſticum vocant, plus etiam debet, tam ſalutari potentiæ: ſub cuius tutela poſitus, Deum ſecurè maiorum ritu veneratur: & fraudibus atque inſidijs hæreticorum minus quam antè obnoxius eſſe dicitur.

Sicut enim mercator, nauis gubernatori plus debet; qui plura, & præcioſiora vehit: & impenſius illi gratus eſt; qui gemmas, & purpuras, & auri ponderibus æſtimanda portabat: quam qui viliſsima quæque, & ſuburræ loco futura, congeſſerat. Sic iſta benefitia, quibus Stephanus Rex patriam noſtram afficit: licet ad omnes pertinent plus

tamen illi debemus nos, quibus cœleſtia talenta credita ſunt; vt operemur in eis, & alia ſuperlucremur: quàm qui vitæ ſuæ tempora in luxu, & in popinis, & in ſtudijs inanitatis, tranſmittere conſueuerunt. Quamobrem noſtræ partes erunt, Deum ſedulò pro eius incolumitate deprecari: cuius imperio ſi non tenemur; fortaſſe nullam à nobis, neque belli externi, neque domeſticarum diſcordiarum calamitatem abfuturam videremus: Hoc autem ſaluo, & omnibus qui in ſublimitate ſunt, quietam per Dei gratiã, & tranquillam vitam agemus, in omni pietate & caſtitate. Nam & in reliquis etiam Reipub. vulneribus ſanandis, præclari quidem conatus Maieſtatis eius audiuntur: ſed geſta res, & omnia ab eo ſumma expectantur. Et hoc tamen, inter voluptates eſt, ſupereſſe quod ſperes. Quanquam ea quidem, quæ de Rege ſcripta ſunt, non vt tuum erga illum cultum, & obſeruantiam excitarem ſcripſi. Nec enim tua Prudentia, mea præcepta deſiderat. Sed me in ſcribendo, præclariſsimarum virtutum quæ in eo eluceſcunt, commemoratio magnopere delectauit: ita, vt longior eſſem quàm vellem, aut me fore putaui. Te autem ad extremum non poſſum iterum, atque iterum non hortari;

vt ne contrahas aut demittas animum; neúe te obrui Aulæ incommodis, & magnitudine laboris ſinas; ſed facias, quod perpetuò feciſti; vt tuam illam mentem, curam cogitationem vehementius incites: & quæ in patria noſtra pullulant; hæreſibus, maliſque moribus occurras, meq; amore illo tuo ſingulari amare ne deſinas, & ſi me valere vis, tuæ valetudini diligentiſsimè ſeruias.

Eius epiſtolæ prolixitatem defenderem; niſi illam facere vererer defendendo prolixiorem. Ora Deum pro me, frater dilectiſſime, vt ne verba mea contra me ſint in die iuſti iudicij: ſed vt antequam moriar, moriantur in me vitia. Nam & ego tibi, cum ad altare Dei apud memorias Martyrum, licet indignus aſsiſto, idem charitatis officium impendo. Datum Romæ 30. Octobris 1577.

STANISLAO KARNKOVIO

ARCHIEPISCOPO GNESneñ. Regni Poloniæ Primati, Primoq; Principi.

Epiſtola XV.

NVLLAM occaſionem lubens prætermitto, qua probare queam R. D. Veſtræ, meo ergo illam ſtudio, & obſeruantia, nihil eſſe poſſe feruentius: quo minus moleſtè feret, ſi crebrioribus litteris curas R.D.V. Eccleſiaſticas, & cogitationes ad Rempub. pertinentes interpello: cùm præſertim ab illo curioſo ſcriptionis genere abſtineam, quod de rebus alienis, & inanibus otioſè fabulatur. Scio quod in ore ſæcularium nugæ, nugæ ſunt, in ore ſacerdotum, blaſphemiæ: procliuiſque eſt ad noxia tranſitus ei, qui otioſum verbum non reprimit. Scripſi R.D.V. inſtitu-

tam fuiſſe Ieſabelis Anglicæ auctoritate, in caſtro Londinenſi diſputationem, inter P. Campianum Societatis Ieſu Theologum, & aliquot Eccleſię malignantium ſuperintendentes: inter quos præcipui fuerunt Hamerus & Charcus. In qua, pars aduerſariorum erroris, & impietatis cõuicta, ita ſuccubuit: vt ſol ipſe noctis obſcuræ tenebras magis illuſtrare non poſſet, quam eorum fraudes, ab illo Chriſti Confeſſore patefactæ fuerũt. Vnde factum eſt, vt Catholicorum animi, ad ſpem priſtinæ libertatis recuperandę vehementius exaſerint, omniq; pęnarum, & cruciatus metu poſtpoſito, apertè deinceps Chriſtum confiteri cęperint; Pater autem ille, cùm eſſet confeſsionem omnium pulcherrimam coram Regibus terrę confeſſus: iterum eſt compactus in carcerem, de cuius vita, quid poteſtas illa tenebrarum ſtatuerit ignoro. Sed peruenit in manus meas libellus illius, quo miniſtris patrię ſuę, quos Academicos vocat cauſam ſui in patriam aduentus recenſet: ſimul etiam errores, quibus irretiti ſunt, & in quantis tenebris ac veritatis ignoratione verſarentur, euidenter oſtendit: cuius ego lectione, cum eſſem vehemẽter oblectatus, ad offitiũ meum, & obſeruantiam erga R.D.V. pertinere putaui,

taui, vt eiuſdem voluptatis ipſam quoque participem facerem. Quamobrem quædam ex eo capita excerpſi, (exemplar enim vnicum tantùm habui, quod à multis cupidiſſimè expetebatur) quæ plenum animum Euangelicæ, & Apoſtolicæ libertatis, & verè Chriſtianę charitatis argumenta repræſentant; quæ R.D.V. mitto, vt videat, ac etiam Deo gratias agat; quod ex illis Anglicis lapidibus, filios Abraham, hoc tam neceſſario tempore ſuſcitare dignatus eſt: qui in medijs circumſtrepentis populi terroribus, impauidos ſeſe ad dolores obijciunt: qui minas, & terrores iudicum, & vulnera carnificum, ad ſuas laudes, tituloſq; adijciunt, quorum animi tantùm creſcunt in pugna, quantum ſe putat ille vincere per quē eos Chriſtus voluit coronare. Quæ res in maximam certè ſpem, piorum animos erigit, futurum, vt iſte Chriſti martyrium adeò præcioſus ſanguis, magnos Eccleſiæ Dei fructus, & vtilitates pariat. Flamans, ait Sanctus ille martyr, plerunq; iuuit agris immittere, vt calore vagantis incendij cæca terræ ſpiramenta laxentur: iuuit leues ſtipulas crepitāti igne torrere, vt ſe altius grauida ſeges tollere, parturientibuſq; culmis denſior ariſta valeat florere. Benedictus Deus qui per ſuam
 miſe-

miſericordiam,& bonitatem,vias omnes ad ſalutem aperit: ad perditionem,& exitium obſtruit. Suſcitauit Sathanas perſecutores, dedit Dominus Martyres. Incendit flammas,gladios:& ſupplicia parauit:Equuleos furor hæreticorum renouauit.Dominus autem militum ſuorum voluntates patientiæ fortitudiniſque laudibus armauit, & mortis periculorumque deſpicientia nobilitauit; ità vt ybi non poſsint Dei ſeminare ſermonem, poſsint, ac etiam velint proprium effundere ſanguinem, vt aduerſarij teſtimonium veritatis, etiamſi nolint in rubenti terra,quã non poſſunt non calcare,videant, quam ex ore loquentis audire cum poſſent, detrectabant. Qua ratione cum olim gentilium obſtinationem fractam: atque ſub ſuaue Chriſti iugum ſubiectam videamus, non poſſumus ijſdem initijs conſentientes exitus nõ expectare, cum idem ſit Dominus omnium: diues in omnes, idem ille qui dixit Ego Dominus & non mutor.

Si quid autem deinceps accepero:faciam de tota re R. D. V. certiorem: ſed & apud nos certamen paratum, ſtadium patefactũ, brauium propoſitum eſſe videtur. Non eſt quidem adhuc, qui vita eripiat: ſed eſt qui Chriſtum è cordibus hominum euellat; qui

pacem

pacem ſcindat; vnitatem dirimat: charitatem auferat; quam nobis vita ipſa chariorem eſſe debere, & verbo, & exemplo Chriſtus ipſe declarauit. Vidi quoſdam articulos contra R. D. Veſtram: quin, & contra Sereniſſimam, & pientiſſimam Reginā, quid autem eſt aliud, quàm cōtra Sereniſſimum Regem (duo enim ſunt in carne vna) in conuentu Sredenſi poſt crapulam, vt puto meditatos, ab ebrijs ſcriptos, à vomentibus promulgatos, ex omni parte Hæreticorum, qui ſurſum, deorſum omnia miſcere conſueuerūt, ingenijs, & ſtudijs conſentientes: quorum ego ferociam & ſi minimè cuiquā pertimeſcendam eſſe videam. (timida eſt enim malitia) non poſſum tamen non dolere, tantam adhuc eſſe in patria noſtra, iſto tā pio, Catholico, & Orthodoxo Regē, quo vno ego nil vidi, tam omnium conſenſione laudatū, tenebrarū poteſtatem: vt audeat ſeſe à Deo conſtitutæ poteſtati opponere, & tam nefaria conſilia contra dignitatem eius meditari.

Verùm vnde ſemen adulteræ cognoſceres? ſcriptum eſt, Deum timete, ipſi Deum in ordinem coegerunt: &, quorum miniſterio fit, vt Deus agnoſcatur, & laudetur, Sacerdotes, & Epiſcopos de gradu dignitatis,

& auctoritatis deturbarunt. Scriptum eſt, Regem honorificate, ipſi in Reginam, vel potius per Reginæ latus in ipſum Regem debachantur. Scriptum eſt, vt bene faciamus quaſi liberi, & non quaſi velamen malitię habentes libertatē, ipſi maleficijs ſuis, & audatiæ, velamen obtēdunt libertatē, & ſub hoc pallio humana diuinaq; iura oīa labefactare non dubitant; vt veros Babylonis filios agnoſcas: quos olim dixiſſe ſcribit Propheta. Non eſt Rex nobis; non enim timemus dominum, & Rex quid faciet nobis? Sed ego ſpem habeo in Dei miſericordia, & in tam laudata Sereniſſimi Regis noſtri pietate, q̄d eorum iniquiſsimi conatus ſimilem illis Syluis exitum accipient: quæ voluerunt mari facere bellum, & ſyluas facere alias: & illius maris fluctibus, qui voluerunt debellare ſyluas campi, & conſumare ſibi aliam regionē, qua de re gratiſſimum R. D. V. nuntium expectabo. Viſus eſt olim laudatiſſimi Cardinalis mei Hoſij ſermo paulò fuiſſe durior, cùm diceret, non eſſe plerunq; bonos Regiſtas, ſiue Cæſariſtas, qui non eſſent boni Papiſtæ, ſed quid aliud iſtorum facta loquuntur? Mihi quidem iſti; reliquiæ quædam illorum 25. virorum eſſe videntur, qui ſicut apud Ezechielem legimus, dorſa habebant

contra templum Domini; & facies ad orientem. Qui enim dorſum contra templum Domini, contra Regem vnctum Domini, cõtra Sacerdotes miniſtros Domini, oſtendit; is certè orientem verſus ad Machometis perfidiam proſpectare videtur. Quid enim eſt, quod non velint, quod non cogitet, quod non audeant, quæ peſtis tanta eſt, quam rebus humanis, non libenter inferant Hæretici; poſteaquam cõtra templum Dñi dorſum oſtendere cæperũt quorũ errores vt pereãt ſaluis hominibus, vtq; ab eorũm oculis tanta iſta cæcitas auferatur, eum per quem ſalui fiunt homines, cuius eſt ſalus propria, ſine quo nulla eſt ſalus rogare licet indignus, tamen ſacerdos, ad ſanctorum iſtos cineres nũquam intermittam. Vidi autem his quoque proximè præteritis diebus Cathalogũ librorum nouorum ex Nũdinis Francofordieñ, tam à Chriſtianis, quàm ab hæreticis editorum: Nihil inueni feſtiuius quã quod Concordiam quandam Religionis, per quoſdam Sathanæ miniſtros, buſta illa Religionum, & Rerumpubl. omnium, ex Lutheri, & Caluini perfidia, & ex Apologia Melãchtonis conſarcinatam non minus ipſi Lutheriſtæ, quàm Caluiniſtæ non ſolùm non accipiunt, ſed etiam exſibilant: illiq; fraudis, &

per-

perfidiæ nomen attribuunt, & duobus præterea feſtiuiſſimis verſibus inanitatem eius lepidiſſimè depinxerunt.

Et habet Auſoniũ liber hic habet atq; Pelaſgum
Et habet Hebreum prætereaq; nihil.

Nec ſoli tantùm Caluiniſtæ coniurati Lutheriſtarum hoſtes ita ſentiunt, ſed Saxonici quoque Matheologi cancrino iſto tetraſticho, quid à libro Concordiæ vel ſperari, vel expectari debeat non illepidè expreſſerunt.

Eximij liber eſt fructus, nec formula pacis
Publica durabit tempus in exiguum.
Vnanimi liber hic coniunget pectora ſenſu,
Diſſona, nec gliſcet plus graue diſsidium.
Perpetuò tua laus viuet, nec Sueuice Doctor
Gloria decreſcens, te tua deſtituet.
Arbitrium ad pacis traxit te gloria Chriſti
Vnica non turpis quæſtus, & ambitio.

Quam tantam diſcordiam cum ex illo Lemanio lacu Synagoga Geneuẽ. conſpexiſſet, pro illa ſua eximia auctoritate, quã illi Bernenſiũ arma cæterorũq; Cãtonum Helueticorum potentia comparauit; Harmoniam quandam Confeſſionum Orthodoxarum, & reformatarum, vt vocant Eccleſiarum, ipſa quoque edidit: in eum puto finem, ne laudem conſtitutæ ſtabilitæque concor-

diæ Lutheriſtarum factio obtineret; vel vt tam diſcordes Eccleſias tanquàm diſcrepãtes, & cõtrarias fides (fidibus enim iam pro Deum, luditur; non vna fides retinetur.) à ſybilis Catholicorum tueretur: vel vt ne dicamus illis. Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt: Sed neque Lutheriſtarum pars conatibus ſuis deeſſe voluit, molles illi ſint, an rigidi, atri an albi, frigidi an calidi, neſcio: Nã & ipſi recitationes aliquot Lipſię ædiderunt, quarum primam eſſe voluerunt: De Conſilio ſcripti Libri Concordiæ, & modo agendi, qui in ſubſcriptionibus ſeruatus eſt. 2. De perſona Chriſti, & Cęna Domini. 3. De auctoritate, & ſententia Confeſſionis Auguſtanæ. 4. De auctoritate Lutheri, & Philippi. 5. De controuerſijs nõnullis articulis publicè pronuntiatæ, & recitatæ, & oppoſitæ, cùm Naſi Pontificij, tùm Sacramentariorũ clamoribus, & calumnijs, per quẽdam Nicolaum Selecnerum, in quibus palàm profiteri videntur; eodem ſe loco Caluiniſtas ponere, quo Papiſtas, hoc eſt Catholicos reputare conſueuerunt. Ità ſunt belli iſti homines proprię ſententię amoribus excęcati, vt nec Catholicos audire velint viam veritatis oſtendentes; nec ſui ſimiles Hæreticos tolerare queant, iuſtiſſimam

ſue ab illis diſceſsionis cauſſam adferentes, quo nullum eſſe poteſt manifeſtius argumentum: omnes qui ab Eccleſia diſceſſerunt, cæcos eſſe, & duces cæcorum: Sodomitis illis, qui extra domum Loth, foras erant, rectiſſimè conferendos; qui ob cogitatum maleficium cæcitate percuſsi, à minimis vſque ad maximum, oſtium inuenire non potuerunt. Quærunt Geneueñ. Concordiam, quærunt Lipſeñ. oſtium, inuenire non poſſunt, nec inuenient vnquam, niſi ad illius ſponſam redierint, qui dixit. Ego ſum oſtium, aut niſi conſilium illius Angeli ſecuti fuerint, qui Agar ancillæ à facie dominæ ſuæ fugienti: ſicut iſti à facie Eccleſiæ fugiunt; Reuertere, ait, ad Dominam tuam, & humiliare ſub manu illius. Et interea putabit aliquis pacẽ inter diſſidẽtes de religione ſtatui in patria noſtra poſſe? Statuãt eam inter ſe, ſi poſſunt; poſteà Catholicos ad eam obſeruandam aſtringant. Quo loco venit mihi in mentem cuiuſdam conſilij, quod Maximiliano Cæſari cum ab eo vſum Auguſtanæ perfidiæ, ordines Auſtriæ poſtularent, ſapientiſſimus ille Cardinalis meus dederat. Quærat inquit, ex illis Maieſtas Veſtra, cuius approbationem confeſſionis deſyderent. An eius, quæ fuit Carolo Cæſari Auguſtæ primùm obla-

ta, an quæ fuit poſtea toties à Philippo verſa, peruerſa, mutata, adulterata: videbit ipſa ſuis oculis, quod nunquam in vnam eandemque ſententiam de iſta Confeſſione conuenient.

Quam autem vellem videre Ederi noſtri, viri præſtantiſſimi Matheologiam Hæreticarum fabularum, in qua continentur 900. ferè vaniſſimi errores de 200. propè Religionis Catholicæ capitibus, quam hoc ipſo anno in lucem prodidiſſe audio, ſed eius generis libri, rariſſime in has horas importantur. Non dubito quùm is lepidiſsimè, ſicut alias Hæretic. fabulas, ſic iſtam quoque fabuloſiſsimam, vel ſicut à Naſo noſtro vocatur Chartaceam Lutheranorum concordiã vel vt Germanicis eius titulis vtar. Neugeſchmitten concordi buch. exagitet. Verùm Epiſtola mea meridianas fortaſſe vmbras, quę longiſsimæ ſunt, ſicut ait Theologus immitatur; Longius enim eius proceſſit oratio, quam initio volebam; quamobrem dari mihi veniam à R.D.V. peto. Genus eſt hoc voluptatis meæ iſtorum conſilia inanitatis pleniſſima, vel potius in illis iudicij diuini profunditatem admirari, quam etiam ante annos aliquot, cum ad Hieronymum Pouodouium vtilem in vinea Domini operarium,

 rarium,

rarium, & mihi ſumma beneuolentia coniunctiſſimum, ſcriberem, paulò pluribus verbis perſecutus ſum. Cuius exemplum R. D. V. mitto. Datum Romæ pridie Calend. Ianuarij. 1581.

STANISLAO KARNKOVIO ARCHIEPISCOPO Gneſnen.

Epiſtola XVI.

QVò magis perſpectam, & exploratam habeo R.D.V. in paſcẽdo grege, prætioſo Chriſti ſanguine redempto, vigilantiam, quam multis, & magnis argumentis in adminiſtratione Eccleſiæ Vvladiſlauienſis, & Pomeraniæ comprobauit: hoc maiori ſum lętitia cumulatus, poſteáquam intellexi R.D.V. prudentiſſimi, & ſapientiſſimi Regis Stephani (quo ego Principe nil vnquam vidi tàm omnium

conſenſione laudatum) pleno maturitatis, & iudicij conſilio, ad gubernationem Eccleſiæ Metropolitanæ Gneſneñ. deſignata eſſe. Futurum enim exiſtimo, idque mihi de eximia R.D.V. Voluntate, & de eo, quo abundat zelo, valdè polliceor: quod quantò plus, ſicut S. ille Pater ait, in hac terrena Republica poterit; tanto plus impendet, cœleſti, quæ nos genuit Ciuitati: tantoque etiam maiorem vim deſiderij adferet, ad ea omnia magna cum laude exequenda, quæ adhoc Archiepiſcopi munus pertinere intelligit: in tanta præſertim rerum omnium conuerſione, quas de ſtatu ſuo hæreticorum audacia nimis effrenató impetu deturbauit: quas in priſtinum dignitatis, & tranquillitatis gradum reponere eorum id proprium eſſe munus videtur, qui nil timent, niſi Deum, nil ſperant niſi à Deo: & ea præterea auctoritate, & poteſtate ſunt communiti: quæ poſſit audaciſſimorum hominum obſtinationē frangere, atque à peſtiferis conſilijs, ad meliorem ſententiam reuocare: quam in Archiepiſcopo Gneſnenſi ſummam eſſe maiores illi noſtri voluerunt, vt Reſpublica in omni varietate temporum, cum auctoritate defenſorem & quaſi quendam cuſtodem rerum communium haberet: vel ſicut, Ori-
cho-

chouius noſter, Polonicus ille Demoſtenes loquitur, vt omnia hæc ſalutaria, quæ moribus, quæ maiorum inſtitutis, quæ legibus in noſtra Republica continentur, lateant in tutela, ac præſidio vnius Gneſnenſis Archiepiſcopi, contra vim, libidinemq́ue potentiorum: ne cuiuſquam effuſæ in omni intemperantia libidines, ſeſe vnquàm incitarent in libertatem communem. Quem ego tàm excelſum dignitatis, & auctoritatis gradum non tàm ipſi R.D.V. quàm Eccleſiæ Dei, & patriæ noſtræ gratulandum eſſe video. Ad illam enim immenſum quoddam curarum, & ſollicitudinum Pelagus, ex eo loco, & ordine proueniet: in quo ſi ſexcentos oculos, ſexcentas linguas, ſexcentas aures, ſexcentas etiam manus haberet, quibus Epiſcopũ vigilantem opus habere S. Pater ille memorat, vix etiam ijs curis, & laboribus, & moleſtijs exantlãdis ſufficere poſſe videretur; quas Archiepiſcopum & Primatem, & primum tanti Regni Principem, ampliſſimiq́; Senatus Coriphæum, in ampliſſimo, & potẽtiſſimo Regno, his difficilimis temporibus, hiſq́ue moribus, in tàm proiecta hominum audacia, animis ſuperiorum temporum licentia adhuc pręſidentibus, & corpore, & animo ferre, & ſuſtinere oportet. Cęterùm

Eccleſia Dei, nō ſolùm à metu oppreſſionis, & vaſtitatis reſpirabit, verùm in ſpem priſtinæ dignitatis, & gloriæ recuperandæ reuiuiſcet: cum tua iſta, te (cum humilis Adalberti ſucceſſore loquor) digna vigilantia, atque iſta, quam ſuſtines auctoritate, grauitate, planè Senatoria proſpectum in patria noſtra fuerit; vt iſtos lucos Heueticos,& excelſa Geneuēſia, in quibus ira Domini coaceruatur, demolita; conſpirationem aduerſus Dominum,& aduerſum Chriſtum eius reſciſſam, & obliteratam; & publicis Regni muneribus,& officijs, eos tantum adhibitos videamus, qui nouos iſtos recenteſque Deos, buſta videlicet religionum, & Rerumpub. omnium, quos ignorauerunt Patres noſtri, nunquam adorare voluerunt: quod R. D. V. curæ futurum, quæ illius eſt pietas, non dubitamus; Quamuis enim ea contentio difficultatem adiunctam habere videatur, in tanta præſertim hominum obſtinatione:ſed quodnam quæſo facinus magnum, & memorabile, ſine periculo deſignari poteſt? Quid autem labor improbus non vincit? Sacerdos, ait S. ille Martyr, Euangelium tenens, & Dei præcepta cuſtodiens, occidi poteſt, vinci non poteſt: Sciant iam tandem Hæretici, quod à Chriſti Sa-

cer-

cerdotibus non timentur.

Ego verò, quod adhuc feci Deum præcari nunquam intermittam, vt iſta poteſtatis, & ſapientiæ coniunctio, quæ cæteris omnibus Imperijs valdè ſalutaris eſſe conſueuit, nos quoque maiorum noſtrorum quàm ſimillimos efficiat: idq; omninò euenturum exiſtimo: ſi ſpeculatorum loca, vel vt Theologus loquitur animarum præfecturas in patria noſtra deinceps etiam tenuerint, quibus in omni pietate, & virtute, in doctrina, & humanitate, in omni artificio vincendę Cupiditatis percipiendo, plurimùm ab ipſa pueritia ſtudij fuiſſet, & temporis: & viciſſim à paſcendo grege Chriſti procul arceãtur, qui ad Sacerdotium nil ad ferre cõſueuerunt, niſi velle, quos plerunque, vt ille ait, vno die ſanctos fingimus, eóſque ſapientes, & eruditos, & Theologos, & paſtores eſſe iubemus: qui vix forte adhuc eſſent in diſcipulorum ordinem referendi; & anteactę vitę conſilia in ſtudijs inanitatis conſumpſerunt: Sed nos in patria noſtra, meliora omnia, & ijs Stephani Regis temporibus, ijſque initijs, & conſilijs, & laudibus, & triumphis conſentaneos progreſſus, & exitus expectamus. Ad me quod attinet, ſic me his ſuis moribus, & pietati, quam in omnibus

 R.D.

R.D. V. ſtudijs, & inſtitutis elucere video, addictum eſſe exiſtimet, vt meo cultu, & obſeruantia, nihil poſsit eſſe ardentius. Genus hoc eſt voluptatis meę, in eorum tutela, & patrocinio viuere, qui ſe totos in ſolius Chriſti tutelam, & patrocinium tradiderũt, atque commiſerunt: in cęteris etiam rebus omnibus, dignitate, poteſtate, auctoritate, copijs, & opibus, ſic ſe adhibent vt ſua magis eſſe audiant, quàm ſentiant: & eorum quibus prę ſunt commodis, & vtilitatibus ita ſeruiunt, nullum vt prętermittant offitium, diligentis & moderati Imperij: atque iſtam meam conſtantiam per omne tempus, & per omnes occaſiones R.D.V. ſtudiosè comprobabo. Familiares R.D.V. in Vrbe expecto, venient ad ſitientes aures; Iam enim non pauci dies abierunt, ex quo nil litterarum à R. D. V. accepi, quibus hoc meum ociolum, & hoc meum tempus oblectare potuiſſem? In quo etſi mihi omnis ſermo eſt cum litteris, eum tamen ſæpè Hoſij Cardinalis memoria interpellat; eam porrò fletus ſequitur, cui repugno quoad poſſum: ſed adhuc pares non ſumus. Pontifex Gregorius valet optimè, lenitate ſumma delectatur, & eum putat eſſe fructum Imperij ſui maximum, iuſtè, clementer, & moderatè,

ratè, quibus præeſt imperare.

Si quid erit deinceps, quod R.D.V. ſcire velle, & me ſcribere oportere exiſtimabo: non intermittam, quin eam de rebus omnibus per literas meas certiorẽ faciam, Chriſtus Ieſus R.D.V. muneri ſuo ſtrenuè incumbẽtem, quàm diutiſsime ſeruet incolumem, & fœlicem. Datum Romæ 15. Iulij. 1581.

ANDREAE OPALENIO REGNI POLONIAE MAGNO MARSALCO.

Epiſtola XVII.

ACcepi literas D. V. Poſnaniæ 23. Septembris datas, quibus mihi, vt illius verbo vtar, amicitiã, vt ego accipio, & iſta quam ſuſtinet dignitatis amplitudo poſtulat, gratiam, & beneuolentiã ſuam humaniſsime denuntiat: atq; ad litterarum etiam certamen inuitat; ſumq́; earum lectione, & ſuauitate vehementer delectatus: ac in magna fęlicitatis parte pono, quod ad D. V. omni offitio, & pietate colendam, non Illuſtribus tan

tùm

tùm gratiæ,& beneuolentiæ argumentis,verumetiam litterarum illecebris prouocari me videam. Idq; ab eo Regni Senatore, Regiæq; potentiæ adminiſtro, qui nobis hodie priſtinam illam dignitatem,& authoritatē, quæ in Regni Marſchalco ſumma eſſe conſueuerat, quaſi intermiſſam, reſtituit; & ſuā præterea virtutem, & poteſtatem, cùm immortali ſui nominis laude, & Regiæ Maieſtatis, quæ meritò D. V. tanta authoritate præditam eſſe voluit, admirabili gloria, ita adhibet,vt nihil eſſe putet antiquius, quàm eam publice omnium ſaluti,& tranquillitati,& commodis promptam, & expoſitam habere; nulla vt alia poteſtas ab his, quibus præeſt iuſtè deſyderari queat. Quarum rerum quotidianis laudibus, & commemoratione clariſsimorum operum non meæ tantùm aures callent, ſed omnium eorum, qui patriæ noſtræ, & Religionis Catholicæ rationes caras habent:quo nomine D.V.plurimùm gratulor,mihi verò gaudeo,ac ad iſtos ſanctorum venerandos cineres, quibus hæc æterna Vrbs,præ cęteris omnibus abundat, Deum præcari nunquam intermittam. Vt D.Veſtræ det ætatem,quam meretur,& conſeruet animum quem dedit: vt pro ſua iſta authoritate,magno animo,& maiorum ſuorum

rum

rum gloria,& fortitudine digniſsimo,intermiſſam in Regno diſciplinam, proiectam æquitatem, oppreſſam veritatem, afflictam Eccleſiæ dignitatem,aduerſus omnem licentiam,iniuriam, mendacium, violentiam, & aduerſus illos furioſos hæreticorum impetus,illos non hominum, ſed belli ciuilis vultus, per quos non Dominicæ, ſed Lapitharum cænæ, & conuiuia tranſeunt, quotidie magis, ac magis tueatur; ac reliquorum etiam, quos in Præſidijs Reipub.conſtitutos videmus,voluntates,& ea ſtudia inflammet, quibus perfici tandem aliquando poſsit, vt maiorum noſtrorum ſimus, quam ſimillimi, qui ſua conſtanti in Deum pietate, erga miniſtros eius, & ſacerdotes reuerentia, erga Reges ſuos obſeruantia,erga leges patrias, obediētia, Regni Poloniæ gloriam ad iſtum quem videmus dignitatis, & amplitudinis gradum, extulerunt.

Quod ad me attinet,ſic me eſſe ijs quibus abundat D.V. laudibus, & ei gloriæ, quam maximam colligit, affectum, atque deditum profiteor,ac præ me fero,vt cum anteà meo in D.V. ſtudio nihil eſſe videretur ardētius, fateri tamen neceſſe habeam, ad priſtinam illam obſeruantiam,quæ ſumma eſt, non vulgarem acceſsionem,cum ex quotidiana virtutum

tutum tuarum prædicatione, quàm ex amicorum, & litteris, & ſermonibus quotidie exhaurio, tùm ex ea quoque Epiſtola, quam ad me innumeris, beneuolentiæ notis reſperſam dediſti: conſequutam eſſe, quo nomine iterùm, atq; iterùm, & ago, & habeo D.V. gratias, agamque, & habebo dum viuam. Non enim huiuſmodi eſt genus hoc humaniſsimæ volũtatis erga me tuæ, vt prolixam gratiarum actionem, & geminata, ac duplicata verba non deſyderet: neq; ego is ſum, qui niſi ex amore, & beneuolentia ſummorum, tuiq; ſimilium virorum, aliquem mihi ſplendorem arceſſam, eo non ſum penitus in omne tempus cariturus: quò magis daturum me etiam operam polliceor, vt cultum meum, & fidem, & omnia ſtudij, ac obſeruantiæ genera, non vulgari illo, & vſitato more, ſed qui ſummis viris debetur D. V. probare ſemper contendam: ex cuius nomine, & gratia, & beneuolentia ſpero me fore in dies ornatiorem. Nam quod dotes, prædicationeſque noſtras memorat ab humanitate tua id profectum, non meritis meis attributum agnoſco? ad eum ſanè modum quo puſillos ſæpè catellos, Pardos, Tigreſq; vocitamus. Res vrbanæ quietæ ſunt per Dei gratiam. Datum Romæ Kal. Ianuarij. 1581.

STE-

STEPHANO POLONIAE REGI POTENTISSIMO.

STANISLAVS RESCIVS.

Epiſtola VIII.

ETsi multa, & illuſtria diuinæ bonitatis, & miſericordiæ in patriã noſtram extent argumenta, quæ in omni rerum, & temporum varietate ab ipſis adhuc orientis Regni Poloniæ temporibus eluxerunt: nullum tamen hoc vno maius, nullum ad muniendam viam ſalutis, efficacius commemorari poteſt, quàm quòd ab eo tempore, quo Chriſti recepit Euangelium per ſexcentos ferè continuos annos, nunquam ſe paſſa eſt in aliud quoduis Euangelium transferri: ſed quam ſemel ab vna Sancta, Catholica, Apoſtolica, Romana Eccleſia fidem didicerat, eam ſemper & animo, & voluntate ſumma, magna cum pietatis, & conſtántiæ laude conſeruauit: etiam ſi non defuerint in cæteris orbis Chriſtiani partibus hæretici, qui doctrinæ ſuæ fœditate maiorum noſtrorum animos ſimplicis veritatis

ritatis amicos inquinare, ac de ſtatu mentis, deque gradu conſtantiæ dimouere conabantur. Iconomachorum hæreſis, quæ ſanctorum imagines ex omni rerũ natura cum puluiſculo, quod aiunt, tollendas ſuſceperat, cum ſeſe Imperatorum faſcibus, & ſecuribus contra Eccleſiam Dei armauiſſet, non ſolum Aſiam, vnde videtur initium accepiſſe, verùm & alias nonnullas Orbis Chriſtiani prouincias inquinaſſe memoratur. Berengarij perfidia, qui præſentiam Chriſti corporis & ſanguinis in Euchariſtia negare impie auſus eſt, erroris ſui maculis Galliam àſperſit: Bogomilorum impietas, quæ S. Trinitatẽ, & ſacræ ſcripturæ libros in ordinem cõgere nitebatur, longè lateque peſtẽ ſuam euomuit. Petrobruſiani & Henriciani incredibili audacia vſi, omnia diuina, humanaq; iura ſurſum deorſum miſcuiſſe, turbaſſeque referuntur. Albingenſes, Lollardi, Flagellantes, errores ſuos multorum animis afflauerunt. Viccleſiſtæ maguam Angliæ partem fœdiſsima doctrina contaminauerunt. Ad extremum etiam Valdenſes: Huſsitę, Piccardi, Roccheſani vicinam nobis Bohemiam, à via veritatis abſtraxerunt, & in peſtiferas ſectas mirandum, & miſerandum in modum diſſectas, diſtraxerunt. Factum eſt tamen ſin-

gulari

gulari Dei miſericordia, vt patria noſtra, virginē ſe caſtam exhiberet Chriſto: nec vllius hominis verbum pro Dei verbo reciperet:nec ab ea fidei regula diſcederet, quam initio ab Apoſtolicis viris, orthodoxis Epiſcopis, & doctoribus, Deoq́; amabiliſsimis martyribus Adalberto Gneſnenſi, & Staniſlao, Cracouiēſi veris verbi Dei miniſtris, & diſpēſatoribus acceperat. Imo verò, quod omni laude, & prædicatione digniſsimū ſtatuo: vt omnē in Regnū aditum omnibus peſtibus maiores noſtri, optimi illi, & ſapientiſsimi viri præcluderent, publico omnium Regni ordinum conſenſu, & approbatione ſanciuerunt: vt ſi quis hæreticales errores (hæc enim ſunt ſanctiſsimæ legis verba) facere vel promouere vellet, contra talem ſiue tales cuiuſcunque ſtatus, gradus præeminentiæ fuiſſent, & in eorum deſtructionem conſurgere deberent, nec pro eis loqui vellent aliquod verbum, ſed eos, & eorum quemlibet talem punire vellent, & promitterent. Plus aliquid addam. Regnum Bohemiæ ſemel & iterum ad Reges Poloniȩ delatum refutare maluerunt, quam in eos imperium obtinere, qui ſuaue Chriſti iugum per Vicarium ſuum Romanum Pontificem, Eccleſiam ſuam gubernantis excuſſerunt.

Exi-

Exiſtimabant enim difficile eſſe, eos in poteſtate continere, qui in ſua poteſtate non eſſent, vel vt proprijs Regum noſtrorū verbis vtamur, religionem ſibi eſſe iudicabant apud Hæreticos regnare. Quo factum etiā eſſe puto (ſolet.n. Deus in vera conſeruanda religione conſtantiam immortalibus beneficijs cumulatè compenſare) vt Regnum quod à minimis initijs ſumpſerat exordiū, ampliſsimarū Prouinciarum acceſsione locupletatum, in tātam hanc, quam videmus, amplitudinem & maieſtatem excreuerit, vt à Palude Meotica, ſiue ponto Euxino ad mare vſque Balticum pertingat, & viciſsim à Boryſtene vſque ad Oderæ littora extendatur: ijs præterea ſit legibus deſcriptum, ijs moribus conſtitutum, vt non eſſe pertimeſcendū videatur, ſi modo officij ſui religionē tueri cōſeruareq; pſeuerauerit, ne ſtatus illius, vel diuini iudicij ſeueritate peruertatur, vel Regia potētia opprimatur, vel optimatum diuiſione ſcindatur, vel hoſtiū armis euertatur, vel populari confuſione perturbetur. Nam & ſacerdotem habet à quo de colendi veri Dei ratione inſtruitur: & Regem habet, ne multorum imperio diſtractum, dilaceretur: & Senatum habet, ne Rex incōſiderare ruat, vel aliquid in ſubie-

ctos

ctos ſibi populos furenter & temere moliatur: & equites habet, ne quis impune peſtem & exitium in capita ciuium machinetur: & populum habet, ne vitæ præſidijs & & commoditatibus deſtituatur. Sacerdos oſteudit quibus veſtigijs ad beatorum ſedes eundum ſit: Rex e ſuo eminenti ſolio proſpicit,vt ius cuique ſuum ſeruetur: Senator conſilia ſuggerit,vt idipſum iuſte, prudenter,& moderatè,exequatur.Eques armatus haſtas & gladios tenet,vt quando iuſſus fuerit,Regijs conatibus obſiſtentes reprimat: Populus prouidet, vt ne quid ijs qui in ſpeculis Reipub. poſiti, pro Dei gloria patriæque ſalute, excubant, ad vitæ conſeruationem deficiat.Quam Reipub.faciem maiores illi noſtri optimo cõſilio vſi, in omni ſocietatis humanæ moderatione tribus illis Rerumpub. generibus anteponendam eſſe putarunt, eamque in patria ſua conſtitutam vetuſtateque corroboratam nobis tradiderunt,atque commiſerunt: vnde conſecutum hoc quoque eſſe videmus, vt ſi qui fuerunt qui patriæ noſtræ pacem & tranquillitatem armis ſuis vexandam atque perturbandam putauerunt,illi re & veritate experirentur, quam difficile ſit ſtatum ita conſtitutæ Reipub. peruertere: quamque Polonis eſſent

omnia ad frangendos inimicorum impetus expedita. Moſchorum apud Orſam octogin ta millia, non magna noſtrorum manu vno die profligata legimus. Scytarum belluinā illam feritatem, qui ſoli propemodum olim contra Romanorum potētiam id auſi ſunt, quod reliquarum nationum fugiſſet, & reformidaſſet audacia, magnis tamen & memorabilibus prælijs aliquoties repreſſam, apud Oczakouiam & Viſneueciam ingenti clade accepta, magnopere diminutam accepimus. Turcarum autem arma quis hoc tempore non reformidanda putet? experti tamen ipſi quoq; ſunt magno ſuo in commo do, cum in Valachia, tum in Ruſsia, neminem poſſe patriæ noſtræ exitium, ſine ſuo exitio machinari: vel ſicut quidam de Romanis ſcriptum reliquit, nil eſſe difficilius, quam armati Poloni latus fœdere: adeo, vt Machometes Turcarum Rex à Caſimiro IIII. & Baiazetes à Ioanne Alberto Poloniẹ noſtræ Regibus, ampliſsimis oblatis muneribus, pacem & amicitiam petere cogerentur. De Gruneualdenſi victoria, quo loco quinquaginta millia rebellium Crucigerorum vno die maiorum noſtrorum armis ceciderunt, non eſt huius loci & temporis memorare. Equidem ſi maiores illi noſtri lau-
dis

dis & gloriæ paulo fuiſſent cupidiores, quã pacis & libertatis conſeruandę ſtudioſiores (quibus rebus Romana Reſpub. in tantam olim amplitudinem excreuiſſe memoratur.) quacunque impetum tuliſſent, victorias & triũphos reportaſſent: ſed ſua fortiter tueri, quàm contra Chriſti præceptum aliena appetere maluerunt; ſummam ſcilicet fœlicitatem, exiſtimantes (ſicut magnum illum Ioannem à Lasko Archiepiſcopum Gneſnẽſem Lauredano Venetorum Duci reſpondiſſe legimus) ſi nõ tranſcenſis finibus alienis, ſua fortiter tueri, cæteriſque nationibus contra barbarorum irruptiones pro fide, & Repub. Chriſtiana præſidio eſſe liceret.

Has itaque victorias, hanc Reip. faciem, hæc pacis belliq; conſilia quid nobis aliud peperit non video, quam conſtans & perpetua laus integræ & incorruptæ fidei Chriſtianæ conſeruatæ. Sed maiorem etiam diuinæ bonitatis & miſericordiæ magnitudinem animaduerte. Cum ſathanas in vicina nobis Germania Lutherum Antichriſti pręcurſorem, in ſigne illud Dei omnipotentis odium, (& ſi homines odiſſent quos oportet, etiam omnium hominum) ab inferis ſuſcitaſſet, vt pacem Eccleſiæ Catholicæ per-

turbaret, & omnia diuina humanaque iura ſurſum deorſum ageret: viſumq; etiam eſſet iuſto, ſed tamen nobis occulto Dei iudicio, patriæ quoque noſtræ conſtantiam, & ſoliditatem per Lutheranos Pſeudoprophetas pertẽtare, vtrum eſſemus maiorum noſtrorum ſimiles, an alicuius hominis nil ſibi nõ arrogantis, nil cæteris non detrahẽtis amorem, eius amori anteponeremus: neque defuiſſent, qui Chriſtiana maiorum fide reprobata, Lutheranam perfidiam (ò turpem notam temporum noſtrorum) ſequi, quam in ſuſcepta propoſitaque ſententia permanere maluerunt: viciſsim benigniſsimus ille pater remedia præparauit, quibus homines amentes, & in omnibus vitæ conſilijs præcipites, ad mentem officiumq; reuocaret: nec vllius medicinæ facultatem patriæ quoque noſtrę deeſſe paſſus eſt, quam cæteris omnibus Regnis & imperijs quoties in ſimiles laqueos inciderant vt ex illis eriperentur, adhibere conſueuerat. Magnis olim erroribus Chaldęorum populi tenebantur, cùm rerũ cauſas ad motum ſyderum, non autem ad Dei potentiam & voluntatem referebant, ſed miſericors Dominus ferre non potuit, vt in errore turpiſsimo conſumarentur. Suſcitauit enim oportuniſsimo tempore ad-
mira-

mirabilem illum Patriarcham Abrahamũ, qui fuit illis quaſi via rectæ fidei, creatoris omnipotentiam oſtendens, & à cultu & veneratione rerum creatarum auertens. Aegyptij mirum in modum erant præſtigatorum artibus, & incantationibus de ſtatu mẽtis deturbati; ſed Dominus amicũ ſuum magnum illum Moyſen exhibuit, qui dæmonum fraudes detegeret: & Domini potentiã & gloriam per verba & miracula prædicaret. Iſraelitarum rationes valde erant in aliquo tempore conturbatæ, nullum enim certum magiſtrarum habebant cuius imperio tenerentur, ecce ſubito Samuel diuinus affulſit, qui magnum præſidium inclinatis rebus attulit, & ſub vnius imperium Dei mandato ſubiunxit. Achab ille Rex impius Deũ patrum ſuorum dereliquit, & diuinum cultum manufactis ſimulachris adhibuit: ſed Dominus Eliam Thesbiten ſuſcitauit, qui Regis impotentiã frangeret; atq; ad vnius veri Dei cultum reuocaret. Poſterioribus autem ſeculis, cum Arrius, Eunomius, Macedonius, Donatus, Pelagius, & alij Eccleſiæ Catholicæ deſertores nouis excogitatis artibus ſcripturas ex ſcripturis, legem ex lege, Euangelium ex Euangelio, verba Chriſti ex verbis Chriſti impugnare, atque ad eun-

dem illum infidelitatis perfidiæque ſcopulum, ad quem initio omnia ſua ſtudia atque conſilia Sathanas referebat: vt diceret impius in corde ſuo, non eſt Deus, etiam electos ſi fieri potuiſſet perducere atque allidere conarentur: ſuſcitauit iterum Dominus admirabiles illos Orthodoxę veritatis defenſores, ſanctitatis & eruditionis laudibus celeberrimos, Athanaſium, Baſiliũ, Gregorium, Ambroſium, Auguſtinum, Leonem, Damaſcenum, & alios, vt Theologus loquitur. τοιούτους καὶ τηλικούτους προστάτας, qui hęreticorum melle litos gladios, fraudeſque ſub ſpecioſo verbi Dei titulo occultatas detexerunt, Sathanęque conſilijs vſque ad ſanguinem reſtiterunt. Sed & his poſtremis Reipub. Chriſtianę temporibus, cum primus omnium Lutherus, in gremio Deo ſacratę virginis, mẽtem metumque depoſuiſſet: eumque auctorem ſecuti, Philippus, Oecolampadius, Brentius, Caluinus, Seruetus, Bucerus, Oſiander, Liſmanius, Fricius, Ochynus, Gregorius, Laskus, Vergerius, & alia buſta religionum & Rerumpub. omniũ, pacem Eccleſię perturbare, ſuaque zizania in agro dominico ſuperſeminare cœpiſſent: Deus bone quot in Eccleſia Dei ſydera, quot doctores, quot Martyres, quot confeſſores,

res, ἀπὸ μηχανῆς quod aiunt, in omnibus orbis partibus eluxerunt, qui ſeſe contra peſtes illas pro Eccleſia Dei murum oppoſuerunt, & impetus aduerſariorum ad euerſionem Chriſtianæ religionis incitatos, inuicto prorſus animo mortiſque & periculorũ contemptore repreſſerunt. Habuit Germania (vt ex multis paucos aliquos referamus) magnos illos & admirabiles Echios, Pflugios, Sonnios, Surios, Cochleos, Staphylos, Vicelios, Lindanos, Caniſios, Heſelios, Tapperos, &c. Habuit Italia Caietanos, Catharinos, Contarenos, Campegios, Sadoletos, Pighios, Lipomanos, Picos, Pios, &c. Habuit Gallia, Daneſios, Pamelios, Eſpenſeos, Demochares, Sanctios, Vigoreos. Habuit Hiſpania, Sotos, Alphonſos, Canos, Medinas, Fontidonios, Torrenſes, Viguerios, &c. Habuit Anglia, Polos, Roffenſes, Moros, Arboreos, Sanderos, Hardingos, Stapletonos, Alanos, Copos. Habuit Luſitania, Oſorios, Payuas, Caſalios, Forerios. Habuit & habet ad hunc per Dei gratiam noſtra quoq; Polonia ſuos Hoſios, Cromeros, Carnkouios: Orichouios, Patricios, Scargas, Varſouicios, Vvargouitios, Gorſcios, Socolouios, Herbeſtos, Solicouios, Pouodouios, Bialobrzeſcios, Kochanouios, (omnes enim om-

 nes

nes enim omnium prouinciarum viros præſtantiſſimos oratione perſequi longioris ſubſellij negotium ſtatuo) qui ciues ſuos ab accipienda peſte nunquam auertere deſierunt, ac ne nunc etiam deſinunt: nil vt aliud expectare iam debeamus, quam vt hæreticorum ſtudia & contentiones eum exitum accipiant quem optamus; & quem acceperunt ij, qui eos in ſimili audacia & impietate præceſſerunt, quorum memoriam cum ſonitu, vt ait ſcriptura, perijſſe videmus & gaudemus. Quis illam Ariomantiarum potentiam non reformidaſſet, cum in pernitiē Orthodoxæ fidei, cruces & æquuleos fixiſſet? cum igne, flamma, ferro, ſupplicio, exilio, eos omnes perſequendos & euertendos ſuſcepiſſet, quicunque cum Orthodoxis patribus ſentire, ab Arij verò perfidia diſſentire voluiſſent? Orbis, ipſe, ſicut ait Hieronymus, Arrianum ſe factum eſſe mirabatur. Quid autem ad extremum conſecutum eſt? Vicit Chriſtus, victus eſt Arrius. Vicit veritas, occidit falſitas. Mentita eſt iniquitas ſibi. Arrius Antichriſtus omnium vbique votis & ſententijs & conſilijs condemnatur. Athanaſius autem, Baſilius, Gregorius, & alij per quos locutus eſt Chriſtus veriſſimis iuſtiſſimiſque laudibus in toto orbe Chri-

ſtiano

ſtiano celebrantur. Leo quoque Imperator ſacris imaginibus earumq́; cultoribus bellū nefarium intulit: ſucceſſor eius Conſtantinus Copronymus ſimili amentia incitatus, vim totam ſuæ poteſtatis ad earum euerſionem adhibuit. Deiectæ fuerunt Chriſti, & ſanctorum eius imagines, deletæ, combuſtę, contritæ: in pleriſq́ue locis ſublata earum memoria putabatur. Qui verò cùm Eccleſia Dei ſentiebant, imaginum defenſores, de ſuis ſedibus deturbati, in exilium acti, mille pœnis, mille mortibus obiecti ſunt: nemo non putabat, cultum imaginum in ſempiternum tempus periiſſe. Quid autem euenit? Vicit Eccleſia, victa eſt Iconomachi perfidia. Leo damnatus eſt: & Germanus, Epiphanius, Damaſcenus & alij multi Dei iudicio & orbis Chriſtiani teſtimonio probatus eſt. Idem eſt hoc tempore qui fuit maiorum noſtrorum Deus, æque bonus, æque miſericors, æque ſalutem animarum noſtrarū ſitiens, idem quoque eſt exitus expectandus earum peſtium, quæ nunc magnam, pro dolor, Orbis Chriſtiani partem infecerunt. Habet enim iſta quoque noſtra ætas ſuos, vt iam diximus, Athanaſios, Ambroſis, Baſilios, Gregorios, Iuones, Lantfrancos, Bedas, Thomas, Hiſelbertos, quibus ſecundas

par-

partes poſt ſanctos illos patres ſolum tantum tempus tribuit: qui ſiue per vitam, ſiue per mortem, vt ait Paulus defendere Eccleſiam Dei non verentur, quibus viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Imo verò (quo nomine tibi Chriſte immortales agimus gratias) habet Conſtantinos, non habet Iulianos: habet Martianos, non habet Copronymos: habet Tyberios, non habet Zenones; habet Theodoſios, non habet Theophilos, qui loci vocationiſque ſuæ memores ſeruiunt Domino in timore, leges quas nō poſſunt facere niſi Reges, iuſta præcipientes, & contraria prohibentes, conuenienti rigore ſanciendo: quibus det Dominus tantū velle, quantum in Chriſti cauſa velle debent, tantum poſſe quantum volunt.

Cùm itaque inter alios præclaros & eruditos viros, quos Eccleſiæ Dei patria noſtra chariſsima peperit, Hoſium quoque vt diximus, velut ſydus quoddam ad illuminandos cæteros, atque ad viam veritatis oſtendendam, in hanc lucem produxiſſet, nil in omni vita diuino illi viro fuit antiquius, quàm vt ciues ſuos in maiorum fide cæteriſque pietatis officijs verbo & exemplo contineret: Lutheranæque perfidiæ labem ab ingreſſu chariſsimæ patriæ prohiberet. Quamobrē

curas ſuas omnes cogitationes in hoc vno ſtudio, & conatu defixas ante omnia habebat; vt eam religionis faciem in Regno videret, quàm ante natam Lutheri perfidiam viderat, cùm idem ſaperent omnes, eandem charitatem haberent: vnanimes idipſum ſentientes: nec vlli eſſent vel Lutherani vel Caluiniani; ſed omnes & eſſent & dicerentur Chriſtiani. Hoc in omnibus vitæ ſtudijs & conſilijs laborauit; hoc vnum vt aſſequeretur contendit, præ huius rei deſiderio cætera omnia poſteriora duxit: ita vt maiore conatu, pro ſalute animæ ſuæ laborare non potuerit, quàm pro ſalute proximorum toto vitæ ſuæ tempore laborauit. Nunquam eum ſuſcepti negocij pertæſum eſt. Suam ſalutem, ſuam exiſtimationem in ea re agi putabat: vt ne quiſquam à via veritatis aberraret: neque tamen verbo magis & calamo, quam re, & opere, & veritate laborauit: memor illius quod Saluator ait: Qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in Regno cælorum. Faciebat enim quod docebat, ac omnia tempora & momenta, omnes vitæ rationes tanta cum integritatis & innocentiæ laude tranſigebat, nemo vt eum diem viderit, quo cuiuſquam intereſſet Hoſium mori: vicisſim autem nemo Chriſtianus, nemo

Ca-

Catholicus eſſet, qui ſe modo eum eſſe meminiſſet; qui Hoſium immortalē ſi fieri potuiſſet, eſſe noluiſſet. Habebat enim verè Abrahamicus ille ſenex, pectus ſuum omnium virtutum laudibus inſtructiſsimum, velut quoddam Spiritus ſancti domicilium. Habebat intimis medullis incluſam Petri fidem, Pauli charitatem, Ioannis integritatem, Auguſtini doctrinam, Baſilij grauitatē, Athanaſij zelum, Chryſoſtomi eloquētiam, Ambroſij libertatem, Gregorij vigilantiā, Hieronymi ſeueritatem in ſeipſum exercebat. In conuerſatione & conſuetudine hominum Meletium, in contemptu vitæ Martyrijque deſiderio Cyprianum referebat, (neque enim mihi pertimeſcendum video, ne ſanctiſsimi illi ac beatiſsimi viri inuideant, ſi iiſdem quibus ipſi abundabant laudibus, hic illorum imitator honoretur) didicit quod docuerūt, fecit quod iuſſerunt, ſecutus eſt quo præceſſerunt. Quamobrem etiam factus ad extremum erat, velut arca quædam virtutibus abundans, ex qua in Orbem vniuerſum pietatis exempla emanabant. Erat velut manus quædam, cathedram vnitatis in qua poſuit Dominus doctrinam veritatis oſtendens. Erat velut vox clamātis in Orbe Chriſtiano; Non eſt fides niſi

vna,

vna, & quicquid eſt extra vnam fidem non fides, ſed perfidia eſt. Erat quaſi tuba, vaſtom in omnium auribus clangorẽ fundens, quod quiſquis cum Romana Eccleſia in fidei doctrina non concordat, Chriſtianus non eſt. Erat velut petra quædam ad ſuſtinendos hæreticorum impetus oppoſita, vt in eius conſtantia & ſoliditate palam omnibus fieret; quod Sacerdos Dei Euangelium tenens, & præcepta Dei cuſtodiens occidi poteſt, vinci non poteſt.

Quoties hæretici Lutheranæ perfidiæ fœditatem, quam Confeſsionem Auguſtanam (Chriſtiana enim non erat, & ab ipſis Lutheranis, Polniſcher Stiffel, hoc eſt, ocrea Polonica, ſiue cothurnus vtrique pedi aptus vocabatur) dici voluerunt, interpoſito Comitiorum decreto, in patriam noſtram introducere contenderunt, qua audacia, quo conatu, quibus artibus, quibus terroribus, vt id perficerent laborauerunt? Sed obſtitit eorum conatibus Chriſti miniſter Hoſius: vicit Chriſtus, victus eſt Antichriſtus. Factę ſunt plagæ illorum ſagittæ paruulorũ. Quoties Lutherani & Caluiniani aduerſarios ſuos, ſed tamẽ filios ſuos, Trideiſtas & Anabaptiſtas ex omnibus Regni Poloniæ finibus exterminare, ſuam autem perfidiam tolera-

lerari, vel potius canonizari; hoc etenim verbo vti conſueuerat Hoſius) voluerunt, ſed obſtitit eorum conatibus Hoſius. Vicit Chriſtus, victus eſt Antichriſtus: Quoties Nationale quoddam Concilium congregari, in eoque de vniuerſalis Concilij Tridentini decretis diſputari, & omnes Orthodoxæ fidei articulos in dubium reuocare conati ſunt; & nouam prætereà quandam fidiculam ex omnium Regni ordinum ſententia ſcribi promulgariq; voluerunt? Sed obſtitit eorum conatibus Hoſius. Quoties in Regijs ciuitatibus templa Deo ſacrata, vt in ijs Deo ſuo Luthero, & Caluino ſacra facerent appetiuerunt? ſed obſtitit eorum conatibus Hoſius. Quoties Caluiniani quidam Synagoniſtæ, Theodori Bezæ Symmiſtæ, Regni religioniſque ſtatum perturbare, & ſicut in Gallia, ſic in Polonia ſurſum deorſum miſcere, immaque ſummis paria facere contenderunt? Sed obſtitit eorum conatibus Hoſius. Vicit Chriſtus, victus eſt Antichriſtus. Quoties Principi nefaria quædam ſeparationis conſilia ſuggeſſerunt, quibus perfectum iri ſperabant, vt Eccleſiæ Catholicæ nuncium remitteret, & illius capiti Romano Pontifici diceret, Non ſeruiam, ſed poſt Deos alienos ambulabo? Sed obſtitit

eorum

eorum conatibus Hoſius. Vicit Chriſtus, victus eſt Antichriſtus. O Epiſcopum natum Eccleſiæ, memorem ſui nominis, imitatoremq; maiorum.

Equidem ita ſentio, quod niſi pulcherrimum, hoc, τοῦ ὁσίου cognomen à maioribus ſuis hæreditarium accepiſſet, id ipſe ſibi poſteriſque ſuis virtutis ſuæ præſtantia pepeciſſet: Neque enim vnquam vitæ ſuæ ſplendorem, vlla turpitudinis macula aſperſit: nullo ſuſcepto facinore laudum ſuarum gloriam inquinauit, nullas tenebras nominis ſui claritati offudit. Summa erat in homine pietas, incredibilis ſapientia, pene diuina eruditio, inuſitata clementia, charitas in omnem proximum tanta, maiorem vt materna viſcera, erga proprios filios ferre poſſe non viderentur: tantus deniq; in omni varietate temporum rerum omnium modus, vt à primis illis, & pueriIibus annis, per varios dignitatis, & honorum gradus ad ſummum illum, ad quem peruenerat auctoritatis apicem aſcendens (quis enim ei viro honor non debitus tribui poterat?) ad extremam vſque ſenectutem intactus (ſicut ait ille) à ſibilo perueniſſe videretur. Deinde verò, quam laudem in numerum rerum admirabilium ſacræ Scripturæ auctoritas referendam

ferendam exiſtimauit, poſt aurum etiam non abijt, nec ſperauit in pecuniæ theſauris: Quo magis etiam illud de miſericordia Dei nobis pollicemur, poſteaquam illi viſum eſt, ad accipiendam Regni cœleſtis poſſeſsionem, virũ illum admirabilem, ex iſtius corporis domicilio euocare, quod ipſę quoque beatorum animæ lætantur, quod nouus iſte Chriſti confeſſor confeſſorum in cœlis numerum auxerit. Lætantur (ſicut de Baſilio quoque ſuo ſcriptum reliquit Nazianzenus) hominem ad ſe conſimilem moribus veniſſe, athletam athletæ: coronatum coronati, animo caſtum, corde puri: præconé ſermonis, miniſtri ſermonis: in quorum etiam ſocietate longe maiore, quam cum in carne viueret contentione Deum precari nunquam itermittet, vt ne ſit amplius inter nos Iuda & Iſrael, Roboam, & Hieroboam, Hieruſalem & Samaria. Ipſi quoque Deiparę virgini ſupplicabit, & ſacratiſsimis illis Apoſtolorum Principibus Petro & Paulo, ad quorum hic cineres cordis ſuis ſanguinem, per lachrymas ex oculis defluentes communi Regi & Domino, pro Orbe Chriſtiano offerebat, Adalbertum quoq; Gneſnenſem, & Staniſlaum Cracouienſem Epiſcopum patriæ ſuæ Patronos, & Aduocatos

exora-

exorabit, vt infirmitatem humanam oratio-
num ſuarum præſidijs dignam putent, & pro
ea fide, quam in Orbe Chriſtiano plantaue-
runt, pro Eccleſijs quas conſtituerunt; pro
populis quos verbo veritatis genuerunt,
pro quibus cathenas geſtauerunt, mortem
ſuſtinuerunt; laborare, apud cœleſtem Re-
gem non deſinant: quo dignetur auferre ex
cordibus hominum cor lapideum, & dare
cor carneum, vt ſit multitudinis credentiũ
cor vnum, & anima vna, vt ſit vnus paſtor, &
vnum ouile.

Non vereor autem ne me quiſquam exi-
ſtimet diuturnæ conſuetudinis, quæ mihi cũ
Hoſio interceſsit, & eius beneuolentiæ, qua
me ad extremum vſque vitæ ſuæ diem pro-
ſequutus eſt, dulcedine delinitum, hæc quæ
dico omnia libentius, quàm verius prædi-
care: cum ita communis, ita conſtans, ita
perpetua ſit omnium de Hoſij noſtri pieta-
te opinio, vt etſi præcipuum meum, erga il-
lum ſtudium eſſe deberet, pene tamen æqua-
liter cum cæteris verſari videatur. Hoc
enim in omnibus pene libris, & litteris ſum
morum, & doctiſsimorum virorum, qui no-
ſtra hac tempeſtate floruerunt, obſeruaui,
quod magna ſit inter omnes in omnibus
Orbis partibus de Hoſij præſtantia conſen-

 ſio.

ſio. Alij vocant Eccleſiæ columnam, alij malleum hæreticorum, alij ornamētum Collegij Cardinalium, alij Polonicum Patriarcham, alij ſenem vere Abrahamicum, alij Magnum Hoſium, alij Prælatum probatiſſimum, alij noſtri tēporis Auguſtinum, alij alterum Poloniæ Staniſlaum, nouum Beſſarionem, huius ſæculi Hoſium, Melchiſedechicum Sacerdotem, nunquam ſatis laudatum Eccleſiæ defenſorem, rectæ fidei cuſtodem vigilantiſsimum: Orbis miraculum, Patrem patratum: Romani Senatus ornamentum, Apoſtolicę Sedis propugnaculum, Chriſti fortiſsimum Athletam, Phœnicem Cardinalium, Curiæ Romanæ ſplendorem, formidabilem hæreticis aduerſarium, ſenem ſuaui loquentem: alij ſynceræ pietatis magiſtrum, Dei interpretem, alteram Pauli manum, alij alijs laudibus celebrant, & vſque ad ſydera tollunt: omnes vno eodemque ore ſanctitatis & eruditionis teſtimonium perhibent, & antiquæ pietatis imaginem appellant: idque etiam in auribus omnium gentium, ac nationum cantare prædicareque non dubitant: & docti in bibliothecis: & indocti in circulis; & magiſtri in ſcholis, & antiſtites in ſacris, & prædicatores in cathedris, & in verſibus Poetæ, & in

mon-

montibus Eremitæ,& in Orbe terrarum genus Chriſtianorum : hoc enim ſummis, & præcipuis viris euenturum,apud Danielem legimus. Qui docti fuerint; fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti,& qui ad iuſtitiam erudient multos,quaſi ſtellę in perpetuas æternitates.

Ad libros autem eius quod attinet, tam eſt omnium laudibus peruulgata, & percelebrata Hoſianarum lucubrationum vtilitas,vt quod olim de quodã Gregorij Thaumaturgi ſcripto creditum eſt, id multi de Hoſij quoque noſtri libris exiſtimare non dubitent : quod eos ipſa mater Dei virgo Maria ſcribenti dictauerit : vel quod de Baſilio ſuo,Theologus ſcriptum reliquit, in pixide Spirituſancti calamum ſuum ſcribens intixerit : nec alia contra noſtri temporis hæreticos ſcribendi materia ſcriptoribus vllis relicta,poſt Hoſium eſſe videatur. Neque etiam dubitauit vir quidam eruditus Germanos ſuos admonere : vt Hoſij Chriſtianæ Catholicæ fidei confeſsio, in omnibus templis, & Catgedris ab omnibus Patrochis populo prælegeretur, & iterum atque iterum repeteretur, cum vix quiſquam iſto,vt ait,ſæculo plenius,vtilius, apertius, magis etiam ordinate,totum corpus doctri-

næ Chriſtianæ, totamq; illius vim & rationem complexus eſſe, nec efficacius Lutheri errores & aliarum ſectarum vanitates refutaſſe, videatur. Ita vt merito poſsit, propter admirabilem vitæ ſanctitatem & diuinam pene eruditionem, rerumque maximarum vſum, & experientiam, non pro qualibet Eccleſiæ Dei columna, ſed pro altero huius tēporis Auguſtino reputari. Cuius rei illud quoque maximum argumentum eſſe ſtatuo: quod ipſo etiam auctore viuente bis & trigeſis in pręcipuis Chriſtiani orbis vrbibus, Latina, Germanica, Gallica, Flandrica, lingua omnes Hoſij libris typis excuſsi, in Polonicam etiam & Italicam tranſlati videbātur, & fortaſſe etiam in Armenicam, ſicut ex ſermone viri cuiuſdam in hac vrbe Illuſtriſſimi accepimus. Romæ, Pariſijs, Venetijs, Lugduni, Antuerpiæ, Coloniæ, Moguntiæ, Dillingæ, Cracouiæ, Viennæ: tam facile per manus hominum diſtrahebantur; tam auidè à doctis & indoctis legebantur, & aſſeruabantur: quin & hoc ex Epiſcopo Ruremundano Gulielmo Lindano, viro in Eccleſia Dei notiſsimæ pietatis & doctrinæ, in vrbe cum eſſet audiuimus: quod ſicut olim de Baſilio, ita nunc in quibuſdam Germaniæ Academijs de Hoſio exiſtiment, nefas
eſſe

eſſe in fidei doctrina ab illius ſententia diſcedere. Ipſi quoq; Lutherani Catholicam fidem, Hoſen Galuben hoc eſt, Hoſianam fidem, & ipſum Hoſium. Polniſchen Gott, hoc eſt, Deum Polonorũ, ſicut olim Hunni Theothimum Scytarum Epiſcopũ, propter ſummam eius virtutem, Deum Romanorum vocare non dubitauerunt. Tam magnus erat in Orbe Chriſtiano Hoſius, tam Hoſij laudibus & gloriæ orbis anguſtus videbatur. Quo magis dolendum eſt, tantum illud præſidiũ, quod in illius vita doctrina, pietate, ſapientia poſitum videbatur tam neceſſario Eccleſiæ Catholicæ patriæq; noſtræ tempore defeciſſe: quem immortalem ſi fieri potuiſſet, eſſe oportebat: cum præſertim hoſtes Eccleſiæ pacem adhuc Eccleſiæ perturbare non deſinant: necdum receptui canant: ſed licet ſe ſe legum vinculis & armorum periculo per quandam confœderationem liberatos eſſe glorientur, armatum tamen contra Catholicos gerunt animum, & in hoc vno ſtudio curas adhuc & cogitationes ſuas conſumant, vt à Chriſto in Bethlehem nato, ad Antichriſtum Iſlebienſem vel Geneuenſem vel neſcio quem alium quamplurimos conuertant: niſi quod hæc iactura deplorari poteſt, corrigi nõ poteſt. Nos enim,

vt ait ſcriptura, ibimus ad illum, ille autem non reuertetur ad nos. Deinde vero ſcitum eſt illud Paulini.

Impia nam pietas animam lugere beatam.
Gaudentemq; Deo flere nocens amor eſt

Et ſatis ille quidem & ætati vixiſſe videtur, & gloriæ, & ſi rerum geſtarum magnitudinē reſpexerimus, nunquā viuere deſinet. Quan diu litteræ ſacræ latiniq; ſermonis conſuetudo & eloquendi elegantia, in orbe Chriſtiano manſerit, Hoſij Cardinalis nomen optimis & doctiſsimis viris annumerabitur, nec vllam vetuſtatem collecta per eum ſanctitatis fama pertimeſcet. Nos autem quod attinet, ſi ad vota, ſtudiaq; ſingulorum atque ad præſentem Rei pub. ſtatum oculos vertimus, certum & indubitatum eſt, quod quandocunque tandem obijſſet, parum vixiſſet. Nunquam enim fœcundiſsimi illius pectoris opera non potuiſſet, non eſſe Eccleſiæ Dei valde neceſſaria.

Hic itaque homo Dei (magna videlicet orthodoxæ veritatis tuba) cum ex iſtius corporis domicilio migraturus eſſet, neque ſe Eccleſiæ Dei, cauſa, quicquā adhuc præſtitiſſe putaret, niſi illius rationibus, etiam e ſepulchro ſuccurrere conare; Lucubrationum ſuarum quæ adhuc in theſauris eius

latitabant, me hæredem, cum cætera omnia refutarem, teſtamento ſuo conſtituit: vt ſi quid in illis eſſet, quod intelligentium iudicijs in hac vrbe, quæ ſemper habita eſt altrix doctiſsimorum virorum, probaretur, quod gloriam Dei propagare, quod hæreticorum audaciam frangere, quod infirmorũ tepiditatem inflammare poſſe videretur, edendi & imprimẽdi facultatem & copiam permitterem: ſin minus inter mea κειμήλια reponerem.

Ego vero cum intelligentium iudicia cognouiſſem, nil prius & antiquius habui, quã vt ea ſub tuo, Stephane Rex potentiſsime, nomine & tutela, & patrocinio, in lucem hominum euulganda ſuſciperem. Multæ enim & magnæ cauſæ erant, quæ mihi huius conſilij & cogitationis initium attulerunt. Nã & in eo regno lucem hanc primum, tam pręclarus hic auctor aſpexit, cuius tu nunc gubernacula, iuſte, prudenter, & fortiter, & tẽperate moderaris: & eius Regni cauſa præcipue curas iſtas & cogitationes, & vigilias, & labores ſuſtinuit: & in eo Regno ad vnitatem Eccleſiæ præcipuè reuocando vehementius laborauit: quod etiam ipſe, qua erat modeſtia, pluribus in locis confeſſus eſt, cùm ea quæ ſcripſit, Tarentinis, ſicut ait

 ille,

ille,& Conſentinis,hoc eſt, Polonis,Lithuanis,& Pruthenis, non autem Romanis; ſe ſcripſiſſe memoraret: vt exiſtimare debeas tibi hæc omnia ſcripta ab Hoſio fuiſſe, cum ad anteceſſorem tuum Regem Sigiſmũdum pro eius Regni ſalute ſcripta ſunt, cuius tibi rationes, vt eas partim conſilio, partim etiam armis tuis ſanares, ſumma Dei bonitas & miſericordia commendauit. Deinde vero non deſunt adhuc, proh dolor; in Regno tuo homines Deo rebelles, falſitatis erroribus implicati; qui hoc genus veritatis antidoto vehementer indigent.

Cum itaque Ioanni à Lasko viſum eſſet, probare ſe non poſſe ſui ſimilibus (quod Eccleſiæ rebellis,& hæreticus eſſet) niſi Hoſio quoque Eccleſiæ defenſori ſe inimicum eſſe declararet, aureum illum de expreſſo Dei verbo libellũ,quẽ tãtas vtilitates peperiſſe videbat,& dolebat,ſcripto quodã ſuo refellendum refutandumque ſuſcepit: in quo ſuã quandam fidiculam,quàm etiam oppreſſum Dei verbum (o vim veritatis incredibilem) vocare voluit, Orthodoxæ fidei repugnantem,pro puro, puto, & expreſſo Dei verbo, cum ipſi Regi Sigiſmũdo tum ſubiectis eius imperio populis, hauriendam propinabat: Cæteris enim in rebus Caluini doctrinam
ſeque-

ſequebatur, in doctrina vero de Euchariſtia Suiſticam (hoc enim verbo vti conſueuerat Hoſius) hoc eſt ſuam propriam, & priuatã ſui capitis opinionem, non iam poetica vel pictoria (vt ait Tertullianus) ſed tertia quadam hæretica licentia vſus, in medium adferebat. Nec alium finem propoſitum habuiſſe videbatur, quàm vt in patria noſtra ex hoc eius labore & contentione, aut legũ, aut hominum interitus ſequeretur. Sed vere dixit S. ille Pater Auguſtinus, Felix eſt cor acutum ad veritatem, infelix contra veritatem. Veritas enim falſitatem, non falſitas debet oppugnare veritatem. Accidit igitur Laskij libello quod ſuo tempore neſcio cuius hæretici libello accidiſſe in platea cuiuſdam maritimi oppidi idem Auguſtinus memorat. Nam & Laski libellus in platea maritimi oppidi Braunbergenſis, quod Epiſcopo Varmienſi ſubiectum eſt, à quodam prætereunte iuuentus, ad Hoſium Epiſcopum deportatus erat: quem ille cum legiſſet, etiamſi nullum huius temporis hæreticum ſcriptorem vidiſſet, qui maiore auctoritate nil diceret, memor tamen illius ꝙ à quodam patre ſcriptum legerat: Hæretici ſcriptis ſuis firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum ſcrupulo dimittunt:

tunt: tum vt illam Auguſtini reprehenſionem effugeret, qui de ſui temporis Epiſcopis ſcribens quæritur, quòd ſæpe noluiſſent dicere, quod teſte ſcriptura poterant dicere; timentes videlicet, ne loquentibus illis, qui veritatem non poteſt capere offendatur: & non timentes, ne tacentibus illis, qui veritatem poſſet capere, falſitate capiatur: Hæc inquam cum animo reputans nullo momento temporis interpoſito, cum peſtem illam in lucem hominum prodijſſe putaret, etiãſi ternis Pauli IIII. litteris, Concilij congregandi cauſſa, ex Epiſcopatu ſuo euocatus, iter in vrbem adornaret, confutationem tamen Laſcanarum Fabularum ipſe quoque eſt aggreſſus: vt ſi quiſpiam ex illarum lectione, in qua auctor ramos loquacisſimi erroris expandere voluiſſe videbatur, incommodi accepiſſet, Catholicæ veritatis antidoto ſanaretur: ac illud etiam palam omnibus faceret, quam nihil ſit cor acutũ & lingua expolita, niſi à Domino greſſus hominis dirigantur. Cæterum Laskus non ita multo poſt antequam librũ ſuum typis edendũ curaſſet, è rebus humanis exemptus eſt; & Hoſius qui virtutes ſuas potius quam vitia celare didicerat, ab editione libri ſui abſtinendum ſibi quoque eſſe exiſtimauit,
ne

ne cum laruis (ſicut aliquando dicebat) pugnare, vel aerem verberare velle videretur.

Hunc itaque Hoſij de oppreſſo Dei verbo libellũ, nos ad te Rex inuicte mittimus, ex quo magis etiam liquide perſpicies, quod hæretici ſcripturas habere poſſunt, Biblia habere poſſunt, Euangelium habere poſsũt, verum autem ſcripturarum intellectum, verum Euangelij ſenſum, quia extra Eccleſiã ſunt, habere non poſſunt. Licet Euangelij verba in ore & in lingua prompta habeant, licet diſputent, diuidant, argumenta faciãt, patrum & Conciliorum dicta & auctoritates adferãt, mendaces ſunt, lupi ſunt, hoſtes Chriſti ſunt, quãdiu ſe ſe ad Eccleſiam, quæ corpus eius eſt, non adiungunt. Sicut enim ait Tertullianus, ſi quis in tibiam flauerit, non propterea tibiam hominem fecerit, quamuis de anima ſua flauerit, ita non ſtatim verum & expreſſum Dei verbum fecerit, quicquid aliquis ex ſcriptura in mediũ attulerit, niſi idipſum cum Cathedra vnitatis concordauerit. Cathedram autem vnitatis, ſicut in alijs, ſic in hoc quoque præſenti libello aliam eſſe non poſſe oſtendit Hoſius, quam eam quæ & in capite Orbis vrbe Romana: cuius fidem Apoſtolica voce laudatam eſſe ſcimus, in qua perpetuo (vt eiuſ-

dem auctoris verbis vtamur) conſeruatam eam fuiſſe, quæ eſt ab Apoſtolis traditionem refert Irenæus, cui totam doctrinam Apoſtolos vna cum ſanguine profudiſſe aſſerit Tertullianus: ad quã acceſſum habere perfidiam nunquam potuiſſe teſtatur Cyprianus: quam ita ſemper incorruptæ patrum doctrinæ fuiſſe tenacem, vt quoties Romana fides diceretur, Catholica intelligeretur, ex ijs quæ ſcripſerunt Ambroſius & Hieronymus didicimus: in qua ſemper Apoſtolicæ Cathedræ viguiſſe principatum narrat Auguſtinus: quam hæretici fœtoris ſemper expertem permãſiſſe, nec vnquam in ea qui contrarium ſentiret ſediſſe, quam potius Apoſtolicam gratiam inuiolatam cuſtodiuiſſe, teſtatur Theodoretus: ad quam propterea de fidei cauſis iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus nunquam non relatũ fuiſſe, aſſerit Bernardus, quod ibi potiſsimũ damna fidei ſarcita iri ſpes foret, vbi fides non poſſet ſentire defectum: cuius morem multas gentes propterea imitatas eſſe in ſacris rebus ſcripſit Lantfrancus: quod tanti magiſterij ex apice Apoſtolico primordijs claret, & nulla per orbem Eccleſia ęque vt Romana ab omni fece hæreſeon cunctis retro temporibus pura permanſit. Sed non

eſt

eſt inſtituti noſtri fuſius ea de re differere.

Cum autem in Epiſcoporum vigilantia plurimum ſit præſidij collocatum, vt homines iſtam vnitatis Cathedrã & cognoſcant, & audiant, viſum quoque eſt intelligentibus viris; vt exempla curæ vigilantiæq; paſtoralis gregis Dominici paſtoribus ad imitandum proponerentur, quæ mirabiliter in omnibus Hoſij Eccleſiaſticis actis & geſtis eluceſcunt: quanta fide charitate, lenitate, ſeueritate, clementia, patientia, præditos eos eſſe oporteat, qui homines erroribus implicatos, à ſtudijs iniquitatis ad viam veritatis reuocare conabuntur. Quæ omnia Hoſius Cyprianum & Auguſtinum imitatus, ſumma fide propterea perſcribebat, vt de ijs qui conuerſi videbantur iuxta Pauli præceptum cõngauderent omnia membra; de ijs autem qui nihilominus obſtinati veritati repugnabant, compaterentur reliqua membra; & ſicut Dominus præcipit, vt eos qui voci paſtoris ſuis obedire noluerunt Eccleſiæ denunciaret, Eccleſia verò iuxta poteſtatem à Deo ſibi traditam conuenientia remedia morbis ægrotantium adhiberet, vt non ſolum, ſicut ait Auguſtinus, tenebras erroris, vox prædicantis expellat, verumetiã malæ conſuetudinis vincula vis timoris abrumpat.

rumpat. Si enim errantes docerentur tantum,& non etiam terrerentur,vetuſtate cõſuetudinis obdurati, ad capeſſendam viam ſalutis pigrius mouerentur. Viciſsim autẽ ſi tantum terrerentur,& non etiam docerẽtur, improba quaſi dominatione premi viderentur.

Quod autem ad Eccleſiaſticas Auctoris Epiſtolas attinet, quarum bonam partem hoc tempore in lucem hominum mittimus, equidem puto futurum, vt lectorem non ſolum iuuent,verumetiã delectent. Sunt enim plenæ zeli, plenæ pietatis, plenæ Euangelicæ libertatis, Apoſtolicis plane conſilijs & ſententijs abundantes. Nam quod Paulus Timotheo ſuo præcipit dicens: Tu verò vigila,in omnibus labora, opus fac Euangeliſtæ,miniſterium tuum imple. Et iterum: Clama neceſſes, iuſta oportune,importune, argue,increpa: id Hoſius noſter per Epiſtolas ſuas re & veritate expleuiſſe exiſtimatur: quibus enim ille vigilijs, quibus laboribus pepercit? quod tempus ſine lectione tranſmiſit? quas litteras ſine doctrina & adhortatione ſcripſit? Nullius vnquam magnitudinem & potentiam pertimuit: nullius ſibi faſces & ſecures reformidandas eſſe in cauſa Chriſti putauit: viciſsim autem nullius

vnquam

vnquam tenuitatem vel contempſit vel neglexit. Totum Orbem Chriſtianum ſuas oues eſſe reputabat, pro omniũ ſalute æquè laborabat, omnibus ſe debitorem ſentiebat, Catholicos in fide confirmabat, hæreticos docebat, medios confouebat, omnes diligebat. Reges docebat, quomodo ſeruire deberent Domino in timore. Subditis oſtẽdebat nullius mortalis pertimeſcẽdam eſſe potentiam, quæ ab vna ſancta Catholica Eccleſia quempiam abducere attentaret. Omnia molitus eſt, in omnia ſe vertit. Iãſe ſubmittit, vt pontem in cœlum faciat properãtibus: iam ſe erigit, vt ſe murum opponat perſequentibus; iam (quod Paulus præcipit) mutat vocem ſuam, iam ſicut gallina expandit alas ſuas. Conatus hæreticorum, nemo feruentius, nemo apertius, apud Reges terrę in omnibus Orbis Chriſtiani partibus ſine vllis diſsimulationis inuolucris oppugnauit, ſtudia & cõſilia Catholicorum nemo diligentius fouit, promouit, excitauit: nemo familiarius rationem fidei ſuæ omni poſcenti expoſuit: nemo Lutheranæ perfidiæ fœditatem, progreſsionem, diuiſionem, vanitatem, ſimplicis veritatis amicis planius atque ſimplicius expoſuit. Quæ omnia cum ex magna parte pro Regni tui, vt diximus,

mus, ſalute, cum apud anteceſſorem tuum Sigiſmundum, tum apud Regni tui Senatores, & Equites per Epiſtolas ſuas molitus ſit, tibi quoque præcæteris, ò Rex, conuenire videtur, tam laudati Senatoris & Epiſcopi plena maturitatis conſilia cognoſcere, illumque quaſi adhuc in illo grauiſsimo Regni tui Senatu ſententias ex intima ſapientiæ arte venientes proferentem cogitare. Porrò quæ de conſpiratione potius, quam Confœderatione hæreticorum, in illius excuſsione, & de quatuor in ea conſiderandis ſcripſit, neminem tali ingenio futurum puto, quin ea veriſsima eſſe & proprie ad hoc tuum munus Regium pertinere, atque ad auertendum à ciuium tuorum capitibus nefariæ cõſpirationis periculum ſit exiſtimaturus. Huc accedit, quod ſicut medici ſalutaris alicuius medicinæ amaritudinem mellis dulcedine temperant, ſic futurum exiſtimo, vt ipſi quoque hæretici, quos in Regno tuo ſicut ægros ſuos medici, dolentibus adhuc oculis aſpicis, tanto auidius erroris ſui medicinam in Hoſij libris propoſitam accipiant, quanto manifeſtius illam tui nominis dulcedine & gratia tinctam atque delibutam viderint.

Atque vtinam poſſem ſermones quoque

Hoſij,

Hoſij, quos eius propria manu in Euangelia quæ feſtis, & Dominicis leguntur conſcriptos, Latina, Germanica, Polonica lingua in theſauris adhuc meis teneo, in iſtorum librorum comitatu ad te mittere. Sed aliquod adhuc tempus in ijs ordinem cogẽdis ac deſcribendis ponendum eſſe video: nec dimittam iſtam curam, ſuſcipiam etiã omnem actionem, quam video verbi Dei miniſtris fore gratiſsimam.

Diuinitus autem, ô Rex, factum eſſe puto, vt in ea tempora lucubrationum iſtarum editio inciderit, in quibus tu maximis & memorabilibus victorijs & triumphis, de coniurato Latini ſimul & Polonici nominis hoſte Moſcho reportatis, in Regnum hoc tuum reuerteris. Nam ſicut olim Abrahamo à quinque Regum cede reuertenti Melchiſedech ſacerdos Dei altiſsimi gratulabundus occurrit: Sicut Moyſes poſt cedem Madianitarum Phineæ victoriam reportãti obuiam prodijt: ſicut mulieres ex vrbibus Iſrael congregatę, Dauidem Goliati cede nobilitatum, cum omnibus lætitiæ ſignis exceperunt: ſicut Ioſaphat poſt deletos Ammonitas & Moabitas cum Pſalterijs & Cytharis occurriſſe memorantur. Sic Hoſius quoque alter quaſi Melchiſedech ſacerdos

N Dei

Dei altiſsimi obuiam tibi in his ſuis lucu-brationibus occurret, teque è prælio reuertentem cum omnibus gaudij lætitiæque ſignis excipiet: ac eadem illa vota tua quoq; cauſa concipiet, eademque te benedictione proſequetur. Puta eum tibi quoque dicere, Benedictus Stephanus Deo excelſo, & benedictus Deus excelſus, quo protegente hoſtes in manibus tuis ſunt. Et ſicut olim trecenti illi viri Gedeoni victori lætiſsimis vocibus acclamauerunt: Domino & Gedeoni: Gladius Domini & Gedeonis. Ita quoque tibi Hoſium acclamare exiſtimabis, Domino & Stephano Regi, Gladius Domini & Stephani Regis, neque dubites quin magnum ſit pondus hæc illius oratio habitura. Fuit enim ille cũ adhuc in carne viueret his tuis laudibus, & virtutibus ad te omni officio colendum non vulgari illo modo, ſed præcipuo quodam ſtudio, quod ſummis ac de Republ. Chriſtiana bene meritis Principibus debetur vehementius inflammatus: idque tibi comprobare etiam conatus eſt, cum de eo ſermone cognouiſſet, quem habuiſti, cum quodam ex his, qui neſquid habere commune cum Chriſto videantur, Euangelici potius quam Chriſtiani dici malunt, quod genus hominum Eſaias Propheta viros illuſo-

res

res vocat,ſic enim ait: Quo magis mihi deſideratum hoc accidit, vt veſtra Maieſtas tam aperte Chriſtum confiteretur, etiam eo tempore quo contra Chriſti ſuoſque rebelles multorum eius generis hominũ opera vti neceſſe habebat, hoc maiore illius exarſi deſiderio propter tam fortem & imperterritum animum, quod nulla vſa circuitione teſtata publice eſt. Se non niſi vnum Deum & eum patrum noſtrorum Deũ agnoſcere, ſolum illum in Regno terriſq; ſubiectis coli, nec in ſocietatem eius vllum Belial admittere velle. Quamobrem credibile non eſt, quanto fuerim ſtudio videndæ Veſtræ Maieſtatis inflammatus, vt me tenere non poſſem, quin exclamarem cum illo ſancto Rege & Propheta: Quis mihi dabit pennas, ſicut columbæ, & volabo? niſi quod ego non ſicut columbæ, ſed ſicut aquilæ pennas, cuius velocitatem in ſcripturis prædicari memini, dari mihi cupiebam, vſque adeò mihi fuit omnis mora longa, qua non aduolarem ad Maieſtatem Veſtram, qua tã Chriſtianum illius pectus non exoſcularer, qua tantum animi robur in Chriſti fide contra Chriſti perduelles tuenda & conſeruanda, non illi gratularer. Hoc ſibi certo perſuadere poteſt Maieſtas Veſtra, quod ſi per in-

grauefcentem hanc ætatem meam, & imbecilles vires licuiſſet,nihil feciſſem libetius, & ardentius, quam vt in viam primo quoq; tempore me darem,ac ad vultum illius contemplandum ſe mota quauis cunctatione me conferrem. Sic ille Cardinalis ſapientiſsimus,qui in omni re veriſsimum certiſſimumqne pulchritudinis iudicium aſſecutus exiſtimabatur, erga tuam pietatem, & iſtum qui in te eminet zelum propagandæ fidei Chriſtianæ fuit inflammatus ; quem etiam magis ſemper in te eſt, quam iſtos faſces & iſta queçeris Regia ſceptra admiratus. Neque enim tu, ò virorum fortiſsime, vel minore in Deum fiducia, cum ad auctorem Deum victoriæ tuæ gloriam referas(ſicut ex tuis Suirenſibus edictis, & litteris quas iſta quoque vrbs laudibus ſuis vehementer comprobauit, apparet) vel minus fortiter; qui ſpiculis tuis totam pene Moſchouiam ſcrutatus es: vel minus fœliciter, qui res tam magnas tãta neleritate,non toto adhuc triennio à ſuſcepto bello, minimo tuo incommodo confeciſti,neque deteriore cauſa, quam olim Gedeon, prælia Domini contra hoſtem Domini coniuratum Eccleſiæ Catholicæ aduerſarium præliaris.

Qui ex patria noſtra in has horas veniũt,

tuam

tuam erga Deum pietatem, erga S. Sedem Apoſtolicam obſeruantiam,erga Dei miniſtros,& Sacerdotes humanitatem,& liberalitatem, ſatis prædicare nequeunt. Hæreticorum errores qui diuinam Regiamque ſimul auctoritatem,& poteſtatem, & leges,& iudicia, & pœnam ita contempſerunt;nil vt eos delectare videatur, quod aut per naturam fas ſit,aut per leges,liceat, & animo, & voluntate ſumma deteſtari te perhibent; nec vllius medicinæ facultatem prætermittere, vt ſaluis hominibus errores hominum interire queant. Quamobrem etiam in arce Polocenſi, quam ante triennium è Moſchi manibus Herculea claua tua,vel potius feruentiſsimis orationibus extorſiſti, quas ad Deum tota illa nocte expugnationem præcedente, apud tuum illud militare ſtragulū effudiſti. Collegium Societatis Ieſu, cuius hodie laus eſt in Euangelio, omnibus vitæ præſidijs inſtructum Regia plane animoq; tuo digna dileralitate erexiſti, vt ſit quaſi quædam ara fortitudinis, ſempiternumque victoriæ tuæ monumentum, in quo tenera ſubditorum tuorum ætas in recta fide imbueretur, & ij qui Græcorum erroribus implicati aut Hæretica perfidia contaminati ſunt,tāto facilius lucem veritatis aſpi-

 cerent,

cerent, quanto illam ſæpius doctiſsimi viri oculis eorum offerent: tibíque etiam lætiſſimum illud carmen ſempiternis ſæculorum ætatibus occinerent, Domino & Stephano Regi, Gladius Domini & Stephani Regis? Et nunc etiam de Rigenſi ciuitate, atque adeo de totius Liuoniæ ſalute, quæ extra Eccleſiam nulla eſt, quæ conſilia, quas cogitationes ſuſcipias, ex Solicouij Secretarij tua pietate digniſsimi litteris abunde cognoui. Nil hic dicam de Tranſyluanico tuo collegio, cuius opera fit vt errores grauiſsimos, in quos de religione inciderant illius Prouinciæ populi quotidie recognoſcant, & ad Eccleſiam Dei cupidiſsime reuertãtur. Nil dicam de tua in optimarum artium profeſſores & Theologos ſingulari propenſione, quos maximis tuis ſumptibus, ex intima Italia in Regnum tuum euocare amplis propoſitis præmijs, contendiſti. Toletum dico, Belarminum, Aquarium, Muretum, Fuluiũ Vrſinum, Flaminium, Sigonium, Petrum de Valentia, & alia Orbis Chriſtiani lumina. Nil de priuatis tuis orationibus, lectionibus, ſtudijs, in quibus Chriſtianam eiuſdem Hoſij fidei Catholicæ Confeſsionem, & Cæſaris quoque commentaria eſſe præcipua voluiſti memorabo: quod ſolum ſi Moſchus

cogno-

cognouiſſet, ſtatim illi ex manibus arma cecidiſſent, multum enim tibi animi, multũ virium acceſsiſſe ſenſiſſet, eo ſolo nomine, quòd Cæſarem imitari in laudibus bellicis decreuiſti. Quamobrem te etiam vir quidã Eccleſiæ Dei valde ſalutaris, Homerum imi tatus, μύθων ῥηθῆρα προκτηρᾶ τ᾽ἔργων, ad Hoſium Cardinalem ſcribens appellauit. Aditus ad tuam Maieſtatem eſſe perhibent minime prouinciales. Facilis es in audiendo, lenis in diſcernendo, in ſatisfaciendo diligens, in iure dicendo ſumma & æquabilis ſeueritas adhibetur: neque enim pateris, vt leges patriæ aranearum telis perſimiles habeantur, in quas ſi Muſca inciderit teneatur, ſi veſpa, telam laceret & auolet. Si quid tractandum eſt differs, ſi quid expediendum acceleras. Aures tuæ patent querelis omnium; nullius inopiam Regia tua vis excluſam, delectus in familiaribus peracutus & diligẽs. Aulæ tuæ grauis & conſtans diſciplina: nec enim in illam otioſis & inertibus, ſed aut librorum, aut armorum ſtudioſis, & amatoribus patet acceſſus. Miniſtros qui vias omnes pecuniæ norunt, non in tuis intimis reputas. Scis enim tales omnia viciſſim pecuniæ cauſa facere conſueuiſſe, & quòd omni laude prædicationeque dignum ſtatuo, cum

cæteros omnes poteſtatis tuæ magnitudine vincas, vincis etiam artificio beneuolentiæ colligendæ, nec quicquam ad tuam Regnique tui ſalutem & dignitatem amore & beneuolentia ciuium tuorum anteponendum exiſtimas. Times timeri, ſcis amorem amore, arma armis irritari. In ſumma ſic te in tanta tua poteſtate adhibes, nulla vt alia poteſtas ab his quibus præes deſideretur. Oēs enim tuos ad laudem impetus recenſere, nec induſtriæ meæ, nec iſtius temporis officium eſſe ſtatuo: nec etiam pertimeſcendum video, ne laurea gloriæ tuæ rebus abs te fortiter, & præclare, & celeriter geſtis acquiſita, amittat aliquo tempore viriditatem.

Sed vide, quam ſuauiter omnia diſponit Dominus, quamque egregie extrema cum primis contexat. Tu non erubeſcis eum coram hominibus confiteri, ille te viciſsim nō ſolum coram patre ſuo cæleſti, ſed etiam in oculis omnium gentium, & nationum confitetur. Tu vt animas diabolica fraude deceptas Chriſto lucrifacias, nullos tibi labores, nullos ſumptus, nullas vitæ contentiones defugiendas exiſtimaſti: Ille vt tibi materiam pietatis exercendæ ſubminiſtret, potentiſsimarum prouinciarum acceſsione te locupletauit. Bonum eſt, o Rex, confiteri

Domino: bonus eſt enim Dominus Deus noſter. Magnus eſt Dominus Deus noſter; & magna virtus eius. Hic eſt, qui te tam fortem, tãq; ſapientem Regem patriæ noſtræ obtulit, hic eſt, qui cum ſuo noſtroque hoſti pene omnia ad perniciem Lithuaniæ patere videret, ſubito te vnum excitauit, qui nos omni metu periculoque liberares; hic eſt qui te puerum litteris, iuuenem armis, virũ conſilio inſtruxit. Hic eſt qui tuum hoſtem Principem otio inimicum, pacem metuentem (de quo tu rectè poteras illud Homeri dicere,

Ἔχθιστος δέ μοί ἐσι θεῶν, οἳ ὄλυμπον ἔχουσιν.
Αἰεὶ γάρ τοι ἔρις τε φίλη, πόλεμοί τε, μάχαι τε.)
Inimiciſsimos es Deorum qui Olympũ habitant
Sepe enim tibi contentio grata, bellaq; pugnæq;

in manus tuas tradidit, ac iſtis tot tam præclaris, & memorabilibus victorijs, & triumphis nomen tuum, ad vniuerſæ poſteritatis memoriam propagauit; nulla vt iam videatur eſſe Orbis Chriſtiani ora, ſedes, locus, quo non tuæ fortitudinis fama peruaſerit. Quid ergo? Dicam quod olim Auguſtinus Bonifacio: Chriſtianus es, cor habes, Deũ times, tu ipſe conſidera quæ volo dicere. Pugnarunt quoque cum Moſcho alij ante te Poloniæ noſtræ Reges, ſed poſt illorum pugnas

gnas pugnauimus, poſt tuas pugnas vicimus. Illi fecerunt, tu bellum ſuſtuliſti. Statim enim vt in Regem Poloniæ à Senatorio, pariter & equeſtri ordine maiorum more in campis, longe lateque patentibus, ſole iſto, Viſtulaque inſpectante, inter equitum peditumq; copias, inter haſtas & gladios, inter clangores tubarum, tympanorumque ſonitus, & tormentorum exploſiones (quibus rebus Martij illi fortiſsimique equites, magis etiam incendebantur, vt Regem ſibi Martium quærendum eligendumque putarent) in hoc inquam tali fremitu, ſtrepituque armorum, cum electus Rex eſſes, nullam tu quoque moram interponendam exiſtimaſti, quin eum honorem, quem tibi arma dederant, omnibus viciſsim caſtris & armis conſeruares. Quamobrem in aciem armatus, illico prodijſti, hoſtiſq; tui animum, immanitate barbarum, varietate leuiſſimum, perfidia periculoſiſſimum domuiſti, & quod in patria noſtra nullus à multis annis miles viderat, tu tergum illius non ſolum vidiſti, ſed etiam calcauiſti: fortaſsis autem ideo ſuperioribus aliquot annis tergum fugientis non vidimus, vt tu, Rex potentiſſime, in hoc tuo feliciſsimo tempore, cum bene parato noſtriſque etiam armis inſtructo hoſte

non ſolum fortius pgnares, ſed tanto etiam glorioſius vinceres fœdamque illam barbariſſimi Principis crudelitatem, imbutoſque ſanguine gladios, vitæ libertatique ciuium tuorum imminentes, ab vniuerſæ patriæ membris & viſceribus auerteres. Nemo adhuc contra te in aciem prodiiſſe dicitur, qui non tuis laudibus & triumphis adderetur. Ter tuos milites in mediam pene Moſchouiam immiſiſti, ter victores ex hoſtili terra reduxiſti: & ſi quos paucos caſus aliquis abſtulit, plus ex illis gloriæ, quam ſanguinis emanauit: hoc enim quoque iſta tua fortitudine, ac vigilantia, qua cæteris omnibus emines, perfeciſſe te perhibent: vt milites tui tanquam ſi tu eſſes ita ſint: nec eos vel metus belli ſtupefaciat, vel laſſitudo exhauriat, vel hoſtium legiones terreant, vel impedimenta viarum defatigent, vel cœli intemperies, vel hyemis aſperitas, vel niuium altitudo, à ſuſceptis conſilijs deterreat. Acutis ſunt auribus ad præcepta, promptis oculis ad ſigna, expeditis manibus ad opera. Dare vulnera paratiſſimi ſunt, accipere vero tardiſſimi: irati pugnant, receptui ſignum, aut renocationem à bello audire non queunt. Sperant ſemper optima, pati vel difficillima malunt, quàm cedere:

nec poteſt vllius auctoritate tantus ille ardor extingui, longe vt eos rectius ἀθανάτους, hoc eſt, immortales, quorũ olim apud Perſas decem millia fuiſſe legimus, quos vinci poſſe non putabant, ſi quis in te faſtus eſſet, appellare poſſes. Quo factum etiam eſt, vt quot bella ſuſcepiſti, tot iam tuas victorias & triumphos numeremus: tantumque patriæ noſtræ ſcuto tuo, quantum Duna, Vielica, vel Polota, alueo ſuo, quantum ſyluæ denſitate, quantum montes altitudine, præſidij attuliſti: ita vt ſi amnes exaruiſſent, ſi ſyluæ deflagraſſent, ſi montes ſubſediſſent, nõ naturæ præſidijs, ſed virtute tua Lithuaniam tuam munitamq; haberemus.

Iam minæ ſæui cecidere ferri,
Iam ſilet murmur graue clariſsimorum,
Iam tacet ſtridor Litor ſtrepentis,
Alta pax noſtro reuocata Regno eſt.

Quod autem in ſumma laude ponendum eſt, cum alij victores captarum vrbium & prouinciarum aut prædas appetant, aut ruinas; tu in his tuis victorijs & triumphis ſic te adhibes, vt ſeueritatem abditam, clementiam autem expoſitam habeas: neque adeo magnum exiſtimes, ea quæ, & naturam, & conditionem habent, vt vinci poſſint, vincere, verum in victoria animi impetum co-

hibere, iracundiam refrenare, captas vrbes, quas victoriæ conditione delere potuiſti, clementiæ tuæ iudicio conſeruare, viros virtute præſtantes, non modo extollere iacentes, ſed etiam libertate donare, ac beneficijs cumulare, hanc tu veram victoriam eſſe reputas; quod certe nihil aliud eſt, quã inuictum eſſe, quam ipſam victoriam vincere. Sic tuam virtutem hoſtes, miſericordiã victi, fidem & prudẽtiam cæteri omnes perſpexerunt. Ex quo illud etiam conſecutum exiſtimant, vt armis tuis ſubactæ prouinciæ doleant, tardius ſe in tuam poteſtatem perueniſſe: nil enim illis aliud præter inferendæ iniuriæ licentiam eripis. Rem nouam dico. In fœlicitatis parte ponunt, vinci: victoriam tuam vitam ſuam, ſalutem ſuã exiſtimant: libenter in tuam poteſtatem veniunt, quem in ſua poteſtate eſſe, nec vllo iracundiæ impetu de ſtatu mentis dimoueri conſueuiſſe cognouerunt: & hoc tuum, tam iuſtum, tam temperans, tam moderatum imperium, patrocinium potius vitæ fortunarumq; ſuarum, quam imperium eſſe exiſtimant. E quidem eſt quod ſibi hoſtis tuus gratuletur, ſe in tam pium, Chriſtianũ, Catholicum, & Orthodoxum *ἀνταγονίστην* incidiſſe. Nam ſi pari perfidia cupiditate,

imma-

immanitate, in ſubiectas illi prouincias impreſſionem feciſſes, quam tuam Lithuaniam annis ſuperioribus aggreſſus ipſe eſt, ne ſperare quidem illi principatum, ſed ne vitam quidem optare licuiſſet. Verum tu in Eccleſiæ Catholicæ ſchola didiciſti, quod Regem non deceat eſſe diuitem aliorum iacturis, locupletem aliorum calamitatibus, immortalem inimicorum funeribus, nec eſſe quicquam Chriſtiano Principe indignius laſſa crudelitate. Incendij enim ac ruinę ſimile eſt, multos ſine cauſa furenter occidere, vicisſim autem nullum ornamentũ Principis faſtigio dignius eſſe poſſe, quam illam coronam, ob defenſam patriam ciueſq; ſeruatos: Niſi quod ego hoc tempore de tuis laudibus, apud te Regem Homerico ingenio & carmine digniſsimum, non poſſum omnia, quæ mihi in mentem veniunt, ſingillatim recenſere, quæ tui illi Patricij, Socolouij, Varſeuicij orationibus, & Panegyricis ſuis λόγις plane ζωοσῖνις, quales in Regibus Paryſatis illa requirebat, ita perſecuti sũt, vt non dubitem ipſum te qui feciſti rerum abs te geſtarum magnitudinem admiratum eſſe cum legeres: quæ etſi magnæ ſunt, maiores tamen adhuc à tua ſapientia, iuſtitia, fortitudine, animiq; moderatione expectamus;

mus; nos præſertim qui vocamur Eccleſiaſtici, quibus ad bene de tota re Eccleſiaſtica ſperandum quaſi ſignum quoddam ſuſtuliſti, priſtinæque vitæ & pacis, & tranquillitatis vſum & conſuetudinem, hæreticorũ audacia pene intercluſam, aperuiſti, quo nomine quàm ſumus magis obſtricti, atq; obligati eſſe tibi non poſſumus: atque vtinam maiora poſſemus, quandoquidem maiora nos ab te accepturos eſſe confidimus. Maiora enim, ait ille, populus ſemper à ſummo exigit. Verum interim Deum Patrem miſericordiarum, & totius conſolationis deprecari nunquam intermittemus, quod olim Chriſtianos, pro ſuis Imperatoribus precatos eſſe legimus, vt tibi det Dominus Imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, Regnum quietum, vitam prolixam (te enim eſſe prolixiſſime regnaturum, ipſa quoque tui corporis forma & ſtatura ad eam quam geris dignitatem accomodata deſignat) idque nos à Diuina clementia tanto facilius imperaturos eſſe confidimus, quanto maiore conatu in id ſtudium & antea ſemper & nunc in Liuonia tua incumbis, vt in omnibus prouincijs imperio tuo ſubiectis ſit omnium credentium cor vnum & anima

vna *ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔργον*, ait Conſtantinus: *τῇ πίστῃ τῶν προφήτων σύζην*. Et Leo ad Theodoſium: Defendite, ait, inconcuſſum Eccleſiæ ſtatum, vt & veſtrum Chriſti dextera defendatur imperium, ſcientes imperij veſtri viribus profuturum, quicquid Catholicæ libertati benigna fuerit diſpoſitione collatum. Equidem, Sereniſsime Rex, in omnibus iſtis hæreticorum ſtudijs & contentionibus nil aliud, quam aut legum aut hominum interitus oſtenditur. Non poteſt enim fieri, vt falſitas non perſequatur veritatem: cum enim hæretici ſint vniuerſis erroribus amici, non poſſunt niſi ſolis eſſe non errantibus inimici. Quamobrem optimum eſt notis vitijs impedimenta proſpicere; quod te & ſtudioſe & libenter facere lætamur & gaudemus, ne poſtea ſero medicina paretur: Hæreſis enim ruinis ſimillima eſſe perhibetur, quæ ſuper id quod mole ſua oppreſſeré franguntur. Sed oppreſsionem Deus omnipotens à patriæ noſtræ capite auertet, te præſertim Rege vigilantiſſimo ad illius gubernationem aſſidente; quo non modo victore, ſed etiam viuo, & florens, & incolumis patria noſtra eſſe poſſet. Peſtis autem iſtius exitium quæ multorum animos inquinauit, cum à Dei miſericordia, qui neminem vult

perire,

perire, ſed vult omnes ad agnitionem veritatis peruenire: tum etiam ab ijs quæ in te eluceſcũt, quæque in Regno tuo comparas, pietatis præſidijs expectamus & ſperamus. In te enim vnum atque tuum nomen tota ſe apud nos conuertit religio Chriſtiana.

Te permiſto
Matrona minor maiorque choro
Colit, & reſerat venienti tibi,
Templa ſacerdos, tibi nexilibus
Turba coronis redimita venit,
Tibi graudæui laſsique ſenes.
Compote voto reddunt grates.
Libantque manu vina trementi.

Qua de re ego nolo hoc tempore pluribus, ne panegyricum in Epiſtolam includere velle videar: quin & ipſius Epiſtolæ longitudinem excuſare deberem: niſi eam vererer excuſando magis etiam facere prolixiorem: cum preſertim ad eos, quos tibi offero libros, pro tua in Rempub. Chriſtianã pietate, & in Hoſij memoriam ſingulari beneuolentia, te & animum & oculos conuertiſſe videre mihi videor. Quod ſupereſt me & hos poſthumos Hoſij Cardinalis fœtus Regiæ tuæ clemẽtię & protectioni qua ſumma poſſum animi mei ſubmiſsione etiam atque etiam diligenter ac ſtudioſe commen-

O do:

do.: & licet indignus, tamen ſacerdos cum ad altare Domini ſtetero precari nunquam intermittam: vt tu Domine mi Rex, ſapiens ſis, ſicut habet ſapientiam Angelus Dei, & intelligas omnia ſuper terram, vtque tibi Dominus det ætatem quam mereris, & conſeruet animum quem dedit, Amen. Datum Romæ. Calendis Septembr. Anno Domini Milleſimo quingenteſimo, octuageſimo ſecundo.

O M. ANTONIO MVRETO.

Epiſtola XIX.

EVOCATVS ex Vrbe Magni Regis Stephani litteris, quod tibi coram dixi, in patriam perneni: Heri in arce Cracouień. præſente Illuſtriſſimo Cardinale Bolognetto, viro tui bonarumq; litterarum acerrimo amatore, manum Maieſtatis ſuæ oſculatus ſum; qui cùm ex me nonnulla de rebus Vrbanis quæ-

uiſſet,

ſiuiſſet, de te quoque vt valeres, vtque floreres, quiq; eſſet rerum & rationum tuarum ſtatus, valdè eſt omnia diligenter percunctatus; eo planè modo, quo ſolemus, cũ quẽ non vulgari illo ſtudio, ſed præcipua quadã ratione amamus. Dixi quæ ſciebam, quæq; erant ſuæ Maieſtati gratiſsima. Ille verò in tuas laudes effuſus. Magnus, ait, iſto ſæculo vir Morettus. Multum illi debet Reſpublica litteraria. Non eſt, vt audio, quod quiſquam velit diſcere, quod docere Moretus non poſſet, quoties abditum aliquid in litteris humanioribus quæritur, Moretus theſaurus eſt. Quò magis gaudeo iſtũ hominem valere, in cuius ſiue morbo, ſiue morte, non vnus homo, ſed litteræ ipſæ, omneſq; bonæ artes ſummum mihi aditurę periculum viderentur. Luctuoſa quippè acerbaq; mors eorum ſolet accidere, qui quotidie aliquid immortale meditantur, & quaſi quoſdam agunt humani generis præceptores. Quid noſtra purpura? quid caſtra? quid deuictæ iacenteſq; ſub pedibus prouincię: Cõtemptores ambitionis animi, litteris imbuta & vniuerſam poſteritatem docentia, modicoq; contenta ingenia, ipſa vetuſtate floreſcunt, nec ab vllis magis laudantur, quam quibus minime neceſſe eſt. Viuent dum vi-

uet honor litteris: noſtras purpuras, niſi iſtorum loquantur litteræ, idem fortè qui corpus, lapis & vrna obruet. Quò libentius à me ſuſceptum fuit illud conſilium, vt Muretum, Sigonium, Vrſinum, Aquarium, Gregor. de Valentia, illas Muſarum delitias, in regnum hoc meum ex Italia euocarem, qui curam erudienda ſuſtinerent iuuentutis, qui ſe, qui me, qui Regni mei tempora immortalitate donarent, qui diſcendi, docendi, viuendique methodum, dictis factiſque docerent: vnde quotidie ciues noſtri, & meliores euaderent, & doctiores: tales autem cum euaderent, regnum quoque hoc meum omnium redderent, non ſolum florentiſsimum, ſed etiam ſecuriſſimum: profectò longe nobis iſta gratior fuiſſet purpura, ſi à bellico ſtrepitu, fremituq; armorum, ad Academicum quandoq; puluerem ſecedere, ibique iſtos de diuinis pariter ac humanis doctè, prudenter, eleganter, audire differentes licuiſſet.

Iſta cum more illo ſuo Rex optimus dixiſſet, verbis qualia olim Paryſatis in Regũ deſiderabat filijs, Cardinalis quoque Bolognetus pleraq; alia de tui elegantia ingenij commemorare cæpiſſet, curſum ſermonis interrupit, Regni Procancellarius, qui horam

ram adeſſe concionis & ſacrificij nunciauit. Ita itum eſt in Eccleſiam.

Ego verò cum ex eo, tam prudentis Regis de te ſermone, voluptatem penè incredibilem accepiſſem, facere non potui, quin illico de tam præclara, tam laudati Regis voluntate redderem te certiorem, idque tu officium ex ſummo meo in te ſtudio profectum putabis, & quo ſoles, quoque volumus amabis amore. Dat. Cracouiæ Idibus Ianuarij 1582.

CHRISTOPHERO VVARSEVICIO REGIO SECRETARIO.

Epiſtola X X.

VARIE ſum affectus ijs literis, quas ad me Grodna 18. Kal. Febr. ſcripſiſti, ego verò Romæ imbecilla impeditus valetudine accepi; Nã quod valere te noſque amare nuntiabant,

nil equidem carius: Quod autem tanta contentione viciſſim extorques; vt ad te, & ſæpe, & copioſe ſcribamus, de rebus plane omnibus publicis, priuatis, vrbanis, ruſticis, vt ne quid rerum noſtrarum neſcias, neve tibi operis noſtri, vlla ſit hora ignota, cruces crede mihi fixas parataq; ſupplicia oſtendis: tanquam ſi diceres, Caput obnubito, arbori infœlici ſuſpendito: ita ego peſtem hanc ſcribendi quotidie magis atq; magis fugio: ac illa male feriata capita, ſiue Mercurius ille fuerit, quem Aegyptij Thoth, alij Trimegiſtum appellant: Siue Cadmus, ſiue Phænices, ſiue Pelaſgi, ſiue Hetruci, & ſceleris, & ſtultitiæ condemno, qui primi carnificinam hanc in res humanas inuexerunt; quaſi hoc vnum maleficium ad cumulatam miſeriam in Pandoræ pixide defuiſſe videretur.

Quid enim habet ars ſcribendi, hominis præſtantia, & ingenio conſentaneum? quid non potius velis remiſq; πὺξ καὶ λὰξ, vt aiunt, fugiendum? Animum quæſo te aduerte, Spiritus extenuat: caput debilitat; aciem oculorum obtundit: dorſum incuruat; ſtomachum diſſoluit: digitos atterit: frigus æſtũ, ſitim, inædiam: quatuor humanæ naturæ carnifices teterrimos ferre ſuſtinereq; com-

pellit:

pellit: ſæpè etiam pietatis offitia, vitæq; iucunditates eripit; & qui ſe ſe huic ſtudio dediderunt, eos ſi quando videres deiecto capite, contracta fronte, grauibus oculis, fluentibus buccis, tortis ſupercilijs, cartas, & folia, de eodem quod aiunt, oleo, ad Lychnuchum ligneolum atramento perluentes: vel vt rectius dicam, cerebrum ipſum ex capite, in papyrum transfundentes, non homines humanitate perpolitos, ſed quoſdam Saturnos, Cacos, Cycoplas, Argos, Paniſcos, Satyroſque diceres: quo quid homine liberali indignius? quid ipſi quoque naturæ magis aduerſum? quæ cum nobis linguã ad vſum loquendi dederit, nos tamen non turpè ducimus, linguæ offitia manibus, ſtylis, & calamis exercere.

Quod enim iſti verborum & litterarum textores exiſtimant, res humanas conſtare ſine litteris non poſſe: ij mihi intelligere nõ videntur, quam blanda rerum conciliatrix, & quaſi ſui ſit lena natura? Qua enim, quæſo te ratione res humanæ conſtabant, antequam ars ſcribendi extaret? Scimus ante Cadmum, ante Mercurium, vel quicunque tandem primi fuerunt, qui voces humanas aſpectabilibus notis exprimere cæperunt, vitam cum virtute plurimos coluiſſe: Reſ-

publicas geſſiſſe: Regnorum gubernacula tenuiſſe: nulla prorſus in re à communi vitæ conſuetudine, atque à moribus illius tẽporis abhorruiſſe. Scimus Druidas Gallorũ ſacerdotes qui tum ſapientiæ laude cæteris eminebãt, nullis omnino litteris inſtructos, perpolitoſque fuiſſe. In extremis quoq; Regni Poloniæ, Suetiæq; partibus, perrarus eſſe videtur ſcriptionis vſus. Quid in Moſchouia? vbi paucis quibuſdam Poppis, Salijſq; exceptis, nemo ferè alius, peſtis huius contagione infectus eſt. Sed in iſto quoque noſtro communi genere, curſuq; viuendi nonne videmus colonos, lixas, baiulos, figulos, & alios infimæ ſortis, & conditionis homines, rem ſuam domeſticam, vitæque offitia, ſine penna, & atramento, ſine cartis, & pugillaribus, non infructuoſe gubernare? In Gallia, & Germania multas omnino mulieres planè ἀμούσας mercaturis faciendis rem honeſtiſſimè quærere certum eſt: quæ ſi quãdo memoriæ ſubſidijs indigent, litterarum loco, notis quibuſdam calculis, ſignis, figuris, teſſeris, inciſionibus, nodis, & annulis vtuntur.

Sed cum abſentibus per litteras loqui poſſumus; Sæpius cum præſentibus loqueremur: maioreſque ex illorum conſpectu

vultu, fronte, oculis, amplexu, quàm ex litterarum lectione voluptatis fructus caperemus. Mihi verò vel hoc ipſo nomine in extremas oras maleficium hoc deportandum videretur, quod occaſionem adimit amiciſſimis hominibus quam ſæpiſſimè cõgrediẽdi, garriendi, ſuſurrãdi, in ſinum, quod aiunt, intimos animorum receſſus effundendi.

Sed memoriã ais, litteræ ſubleuant. Quis ita quæſo deſipiat, vt hoc ſapiat? Eneruant potius, & extenuant. Non enim ferè memoriæ mandare ea ſolemus, quæ in litteras relata habemus; quibus quo plus fidimus, eò minorem curam alendæ exercendæque memoriæ ſuſcipimus. Quamobrem rectè Pytagoras, ſua præcepta litteris mandare nolebat, ne occaſionem præberet auditoribus, ea quæ animis hominum impreſſa cupiebat, ſtylo potius, & cortici, quàm memorię cõmendandi, quæ cum exercetur, acuitur, cũ quieſcit, hebeſcit. Legimus in Phædro, quod cum Thamo Aegypti quidam Theut, litteras offerret, memoriæque, & ſapientiæ remedium eſſe diceret: Thamum reſpondiſſe, non memoriæ ſed monitionis remedium eſſe illas ipſas litteras. Ipſe quoque Plato vi veritatis coactus, admodum ineptos vocat, quicunque ſe putant, ſic artem aut mandare

litte-

immanitate, in ſubiectas illi prouincias impreſſionem feciſſes, quam tuam Lithuaniam annis ſuperioribus aggreſſus ipſe eſt, ne ſperare quidem illi principatum, ſed ne vitam quidem optare licuiſſet. Verum tu in Eccleſiæ Catholicæ ſchola didiciſti, quod Regem non deceat eſſe diuitem aliorum iacturis, locupletem aliorum calamitatibus, immortalem inimicorum funeribus, nec eſſe quicquam Chriſtiano Principe indignius laſſa crudelitate. Incendij enim ac ruinę ſimile eſt, multos ſine cauſa furenter occidere, viciſsim autem nullum ornamentũ Principis faſtigio dignius eſſe poſſe, quam illam coronam, ob defenſam patriam ciueſq; ſeruatos: Niſi quod ego hoc tempore de tuis laudibus, apud te Regem Homerico ingenio & carmine digniſsimum, non poſſum omnia, quæ mihi in mentem veniunt, ſingillatim recenſere, quæ tui illi Patricij, Socolouij, Varſeuicij orationibus, & Panegyricis ſuis λόγις plane ϐυσσίνις, quales in Regibus Paryſatis illa requirebat, ita perſecuti sũt, vt non dubitem ipſum te qui feciſti rerum abs te geſtarum magnitudinem admiratum eſſe cum legeres: quæ, etſi magnæ ſunt, maiores tamen adhuc à tua ſapientia, iuſtitia, fortitudine, animiq; moderatione expectamus;

mus; nos præſertim qui vocamur Eccleſiaſtici, quibus ad bene de tota re Eccleſiaſtica ſperandum quaſi ſignum quoddam ſuſtuliſti, priſtinæque vitæ & pacis, & tranquillitatis vſum & conſuetudinem, hæreticorũ audacia pene intercluſam, aperuiſti, quo nomine quàm ſumus magis obſtricti, atq; obligati eſſe tibi non poſſumus: atque vtinam maiora poſſemus, quandoquidem maiora nos ab te accepturos eſſe confidimus. Maiora enim, ait ille, populus ſemper à ſummo exigit. Verum interim Deum Patrem miſericordiarum, & totius conſolationis deprecari nunquam intermittemus, quod olim Chriſtianos, pro ſuis Imperatoribus precatos eſſe legimus, vt tibi det Dominus Imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, Regnum quietum, vitam prolixam (te enim eſſe prolixiſſime regnaturum, ipſa quoque tui corporis forma & ſtatura ad eam quam geris dignitatem accomodata deſignat) idque nos à Diuina clementia tanto facilius imperaturos eſſe confidimus, quanto maiore conatu in id ſtudium & antea ſemper & nunc in Liuonia tua incumbis, vt in omnibus prouincijs imperio tuo ſubiectis ſit omnium credentium cor vnum & anima

vna *ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔργον*, ait Conſtantinus: *τῇ πίςῃ τὴν σωφροσύνην σύζυγον*. Et Leo ad Theodoſium: Defendite, ait, inconcuſſum Eccleſiæ ſtatum, vt & veſtrum Chriſti dextera defendatur imperium, ſcientes imperij veſtri viribus profuturum, quicquid Catholicæ libertati benigna fuerit diſpoſitione collatum. Equidem, Sereniſsime Rex, in omnibus iſtis hæreticorum ſtudijs & contentionibus nil aliud, quam aut legum aut hominum interitus oſtenditur. Non poteſt enim fieri, vt falſitas non perſequatur veritatem: cum enim hæretici ſint vniuerſis erroribus amici, non poſſunt niſi ſolis eſſe non errantibus inimici. Quamobrem optimum eſt notis vitijs impedimenta proſpicere, quod te & ſtudioſe & libenter facere lætamur & gaudemus, ne poſtea ſero medicina paretnr: Hæreſis enim ruinis ſimillima eſſe perhibetur, quæ ſuper id quod mole ſua oppreſſere frangunturr. Sed oppreſsionem Deus omnipotens à patriæ noſtræ capite auertet, te præſertim Rege vigilantiſſimo ad illius gubernationem aſſidente; quo non modo victore, ſed etiam viuo, & florens, & incolumis patria noſtra eſſe poſſet. Peſtis autem iſtius exitium quæ multorum animos inquinauit, cum à Dei miſericordia, qui neminem vult

perire,

perire, ſed vult omnes ad agnitionem veritatis peruenire: tum etiam ab ijs quæ in te eluceſcũt, quæque in Regno tuo comparas, pietatis præſidijs expectamus & ſperamus. In te enim vnum atque tuum nomen tota ſe apud nos conuertit religio Chriſtiana.

Te permiſſo
Matrona minor maiorque choro
Colit, & reſerat venienti tibi,
Templa ſacerdos, tibi nexilibus
Turba coronis redimita venit,
Tibi graudæui laſſique ſenes.
Compote voto reddunt grates.
Libantque manu vina trementi.

Qua de re ego nolo hoc tempore pluribus, ne panegyricum in Epiſtolam includere velle videar: quin & ipſius Epiſtolæ longitudinem excuſare deberem: niſi eam vererer excuſando magis etiam facere prolixiorem: cum præſertim ad eos, quos tibi offero libros, pro tua in Rempub. Chriſtianã pietate, & in Hoſij memoriam ſingulari beneuolentia, te & animum & oculos conuertiſſe videre mihi videor. Quod ſupereſt me & hos poſthumos Hoſij Cardinalis fœtus Regiæ tuæ clemẽtię & protectioni qua ſũmma poſſum animi mei ſubmiſsione etiam atque etiam diligenter ac ſtudioſe commen-

ſuiſſet, de te quoque vt valeres, vtque floreres, quiq́; eſſet rerum & rationum tuarum ſtatus, valdè eſt omnia diligenter percunctatus; eo planè modo, quo ſolemus, cũ quẽ non vulgari illo ſtudio, ſed præcipua quadã ratione amamus. Dixi quæ ſciebam, quæq́; erant ſuæ Maieſtati gratiſsima. Ille verò in tuas laudes effuſus. Magnus, ait, iſto ſæculo vir Morettus. Multum illi debet Reſpublica litteraria. Non eſt, vt audio, quod quiſquam velit diſcere, quod docere Moretus non poſſet, quoties abditum aliquid in litteris humanioribus quæritur, Moretus theſaurus eſt. Quò magis gaudeo iſtũ hominem valere, in cuius ſiue morbo, ſiue morte, non vnus homo, ſed litteræ ipſæ, omneſq́; bonæ artes ſummum mihi adituræ periculum viderentur. Luctuoſa quippè acerbaq́; mors eorum ſolet accidere, qui quotidie aliquid immortale meditantur, & quaſi quoſdam agunt humani generis præceptores. Quid noſtra purpura? quid caſtra? quid deuictæ iacenteſq́; ſub pedibus prouinciæ; Cõtemptores ambitionis animi, litteris imbuta & vniuerſam poſteritatem docentia, modicoq́; contenta ingenia, ipſa vetuſtate floreſcunt, nec ab vllis magis laudantur, quam quibus minime neceſſe eſt. Viuent dum vi-

uet honor litteris: noſtras purpuras, niſi iſtorum loquantur litteræ, idem fortè qui corpus, lapis & vrna obruet. Quò libentius à me ſuſceptum fuit illud conſilium, vt Muretum, Sigonium, Vrſinum, Aquarium, Gregor. de Valentia, illas Muſarum delitias, in regnum hoc meum ex Italia euocarem, qui curam erudienda ſuſtinerent iuuentutis, qui ſe, qui me, qui Regni mei tempora immortalitate donarent, qui diſcendi, docendi, viuendique methodum, dictis factiſque docerent: vnde quotidie ciues noſtri, & meliores euaderent, & doctiores: tales autem cum euaderent, regnum quoque hoc meum omnium redderent, non ſolum florentiſsimum, ſed etiam ſecuriſſimum: profectò longe nobis iſta gratior fuiſſet purpura, ſi à bellico ſtrepitu, fremituq; armorum, ad Academicum quandoq; puluerem ſecedere, ibique iſtos de diuinis pariter ac humanis doctè, prudenter, eleganter, audire diſſerentes licuiſſet.

Iſta cum more illo ſuo Rex optimus dixiſſet, verbis qualia olim Paryſatis in Regũ deſiderabat filijs, Cardinalis quoque Bolognetus pleraq; alia de tui elegantia ingenij commemorare cæpiſſet, curſum ſermonis interrupit, Regni Procancellarius, qui horam

ram adeſſe concionis & ſacrificij nunciauit. Ita itum eſt in Eccleſiam.

Ego verò cum ex eo, tam prudentis Regis de te ſermone, voluptatem penè incredibilem accepiſſem, facere non potui, quin illico de tam præclara, tam laudati Regis voluntate redderem te certiorem, idque tu officium ex ſummo meo in te ſtudio profectum putabis, & quo ſoles, quoque volumus amabis amore. Dat. Cracouiæ Idibus Ianuarij 1582.

CHRISTOPHERO VVARSEVICIO REGIO SECRETARIO.

Epiſtola XX.

VARIE ſum affectus ijs literis, quas ad me Grodna 18. Kal. Febr. ſcripſiſti, ego verò Romæ imbecilla impeditus valetudine accepi; Nã quod valere te noſque amare nuntiabant,

 nil

nil equidem carius: Quod autem tanta contentione viciſſim extorques; vt ad te, & ſæpe,& copioſe ſcribamus, de rebus plane omnibus publicis,priuatis,vrbanis, ruſticis, vt ne quid rerum noſtrarum neſcias, neve tibi operis noſtri, vlla ſit hora ignota, cruces crede mihi fixas parataq; ſupplicia oſtendis: tanquam ſi diceres,Caput obnubito,arbori infœlici ſuſpendito : ita ego peſtem hanc ſcribendi qnotidie magis atq; magis fugio: ac illa male feriata capita, ſiue Mercurius ille fuerit,quem Aegyptij Thoth,alij Trimegiſtum appellant: Siue Cadmus, ſiue Phænices,ſiue Pelaſgi,ſiue Hetruci,& ſcæleris,& ſtultitiæ condemno, qui primi carnificinam hanc in res humanas inuexerunt; quaſi hoc vnum maleficium ad cumulatam miſeriam in Pandoræ pixide defuiſſe videretur.

Quid enim habet ars ſcribendi, hominis præſtantia, & ingenio conſentaneum? quid non potius velis remiſq; πὺξ καὶ λὰξ, vt aiunt, fugiendum? Animum quæſo te aduerte,Spiritus extenuat: caput debilitat; aciem oculorum obtundit: dorſum incuruat; ſtomachum diſſoluit: digitos atterit: frigus æſtû, ſitim, inædiam: quatuor humanæ naturæ carnifices teterrimos ferre ſuſtinereq; compellit:

pellit: ſæpè etiam pietatis offitia, vitæq; iucunditates eripit; & qui ſe ſe huic ſtudio dediderunt, eos ſi quando videres deiecto capite, contracta fronte, grauibus oculis, fluentibus buccis, tortis ſupercilijs, cartas, & folia, de eodem quod aiunt, oleo, ad Lychnuchum ligneolum atramento perluentes: vel vt rectius dicam, cerebrum ipſum ex capite, in papyrum transfundentes, non homines humanitate perpolitos, ſed quoſdam Saturnos, Cacos, Cycoplas, Argos, Paniſcos, Satyroſque diceres: quo quid homine liberali indignius? quid ipſi quoque naturæ magis aduerſum? quæ cum nobis linguã ad vſum loquendi dederit, nos tamen non turpè ducimus, linguæ offitia manibus, ſtylis, & calamis exercere.

Quod enim iſti verborum & litterarum textores exiſtimant, res humanas conſtare ſine litteris non poſſe: ij mihi intelligere nõ videntur, quam blanda rerum conciliatrix, & quaſi ſui ſit lena natura? Qua enim, quæſo te ratione res humanæ conſtabant, antequam ars ſcribendi extaret? Scimus ante Cadmum, ante Mercurium, vel quicunque tandem primi fuerunt, qui voces humanas aſpectabilibus notis exprimere cæperunt, vitam cum virtute plurimos coluiſſe: Reſ-

publicas geſſiſſe: Regnorum gubernacula tenuiſſe: nulla prorſus in re à communi vitæ conſuetudine, atque à moribus illius tẽporis abhorruiſſe. Scimus Druidas Gallorũ ſacerdotes qui tum ſapientiæ laude cæteris eminebãt, nullis omnino litteris inſtructos, perpolitoſque fuiſſe. In extremis quoq; Regni Poloniæ, Suetiæq; partibus, perrarus eſſe videtur ſcriptionis vſus. Quid in Moſchouia? vbi paucis quibuſdam Poppis, Salijſq; exceptis, nemo ferè alius, peſtis huius contagione infectus eſt. Sed in iſto quoque noſtro communi genere, curſuq; viuendi nonne videmus colonos, lixas, baiulos, figulos, & alios infimæ ſortis, & conditionis homines, rem ſuam domeſticam, vitæque offitia, ſine penna, & atramento, ſine cartis, & pugillaribus, non infructuoſe gubernare? In Gallia, & Germania multas omnino mulieres planè ἀμούσας mercaturis faciendis rem honeſtiſſimè quærere certum eſt: quæ ſi quãdo memoriæ ſubſidijs indigent, litterarum loco, notis quibuſdam calculis, ſignis, figuris, teſſeris, inciſionibus, nodis, & annulis vtuntur.

Sed cum abſentibus per litteras loqui poſſumus; Sæpius cum præſentibus loqueremur: maioreſque ex illorum conſpectu

vultu,

vultu, fronte, oculis, amplexu, quàm ex litterarum lectione voluptatis fructus caperemus. Mihi verò vel hoc ipſo nomine in extremas oras maleficium hoc deportandum videretur, quod occaſionem adimit amiciſſimis hominibus quam ſæpiſſimè cogrediẽdi, garriendi, ſuſurrãdi, in ſinum, quod aiunt, intimos animorum receſſus effundendi.

Sed memoriã ais, litteræ ſubleuant. Quis ita quæſo deſipiat, vt hoc ſapiat? Eneruant potius, & extenuant. Non enim ferè memoriæ mandare ea ſolemus, quæ in litteras relata habemus; quibus quo plus fidimus, eò minorem curam alendæ exercendæque memoriæ ſuſcipimus. Quamobrem rectè Pytagoras, ſua præcepta litteris mandare nolebat, ne occaſionem præberet auditoribus, ea quæ animis hominum impreſſa cupiebat, ſtylo potius, & cortici, quàm memorię commendandi, quæ cum exercetur, acuitur, cũ quieſcit, hebeſcit. Legimus in Phædro, quod cum Thamo Aegypti quidam Theut, litteras offerret, memoriæque, & ſapientiæ remedium eſſe diceret: Thamum reſpondiſſe, non memoriæ ſed monitionis remedium eſſe illas ipſas litteras. Ipſe quoque Plato vi veritatis coactus, admodum ineptos vocat, quicunque ſe putant, ſic artem aut mandare

litte-

litteris aut mandatam ſuſcipere, vt certum quiddam & firmum ex litteris ſit futurum. Dionyſium quoque admonet, nè quædã ſua præcepta litteris mandare velit, maximam enim huius rei cuſtodiam nihil ſcribere, ſed addiſcere, nam quæ ſcribuntur, contineri re non poſſunt. μεγίστη, ait φυλάκη, τὸ μὴ γράφειν, ἀλλ᾽ ἐκμανθάνειν.

Optima cuſtodia nõ ſcribere, ſed addiſcere.

Deinde verò, quid eſt in rebus humanis libertate dulcius? quid noſtris hominibus in ea conſeruanda vigilantius? quid cupidius? Libertatis autem proprium eſt, ſic viuere, ſicque loqui, vt velis? At ipſam quoque tam expetendam libertatem, bellæ iſtæ, ſi Dijs placet, litteræ nobis erripiunt. Omnis enim ſermo, ait idem Plato, cùm ſcriptus eſt, paſſim reuoluitur, æquè apud intelligentes, atque alios, inter quos minimè decet: neſcitque dicere, quibus oportet, & quibus non oportet. Neque etiam aduerſario repugnare, neque opem ferre ſibi ipſi poteſt: Si quid vnquam dicitur, quod eſſe fraudi poteſt, negare licet, reuocare licet, emendare & interpretari licet: Si quid autem ſcribitur, negandi, corrigendique libertas omnis amittitur. Cicero quoque in cuius libris verborum officinam habitaſſe exiſtimant, palam, & ſæpe fatetur, quod Epiſtola non eru-

erubeſcit; Et alio loco, ſic ait, complexus ſum otium, vt ab eo diuelli non queam. Itaque fluctus numero, nam ad lacertas captãdas tempeſtates non ſunt idoneæ: à ſcribendo prorſus abhorret animus.

Libet aliquid ex noſtris quoque litteris ad rẽ prꝫſentem addere, Laudi ſibi, glorięque ducit Magnus ille Rex & Propheta, quod litteraturam, vt ait, ille non cognouerit. Antonius quoque Magnus ille Monachus, non ſolùm litteras ipſe non didicit, ſed neque peritos earum admiratus eſt; quin neq; iis quicquam opus eſſe dixit, ſi mens per ſe ipſam valida ſit. In vnius Vriæ morte, quam eſſe poſſint inſidijs, fraudibuſq; ſtruendis, idoneæ litteræ, manifeſtiſsimè admonemur.

Sed iſti eggregiè ſeſe munitos arbitrantur, neſcio cuius barba, pallioque tenus Philoſophi auctoritate: cui viſum eſt quod hominis vita, ſine litteris mors eſt, & viui hominis ſepultura, Lamiæ turres, crede mihi, dicunt iſti, & pectines ſolis, Ego verò in nullius Granatenſis, verba iuraui. Soli ſacræ ſcripturæ indubitatam fidem præſtare me debere profiteor, in qua legimus, quod, Qui adijcit ſcientiam, adijcit dolorem.

Quæ igitur intemperiæ agunt homines,

memo-

memoriæ iudicijque peſtem, pudoris exitiũ, fraudis inſtrumẽtum, oculorum excidium, capitis, cerebrique carnificinam, ſanitatis venenum, ſtomachi citutam, quietis, & otij turbinem, & vt ſemel dicam iſtam malorum Iliadem in rebus expetendis ducere? Si ſcribendi ars non eſſet, maiorum adhuç noſtrorum eſſemus quàm ſimillimi, quibus naturæ tantùm principia ſecutis honeſtiſſimè, & laudatiſsimè acta vita eſt: nemo noſtram quietem, ex ijs qui abſunt; obturbaret, nemo nos ſcribendo obtunderet: paucioreſq; amicos haberemus, ſed ſecuriores: noſtra potius eaque neceſſaria, quam aliena negotia curaremus: cogitationes, deſideriaque noſtra auribus amicorum non inaniſſimis vmbris, & corticibus committeremus; ſi quid negotij cum abſentibus intercederet, nos ipſos illis, non hæc leuiſſima folia offerremus: vel alios loco noſtro mitteremus: certioraque omnia, & magis explorata haberemus: & ſi quid intimis medullis lateret, ex illorum conſpectu vultũ, fronte, oculis, ex ipſo motu corporis hauriemus. Deum immortalem, quantum quietis, quantum otij nobis ſupereſſet ad omnia pro Patria, pro Republica, pro amicis audenda? Si Heſiodi obſtupenda monſtra, Gigantes, Tytanas,

nas,Cothos,Briareos, Giges, Anguipedeſque Deos,& immanes eorum fætus,Hydras, Chymeras,Gorgones prorſus ignoraremus: ſi Homeri Syrenes, Iouis cum Iunone congreſſus, in Cygnum mutationes Scortum Lacænum, Martis dolia, Vulcani retia, Cyrces venena, ſi Prometheos, ſi Didones, ſi Pyrrhas,& Deucaliones neſciremus: quæ dum leguntur,dum cognoſcuntur, dum audiuntur, dum explanantur, ex ſtultis inſanos faciunt.

Iuſtitiæ quoque adminiſtrandæ ratio, lōgè magis eſſet expedita, ſi fora, roſtra, caſtra, tribunalia, iuſtitię potius, quàm Iuris rationem ſequerentur, ſi procul ab illis τῆς πλουτακαδημέιας nutriculæ Iuriſperiti, Aduocati, Notarij, Copiſtæ, Procuratores, Locutulegij,Linguaces, Blaterones, & ſimiles aliæ temporis,& fortunarum Harpiæ,hominum ſorbentes ſanguinem,arcerentur.

Vita quoque noſtra minus eſſet infirmitatibus, & morbis obnoxia, ſi nullas nobis tricas Hipocrates, nullas Galenus, & Auicenna, & ſimiles alijs Charontis proretæ, homines ἀντὶ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν ſcriptas reliquiſſent. Factis ꝓcul. dictis prope.

Quid illa Principum impendia, turpes iacturæ, & ſumptus,cum probro, atque de-

decore

decore profuſi?quos in ſouendos,& alendos huius infortuuij miniſtros, homines in vmbris,& otio ſcæptra,& imperia meditantes, Cancellarios, ViceCancellarios, Secretarios,Librarios,Scriptores,& cæteros vt ita dicam Ciceronicolas facere quottidie cogũtur?nuſquamne melius poni poſſent?Crede mihi,Si memoriæ potius quam ſcriptioni,illa ipſa præmia ſtatuerentur,multò plures ad perdiſcendum potius, quàm ad ſcribendum commouerentur. Tanta eſt enim memoriæ facultas, tam abſtruſi capacesq́; receſſus, tam fida cuſtodia, (Antiſtrophon diuinitatis vocat Plutarchus) vt etiam ſine iſtiuſmodi literarum præſidijs in hominum admirationem incurrat. Mytridates duabus, & viginti linguis vtebatur: Cyrus militum ſuorum nomina tenebat.Cyneas Pyrrhi legatus vno die nomina eſtRomanorum Senatorum aſſecutus,Theodetes audita cuiuſdam carmina, tanquam ſua ſubitò recitauit. Themiſtocles linguam Perſicam anno vno didicit.Charmides in Græcia, Portius latro & alij multi inLatio memorię laudibus vtq. ad miraculum abundabant.Seneca duo millia nominũ, quo ordine erant dicta,ſtatim recitabat, & 200. verſus à præceptore recitatos ab vltimo viciſsim inci-
piens

piens vſq; ad primum ex tempore referebat. Huc accedit, quod officium Scribarum ſiue Librariorum, in Apparitorum numero ordineq; cenſebatur; Sic enim apud Ciceronem legimus. Animaduerto quoſque in Magiſtratibus ignoratione iuris ſui, tantum ſapere, quantum Apparitores velint. Apparitores autem (quod etiam Sygonius obſeruat) ſcribas intelligit, quorum fidei, vt idem contra Verrem ait, tabulæ publicæ, periculaq; magiſtratunm committebantur. Deinde verò, munus hoc proprium Mercenariorum & arte quęſtuq; viuentiũ erat, & non niſi à Libertis, aut ſaltem ingenuis ſolebat exerceri; qualis erat ſcriba Pontificum Gneius Flauius: ſcriba Scipionis Cicerius, Scriba Ciceronis Marcus Tullius Libertus. Ac ne forte ſolam ſcribendi ſcientiã in omni re litteraria ſuperfluam & innanem arbitreris, quid de reliquis omnibus artibus & ſcientijs, non ego, ſed ex omni antiquitate primæ notæ ſcriptores ſentiant accipe.

Grammaticam Lucianus Samoſatenſis, & Andreas Salernitanus irriſit; & Auguſtinus noſter Res, inquit, eſt infinita Grammatica multiplex; curarum plenior, quàm iucunditatis, aut veritatis. Vnde fit, vt illius

etiam hodie viliſsima, & ad triarios redacta videatur in Italia profeſsio.

Oratoriam Romani publico edicto bis ex Vrbe tanquam peſtiferam eiecerunt: quod videlicet rem non veritate, ſed ornatu ponderat, ſæculo ſeruit, populo ſe iactare & in rebus malis placere geſtit; ſiquidem veritatẽ ſępius expugnare conatur, vt vim ſuã monſtret, opes expetit, honores concupiſcit, publico gaudet, celebritatem deſiderat, ſummum quemq; dignitatis gradum, vt loquitur Lactancius, expoſcit. Tacitus vero ſiue Quintilianus, illo ipſo ſuo ſæculo ſicut eloquentiam, ita cæteras artes à vetere gloria deſciuiſſe teſtatur non inopia hominum, ſed deſidia iuuentutis, negligentia parentum, in ſcientia præcipientium, & obliuione moris antiqui.

Hiſtoriam Auguſtinus tam Grammaticis quam Hiſtoricis laborioſam iudicauit, & Alexander Magnus, proiecta in flumen Ariſtobuli hiſtoria, reprobauit.

Medicinam à Babylonijs, Lacedemonijs Aegyptijs refutatam, Strabo, & Herodotus teſtis; Vrbis quoq; ingreſſu & conſuetudine merito prohibitam, Portius, Cato oſtendit.

Iuriſprudentiam, Franci nunquam receperunt:

perunt: & Hiſpani libros Legum & maximè leges Imperiales, à Regnis ſuis pœna capitis interpoſita, Oldrado & Ioan. Lupo Iuriſconſulto teſtibus, prohibuerunt.

Et Claudius Cæſar. Herculem apud Senecam appellans. Si memoria repetis, inquit, ego eram, qui tibi ante templum tuũ ius dicebam totis diebus, menſe Iulio & Auguſto: Tu ſcis, quantum illic miſeriarũ pertulerim, cum Cauſidicos audirem, & diem & noctem: in quos ſi incidiſſes, valde fortis licet tibi videaris: maluiſſes cloacas Augię purgare, multo plus ego ſtercoris exhauſi.

Ethica, ſiue Moralis, fruſtra conatur reddere homines amatores bonitatis; quos non poteſt facere poſſeſſores veritatis. Nemo quippe bonus, nemoq; beatus extra veritatem proiectus.

Muſicam Filio ſuo Alexandro Macedonum Rex Philippus prohibuit: & Diuinus Hieronymus theatrales modulos ab Eccleſiâ remouendos putauit.

Philoſophiam ad decipiendum accommodatam, Paulus teſtatur. Athanaſius inaniter laborioſam, & occupatam; nec quicquam boni rectè agentem. Ariſtoteles fabularum affectatricem.

Atheneus, maledicentiæ officinam: Euſebius repugnantiam opinionum appellat. Ipſe porrò Philoſophorum Anteſignanus Plato, Philoſophia, ait; Res eſt elegans, ſi modicè quiſpiam per ætatem attigerit: at ſi ſupra modum tempus in ea contriuerit; hominum eſt corruptella; nam ſi quis vel amænò ſit acrique ingenio: vltraque ætatem philoſophetur: neceſſum eſt eũ rerum omnium eſſe imperitum: quarum vſum calleat oportet; quiſquis honeſtus probuſque eſt futurus: Legum enim ciuilium peritia, & orationis vacat: quibus in actionibus ac commercijs cum hominibus tum priuatim tum publicè vti conuenit. Voluptatem item atque cupiditatum humanarum & morum euadunt prorſus inſolẽtes; Cum itaque in vllam quampaim incidunt priuatã publicãue actionẽ: habẽtur deridiculi, perinde ac viri ciuiles ipſi; vbi veſtra adeũt ſtudia & diſputationes irridentur.

Mathematicam Tacitus potentibus infidam, ſperantibus fallacem, in Vrbe Roma & vitandam ſemper, & ſemper retinendám. vocat; Et Senecà, Superficiaria eſt, Mathematica, in alieno ædificat, aliena accipit principia, quorum beneficio ad vlteriora perueniat: quæ ſi per ſe, iret ad

verum,

verum, multum conferret mentibus noſtris, quæ tractatu cæleſtium creſcunt, trahuntque aliud ex alio. Et iterum. Metiri me Geometres docet latifundia: potius doceat quomodo metiar quantum homini ſit ſatis. Auguſtinus quoque tales illius coniecturas iudicat, vt ſeipſas deſtruant atque refellant.

Dialecticæ eaſdem qualitates tribuit Origenes, quam habent nominati in ſcriptura Cinifes: quos etſi homo volitantes videre non valeat, ſentiat ſtimulantes. Ita Dialectica minutis, & ſubtilibus verborũ ſtimulis aminas terebrat, & tanta calliditate circumuenit, vt deceptus nec videat, nec intelligat.

Poeticam & Poetas fabularum fabros, & mendaciorum propolas, non vtilitatis ſed delectationis cauſa ſcribẽtes; vt quam ingenioſiſsime & elegantiſsime mentiantur, & Plato in ſua habere Ciuitate recuſauit: & Romana Reſpub. omnia eorum de diſsidentibus & adulterantibus Dijs, etiã viris bonis indigna commenta Ciuitate eiecit: & Cicero ſine quodam afflatu furoris rem poeticam tractari non poſſe docuit. Et Tacitus ſiue Quintilianus Carmina & verſus, inquit, neque dignitatem

vllam auctoribus ſuis conciliant, neq; vt i-
litates alunt. Voluptatem autem breuem,
laudem innanem, & infructuoſam conſe-
quuntur.

Arithmeticam à Dæmonio profectam Plato teſtatur: & Licurgus in Republica Lacedemoniorum lata lege auerſatur. Numerare, ait Seneca, docet Arithmetica, & auaritiæ digitos commodare: potius doceat, nil ad rem pertinere iſtas computationes: nec eſſe fœliciorem, cuius patrimonium tabularios laſſat. Quid mihi prodeſt ſcire agellum in partes diuidere, ſi neſcio cum fratre diuidere? doces me. O Scientia, quomodo nil perdam ex finibus meis, at ego diſcere volo quomodo totos hilaris amittam.

Sophiſticam in vanitate ſenſus & obſcuritate mentes verſari, teſtis Hieronymus.

Aſtronomiam à Dæmonibus traditam & patefactam Plato refert. Et Auguſtinus à Catholicis iure deſertam oſtendit.

Coſmographiæ exactam cognitionem Orbis immenſitas reddit impoſsibilem.

Caballiſticam Iudæorum fabulæ vanã, & leges Eccleſiaſticæ reprobatam reddiderunt.

Magiam cum ſuo Zoroaſtre Origenes,

& vni-

& vniuerſa cum eo Eccleſia reprobat.

20 Porro de omnibus in vniuerſum liberalibus ſtudijs, quid Seneca ſentiat accipe, Quidam, ait, de liberalibus ſtudijs quærendum iudicauerunt: an virum bonum facerent. Ne promittunt quidem, nec huius rei ſcientiam affectant: An eſſe quidquam in iſtis boni poteſt quorũ profeſſores turpiſsimos omnium, ac flagitioſiſsimos cernis: Meritoria ſunt illorum artificia, ad æs exeunt, hactenus vtilia ſi præparant ingenium, non detinent. Tam diu eſt iſtis immorandum, quãdiu nil agere animus maius poteſt. Grammaticus circa curam ſermonis verſatur, etſi latius euagari vult, circa hiſtorias; iam vt longiſsime fines ſuos proferat, circa carmina. Quid horum ad virtutem viam ſternit. Ad Geometriam tranſeamus, & ad Muſicam. Nil apud illos inuenies quod vetet timere, vetet cupere: quæ quiſquis ignorat, alia omnia, fruſtra ſcit.

Sed iſtarum quoque Artium & diſciplinarum propolas, & prothomagiſtros deſquamemus, Crede mihi, cum omnia illorum arcana peruideris, meras luſcinias putabis, Dant ſine mente ſonum: & ego homo trioboli ſim, niſi id oſtendero,

Socrates Dæmonicola, ſciſsili, vt habet Apuleius, palliaſtro ſemiamictus; & ſuos Deos irriſit, & verum Deum ignorauit. Multa dicit non modo laude indigna, ſed & reprehenſione digniſsima. Quale illud. Quod ſupra nos, nil ad nos; quale illud, per canem & anſerem iuramentum; quale votum illud; vt Gallus Aeſculapio ſacrificaretur. Rectè vt Zeno Epicurus vocauerit hominem, ſcurram, inneptum, perditum, deſperatum; Et ipſe quoq; Lactantius noſter dementiſsimum & omnes eos inſanos qui Socratem putat eſſe ſapientem.

Plato Lactantio teſte, ſomniauit Deum non cognouit; Simulauit ſe inueniſſe iuſtitiam, & eam prorſus euertit; cum illa ſua mirabili quadam æquitate, turpiſsimoq; conſilio, iubet in Republica omnia in com mune poſsidere etiam vxores. Hac enim doctrina tulit frugalitatem, quæ vtiq; nulla eſt, vbi proprij nil habetur; tulit abſtinentiam, ſiquidem nil fuerit, à quo abſtineat alienum; tulit temperantiam, tulit caſtitatem, quæ virtutes in vtroque ſexu maximæ ſunt; tulit verecũdiam, pudorem, modeſtiam, ſi honeſta & legittima eſſe incipiunt, quæ ſolent flagitioſa & turpia iudicari; Sic virtutem dum vult omnibus da

re

re omnibus ademit. Chriſtom. quoq;. Plato (inquit) plenus erat ironiæ, ac zelotipija laborabat, aduerſus cunctos, multa vbiq; nugari ſolitus; & quaſi ſtuderet in hoc, vt nec ex ſeſe, nec ab altero quidquam afferret vtile, ſic ab alio mutuatus eſt animarũ tranſmigrationem; ex ſeſe verò Rempub. commentus eſt, in qua leges prodidit, multa refertas turpitudine. Vxores, inquit, communes ſunto, nudæ virgines ſub oculis amatorum luctantor; Tum genitores, tum filij qui gignuntur communes ſunto. Quæ tam inſignis dementia eſt? quam iſta non ſuperent? eoq; non expendo poetarum dogmata, ne quis me dicat fabulas expendere, ſed alias adfero fabulas, Poëticis multo magis ridiculas: vbi Poetæ quidquã tam prodigioſum prodidere. Verum iſtè Philoſophorum Anteſignanus; vt habebatur, & arma addit mulieribus, & galeas, & ocreas, nec quidquam dicit hominum genus differre à canibus: quin & animum Philoſophi muſcam eſſe vult, & coruum & cornicem Prophetas fecit, quod ſcilicet futura prædicunt. O conſpuẽdum Philoſophũ: ô deteſtandum ordinis, ſocietatiſq; humanæ perturbatorem. Quale eſt illud quoque quod animas hominum poſt mortem reuo-

lui vſq; ad corpora beſtiarum ſcripſit? Dicat Porphirius tanti magiſtri corrector.

Ariſtoteles multa ſibi cōtraria, multa repugnantia dixit, quæ coherere nō poſſunt nec a viro ſapiente dicta oportuit: de omnipotentia Dei, de triplici ſubſtantia. De Idea boni; de prouidentia; de mente inter entia prima; de primo principio; de infinita finiti corporis actione, de temporis definitione; de luminis & caloris generatione; de radiorum à lumine diſtinctione; de principio motus; de mentis & animi proprietatibus; de cœlo, ſphæris, aſtris, animatis. Sexcenti ſunt tanti huius Philoſophi errores, quos prætereo. Quas porrò turpitudines in Rempublicā introducat; quas filio ſuo Nicobulo ſuadeat, turpe eſt commemorare, Calliſtenes, & Armia, reſponderent, ſi viuerent; Senecā verò vocat acrem iræ defenſorem, quam prorſus vetat exſecari: quod ſit calcar virtutis, ſine quo ad conatus magnos, animus iners, pigerq; efficitur. Faceſſant iſti irati, & læuiculi præceptores. Sed & illud quam magnum improbæ mentis argumentum. Platonem præceptorem, iam laudat, iam vituperat, & in locis pluſquam ſexaginta exagitat, quem viuentē tantopere venerabatur,

batur, dum ad arcana ab eo colloquia admitteretur. Legat qui volet, Franciſci Patritij doctiſsimam Panaughiam, Panarchiam, Pandoſiam, Pancoſmiam, cum cætera illius omnia admirabitur, tũ quod Ariſtotelem errorum omnium in philoſophia patrem appellat. Ob quod certè Patricij in Ariſtotelem odium, omnium amore & beneuolentia dignus Patricius eſt: meritoque rogat cum Gregoriũ, tum reliquos omnes Romanos Põtifices vt ex omnibus Scholis, Gimnaſijs, Cœnobijs, Italiæ, Galliæ, Hiſpaniæ, Germaniæ explodendam curent Ariſtotelicam manifeſtiſsimę impietatis philoſophiam: Deo prouidentiam & omnipotentiam auferentem.

Cicero verborũ faber, q̧ ore vt incude, lingua vt malleo, ad formanda verba vſus exiſtimatur: de ſeipſo fatetur alicubi, qđ falſa quidẽ cõuincere potuit, vera inueire non potuit. Auguſtinus porrò apertiſsimã homini tribuit inſaniã. Confiteri, ait, eſſe Deum quod Cicero facit, & negare præſcium futurorum, apertiſsima inſania eſt: & eo illum nomine pluſquam Stoijci dete ſtamur. Lactantius quoque hominem arguit, quod cum corporis & animi rationẽ in quarto de Republica, libro, explicare

tentaſſet,nil prorſus effecit, & materiam latè patentem anguſtis finibus terminauit: leuiter ſumma quæque decerpens, etiamſi fateatur ipſe,nec voluntatem ſibi defuiſſe nec curam: & propterea ignoſcendum ait,vmbratico, & imaginario præceptori, nec ab eo veritas exigenda, qui ſe neſcire fatetur. Exclamat deinde, O quã multis argumentis Ciceronis error, & inconſtantia, ſi id agerem redargui poſſet: non tam noſtris quam ſuis verbis refelleretur.

Reliquos eiuſdem Muſæ & notæ Buccones, nil aliud, quam caculas & Lectiſterniatores iſtorum Albogalerorum puto, verborum ſeruos: & opinionum mãcipia: quos odiſſe te peius volo, quam fullo vllulam: aut certè Maſtigoforos accerſo, vt flagella ferant,& ignem: idque vnum è re Valeſcientianæ Reipub. cenſeo: grauiorem pęnam non inuenio, leuiorem nolo; Seueriorem ſententiam ſi quis in iſtos attulerit, ſententia mea nulla eſto,illius rata eſto.

Non eſt itaque Varſeuitij, quod à me deinceps vel litteras,vel de litteris, vel de litteratis quidquam litterarum expectes. Nequaquam ego tam tetra te dignum peſte

ſte ſtatuo, nec amicitia noſtra vlla admittit maleficia. Sed neque tu mihi deinceps iſtas affanias: aut ſi obſtruſeris, eas ego ligneo equo impoſitas, per vias ceruleas, in illas oras, extremaque ſola terrarum vltimarum deportandas curabo; vbi mures ferrum rodunt: vbi cucurbitæ volant, turdi non volant: vbi mortui boues, viuos incurſant homines. Sed garrire deſino, ne nos ad fabros & tonſores releges. Si perſuaſero, benè erit opera poſita, ſi non perſuaſero, in eo amne epiſtolam mergito, qui de Cœlo, Plauto teſte, exoritur ſub ſolio Iouis: Nos aggrediemur alia: neque enim, vt vetus verbum habet, bis tantum pueri ſumus, ſed ſemper. Meus porro animus, ſuam adhuc ſecum trahit pueritiam: vixdū ex ephebis exceſsit: à longe adhuc floném ſuum. Senectutem proſpectat. Nec tamen ſoli nos hæc diludia. Luſerunt ante nos, præſtantiſſima quæq; ingenia, vt animi vim & contentionem relaxarent Homerus in ranis, Ariſtophanes in auibus, Ouidius in nuce, Virgilius in culice, Catullus in paſſere, Plato in furore, Phœdrus in amore, Democritus in Chamaleonte, Cicero in ſenectute, Quintilianus in cæcitate, Varro in Seſculiſſe, Fauonius in Quar

tana

tana & Terſite: Gnarinus in cane, Apuleius in aſino, Sineſius in caluicio, Seneca in Claudio, Plutarchus in grillo, Pithagoras in aniſo, Statius in pſytaco, Cato in braſſica & amurca, Lucianus in Muſica, Steſicherus in Helena, Hortenſius in philoſophia, Stella in colũba, Leo Baptiſta in cloaca, Lypſius in ſatyra Mænipea, Stephanus Micanus popularis noſter in Podagra. Qua cum hoc tempore malorum peſsima laboremus, lædit quodcunque occurrit: & Vitalis Fauonius aſper, & vel nigra leuis vmbra fumi, medullas intimas terebrat. In obuium quemque arietamus. Nil porro ſic obuium, nil in oculis, nil ad manus, nil ad latus, nil ad dextram, nil ad ſiniſtram vt Muſæ, tabulæ, libri, ſtyli, pugillares. Valeant hæc omnia. Quando enim viuemus? Da operam vt nos ames; ſed magis vt valeas. Datum Romæ 11. Martij 1584.

MARTINO CROMERO
EPISCOPO VARMIENSI.
Epiſtola XXI.

Iudicium R.D.V. de vita Hoſiana amantis eſt iudicium, cui locum dare non poſſum; quia de me dicitur, non dare nõ poſſum; quia abs te dicitur; in cuius ore & pectore fides, & veritas ſedem fixiſſe creditur. Ego vero quas hoc nomine tibi gratias agam nõ inuenio: niſi quod me totum eſſe tuum profiteor, in eo cuius tu totus es, & cuius fidem in veritate retines. Si parum eſt plus certè non habeo, Pudet me quidẽ, tantum, boni de me, quãtum tu tribuis, credere, ſed viciſsim timeo, viro veraciſſimo, Epiſcopo vigilantiſſimo, Senatori grauiſſimo non credere. Quid igitur faciam? Nõ me credam talẽ eſſe, qualem putas, id enim nec agnoſco, nec agnoſcere volo, & credã me abs te diligi, quoniã id ita eſſe cognoſco, ita nec de me ſentiam quod nõ eſt, nec tibi fidem negabo, qua pectus tuum plenũ eſt. Me itaq; D.V. iterum atq; iterũ m offe

ro,non eum qui plurimum vel dicédo poſſit vel ſcribendo,ſed quem D. V. vehementiſſime diligit paruum enim putari vileque non poterit,quod tantus vir ita valde diligit,& licet talis non ſum, qualem me eſſe coram ſuis prædicat,talis tamen ſum, cui votis & præcibus ſuis plurimum ſi amare præſtiterit commodabit, modo ne me exiſtimet eſſe quod non ſum, ita namq; ſequeretur vt minus mihi optaret adijci à Domino, ad id quodcunq; ſum, quod abſit ab eo pectore quam longiſſimè: quod cuicunq; ſeſe offert, vt videatur, tanto magis excitat, vt quæratur: cum autem quæritur & deſideratur,nil aliud quam magna Dei dona & mirabilia eius munera, quibus D. V. cumulauit cogitâtur. Sed ego nimius ſum. Genus eſt hoc voluptatis meæ, ſine fine cũ tua prudentia ſineq; modo colloqui. Librũ Germanicum quem promiſeram mitto, vt his diebus habeat quo oblectetur, Magnas enim author iſte Euangelicorum Chriſti perduellium, ineptias, vel vt cum Tertulliano dicamus, Indeterminatas diſcrepâtias detexit. Datum Cracouiæ Kal. Februarij 1586.

CA-

CAROLO CARDINALI BOROMEO ARCHIEPISCOPO MEDIOLANENSI.

Epiſtola XXII.

PECCAREM in publica commoda, Deo dilecte, & inter Martyres numerande Cardinalis, ſi te (humilem humilis Ambroſij ſucceſſorem humili ſermonis genere libet appellare) paſtorali cura, & ſollicitudine in Chriſti ouibus ad Chriſti voluntatem cõformandis impeditum, prolixa vellem impedire gratiarum actione; quod eam voluptatem, quam ex tua beneuolentia Mediolani cum eſſem incredibilem accepi, datis ad me litteris, omni reſperſis humanitate adduplicare voluiſti. Sed tenere me tamen non poſſum quin me tibi in eam partem aperiam, quod iſtam ità luculentã tui amoris teſtificationem in præcipua benedictionis parte reputo, qui nobis Epiſcopalis muneris Maieſtatem pæne ia fractam iacentemque iſta tempeſtate reddidiſti, qua modò non omne vinculum fidei,

vt-

vt ſanctus ille Martyr loquitur, & timor Dei, & mandatum Domini & Euangelij Sanctitas, & firmitas ſoluta videtur: in cuius ego zelo, & ſollicitudine ſuperiora miror reſuſcitata ſæcula, ita vt obſtupenda illa S. S. Patrum, & Epiſcoporum opera quæ in Eccleſiaſticis Annalibus tantùm legebamus, iam etiam in tuæ vitæ ratione quàm rectè quiſpiam longum, & lentum Martyriũ dixerit, oculis ſubiecta ad iſtius quoque ſæculi immitationem gaudeamus: illam Ambroſij anteceſſoris tui libertatẽ, Athanaſij zelum, Baſilij grauitatem, Auguſtini doctrinam, Gregorij vigilantiam, Hyeronimi in ſe ipſum ſeueritatem, Melecij in conuerſatione hominum lenitatem, & in appetentia Martyrij Cypriani deſiderium. Benedictus Deus, qui nunquam in Eccleſia ſua deeſſe Sacerdotem patitur, qui Euangelium tenens, & præcepta Dei cuſtodiens occidi poſsit, vinci non poſsit. Inde factum eſt, ò vir Dei, vt ego te mihi non vulgari illo modo, neque ſolita ratione ſed præcipuo genere obſeruantiæ colẽdum propoſuerim, quæ non niſi viris publico bono natis debetur; cui quod viciſſim Chriſtianæ Charitatis offitium humaniſsimè rependis, quod etiam grauiſsimis

Lit-

litteris dignum arbitraris, fit vt vitã hanc magis mihi vitalem putem: & licet me adhuc amauerim nunquam, tempus iam eſſe ſtatuam meipſum quoque à me amari. Cũ enim tu me amas, Princeps Illuſt. noui qui me amat, quia qui in te habitat noui: quo magis elaborandum mihi video, ita vt me in omni pietatis & offitij genere adhibeã, ne cõſilium hoc noſtri in tuam protectionem ſuſcipiendi, ſine conſilio abs tua prudentia ſuſceptum videatur: idque me facturum promitto, ſine vlla excuſatione, vel temporis, vel occupationis.

Tu quod pro toto orbe facis quottidie, aliquando & pro Reſcio peccatore ſeruo tuo, Deum deprecari dignaberis (nullum tempus vni ſuſpirio anguſtum eſt) vt ipſius ante ipſum moriantur vitia: & cum tibi Regni cæleſtis corona dabitur, mihi ſaltem meorum venia concedatur peccatorum.

Battoreus Princeps Illuſtriſſimus, diuinis tuis inſtitutis inflãmatus, ad ſummas laudes ijs contendit itineribus, quibus eunt, qui perueniunt: hanc enim in Vrbe vitæ rationem inſtituit, quam voluiſti, quamquam expedit; nil vt addi poſſe videatur, quam vt hæc illi Deus eſſe perpe-

tua velit. Quantam autē ex illis planè Apoſtolicis litteris tuis conſolationem acceperit, quos animos ad arduas ſuperandas virtutis vias ſumpſerit, ex reſponſo quod dedit cognouiſti: cuius me gratiæ cum his quos in ſuā protectionem rogante me Ill. D. V. ſuſcepit, gentis noſtræ alumnis, quā ſumma poſſum animi mei ſubmiſsione cōmendo: omniq́ue adhuc aſſeueratione affirmo. (Veritas nil timet quam taceri) quod quicunque te tuaſque laudes admirari coleteq́; voluerit, aut mecum ſit, aut me ſequatur oportet. Datum Romæ Kal. Martij 1584.

STANISLAO STASZKOVIO. EQVITI POLONO.

Epiſtola XXIII.

AMOREM ego tuum in me, non vulgari illo modo; ſed præcipuâ quadam ratione ſemper amaui, & amo: officijs etiam meis

tueri nunquam intermittam. Quæ ſi tibi probare per aliquam occaſionem re, & veritate potero, ſumma ſemper cum voluntate faciam; idque tibi perſuaſiſſimum eſſe cupio, quod mihi credas velim. Vt autē iſtam in me voluntatem tuam, magis atq; magis incendam, ad me omni offitio, & humanitate proſequendum: mitto florentis purpuræ (Scarlatum vocāt) vlnas aliquot Tyrijs Conchilijs intinctæ, quas ante multa ſæcula cum in Hydruntino littore iacētes, canis quidam mandibulis contudiſſet: os ſuum latenti cruore tinxerat; in quo rubicunda quædam obſcuritas; vel vt ita dicam, ſanguinea rubedo nimio lepore gratiſſima, oculis hominum ſeſe offerebat: qđ cum eſſet ab accolis obſeruatum (vt eſt ingenium hominum occaſiones repentinas ad artes ducere) lacteos ipſi quoque Serici fili crines, teneraſque lanas, nouo coloris genere tinxere, quarum deinceps vſum ſoli ſibi Reges vſurpare cœperunt; vel ob eam cauſam, ne de aſpectu illorum, poſſit errari: vel quod partem Sacrilegij putarent, impurè in purpura viuere: in talique veſte peccare. Splendidæ enim veſtis lucu lentiores ſunt ſordes. Medici deinde, quos lepidè quidam atri Carontis proretas ap-
 pella-

pellauit, vt haberent, quos diutiſſimè diuexarent, perſuadere cæperũt hominibus; hoc de quo agimus veſtis purpureę genus, & calorem hominis naturalem vehementer conſeruare: & ſtomachi mederi debilitatibus conſueuiſſe: quorum ego, ſiue ſciẽtiam, ſiue opinionem ſecutus: hoc quod dixi, ad te mittendi conſilium inij: vt te inflammato iſto igneoque veſtis genere ad me vehementius amandum, etiam atque etiam inflammem. Abs te peto, vt factum hoc meum ex ſumma in te voluntate profectum arbitreris, in cuius ego penè iam acta ætate, & ingenij acumen, & memoriæ tenacitatem, & eloquendi elegantiam ſæpè ſum admiratus.

Sed hoc etiam magis, quòd cùm in ſchola, & cõſuetudine Lutheri flammas vndis, imma ſummis, cælum terræ permiſcentis, annos aliquot Vittembergæ vixeris, ſicut piſcis nil è maris ſalſedine, ſic tu nil veneni ab illa tanta peſte traxeris. Filijs tuis plurimam ſalum adſcribo. Dat. Romæ 28. Iulij 1586.

CHRIſ-

CHRISTOPHORO VARSEVICIO.

Epiſtola XXIV.

QVOD me facturum recepi: vt te litteris meis & appellem, & interpellem: & tundam, & obtundam: id crede mihi, cum haſta, & ſcuto, quod aiunt, exequar: omniaque ad te de rebus planè omnibus, publicis, priuatis, Vrbanis, ruſticis, ita copioſe, itaque curioſe ſcribam, vt ne illud quidem ignores: quomodò Iuppiter Iunonem duxerit. Valde enim acquieſco, & ſcribens ad te, & legens tua. Ne illud quidem præteribo, quæ circa ſalem & fabam: etiam ſi tibi Arabicus tibicen videbor: idque tibi omni aſſeueratione affirmo; quod nō erit Megaricum machinamentum. Viciſſim enim mihi de te polliceor, quod ſalem, & menſam noſtram non præteribis: ſed facies, quod ſphæra per præcipitium, quodque Herculeana balnea: ita me etiam ad-

hibebo ne tibi in litteris meis, Alcinoi recitare Apologum videar; vel vt melius dicam, Leonem radere. Non ſum enim neſcius, quàm ire præclare per funem extentum ſoleas: quamq́ue tibi fœliciter cadere ſoleant, in omni genere, Iouis taxilli. Ex ouo, quod aiunt, mi Varſeuici prodijſti. Aureus in Olympia ſtato. De me, ſi quæris, deq́ue meo Principe Battoreo, Poſonium vſque albis vecti equis ſumus. Lac vbique gallinaceum ſuppetit. Mercurium, vt video, quæuis alit terra, arcamq́ue. Spes eſt, quod reliquas etiam itineris partes, ſine cortice nabimus. Nam propitio quiſquis nauigarit numine, is vel ſtramineo nauigarit vimine: quod equidem adhuc in his ranarum vijs, teſtudineo gradu proſequimur, ne nobis illud contingat. Canis feſtinans cæcos parit catellos. Sed me reprimo: ne tibi cantare mortes Aſinorum videamur.

Te quod attinet, quem ego ſemper inter grues lapillos deglubentes numeraui; facies quod perpetuò feciſti, ne muto mutus magis Pontico piſce videare. Scitum eſt illud Muſonij apud Gellium. Si quid honeſtum feceris cum labore, labor abit, honeſtum manet. Si quid feceris

turpe

turpe cum voluptate: voluptas abit turpitudo manet. Nos quod velle viſus es: noſtra tibi nuper Sadecio miſimus. In aqua ſcilicet, viſum eſt aliquid extare: ſi legiſti: tantùm ego tuo tribuo iudicio vt manum non verterim, ſi noſtri illi conatus vt Aiax olim Auguſti, in ſpongiã incumbant, aut Iouis Scãdalium putes, vel pomarium Herculem, vel fulgur ex pelui, vel etiã per illas ipſas feneſtras in Iſtulã deijcias, quæ tibi legenti lumen miniſtrabunt. (Non ex omni quippe ligno fit Mercurius) Id ago, idq; molior, vt intelligas, me tua cauſa vel in naupacto excubias agere velle, nec eſſe paſſurum vnquam, vt in ſyluam & taurus abeat. idque tibi perſuaſiſſimum eſſe cupio, etiam Phocenſium interpoſita execratione. Aliter ſi fecero, ex ipſo boue lora ſumito. Nunquam equidem deprehẽdes vt Pſaphonis aues captemus: illud potius experieris, quod Leontini ſemper iuxta pocula. Sed manum de tabula, non enim ollæ colimus amicitias; aut cupreſſum ſimulamus: idque tibi, quæſo te, ne Pytho quidem perſuaſerit vnquam. Attica enim fide dicimus, quæcunque tibi in hoc genere dicimus; ita vt etiam in tenebris micare nobiſcum poſſes: idque ſi tibi

ex Iouis tabules teſtis quiſpiam probaſſet; veriora equidem ijs non poſſes credere, quæ apud Sagram acciderunt. Si modo culicem Indus Elephantus curat. Sed tu quidem crede mihi ala cycadam: ego vero riſum ridebo Megaricum. Cauſam quæris? Cauſam tibi dicet iuuenis ille Philippianus

Equus me fert, Rex me alit.

Ἵππος με φέρει, βασιλεὺς με τρέφει

Secundas fortunas, decent ſuperbiæ. Sed iocatum ſatis. Vale, & quod facis ama, amore illo tuo ſingulari; nec amare deſine. Dat. Poſonij in Hungaria 8. Aprilis. 1586.

ANDREAE CARDINALI BATTOREO.

Principi Illuſtriſsimo:

Epiſtola XXV.

QVOD Illuſtriſsima Cel. Veſtra tempus hoc ſuum venatione, cæteriſque iſtiuſmodi occupationibus, recreat; id ego exiſtimo non

ſolum ad tuendam corporis valetudinem; verumetiam ad colligendas animi vires magnopere pertinere: vt tanto maiore contentione ad intermiſſa ſtudia, iſto quo abundat ingenio, & induſtria, & ea, quam ſuſtinet Eccleſiaſtica vocatione digniſſima, reuertatur; & ad eos omnes labores fortiter, & patiēter exantlandos, quos ab iſto quem Ill. C. Veſtra præſefert zelo, & ab ea quam in omnibus vitæ conſilijs adhibere decreuit pietate, & ſperamus, & expectamus: & huic quoque patriæ noſtræ, ac vniuerſæ etiam religioni Chriſtianæ prolixiſsime pollicemur. Solet enim iſtiuſmodi ſtudij, contentioniſque remiſſio animi corporiſque vires, ad omne offitij munus alacrius obeundum vehementius excitare. Legimus in Eccleſiaſticis Annalibus, quod S. Ioannes dilectus ille Saluatoris noſtri diſcipulus, dum Eccleſiam adminiſtraret in Epheſo, Coturnicis geſtatione & amplexu, diuinas, & abſtruſas illas ſuas cogitationes recreabat. Sed nos myſticas, & reconditas quæſtiones miſſas, quæ ſunt amœniſſimi huius temporis, quæque nobis agri huius Creſlauicenſis hilaritas, & in pratis Socolouianis cōpitalitię ambulātiones, in hoc genere ſuppeditarūt, faciamus.

Tria,

Tria,in fallor, Venationum genera, in bonorum authorũ lectione obſeruaſſe me memini; Nemrodicam,Arenariam,& Cãpeſtrem. Primum genus feritatis, Secundum vanitatis, Tertium hilaritatis habet in ſe plurimum; ſi in toto illius vſu moderatio quædam adhibeatur. De Nemrot legimus in ſcripturis;quod ipſe cępit eſſe potens in terra: & erat robuſtus venator coram Domino. Fuit autem principium regni eius Babylon. Ex quibus verbis apparet,venationem illam Nemroti fuiſſe Tyrannicam: & quoddam, in homines violentum,& cruentum imperium exercuiſſe; eius fortaſſe generis, de quo apud Hieremiam Prophetam legimus, Ecce ego mittam piſcatores multos,dicit Dominus, & piſcabuntur eos: Et poſthæc, mittam eis multos venatores,& venerabuntur eos,de omni monte,& de omni colle, & de cauernis petrarum. Et Micheas. Omnes,inquit, in ſanguine inſidiantur. Vir fratrem ſuum ad mortem venatur. Et Pſalmiſta lætatur; quod illum Dominus liberauit à laqueo venantium,& à verbo aſpero. Quod venatorum genus cùm à patria noſtra ſemper abfuerit, & aberit, per Dei gratiam longiſſime; non libet de re nobis ignota pluribus

ribus verbis iſto loco differere.

Arenarias, vt ita dicam, venationes, Perſæ primum, atque Græci; poſtea quoq; Romani, in vſu, & honore maximo habuerunt: in quibus omnis generis ſpectacula, maxima cum celebritate ad eum præcipue finem proponebantur: vt populus à priuato, & domeſtico luxu, & ſumptu; publicis ludis, ſcænis, & theatris auerteretur: quæ res cum à minimis initijs ſumpſiſſet exordium (vidimus enim in Albana Ciuitate, rudis & inurbani theatri exiguas quaſdã parietinas; in quo ſeſe ciues illi ante Vrbem conditam recreabant) tanta eſt deinceps luxuria eo potiſſimum tempore cõ ſecuta, cum vnius Imperio res Romana teneretur: cum opes, cum otium, cum obſtupenda illa vis & poteſtas animos hominũ de priſtina mẽte & ſoliditate deturbaſſet; vt ſi iſto loco velimus omnia enumerando recenſere, ficta potius, quàm facta putarẽtur. Oculis ipſa ſuis Illuſt. D. V. molem illam inſpexit in Vrbe, quam Amphiteatrũ vocant, à Tito Veſpaſiano vt ferunt, Imperatore, ſecto quadratoque lapide erectam. Vidit Adriani quoque molem, quę Caſtrũ S. Angeli dicitur. Vidit Marcelliani theatri parietinas. Vidit campos Agonales,

Vidit

Vidit ſtadia, vidit Septa, Circos, Naumachias, Xiſtos, Catadromos, & id genus obſtupenda, & ſuperſtitioſa ædificia in quibus eius de quo agimus generis ludi, & venationes exquiſitiſſima cura, ſumma cum ceremonia, ſumptu adeo immoderato exercebantur; vt ipſe quoque Antonius Caracalla Imperator, ferre ſine lachrymis nõ potuerit, ſtam ita immoderatam æris, & operarum profuſionẽ. Anaſtaſius verò Imperator prohibuit omnino tales venationes in poſterum tempus exerceri. Iulius Cæſar venationes edidit per dies quinq; pugnamque diuiſit in duas acies, quingentis peditibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus hinc & inde commiſsis. Nero quoque ſtatuit quinquennale certamen Eqneſtre, Muſicum, Gymnicum, quod etiã vocatum eſt Neroma. Gordianus 12. ſpectacula per ſingulos 12. dies dedit, ita vt gladiatorum nonnunquam 500. paria, & nunquam minus 150. feras Lybicas vno die quandoque mille ediderit, & eo munere die quod ſextum edebat Syluam ſuam Pop. Rom. diripiendã præbuit, in qua aluit ceruos 200. Brittannos equos feros 30. oues feras albas mille, decem aureas capreas. Strutiones Mauros miniatos 300.

Ona-

Onagros 30. Apros 150. Ibices 200. Damas 200. Philippus autē qui primus in Chriſtū credidiſſe exiſtimatur; ſæculares ludos exhibuit: in quibus vna die produxiſſe memoratur in Arenarias iſtas ſiue Theatricas venationes 32. Elephantes. 10. Onagros, 20. Tygres. 60. Leones. 30. Leopardos. 40. Equos Syluestres. Hyenas 10. Rynocerotem vnum, Archoleontes 10. Camelopardos 10. Gladiatores Fiſcales paria mille. Probus itidem Imperator 1000. Syluestres Apros; 100. Leones adhibuiſſe legitur. Domitianus quoque eximias aliquot venationes, & ſcænicos ludos, prætereaq; Oratorum & Poetarum certamina populo propoſuit. Congiarium quoque 300. ter dedit, atque inter ſpectacula largiſsimum epulum appoſuit. Quid illos feroces Tauros, & Vrſos, quid Rhedas eburneas, quid currus, & arcus triumphales? quid bigas, quadrigas, equos deſultorios, haſticos, & miſcellos? quid Iuuenales, Sæculares, Gladiatorios, Plebeios, Dionyſios, Scænicos & Gymnicos ludos? Quid Mineruæ Quinquatria? Quid Exodia, Floralia, Luſtria, Saturnalia, Iugalia, Simpludearia, Conſualia, Lectiſternia, Thenſa? Quid metas, ſcenas, caueas, Arenas? quid Circi inſaniam,

quid Theatri impudentiam, quid Xiſti va nitatem memorem? Quid Amphiteatri crudelitatem, quid Hymnos Choreales? quid Comædias, Tragædias, Ioculatores, Circulatores, Eſſedarios, Athletas, Maiumas, Agitatores, Pancratiſtas, Stadij curſores, Palæſtritas, Ludiones, Ferarum cõfectores, Xiſticorum creationes, Gladiatorum pugnas, Chorocytariſtas, Pſallocytariſtas, Hiſtriones, Pugiles? Quid curſus illos ἵπποις ἅρματι. τεθρίππῳ ἀπήνῃ; καὶ κέλητι in Olympicis certaminibus inſtitutos? Quid in hoc genere prętantes Hieronem, Theronem, Pſaumíden, Ageſiam, Diagorã, & alios à Pyndaro cælebratos commemorem? Quid ſtatuas, colloſos, Pyramides, Tibycines? quid cantus, Muſica inſtrumẽta? quid Thermas, & Balnea, quid odores, quid Arabica ſuffimenta referamus? quibus illa Theatri Scenarumque incommoda, ſolem, puluerem, ſudorem, nidorem, fętorem, & cruorem putoremque cadauerum, quaſi quibuſdam condimentis temperabant? Dici non poteſt, ac ne cogitari quicem, quantum in iſtiuſmodi ludis, & venationibus luxuriæ, quantum impenſæ, quantum crudelitatis, & inanitatis fuit? vt niſi è rebus humanis perijſſent, perire

certe,

certè,& cum puluiſculò,vt aiunt, tolli debuiſſent? quæ; ſi quiſpiam, eius quam in Imperio Rom. videmus occaſus, & exitij præcipuam cauſam dixerit; à verò fortaſſe non aberrauerit. Nam & Græcia cum ſuis illis ludis Olympicis, immanibus colloſſis, ſtatuis;& Aegyptus, cum molibus ſuis pyramidatis,& gracileſcẽtibus obeliſcis; quem exitum acceperit videmus.

Ad tertium illud genus Venationis accedamus,de quo omnis hæc inſtitùta à nobis oratio eſt; quod campeſtre vocatur: quo, ſi quis vtatur adhibito conſilio, circumſpecta ratione,loci,temporis & perſonæ, re & veritate experietur in iſta occupatione & voluptatis plurimum,& nonnihil etiam vtilitatis ineſſe. Huius generis venatores fuiſſe legimus in ſcripturis Cain, Lamech, Nemrot,Iſmael, Eſau, & alios,quos tamen ſine omni arte, ſine ſumptu,& ſtrepitu,ſine cane & aue, ſolis vtentes ſagittis, feras ſylueſtres confeciſſe credimus. Hoc autem, quod in vſu eſſe videmus clamoſum, & tumultuarium venandi genus,à Phænicibus initium accepiſſe videtur; ſicut in Euſebio legimus, alij tamẽ Thebanis,nonnulli Phrygibus aſcribendã putant, huius artis originem, quo etiam

nomine Athenienſibus maximè exoſi, & contemptibiles fuerunt; tanquam rei minimæ omnium neceſſariæ, inuentores; quā tamen reliqua Græcia magno deinceps ſtudio coluit.

Tuplex autem cauſa dari poteſt, eius de qua agimus Venationis; vt, aut neceſſitatis cauſa exerceatur: aut vtilitatis gratia: aut, quod ferè fit, voluptatis.

Primi generis eſt, cùm agreſtes feræ, immanes & feroces belluæ, vitæ hominum inſidiantes, Agris, Armentis, Syluis, Aquis & Vineis vaſtitatem adferentes repelluntur, capiuntur, obtruncantur; quod eorum non minus eſſe proprium munus exiſtimatur, quibus ſalus, & fortunæ ſubditorum chariſſimæ ſunt, quàm hoſtilem gladium à Ciuium capitibus auertere. Vnde etiam Plato ſapiens iſtam Venandi rationem in bene conſtituta Repub. & vtilem & neceſſariam exiſtimat & commendat. Meleager quidam multorum eſt olim ſermonibus celebratus, quod immanem Aprum ciuibus Calidoneñ, illorumque agris, vineis, & armentis vaſtitatem adferentem, magno cum vitæ ſuæ periculo aggreſſus, tandem etiam oppreſſit: cuius belluæ dentes Procopius de bello Gottorum ſcribens

ſe

ſe vidiſſe teſtatur, ea magnitudine, vt ſinguli lunarem in ſpetiem pedum trium pen tamentrum repræſentet. Hyppolitus quoque immanium luporum greges in Peloponeſo, ſummo ſuo cum labore extinxit: & magnos eſt eo ipſo nomine, & extraordinarios honores à ciuibus ſuis aſſecutus. Ancæus Agapenonis pater plurimùm eſt commendatus, quod in agris Calidoneñ furentem Aprum obtruncare conatus eſt, a quo tamen ipſe percuſſus interijt. Orion quoque Inſulam Helicem ab incurſu ferarum liberaſſe perhibetur.

Alteram venationis cauſam eſſe diximus, quod etiam ab Euripide notatũ eſt, cum vtilitatis cauſa ſuſcipitur; vt ventris, & culinæ neceſſitatibus ſuccuratur, & ali qua ſumptuum domeſticorum fiat diminu tio. Hoc compendio Romulum Vrbis con ditorẽ vſum legimus, qui ceruos, capreas, lepores, Phaſianos, & ſimilia prędę genera in vſum familiæ conferebat.

De Adriano quoque Imperatore ſcribit Aelius Spartianus, quod captam in veneratione prædam inter amicos, & neceſſarios partiebatur, multorumq; ſibi ani mos iſto offitij genere conciliabat. Idem Cyrum, idem Alexandrum Magnum feciſ

ſe hiſtoriæ ſcriptores meminerunt. Idem iſto etiam ſæculo in ſeptemtrionalibus prouintijs diligentiſsime ſeruari teſtatur in ſua hiſtoria Olaus Magnus Archiepiſcopus Vpſalenſis. Idem Ferdinandum Imperatorem Catholiciſsimum cum Viennę viuerem factitaſſe obſeruaui, qui laudatiſſimo illi Cardinali Varmienſi anteceſſori tuo, quoties ex Venatione reuertebatur, prædæ partem offerebat. Idem patruo tuo fortiſsimo & glorioſiſsimo Regi Stephano; idem tibi quoque in vſu eſſe video. qui menſam quoque noſtram ex tuis Vrociriuenſibus venationibus & ſæpè, & libenter & ornas, & oneras; idq́; deinceps etiam tãtò libentius faucis, quantò plures à nobis eius generis garrulas epiſtolas expectabis.

Ad eandem quoque vtilitatem refferri ea commoda poſſunt, quæ ex iſta occupatione ad recreandos animos peruenire exiſtimãtur. Sic olim Cyrum, ſic deinceps Gratianum Imperat. legimus nonniſi curis publicis & Reipublicæ procuratione fatigatum ad venerationem prodijſſe; in qua animum relaxabat, & nouis tolerandis laboribus præparabat. Valetudini quoque conſeruandæ plurimùm prodeſt moderata veneratio, nam in curſu, & in

omni

omni illa corporis agitatione calor naturalis accenditur, qui noxios humores ſitu longo, & intento ſtudio comparatos, vel concoquit; vt medicorum pueri teſtantur vel certe eijcit. Membra quoque omnia agilitatem quandam, & aptitudinem acquirunt, ad laborem, & ſudorem ſine incômodo perferendum. Scribit Xenophon quod Cyrus Rex, quoties ad venationem prodibat, non ſubditos, & colonos; ſed aulæ ſuæ familiares ducere ſecum ſolebat: vt eos ferendis, & exantlandis laboribus aſſueſceret: vt famem, ſitim, æſtum, frigus, puluerem, & ſudorem, fortiter & animoſe ferre doceret: & quandam illis belli Martiſq; ſpetiem repræſentaret: in quo ijſdem artibus, & armis, hoſtem; quibus in Venatione feram beſtiā eſſet ſuperare neceſſe. Lazius quoque in lib. de Rom. Repub. meminit quod quidam Romanorum Duces immanium beſtiarum venatione milites ſuos exercebant, antequàm cum hoſte pugnandi facultatem permitteret. Liuius quoque ſcriptum in ſua hiſtoria reliquit, quod cum Appius Claudius Romani exercitus Dux, Veios oppugnaret; & milites hyeme ſuperueniente dilabi ad hyberna ob frigoris incommoda decreuiſſent; hac

per Appium ſimilitudine propoſita ad officium reuocatos extitiſſe. quod ſi venationibus vacarent nullis certe ab ea voluptate aut loci, aut temporis, aut cœli incommodis abduci ſe paterentur: quominus abduci ac deterreri deberēt pro dulciſsimę patriæ libertate decertantes.

Ad pudicitiam quoque conſeruandam, & tuendam vitæ integritatē prodeſſe plurimum poteſt moderata ratio venationis. Nullum enim locum ſordidis cogitationibus, nullū ocio, & ignauiæ relinquit. Sed totum ſibi hominem vſurpat, voluptateque ſua ita planè demulcet; vt ſæpè libeat panem potius atrum, & mucidum appetere, quàm laſciuam, & impuram Venerem cogitare. Sic Dianam, ſic Melanionē, ſic Hyppolitum Theſei filium pro laude pudicitiæ laboraſſe, contendiſſeque perhibent, non in media turba, ſed in intima ſolitudine.

Cænas quoque Sybarititas quibus hæc patria noſtra, magno ciuium incommodo planè diffluit, Venationis labores omniū facillimè digerunt: quam etiam ob cauſam Cyrus Rex, quos paulò liberius cænitaſſe pergræcatoſque eſſe cognouerat familiares ſuos, ad venandas feras abducebat:

bat: paneque ſolo; & eo quidem exiguo, quantum alendo in diem puero ſatis eſſe poſſet; & aqua præter labente, quandoque etiam per bidunm, & triduum contentos eſſe iubebat.

Sed hoc quoque compendium adfert moderata venatio, quod in ea habitu vti licet ſimplici, minimeque exquiſita veſte: ita vt vniuerſus corporis cultus ſyluis potius incultis; & horridis rupibus, quam Aulico ſplendori ſit conuenientior, atque ad omnem cœli aeriſque intemperiem à corpore propulſandam accommodatus. quod compēdium Carolum Magnum Imperat. ſeruaſſe legimus apud Auentinum. Vbi præclarum hoc illius factum memoratur: quod cum Aulæ ſuæ familiares nouo quodam, & prætioſo ſericeæ veſtis genere illo primùm tempore a Venetis mercatoribus in Gallias importato, vti animaduertiſſet, ad venationem, nil tale cogitantes, eduxit; ac per denſiſsimas ſyluas ſumma pluuia, & tempeſtate tamdiu circumduxit; dum ad viuum diſcerptis veſtibus cœli incommoda penetrarent. Domū autem reuerſus, ita vt venerant laceros, & madidos menſæ ſuæ ſtatim adhibuit, nocturnaſq; excubias agere iuſsit, nec quen-

quam paſſus eſt mutandæ veſtis gratia in conclaue ſecretius ſecedere. Qua de re cũ poſtridie quererentur, quod magnam tum veſtis, tum valetudinis iacturam feciſſent. Cæſar optimus veſtem qua pridie tectus erat, ex luporum exuuijs cõfectam in medium proferens; omnibus cœli incommodis obſiſtentem oſtendit: grauique oratione perſtrinxit; quod muliebri potius mundo quam virili militariq́ue habitu viri militares vterentur.

Tertiam venationis cauſam diximus, quæ voluptatis gratia ſuſcipitur: quã qui minus ſtudioſe perſequuntur fieri vix poteſt, quin aliquando ob offitij ſui Religione deſciſcant: & ſi quæ munera publica ſuſtinent, ea prætermittant; priuatiſq; etiã ſuis rationibus valde equidem incommodent. Quamobrem danda erit opera venationis amatoribus, ne tempus illud venationi tribuant, quod procurandis Reipub. ſubditorumq́ue commodis, & vtilitatibus eſſe propriũ exiſtimatur. Hoc enim nomine Cyrum Regem valdè commendatum accepimus, quod non alias horas Venationi tribuebat, quam quibus ſeruire ſubditorum neceſſitatibus non liceret: viciſſim autem Domitianum, Antonium Ca

racal-

racallam Cæſares notatos repræhenſoſq; legimus,quod ei, quam ex Venatione capiebant voluptati, publica negotia poſtponenda putauerunt. Caracalla quidem, Italia relicta ad Danubium vſque excurrit,vt noui generis,inſolitis feris venandis ſine cuiuſquam interpellatione vacaret. Antonius vero quod Dio notauit, cum horas matutinas expediendis Imperij negotijs aſſignaſſet ad Venationem profectus, vix extremo quandoque die copiam ſui expectanti populo, faciebat.

Mithridates etiam,vt Reipublicę negotia ſubterfugeret ſeptem cõtinuos annos in Venatione oberraſſe perhibetur.

Illud etiam obſeruandum putant, ne quis fæſtis diebus,neve ante Miſſam, & Orationem, Venationi det operam, quo nomine Regem Alphonſum,quamuis huic occupationi apprimè deditum, valde tamen ab Antonio commendatum legimus,quod cultum diuinum huic voluptati nunquam poſtponendum putabat. Contra verò Suantocopium, quem Aeneas Syluius Morauiæ Regem appellat, grauiter eſſe ſcimus repræhenſum, quod cũ die feſto quodam ex venatione reuerſus, offitia diuina abſoluta inueniſſet, furijs agitatus in Epi-

Tria, in fallor, Venationum genera, in bonorum authorũ lectione obſeruaſſe me memini; Nemrodicam, Arenariam, & Cãpeſtrem. Primum genus feritatis, Secundum vanitatis, Tertium hilaritatis habet in ſe plurimum; ſi in toto illius vſu moderatio quædam adhibeatur. De Nemrot legimus in ſcripturis; quod ipſe cępit eſſe potens in terra: & erat robuſtus venator coram Domino. Fuit autem principium regni eius Babylon. Ex quibus verbis apparet, venationem illam Nemroti fuiſſe Tyrannicam: & quoddam, in homines violentum, & cruẽtum imperium exercuiſſe; eius fortaſſe generis, de quo apud Hieremiam Prophetam legimus. Ecce ego mittam piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos: Et poſthæc, mittam eis multos venatores, & venerabuntur eos, de omni monte, & de omni colle, & de cauernis petrarum. Et Micheas. Omnes, inquit, in ſanguine inſidiantur. Vir fratrem ſuum ad mortem venatur. Et Pſalmiſta lætatur; quod illum Dominus liberauit à laqueo venantium, & à verbo aſpero. Quod venatorum genus cùm à patria noſtra ſemper abfuerit, & aberit, per Dei gratiam longiſſime; non libet de re nobis ignota plu-

ribus

ribus verbis iſto loco diſſerere .

Arenarias, vt ita dicam, venationes, Perſæ primum, atque Græci; poſtea quoq; Romani, in vſu, & honore maximo habuerunt: in quibus omnis generis ſpectacula, maxima cum celebritate ad eum pręcipue finem proponebantur: vt populus à priuato, & domeſtico luxu, & ſumptu; publicis ludis, ſcænis, & theatris auerteretur: quæ res cum à minimis initijs ſumpſiſſet exordium (vidimus enim in Albana Ciuitate, rudis & inurbani theatri exiguas quaſdã parietinas; in quo ſeſe ciues illi ante Vrbem conditam recreabant) tanta eſt deinceps luxuria eo potiſſimum tempore cõ ſecuta, cum vnius Imperio res Romana teneretur: cum opes, cum otium, cum obſtupenda illa vis & poteſtas animos hominũ de priſtina mẽte & ſoliditate deturbaſſet; vt ſi iſto loco velimus omnia enumerando recenſere, ficta potius, quàm facta putarẽtur. Oculis ipſa ſuis Illuſt. D. V. molem illam inſpexit in Vrbe, quam Amphiteatrũ vocant, à Tito Veſpaſiano vt ferunt, Imperatore, ſecto quadratoque lapide erectam. Vidit Adriani quoque molem, quę Caſtrũ S. Angeli dicitur. Vidit Marcelliani theatri parietinas. Vidit campos Agonales,

Vidit ſtadia, vidit Septa, Circos, Naumachias, Xiſtos, Catadromos, & id genus obſtupenda, & ſuperſtitioſa ædificia in quibus eius de quo agimus generis ludi, & venationes exquiſitiſſima cura, ſumma cum ceremonia, ſumptu adeo immoderato exercebantur; vt ipſe quoque Antonius Caracalla Imperator, ferre ſine lachrymis nõ potuerit, ſtam ita immoderatam æris, & operarum profuſionẽ. Anaſtaſius verò Imperator prohibuit omnino tales venationes in poſterum tempus exerceri: Iulius Cæſar venationes edidit per dies quinq;: pugnamque diuiſit in duas acies, quingentis peditibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus hinc & inde commiſsis. Nero quoque ſtatuit quinquennale certamen Eqneſtre, Muſicum, Gymnicum, quod etiã vocatum eſt Neroma. Gordianus 12. ſpectacula per ſingulos 12. dies dedit, ita vt gladiatorum nonnunquam 500. paria, & nunquam minus 150. feras Lybicas vno die quandoque mille ediderit, & eo munere ris die quod ſextum ædebat Syluam ſuam Pop. Rom. diripiendã præbuit, in qua aluit ceruos 200. Brittannos, equos feros 30. oues feras albas mille, decem aureas capreas. Strutiones Mauros miniatos 300.

Ona-

Onagros 30. Apros 150. Ibices 200. Damas 200. Philippus autẽ qui primus in Chriſtũ credidiſſe exiſtimatur, ſæculares ludos exhibuit: in quibus vna die produxiſſe memoratur in Arenarias iſtas ſiue Theatricas venationes 32. Elephantes. 10. Onagros, 20. Tygres. 60. Leones. 30. Leopardos. 40. Equos Sylueſtres. Hyenas 10. Rynocerotem vnum, Archoleontes 10. Camelopardos 10. Gladiatores Fiſcales paria mille. Probus itidem Imperator 1000. Syluẽſtres Apros; 100. Leones adhibuiſſe legitur. Domitianus quoque eximias aliquot venationes, & ſcænicos ludos, prætereaq́; Oratorum & Poetarum certamina populo propoſuit. Congiarium quoque 300. ter dedit, atque inter ſpectacula largiſsimum epulum appoſuit. Quid illos feroces Tauros, & Vrſos, quid Rhedas eburneas, quid currus, & arcus triumphales? quid bigas, quadrigas, equos deſultorios, haſticos, & miſcellos? quid Iuuenales, Sæculares, Gladiatorios, Plebeios, Dionyſios, Scænicos & Gymnicos ludos? Quid Mineruæ Quinquatria? Quid Exodia, Floralia, Luſtria, Saturnalia, Iugalia, Simpludearia, Conſualia, Lectiſternia, Thenſa? Quid metas, ſcenas, cautas, Arenas? quid Circi inſaniam,

quid Theatri impudentiam, quid Xiſti va nitatem memorem? Quid Amphiteatri crudelitatem, quid Hymnos Choreales? quid Comædias, Tragædias, Ioculatores, Circulatores, Eſſedarios, Athletas, Maiumas, Agitatores, Pancratiſtas, Stadij curſores, Palæſtritas, Ludiones, Ferarum cõfectores, Xiſticorum creationes, Gladiatorum pugnas, Chorocytariſtas, Pſallocytariſtas, Hiſtriones, Pugiles? Quid curſus illos ἵπποις ἅρματι. τεθρίππῳ ἀπήνῃ; καὶ κέλητι in Olympicis certaminibus inſtitutos? Quid in hoc genere prę́ſtantes Hieronem, Theronem, Pſaumiden, Ageſiam, Diagorã, & alios à Pyndaro cælebratos commemorem? Quid ſtatuas, colloſos, Pyramides, Tibycines? quid cantus, Muſica inſtrumẽta? quid Thermas, & Balnea, quid odores, quid Arabica ſuffimenta referamus? quibus illa Theatri Scenarumque incommoda, ſolem, puluerem, ſudorem, nidorem, fetorem, & cruorem putoremque cadauerum, quaſi quibuſdam condimentis tempe rabant? Dici non poteſt, ac ne cogitari quieem, quantum in iſtiuſmodi ludis, & ve nationibus luxuriæ; quantum impenſæ, quantum crudelitatis, & inanitatis fuit? vt niſi è rebus humanis perijſſent, perire

certe,

certè,& cum puluiſculo,vt aiunt, tolli debuiſſent? quæ, ſi quiſpiam, eius quam in Imperio Rom. videmus occaſus, & exitij præcipuam cauſam dixerit, à verò fortaſſe non aberrauerit. Nam & Græcia cum ſuis illis ludis Olympicis, immanibus colloſſis, ſtatuis;& Aegyptus, cum molibus ſuis pyramidatis,& gracileſcētibus obeliſcis; quem exitum acceperit videmus.

Ad tertium illud genus Venationis accedamus,de quo omnis hæc inſtitūta à nobis oratio eſt, quod campeſtre vocatur: quo, ſi quis vtatur adhibito conſilio, circumſpecta ratione,loci,temporis & perſonæ, re & veritate experietur in iſta occupatione & voluptatis plurimum,& nonnihil etiam vtilitatis ineſſe. Huius generis venatores fuiſſe legimus in ſcripturis Cain, Lamech, Nemrot,Iſmael, Eſau, & alios,quos tamen ſine omni arte, ſine ſumptu,& ſtrepitu,ſine cane & aue, ſolis vtentes ſagittis, feras ſylueſtres confeciſſe credimus. Hoc autem, quod in vſu eſſe videmus clamoſum, & tumultuarium venandi genus,à Phænicibus initium accepiſſe videtur; ſicut in Euſebio legimus, alij tamē Thebanis,nonnulli Phrygibus aſcribendā putant, huius artis originem, quo etiam

no-

nomine Athenienſibus maximè exoſi, & contemptibiles fuerunt; tanquam rei minimæ omnium neceſſariæ, inuentores; quã tamen reliqua Græcia magno deinceps ſtudio coluit.

Tuplex autem cauſa dari poteſt, eius de qua agimus Venationis; vt, aut neceſſitatis cauſa exerceatur: aut vtilitatis gratia: aut, quod ferè fit, voluptatis.

Primi generis eſt, cum agreſtes feræ, immanes & feroces belluæ, vitæ hominum inſidiantes, Agris, Armentis, Syluis, Aquis & Vineis vaſtitatem adferentes repelluntur, capiuntur, obtruncantur; quod eorum non minus eſſe proprium munus exiſtimatur, quibus ſalus, & fortunæ ſubditorum chariſſimæ ſunt, quàm hoſtilem gladium à Ciuium capitibus auertere. Vnde etiam Plato ſapiens iſtam Venandi rationem in bene conſtituta Repub. & vtilem & neceſſariam exiſtimat & commendat. Meleager quidam multorum eſt olim ſermonibus celebratus, quod immanem Aprum ciuibus Calidoneñ, illorumque agris, vineis, & armentis vaſtitatem adferentem, magno cum vitæ ſuæ periculo aggreſſus, tandem etiam oppreſſit: cuius belluæ dentes Procopius de bello Gottorum ſcribens

ſe

ſe vidiſſe teſtatur, ea magnitudine, vt ſinguli lunarem in ſpetiem pedum trium pentamentrum repræſentet. Hyppolitus quoque immanium luporum greges in Peloponeſo, ſummo ſuo cum labore extinxit: & magnos eſt eo ipſo nomine, & extraordinarios honores à ciuibus ſuis aſſecutus. Ancæus Agapenonis pater plurimùm eſt commendatus, quod in agris Calidoneñ furentem Aprum obtruncare conatus eſt, a quo tameñ ipſe percuſſus interijt. Orion quoque Inſulam Helicem ab incurſu ferarum liberaſſe perhibetur.

Alteram venationis cauſam eſſe diximus, quod etiam ab Euripide notatū eſt, cum vtilitatis cauſa ſuſcipitur; vt ventris, & culinæ neceſsitatibus ſuccuratur, & aliqua ſumptuum domeſticorum fiat diminutio. Hoc compendio Romulum Vrbis conditorē vſum legimus, qui ceruos, capreas, lepores, Phaſianos, & ſimilia prędę genera in vſum familiæ conferebat.

De Adriano quoque Imperatore ſcribit Aelius Spartianus, quod captam in veneratione prædam inter amicos, & neceſſarios partiebatur, multorumq; ſibi animos iſto offitij genere conciliabat. Idem Cyrum, idem Alexandrum Magnum feciſ

ſe hiſtoriæ ſcriptores meminerunt. Idem iſto etiam ſæculo in ſeptemtrionalibus prouintijs diligentiſsime ſeruari teſtatur in ſua hiſtoria Olaus Magnus Archiepiſcopus Vpſalenſis. Idem Ferdinandum Imperatorem Catholiciſsimum cum Viennę viuerem factitaſſe obſeruaui, qui laudatiſſimo illi Cardinali Varmienſi anteceſſori tuo, quoties ex Venatione reuertebatur, prædæ partem offerebat. Idem patruo tuo fortiſsimo & glorioſiſsimo Regi Stephano; idem tibi quoque in vſu eſſe video. qui menſam quoque noſtram ex tuis Vrociriuenſibus venationibus & ſæpè, & libenter & ornas, & oneras; idq́; deinceps etiam tãtò libentius faucis, quantò plures à nobis eius generis garrulas epiſtolas expectabis.

Ad eandem quoque vtilitatem refferri ea commoda poſſunt, quæ ex iſta occupatione ad recreandos animos peruenire exiſtimãtur. Sic olim Cyrum, ſic deinceps Gratianum Imperat. legimus nonniſi curis publicis & Reipublicæ procuratione fatigatum ad venerationem prodijſſe; in qua animum relaxabat, & nouis tollerandis laboribus præparabat. Valetudini quoque conſeruandæ plurimùm prodeſt moderata veneratio, nam in curſu, & in

omni

omni illa corporis agitatione calor naturalis accenditur, qui noxios humores ſitu longo, & intento ſtudio comparatos, vel concoquit; vt medicorum pueri teſtantur vel certe eijcit. Membra quoque omnia agilitatem quandam, & aptitudinem acquirunt, ad laborem, & ſudorem ſine incómodo perferendum. Scribit Xenophon quód Cyrus Rex, quoties ad venationem prodibat, non ſubditos, & colonos; ſed aulæ ſuæ familiares ducere ſecum ſolebat: vt eos ferendis, & exantlandis laboribus aſſueſceret: vt famem, ſitim, æſtum, frigus, puluerem, & ſudorem, fortiter & animoſe ferre doceret: & quandam illis belli Martisq; ſpetiem repræſentaret: in quo ijſdem artibus, & armis, hoſtem; quibus in Venatione feram beſtiã eſſet ſuperare neceſſe. Lazius quoque in lib. de Rom. Repub. meminit quód quidam Romanorum Duces immanium beſtiarum venatione milites ſuos exercebant, antequàm cum hoſte pugnandi facultatem permitteret. Liuius quoque ſcriptum in ſua hiſtoria reliquit, quod cum Appius Claudius Romani exercitus Dux, Veios oppugnaret; & milites hyeme ſuperueniente dilabi ad hyberna ob frigoris incommoda decreuiſſent; hac

per Appium ſimilitudine propoſita ad offitium reuocatos extitiſſe. quod ſi venationibus vacarent nullis certe ab ea voluptate aut loci, aut temporis, aut cœli incommodis abduci ſe paterentur: quominus abduci ac deterreri deberet pro dulciſsimę patriæ libertate decertantes.

Ad pudicitiam quoque conſeruandam, & tuendam vitæ integritatē prodeſſe plurimum poteſt moderata ratio venationis. Nullum enim locum ſordidis cogitationibus, nullū ocio, & ignauiæ relinquit. Sed totum ſibi hominem vſurpat, voluptateque ſua ita planè demulcet; vt ſæpè libeat panem potius atrum, & mucidum ap petere, quàm laſciuam, & impuram Venerem cogitare. Sic Dianam, ſic Melanionē, ſic Hyppolitum Theſei filium pro laude pudicitiæ laboraſſe, contendiſſeque perhibent, non in media turba, ſed in intima ſolitudine.

Cænas quoque Sybarititas quibus hæc patria noſtra, magno ciuium incommodo planè diffluit, Venationis labores omniū facillimè digerunt: quam etiam ob cauſam Cyrus Rex, quos paulò liberius cænitaſſe pergræcatoſque eſſe cognouerat familiares ſuos, ad venandas feras abducebat:

bat: paneque ſolo, & eo quidem exiguo, quantum alendo in diem puero ſatis eſſe poſſet; & aqua præter labente, quandoque etiam per bidunm, & triduum contentos eſſe iubebat.

Sed hoc quoque compendium adfert moderata venatio, quod in ea habitu vti licet ſimplici, minimeque exquiſita veſte: ita vt vniuerſus corporis cultus ſyluis potius incultis; & horridis rupibus, quam Aulico ſplendori ſit conuenientior, atque ad omnem cœli aeriſque intemperiem à corpore propulſandam accommodatus. quod compẽdium Carolum Magnum Imperat. ſeruaſſe legimus apud Auentinum. Vbi præclarum hoc illius factum memoratur: quod cum Aulæ ſuæ familiares nouo quodam, & prætioſo ſericeæ veſtis genere illo primùm tempore a Venetis mercatoribus in Gallias importato, vti animaduertiſſet, ad venationem, nil tale cogitantes, eduxit; ac per denſiſsimas ſyluas ſumma pluuia, & tempeſtate tamdiu circumduxit; dum ad viuum diſcerptis veſtibus cœli incommoda penetrarent. Domũ autem reuerſus, ita vt venerant laceros, & madidos menſæ ſuæ ſtatim adhibuit, nocturnaſq; excubias agere iuſsit, nec quen-

racallam Cæſares notatos repræhenſoſq; legimus,quod ei, quam ex Venatione capiebant voluptati, publica negotia poſtponenda putauerunt. Caracalla quidem, Italia relicta ad Danubium vſque excurrit,vt noui generis,inſolitis feris venandis ſine cuiuſquam interpellatione vacaret. Antonius vero quod Dio notauit, cum horas matutinas expediendis Imperij negotijs aſſignaſſet ad Venationem profectus, vix extremo quandoque die copiam ſui expectanti populo, faciebat.

Mithridates etiam,vt Reipublicę negotia ſubterfugeret ſeptem cõtinuos annos in Venatione oberraſſe perhibetur.

Illud etiam obſeruandum putant, ne quis fæſtis diebus,neve ante Miſſam, & Orationem, Venationi det operam, quo nomine Regem Alphonſum,quamuis huic occupationi apprimè deditum, valde tamen ab Antonio commendatum legimus,quod cultum diuinum huic voluptati nunquam poſtponendum putabat. Contra verò Suantocopium, quem Aeneas Syluius Morauiæ Regem appellat, grauiter eſſe ſcimus repræhenſum, quod cũ die feſto quodam ex venatione reuerſus, offitia diuina abſoluta inueniſſet, furijs agitatus in Epi-

ſcopum Methodium altari adhuc aſsiſtentem, canes venaticos immiſit, Eccleſiamque profanauit, Cyrus equidem licet gentilis & Idolorum cultor fuerit, nunquam tamen ad venationem prodijſſe perhibetur, niſi prius Apollini, & Dianæ, Venationum prǽſidibus vota feciſſet, futuræque prædæ partem Sacrificio deſtinaſſet.

Cauendum etiam eſt nec cum damno proximi coniuncta ſit Venatio, ne agri, fruges, horti, Vineæ, colonorum conculcentur; ne aquæ & torrentes auertantur: ne ſepes & maceriæ deijciantur. quod caüiſſe ſumma cura dicitur Ludouicus Galliæ Rex, qui cùm venaretur ad colonorum caſas deſcendere ſolebat, cibum ſumebat, ſermonem habebat: & ſi quæ illata à Venatoribus incommoda cognouerat liberaliter compenſabat. Alexander autem Imperator, ſicut ſcribit Georg. Lautembergius, fuſtibus: & virgis cædi grauiſsimè iubebat, ſiue is miles ſiue venator fuerit: capitis etiam ſupplicium ſumere non dubitabat, ſi quod à quopiam damnum datum, petulantiuſque actum in colonorum agris cognouiſſet.

Narrat ipſe apud Curtium quod Hermolaum cũ protacius ſe in venatione geſiſſet

ſiſtet more patrio,& ab antiquiſsimis Macedoniæ Regibus vſurpato caſtigari iuſsit. Pari quoque ratione prouidere debebit pius, & diſcretus Venator; ne ſubditi, & Coloni conſuetas, & neceſſarias operas deſerere cogantur; vt illorum voluptatibus ſubſeruiant: magnam enim vnius diei intermiſsio rei familiaris iacturam adferre conſueuit, quàm multorum dierũ cura & ſolicitudo ſarcire vix equidem poterit. Deinde verò cauendum illud quoque eſt accurato Venatori, ne maiorem faciat, quàm par eſt, in hoc genere voluptatis, ſumptuum profuſionem. Nil enim carius emitur, quàm cũ inanis & fluxa voluptas auri ponderibus emitur. Narrat Sabellicus, quod Rex Alphonſus in canes & aues venaticas mille auri libras annuas impendebat. Baiazetem quoque Tamberlani captiuum, Laonicus Chalcondilla reprehendit, quod alendarum &, fouendarum Venaticarum auium cauſa ſeptem millia hominum aluerit. Qui verò curam habebant canum Venaticorum ſex itidem millia numerabantur. Barnabam autem Vicecomitem Mediolaneñ, in quo quæſo te vituperationis genere ponemus, qui inter ſubditos, & colonos ſuos, duo canum vena

dem, hominis cæde capiteque compenſandam putauerunt, quos equidem ex omni ſocietate hominum in eas oras relegãdos putarem, vbi ſicut ait Plautus:

Viuos homines mortui incurſant boues.

Lepida eſt illa Pogij fabella de quodam Medico Mediolanenſi, qui homines amẽtes ad palum religatos in gelidam aquam demittebat, ac aliquot dierum ieiunio & abſtinentia macerabat, tanquam ea ratione ad mentem ſanitatemque reuocaturus. Accidit itaque quòd vnus ex his quos ad palum deſtinauerat venatorem videret equo inſidentem, canes ducentem, & aues geſtantem: quæſiuit ex illo, cui bono eſſent tantus beſtiarum comitatus, quodnam eſſet ſingularum offitium? quod homines: quod equi: quod canis? & auis munus proprium? quid lora, quid tubæ, quid pera, quid tympanum, quid vocis contentio, q̃d ſibi vellet offa, & capiſtrum; quinam demque eſſet tanti laboris, & contentionis, & impenſarum fructus? Cumque ad ſingula venator reſpondiſſet: omniaque ad capiendas, & iugulandas feras pertinere dixiſſet. Fuge, ait fatuus, propere. Nã ſi Medicus noſter ſuperuenerit: ad palum te quoque tanquam ſtultum, & amentem religabit:

ligabit. Quid autem diceret; ſi quendam Germanorum Principem venationi tantopere deditum cognouiſſet, vt auderet dicere, Si Deus pati vellet, vt in hoc mundo perpetuo venaretur, quod nollet vnquam in cœleſtem patriam ingredi. O amentiam.

Non mediocris etiam adhibenda cura eſt circumſpecto Venatori, ne vitam ſuam periculis obijciat, qua de re Martialis ſic olim Priſcum admonuit.

Parcus vtaris, moneo, rapiente Veredo,
Priſce; nec in lepores tam violentus eas.
Sæpè ſatisfecit prædæ venator, & acri
Decidit excuſſus, nec rediturus equo.

Actæon in ceruum mutatus à canibus laceratus perijt. Adon Cynaræ Regis filius, ab apro interfectus eſt. Hyas Athlantis filius à Leæna diſcerptus occidit. Cephalus vxorem ſuam Procriam dum feram exiſtimat, confodit, de quo hæc apud Ouidium legimus.

Clarus erat Cephalus ſyluis multæq; p herbā
Conciderant illo, percutiente feræ.

O non à Scorpione ictus perijt. Achis Creſi filius ab Adraſto famulo, ſpiculo pcuſſus occubuit; Conſtans Conſtantini filius in venatione quieſcens occubuit, Lotharius

tharius Galliæ Rex, febre ſubitanea correptus, illico perijt. Ferchardus 54. Scotorum Rex, inter venandum à Lupo vulneratus, paulo poſt diem ſuum obijt. Maximiliani porro Archiducis Auſtriæ periculum, in quod apud Granatam Hiſpaniæ Ciuitatem incurrit, notius eſt, quam vt iſto loco debeat commemorari. Legimus alios in præcipitium actos, alios antris & ſpecubus incluſos ſempiternis tenebris in omne tempus latuiſſe. Hoſij Cardinalis anteceſſoris tui tempore, in Varmienſibus ſyluis, immanis quidam Vrſus de capite coloni in inſidijs collocati, pellem integram detraxit. In Ferdinandum Imper. quod illum ipſum referentem audiuimus immanis quidam aper impetum fecit; pedemque equitantis læſiſſet; niſi telis aſtantium confoſſus illico fuiſſet. Mille equidem pericula, mille mortes, à feris beſtijs oblatas hominibus legimus; nauum vt eſſe & circumſpectum oporteat, qui nullum vnquam in venatione periculum adijt: quod fieri vix equidem poteſt: niſi in toto iſto negotio ſumma adhibeatur moderatio, quam adhibuiſſe legimus Euſtachium, & Hubertum viros Sanctiſſimos venatione vtentes vt medicina, quantum

ter abutitur, ſi propterea caram ſibi, & expetendam vitam putat, vt feras beſtias iugulet. Pulchrè equidem Euripides, & poſt eum Ennius. Otio qui neſcit vti, plus negotij habet. quam cum eſt negotium in negotio. Nam cui, quid agat inſtitutum eſt, nullo negotio id agit, ſtudet ibi, mentemque animumque delectat ſuum. Ocioſo initio animus neſcit quid velit. Hoc idē eſt enim, neque domi nunc nos, neque militiæ ſumus. Imus huc hinc illuc. cum illuc ventum eſt, illic ire libet. Incerte errat animus, præter propter vitam viuitur. Tale, inquam, ocium, puluinar Sathanæ vocat Hyeronimus, cuius exitus alius eſſe non poterit, quam ille diuinis ſcripturis decantatus. Ocioſitas, & abundantia panis, omnem malitiam docuit. Et quod habetur in Prouerbijs. Qui ſectatur otiū ſtultiſsimus eſt, & replebitur egeſtate.

Sed & ego fortaſſe hoc quoq; meo otio, & tempore, & iſto Creſlauicenſi receſſu nimis immoderate abutor.

Et iam mihi medullam laſsitudo perbibit

Finem itaque faciam. Plura de venatione, ſi ſcire volueris ad Xenophontem, & Oppianum te remitto. Scripſit & Gratius quidam Poeta in eodem genere, Augusti

Cæſa-

Cæſaris tempore, cuius etiam Ouidius meminit. Sed eum ego vidi nunquã. Scripſit & Ghorgius Obrectus Iuriſconſultus. Diſputationem de Venatione, reſpondente Nobiliſſimo Chriſtophero Layſſero in Idolzberg, & Kiauſen Auſtriaco. Scripſit & Conradus Hereſtachius, & lingua Gallica Iacobus Phouiloux. Habentur in hoc genere non pauca apud Celium Rodiginum. Scripſit & Petrus Angelus Bargeñ. lepida ſanè Poemata, & Michael Angelus Blondus de canibus, & venatione.

Quod ſupereſt, da operam vt valeas, & cum animum recreaueris ad occupationes te dignas, iſtiuſque ampliſſimi ordinis, & muneris proprias reuertaris: teque eum in omnibus vitæ ſtudijs & conſilijs, non ſpe, & expectatione, ſed re, & veritate præſtes, quam ſperamus & expectamus, quemque te fore patruus tuus, Rex Stephanus, & ſibi & Eccleſię Dei prolixiſſime pollicetur. Commendo me in gratiam Celſ. Veſtrę Illuſtriſſimę etiam atq; etiam. Dat. in Palatio Creſſauiceñ. Idib. Octobr. A. D. 1585.

HIERONYMO PODOVIO CANONICO CRACOVIEN. REGIO SECRETARIO.

Epiſtola XXVI.

VIDEBIS ſat ſcio Pouodoui cum Reſcium audies ἄποδα ϗ ἄχειρον è prælio reuertiſſe victore. Quid monſtri ais? Monſtrum eſſet, ſi nunquam, & non alati volaſſent. Perſuaſi Romanis, Gottos ædificaſſe, Romam Romanos vaſtaſſe. Id tu ſat ſcio vel ad armenta reicula, vel in eas oras relegabis, vbi paradoxa nidificant. Sed quid faciam, plorando, implorando, deplorando, applorando, iam feſſus ſum. Fortunarum naufragia non ignoras. Columbam cum tabella nuper tibi nuntiam ex hoc theatro miſi. In media quoque Vrbe Hercinia: non hoſpes ab hoſpite tutus. Sed quæ mordent mittamus. Accipe huius quoq; diei penſionem.

Nec nos mortuos putes : & apophoreta pares.

Viſum eſt Sixto V. Pontifici ad ſuam, & Vrbis Romanæ maieſtatem valde pertinere, ſi obſtupenda, & ſolis olim poſſibilia Romanorum Imperatoribus, Orbis, & Vrbis Dominis, opera, iſto quoq; ſæculo moliretur; nec omnes adhuc Auguſtos, Caios, Conſtantinos, Appios, Flaminios: non omnes Archimedes, Sauros, & Batrachos, Seueros & Celeres mortuos oſtenderet. Non ſumptum Vrbi Romanæ, non artem non ingenium, ſed animum quandoque ad rerum maximarum molimina defuiſſe: aut quod ſimilia nuſquam adhuc exſtare viderentur religioſæ magnificentiæ monumenta. Obeliſcum Noncorei Regis Aegypti à Caio Caligula naui Argonautica Romani adductum, & in Circo Vaticano prope viam triumphalem in honorem Auguſti, & Tyberij ante annos 1550. erectum in patentem, & conſpicuam Baſilicæ S. Petri aream, magna arte, peneque immenſa impenſa, ad Non. Calend. Octobris anni 1585. trāsferebat, & erigebat, quod te iam per ſpatia inuij eunte cœli nuntio audiuiſſe puto.

Ad hoc ſpectaculum tanquam ad videnda

da ſuperiora ſua ſæcula, Vrbs effuſa vniuerſa videbatur. Mihi quoque ſella Senatoria ad latus Purpurati cuiuſdam Principis obtigit: cui aliquot circumpedes aderant ἑλκεσίπεπλοι Antiſticij forte, vt vetus verbum loquitur, appetones.

Ad primum proſpectum obtulit ſe nobis in medio circoglebofæ terræ cliuus, aggeri ſimilis, Creta ſolidatus, tenaci, & ingenti æquatus cylindro, Calonum manibus, & verucis recens aggeſtus, & ex vtroque latere palis, tignis, tabulis, trabibus, ſudibus, omni ſubſtructionum genere, ita circummunitus, ne ſub pondere diuaricari poſſit.

In aggeris dorſo; cantarij cylindris incumbentes: ſuper hos Noncoreus ſtratus Obeliſcus videbatur, ſtoreis, tomentis, tabulis, ferreis circulis, & duodecim groſiſſimis laminis, contra omne periculum thoracatus: qui manibus architectantium, per teretes ſuculas, ad baſim paratam, implicatis veſtibus trahebatur.

In extrema Cliui parte, quercea moles erecta, turris inſtar videbatur, alta pedes centum ſexaginta quinque: Trabium groſſimarũ, funibus, forcipibus, omni ferramẽtorum genere compactarum, pene mil-

les (Glogoueciam noſtram in Vrbem comportatam ſyluam diceres) Canterijs, toris, fulcris, intertignijs, retinaculis, ligamentis, & indubitata Cyrcinni ratione ita architectata, vt & longitudo ad lineam & regulam, & altitudo ad perpẽdiculum, & anguli ad formam reſponderent. Ex ea porrò mille trochleæ, mille reſtes, mille tori, mille pendere videbantur funes ductarij.

Circum hanc molem diſpoſita erãt per patentem aream certis interiectis interuallis octo, & quadraginta ergata: quorũ ſingula à quatuor equis carucarijs, ad mãdatum architecti Equitis Fontanæ, è ſublimiori loco omnia moderantis, & tubæ clangore, vel aurigationem, vel ceſſationem ſignificantis ad perpendiculum rotãbantur, Obeliſcum à terra ſurſum eleuantes: Vniuerſo eius pondere adeò ſubtili ratiocinatione dimenſurato, & diſtributo: vt ſingula ergata triginta tria millia librarum eleuarent. Vniuerſum enim Obeliſci pondus, ita vt erat ferro, tabuliſque armatus aſcendere exiſtimabatur ad quindecies centena, & octuaginta quatuor millie librarum: exarmatus autẽ ad 992789. librarum, vſque ad acuminatum verti-

cem

cem cui ſignum Crucis venerandę, deie-
ćto æreo, ſtammantemque pyropum, vt au
diui, inritante, globo; imponi Sixtus V. voluit.

Miræ architectantium ex omni parte molitiones, & diſcurſationes videbantur, fabri funãbuli, reſtes enodantes: tignarij per arborum pinnas intrepide diſcurrentes: lignarij clauos trabales adigentes: perpendiculatores ad ſingulos machinarum motus omnia denuò circinnantes: mille videres diuerſæ molis generiſque machinas, vni obeliſco miniſtras, intertignia, ligamenta, mũnimenta, fulcimenta, retinacula, tranſtra, mille ſcanſorias machinas, clauos, ſeras, gnomones, ſecures, vncos, cuneos, malleos, ſucculas, porculos, fibulas, confibulas, capiſtra, bipalia, forcipes pallas, vectes, remiſſarios, trocleas, terebras, reſtes, toros, funes, torculos, annulos, canterios, Zonas, tunnos, capreolos, tedas, carucas, quorum omnium præſidio, & ſummá artificium, operariorumque contentione, iumentorumque ſudore intra ſex horas, ſupra fundamenta, & ſubſtructiones, & ſtilobata, & duorum tuorum ſpiras, & ſuppoſitos æris Corynthij quatuor aſtragalos, ſuſpenſus Obeliſcus videbatur.

 His

His omnibus machinis,& molitionibus paulò curioſius circumſpectis. Mirum eſt, ait ad me conuerſus Princeps, quod hic ſolus Obeliſcus vim veſtrorum Vandalorũ; furiaſq; Gottorum barbaricas effugerit, cæteri non effugerint. Ego verò, Qui hæc, inquam, de Gottis & Vandalis ſentiunt: liberè, quod dicitur, ſuam nocte frui deſiderant. At vel propterea hic ſolus ſanus & illeſus Obeliſcus remanſit, vt de ſociorũ cladibus & mortibus, certiora vobis, quàm creditis nuntiaret; veteremque crudelitatis calumniam à Vãdalorum capitibus remoueret. Tum ex aſtantibus vnus, quem puto, non Phœbus, ſed Cæſar vatem fecerat, Galleatum, inquit, principium. Nare videtur iſte ſine Cortice, ſiueq; alis volare. Negare Romam à Gottis vaſtatam, negare eſt Romam à Romulo ædificatam; Aio, inquam Gottos ædificaſſe, Romam, Romanos vaſtaſſe.

Tum tertius quidam vultu Prætoriano (Aſinariam fortè ad lychnulum ligneolũ legerat) Tolutim badiſa, non hic Paradoxa nidificant. Ego verò, Penam mihi Tantali depoſco, niſi hęc illis eſſe veriora oſtẽdero, quæ apud Sagram acciderunt. Ille verò. Ad Cytheronem forte, non ad Helico-

nem, ad Veſ. uum, non ad Parnaſum. Parnaſios, inquam fontes, mendacilo qui Poetæ iam dudum pitiſſando vacuarunt: at in Veſeuo Veritas, quia in Vino veritas. Vinum & veritas ignea, aqueum mendatium ὑδροποτὰ non οἰνοποτὰ fabularum fabri: vel ſolus Homerus ad Meletem fluuium natus, quas nobis dedit fabulas? Sed in ſtatu ſtemus, & ad Obeliſcos reuertamur.

Aquæ non Vini potatores.

Quadraginta quatuor Obeliſcos Romam è Græcia & Aegypto adductos legimus, Si quis mihi vel vnum à Gottis fractum, aut deturbatum ex probatis authoribus oſtẽderit, penulam poſco, Veſeuum peto, Andromedes pœnam ſub eo, modo ad Veſeuum, modo Nympharum manu.

Tum alius quidam, Laureolam iſte in muſtaceo quærit, forte & niuem atram probabit. Ego verò niuem atram oſtendere, non eſt huius tempus ſermonis: albane ſit, an atra, calida an frigida, notius eſt Polonis, quàm Romanis. Sed eos profectò minimè niueos, imò & atros oſtendã qui Gottos, & Vãdalos in Vrbis direptione belluina quadam vſos feritate, & immanitate prædicant, aut publicorum illis tribuunt ædifitiorum &, ornamentorum demolitiones.

 Te-

Teſtem omni exceptione maiorem affero D. Auguſtinum, aſſerentem quod Roma, nil funeſtius, tertius, amariuſque vidit vnquam, quàm Marij, & Syllæ in ſuos Ciues ferocitatem; cui nulla barbarorum ſæuitia, nulla rabies exterarum gentium comparari poſsit. Gotti, inquit, tam multis Senatoribus pepercerunt, vt magis mirum ſit, quod aliquos peremerunt. Sylla autem multos vita, rebuſque priuauit, vt nec Pontifici Mutio aram amplexanti pepercerit, pluresque iugulauerit Senatores, quam Gotti, vel exſpoliare potuerũt. Oroſius quoque teſtatur in tam commemorabili victoria, tam fuiſſe moderatos Gottos, vt ſi quis paucis poſt acceptam cladem, aut annis, aut menſibus, populum Romanum, & multitudinem vidiſſet, & vocem audiuiſſet, nil mali paſſam Vrbem arbitratus fuiſſet, niſi quædam ex incendio exiſtentes ruinæ forte docuiſſent. Ad hiſtoriam veniamus.

Quater in fallor, à barbaris Roma capta legitur; Primum à Viſigottorum Rege Alarico Baltoro, quem primum ſui victorem Roma mirata eſt. Stephani Battori Regis Poloniæ potentiſsimi; qui nobis hodie fœliciſsime, glorioſiſsimeque imperat

perat gentilicio. At illius in tanta victoria, tanta fuiſſe moderatio perhibetur, vt edicto promulgato Viſſigottis omnibus imperaret, vt à cædibus, & ſanguine Populi Romani ſibi quoad poſſent temperaret: prædam tantum pro poſſe facerent, & in ſacra loca; præſertim verò Beati Petri, & Pauli Baſilicas fugientes tutos, illæſoſque præſtarent: idque in tanta barbarorum inſolentia ſupra fidem poſterorum ſeruatum fuiſſe: omnes qui rem ſcripſerunt affirmant. Tum, & illud, quod Gallam Placidiam, Theodoſij filiam, & Honorij, Arcadijque ſororem, in captiuorum ſortem abductam honeſtiſſimè tractauerunt, & vaſa præterea ad miniſterium Baſilicæ D. Petri olim conſecrata, pondere, magnitudine, pulchritudine eximia, quæ forte ad cuiuſdam Viſſigotti manus peruenerant, eiuſdem Regis iuſſu in Baſilicæ cuius erant arcam, magna cum Romanorum, & ipſorum Viſſigottorũ admiratione reportata fuerunt. Nec amplius quàm tribus ab ingreſſu diebus in Vrbe Viſſigotti manſerint, facto, vt ait Oroſius, aliquantularum ædium incendio, ſed nec tanto quidem, quantum Septingenteſimo eius anno caſus effecerat, ad populandam Campaniam, Lucaniam,

niam, & Brutios properantes: planè vt videre liceat, Viſſigotos nec animum, nec tẽpus ad eas de quibus calumniantur moles deijciendas, demoliendaſq; habuiſſe.

Altera vice capta fuit Roma à Genſerico Vandalorum Rege, qui & ipſe prædã tantùm ingentem egiſſe, Vaſa Eccleſiaſtica prætioſa abſtuliſſe, & inter ea quæ Veſpaſianus & Titus vaſtata Hieroſolyma attulerant, Ciues Romanos innumeros in Africam abduxiſſe, & inter eos Eudoxiam Valẽtiniani vxorem, cum duabus filiabus Eudocia, & Placidia memoratur: imò verò populus ipſe Romanus, qui Genſerici tyrannidem fugiens Vrbem relinquerat, poſt 14. dies viciſſim ad ſuas ſedes viſus eſt tutiùs ſecuruſq; rediſſe.

Tertia vice Ataulphus ex eadem Baltorum gente, Alarici cognatus Romam ingreſſus à ſanguine itidem ſuos milites, & ab Vrbis incendijs iuſſit abſtinere: & quod ſuſceperat de Roma funditus extirpanda aliaque de ſuo nomine ædificanda conſilium, id ad perſuaſionem prudentiſſimæ cõiugis ſuæ Gallæ Placidiæ ita viciſſim mutauit, vt Romanæ dignitatis cuius eſſe nequiret immutator, fore optauerit inſtaurator.

Bis

Bis deinde à Totila Gottorum Rege fortiſſimo capta Roma legitur, ſemel prodentibus Iſauris, ſecundo dedentibus Romanis. Prima porrò vice Romam ingreſſus, exercitum cædes, & prædas ſpirantē: diem integrum ad portam continuit, nec quenquam ſuorum diſcurrere per Vrbem paſſus eſt: vel vt Ciuibus fugæ daret ſpatium, vel vt qui vellent ad Eccleſias ſeſe poſſent recipere.

Ac poſtridie quidem à Laterano ad S. Petri Baſilicam proficiſcente Totila, miles victor, & elatus quos habuit obuios trucidauit, non plures tamen quam 80. Sed rogatu Pelagij ſtatim viciſſim præcepit Totilas, vt nemo poſthac feriretur, finemque ſtatuit licentiæ gladiorum: quin & hoc ſeueriſſimè edixit, omniquę diligentia cuſtodiuit, ne vlla fæmina ingenua, ſeu mulier, ſeu virgo, ſeu nupta, ſeu vidua foret, violaretur: bona duntaxat Ciuium in prædam conceſſit, corpora libera eſſe voluit, & Gottum militem ob illatum vni virgini ſtuprum, nequidq; intercedente vniuerſo exercitu, morte mulctauit, niſi quod paulo poſt, cum à Iuſtiniano Imperatore Conſtantinopoli tum agente, quod petebat, vt ſcilicet Gottos in amicis haberet,

obti-

obtinere non poſſet, indigne ferens amicitiæ repulſam, tertiam partem murorum deiecit: Capitolium incendit, circa forum, & Suburram, & viam ſacram omnia conflagrauit.

Altera tamen vice dedentibus Vrbem Romanis, ne deſeuijt ampliùs, nec eam deſolare, vt prius fecerat, pertexit; omneſq; ſimiliter qui ad Sacras ædes confugerant, conſeruauit; imò verò Ciues per Campaniam palantes ſtudioſiſsimè reuocauit, ædes incendio conflagratas reparauit, in colonos, agroſq; illorum nunquam ſeuijt, nec quenquam ruſticorum à ſuis militibus offendi permiſit; qua illius comitate etiam ipſi Neapolitani Ciues adducti cõmemorantur, vt paucis poſt obſidionem diebus portas illi Ciuitatis patefecerint, vbi nemo violatus eſt, nil cuiquam ademptum, imò data ab ipſo Rege opera eſt, ne longam inediam paſsis, immoderata cibi affluentia officeret. Vtque ad certum quottidiani cibi pondus quotidie aliquid adijceretur. Diſciplinam militarem à ſuis ſeueuiſsime exigebat; rapere aliena, vim inferre, eſſe capitale volebat. Abire volentes equis, iumentis, viatico ſubleuabat: quibus rebus adeò ſtudia hominum

immu-

immutata videbantur, vt iam multò popularius eſſe Gotticum nomen in Italia, quàm Iuſtiniani Principis, & Græcorum. Longum eſſet ſingularia Regis Theoderici in Vrbem, atque adeò in vniuerſam Italiam merita, & beneficia commemorare. Torrandem, & Caſsiodorum teſtem appello. Romam reſtaurari præcipit. Theatrum Pompeianum refecit. Aeneos elephãtes reſtituit. Palatium renouauit. Porticus Curiæ reparauit. Cloacas repurgauit. Muros Vrbis reædificauit. Pontem ſupra Tyberim curauit. Spectacula reuocauit. Vias tuas præſtitit. Aunonam diligentiſſime procurauit. Aquilegos annona donauit. Militem ſuo ſtipendio contentum eſſe voluit. Calcnm ad ædificia ſine præcio diſtribuit. Saxa Amphiteatri, quod iam maiori ex parte corruerat, loco moueri, niſi ad ſolam Vrbis reparationem prohibuit. Sepulchrum Auguſti inter Tybrim, & viã Flaminiam vetuſtate colapſum refecit. Statuas Principum æneas, marmoreas, equeſtres, pedeſtreſque conſeruari, plurimas, reparari iuſsit. Volens poſteris quoque fidem facere, viros fuiſſe præſtantiſsimos per quos ad ampliſsimum orbis Imperium, res Romana aſcenderat: Littera-

rum ſtudioſos Romæ plurimos aluit, curã eorum maximam habuit, præceptoribus pendi ſalaria iuſsit. Campanis ob incendium Veſeui tributa remiſit. Spoleti porticus ingentes repurgauit. Rauennæ Baſilicam Herculis reſtituit, Arelati muros reparauit. Comæ ſtatuas æneas, Eccleſijs ſemel attributa alienari non permiſit. Clerum, & Epiſcopos magnis libertatibus donauit. Romani Pontificis authoritatem defendit. Summa eſt, ita ſe in vniuerſa Regni Italici adminiſtratione Gottus ille adhibuit, vt ipſo Procopio teſte nemine fuerit inferior, qui à principio in dignitate Imperiali probatiores fuiſſent. Robore quippe, vigilantia, proſperitate, ait Tornandes, referebat Principem, manſuetudine Sacerdotem.

Hic ex aſtantibus vnus. Cacula mihi palliatus videbatur, curſu ſermonis interrupto. Si igitur Gotti Vrbis ornamenta non deiecerunt, ſi & refecerunt, quis has tantas quæ videntur ruinas dedit? Vnde hæc rudera, vnde maximarum molium, & ædifitiorum parietinæ? Iam diximus, inquam, Gottos ædificaſſe, Romam Romanos vaſtaſſe; addimus, & Imperatores, & incendia, & terræ motus, & inundatio-

nes,

nes, idque oſtendemus.

Quinto Luctatio, & A. Manlio Conſ. validus ignis incertum vbi ſurrexerit, plurimas Vrbis partes peruagatus, cum hominum domorumque miſerabilem ſtragem fecit, tum etiam tantum opum vno conſumpſit incendio, quantum plurimæ, & peregrinæ victoriæ cōferre vix poſſent; & cum omnia in circuitu fori popularetur, ædem quoque Veſtæ corripuit, & ignē illum qui æternus putabatur, temporarius ignis oppreſit.

Alio quodam incendio 14. Vrbis vicos exuſtos Oroſius memorat. Sub Nerone per ſex dies, & ſeptem noctes ardens Ciuitas regios oblectauit aſpectus: Nā è 14. Vrbis regionibus, quatuor tantùm integræ manſerunt, tres ſolo tenus deiectæ, ſeptem reliquis, ait Tacitus, pauca tectorum veſtigia ſupererant, lacera, & ſemiuſta, Domuum. Inſularum, templorum numerum inire haud promptum fuerit. Lunę templum, quod Seruius Tullius. Fanum, & magna arca Herculis, quam Arcas Euā der ſacrauerat. Aedes Iouis ſtatoris. Numæ Regia. Delubrum Veſtæ, cum pœnatibus Pop. Rom. exuſta. Opes tot victorijs quæſitæ. Græcarum artium decora, mo-

nimen-

nimenta ingeniorum antiqua perierunt.

Arſit, & anno primo Veſpaſiani, & ſecundo Titi, & ſexto Traiani, & octauo Commodi.

Terræ motus porrò pluribus experta eſt Roma vicibus. Quarto anno Neronis, octauo Conſtantij, & Conſtantis tribus continuis diebus Vrbem Cedreno teſte quaſſauit. Idem accidit ſub Valentiniano, & Valente.

Deinde verò & innundationes Tybris magnopere Vrbem vniuerſam deformarunt. Q. Luctatio, & A. Manlio Conſs. inſolitis imbribus auctus Tybris, omnia ædificia in plano poſita deleuit. Sub Tyberio multis itidem imbribus auctus plana Vrbis ſtagnauerat, relabentem ſecuta eſt, ædificiorum, & hominũ ſtrages. Anno Adriani Pontificis 20. Tybris ſuo ſuperato alueo à põte Miluio ad molem Adriani, ità extrinſecum curſum cæperat, vt nouum, & ad lineam per Campum Neronis ductum alueum viſus ſit excauaſſe. Portam quoq; viæ Flaminiæ irrumpens, valuas eius cardinibus euulſas, vſque ad triumphalem Domitiani arcum traxit, indeque per viã latam vſque ad S. Marci decem cubitis intumeſcens caſas plurimas ſtrauit, & fir-

mioris

mioris cuiuſque domus ſuppellectilem cæteraque ad primam contignationem expoſita corrupit: inde per domos æquè & vicos curſum rapiens euerſo Vrbis muro ad Pontem Aurelium in ſuum eſt alueum reuerſus. Circa annum Domini 1400. magna quoque tam Padi, quam Tyberis inũdatio memoratur, ita vt multa quoque Vrbis ædificia corruerint, multi homines, & iumenta ſubmerſa infecerunt, peſtemque grauiſſimam adduxerunt.

Sed longè adhuc magis Vrbem deformatam ab ipſis Romanis, quàm vel à Gottis, vel à cœli aeriſque incommodis oſtendemus. Concurrentibus in Campo Martio infeſtis Flauiani, & Vitelliani aciebus, ſæua, ac deformis Vrbis tota facies videbatur: Milite ad ſanguinem, & cædes obuerſo, populo rapinis, & ſpolijs inhiante: Horti Salluſtiniani, & Vitelliani diſſipati, maceriç diſiectę, alibi prælia, ait Tacitus, & vulnera, alibi balnea popinæque videbantur, ſimul & cruor & ſtrues corporum: iuxta ſcorta, & ſcortis ſimiles, & quicquid in acerbiſſima captiuitate ſcelerum, prorſus vt eandem Ciuitatem, & furere crederes, & laſciuere.

Maxentius quoque antequam à Con-

ſtantino vinceretur miſerabilem Vrbis faciem reddiderat. Tot tyrannos Roma patiebatur, quot milites: ideoque exhauſta erat:& cum ea tot inſulæ prædonum manibus exinanitæ,Senatus,& Populi cædes immenſa videbatur : facultatum direptiones,matronarum violationes, puerorum, ac fœminarum euiſcerationes, imaginum deiectiones,incendia, & his ſimilia mala, quæ mollis ſatis lachrymis deplorari poſſe videbantur.

Huc accedit,quod Conſtantinus volens Cōſtantinopolim Romę parē facere, multa vrbis ornamenta in eam tranſtulit:qualem eſſe volunt maximam columnam teretem Porphyreticam cui ſuam ſtatuam impoſuit:& pleraque Deorum, & illuſtrium hominum ſimulachra,ad Fori, Circi,& Palacij, & Amphiteatri ornamenta : idque etiam teſtari videtur Hieronymus dicens Conſtantinum talem reddere voluiſſe Cōſtantinopolim, vt in omnibus ex æquo veteri Romæ reſponderet: ſed non ſine reliquarum Vrbium nuditate, cum quicquid nobile in alijs antiquioribus Ciuitatibus inueniretur à Conſtantino in Conſtantinopolim inferetur.

Senatores quoque antiquæ Romæ Olybrij

brij Vlpicij, Eubulij, Florentij, viri ditiſſimi, quicquid & ipſi elegantiarum habuerunt, Imperatorem ſuum ſecuti omnia tranſtuliſſe Conſtantinopolim exiſtimantur. Globum ingentem æreum ex obeliſco Conſtãtino in Cyrco maximo fulgur deiecit.

Gallicanus ſub Maximino bello ſuſcitato ciuili, armamentarij portas effregit, haſtas, gladios, ſecures, & reliqua belli inſtrumenta diripuit.

Stylico fores Capitolij aureis laminis maximi ponderis obductas deſpoliauit.

Symulachrum ingens Virtutis aureum, vt ab Alarico pacem redimerent, ipſi Romani cõflarunt, reliquis ſtatuis prætioſiſſima quæque ornamenta ademerunt.

Belliſarij milites magnorum virorum ſtatuas, equorum, & quadrigarum artificioſiſſimas moles, excellenti ſculptorum opere confectas, & multorum annorum labore ad ſepulchri ornamentum collocatas, in oppugnantes ſubeunteſque Gottos, ex Adriani mole deturbarunt, atque confregerunt.

Henricus ſeptimus Germanorum Imperator à Romanis militibus, ne Ciuitatem Leoninam cum ſuo Clemente ingre-

deretur, ſagittis, & lapidibus repulſus; ſuũ vitiſſim exercitum, Vrbis incendijs ædificiorumque demolitionibus iuſſit intendere.

Septiſolium Lucij Septimi Imperatoris molem arcis inſtar munitiſſimam, vt Ruſticum Gregorij Pont. nepotem ad deditionem cogeret, omni genere machinarũ oppugnauit, multaſque columnas euertit. Corſorum ampliſſimas ædes deiecit. Militibus in Capitolio ſtatiua aſſignauit, vnde moturi, ſiue caſu, ſiue de induſtria, illud reliquerunt incenſum.

Binas amplisſimas porticus deiecit. Vnã quæ ab Adriani mole ad S. Petri: alteram quę à Trigemina Hoſtienſi porta ad S. Pauli Baſilicam ducebat.

Henricus etiam Octauus multa his ſimilia patraſſe in Vrbe, vaſtaſſeque memorant.

Robertus Guiſciardus ab armatis Ciuibus, ne Romam ingrederetur aliquãdiu repulſus in proxima regione Campi Martij ignem ſubiecit, omniaque à porta Flaminia, vſque ad S. Syluestri, S. & Laurentij in Lucina, & S. Triphonis, & S. Auguſtini ædes horrendo abſumpſit incendio, ad eãque redegit vaſtitatem, quæ ante reædificatas

catas fere noſtra ætate domos videbatur. Apud Amphiteatrum per ſingulos dies cũ Romanis decertabat, & cum non proficeret, ædes iterum ciuium frequentiſſimas, quotquot à Collyſeo per Lauicanam viam ad Martyrium Petri, & Marcellini, & inde ad SS. Ioannis, & Pauli per Cælium montẽ interiectæ videbantur, partim incendit, partim diruit.

Sed & Fredericus Imperator, magna ipſe quoque Vrbi Romæ damna dedit: cum portas eius, muroſque perrupens à Cruce ſignatis repulſus fuiſſet, quorum etiã alios quaternis ad Crucis formam confodit vulneribus: aliorum capita Crucis in modum quadrifariam ſcidit: aliorum frontem candenti ferro inſigniuit. Clericorum porrò detonſas coronas ferro incidit, & vnum ex his fortius tolerantem igne ſubiecto cremauit.

Sub Martino V. Pont. Gallo, ſtudia viciſſim partium ita Romæ recruduerant, vt multis in locis cædes, & incendia committerentur: multæq; ædes ad infimas Capitolini collis radices, vel crematę, vel ferro dirutæ viderentur.

Sub Nicolao IIII. Ciuium iterum agitata diſſidijs plurima incendia, ædeſque

permultas euerſas Vrbs Romana pertulit.

Cōſtantinus Conſtantinopolitanus Imperator Romam ſub Viteliano Pontefice veniens, poſtquam primis quinque aduentus ſui diebus Baſilicas, & publica Romæ loca perambulaſſet, non tam religionis deuotione adductus, quàm Vrbis ornamenta furacibus oculis perluſtraſſet: quæcunque vidit ex ære, aut marmore ad ornatum poſita, per ſingulos dies, aut loco abſtracta, aut vi diſcerpta nauibus imponi curauit, ità vt plus ipſe ornamentorum ſeptem diebus Vrbi Romanæ detraxerit, quàm Barbari antea per ducentos, & quinquaginta octo annos, vel in prædam abſtulerant, vel confregerant.

Non multo poſt Ariſtulphus Longobardorum Rex Romã obſidione cinctam tribus preſſit menſibus, & omnia quæ pomerio excluduntur, abſque aliquo diuini, & humani iuris reſpectu crudeliſſime vaſtauit: pluraque Romanis detrimenta intulit, quam vnquam Viſſigotti, Eruli, Oſtrogotti, & ipſi etiam Longobardi.

Guelforum, & Gibellinorum factiones quas, quæſo, vos, clades, quas calamitates non Vrbi ſolum ſed vniuerſæ quoque Italiæ

liæ attulerunt? teſtantur hiſtoriæ tanta rabie ducentis, & amplius annis, ſub infauſto iſtorum nominum titulo ſæuitum eſſe, vt peiora inter ſeipſos ſcelera ipſi Itali cõmiſerint, quàm ab omnibus barbaris fuiſſent perpeſſi. Vrbs in Vrbem, prouincia in prouinciam, populi in populos bella horrenda geſſere: in quibus nullus victoriæ finis, nullus modus, niſi in ſanguinis effuſione, & familiarum exterminio ſtatuebatur: quingentis quandoque paſſuũ millibus ſeiuncti pauperes egeni, æquè ac diuites, & factioſi, cum forte obuij fierent, nefaria inuicem commiſerunt, Longum eſſet iſtiuſmodi exempla omnia, iſto loco recenſere.

Tres diuerſi infeſtique exercitus aliquando videbantur in Vrbe, Cæſareus ad Lateranum, Romanus in Capitolio, Pontificis in Leonina Ciuitate: Incurſiones mutuas faciebant, alter alterius partis ædificia diruebat, cremabat, quicquid erat elegantiarum euertebat.

Pro Collyſea mole ſæpè fuit à diuerſis factionibus acerrime dimicatum, & qui in illius poſſeſſionem inuadebat, Arcis inſtar muniebat, quicquid ad ſui defenſionem, vel ad hoſtis offenſionem commodum videba-

niam, & Brutios properantes: plane vt videre liceat, Viſſigotos nec animum, nec tẽpus ad eas de quibus calumniantur moles deijciendas, demoliendaſq; habuiſſe.

Altera vice capta fuit Roma à Genſerico Vandalorum Rege, qui & ipſe prædã tantum ingentem egiſſe, Vaſa Eccleſiaſtica prætioſa abſtuliſſe, & inter ea quæ Veſpaſianus & Titus vaſtata Hieroſolyma attulerant, Ciues Romanos innumeros in Africam abduxiſſe, & inter eos Eudoxiam Valẽtiniani vxorem, cum duabus filiabus Eudocia, & Placidia memoratur: imò verò populus ipſe Romanus, qui Genſerici tyrannidem fugiens Vrbem relinquerat, poſt 14. dies viciſſim ad ſuas ſedes viſus eſt tutus ſecuruſq; rediiſſe.

Tertia vice Ataulphus ex eadem Baltorum gente, Alarici cognatus Romam ingreſſus à ſanguine itidem ſuos milites, & ab Vrbis incendijs iuſſit abſtinere: & quod ſuſceperat de Roma funditus extirpanda aliaque de ſuo nomine ædificanda conſilium, id ad perſuaſionem prudentiſſimæ cõiugis ſuæ Gallæ Placidiæ ita viciſſim mutauit, vt Romanæ dignitatis cuius eſſe nequiret immutator, fore optauerit inſtaurator.

Bis deinde à Totila Gottorum Rege fortiſſimo capta Roma legitur, ſemel prodentibus Iſauris, ſecundo dedentibus Romanis. Prima porrò vice Romam ingreſſus, exercitum cædes, & prædas ſpirantē: diem integrum ad portam continuit, nec quenquam ſuorum diſcurrere per Vrbem paſſus eſt: vel vt Ciuibus fugæ daret ſpatium, vel vt qui vellent ad Eccleſias ſeſe poſſent recipere.

Ac poſtridie quidem à Laterano ad S. Petri Baſilicam proficiſcente Totila, miles victor, & elatus quos habuit obuios trucidauit, non plures tamen quam 80. Sed rogatu Pelagij ſtatim viciſſim præcepit Totilas, vt nemo poſthac feriretur; finemque ſtatuit licentiæ gladiorum: quin & hoc ſeueriſſimè edixit, omniquę diligentia cuſtodiuit, ne vlla fæmina ingenua, ſeu mulier, ſeu virgo, ſeu nupta, ſeu vidua foret, violaretur: bona duntaxat Ciuium in prædam conceſſit, corpora libera eſſe voluit, & Gottum militem ob illatum vni virgini ſtuprum, nequidq; intercedente vniuerſo exercitu, morte mulctauit, niſi quod paulo poſt, cum à Iuſtiniano Imperatore Conſtantinopoli tum agente, quod petebat, vt ſcilicet Gottos in amicis haberet,

obti-

obtinere non poſſet, indignè ferens amicitiæ repulſam, tertiam partem murorum deiecit. Capitolium incendit, circa forum, & Suburram, & viam ſacram omnia conflagrauit.

Altera tamen vice, dedentibus Vrbem Romanis, ne deſeuijt ampliùs, nec eam deſolare, vt prius fecerat, pertexit; omneſq; ſimiliter qui ad Sacras ædes confugerant, conſeruauit; imò verò Ciues per Campaniam palantes ſtudioſiſsimè reuocauit, ædes incendio conflagratas reparauit, in colonos, agroſq; illorum, uunquam ſeuijt, nec quenquam ruſticorum à ſuis militibus offendi permiſit; qua illius comitate etiam ipſi Neapolitani Ciues adducti cõmemorantur, vt paucis poſt obſidionem diebus portas illi Ciuitatis patefecerint, vbi nemo violatus eſt, nil cuiquam ademptum, imò data ab ipſo Rege opera eſt, ne longam inediam paſsis, immoderata cibi affluentia officeret. Vtque ad certum quottidiani cibi pondus quotidie aliquid adijceretur. Diſciplinam militarem à ſuis ſeueuiſsime exigebat; rapere aliena, vim inferre, eſſe capitale volebat. Abire volentes equis, iumentis, viatico ſubleuàbat: quibus rebus adeò ſtudia hominum

immu-

immutata videbantur, vt iam multò popularius eſſe Gotticum nomen in Italia, quàm Iuſtiniani Principis, & Græcorum. Longum eſſet ſingularia Regis Theoderici in Vrbem, atque adeò in vuiuerſam Italiam merita, & beneficia commemorare. Torrandem, & Caſsiodorum teſtem appello. Romam reſtaurari præcipit. Theatrum Pompeianum refecit. Aeneos elephãtes reſtituit. Palatium renouauit. Porticus Curiæ reparauit. Cloacas repurgauit. Muros Vrbis reædificauit. Pontem ſupra Tyberim curauit. Spectacula reuocauit. Vias tuas præſtitit. Aunonam diligentiſſime procurauit. Aquilegos annona donauit. Militem ſuo ſtipendio contentum eſſe voluit. Calcnm ad ædificia ſine prætio diſtribuit. Saxa Amphiteatri, quod iam maiori ex parte corruerat, loco moueri, niſi ad ſolam Vrbis reparationem prohibuit. Sepulchrum Auguſti inter Tybrim, & viã Flaminiam vetuſtate colapſum refecit. Statuas Principum æneas, marmoreas, equeſtres, pedeſtreſque conſeruari, plurimas, reparari iuſsit. Volens poſteris quoque fidem facere, viros fuiſſe præſtantiſsimos per quos ad ampliſsimum orbis Imperium, res Romana aſcenderat: Littera-

rum

rum ſtudioſos Romæ plurimos aluit, curā eorum maximam habuit, præceptoribus pendi ſalaria iuſsit. Campanis ob incendium Veſeui tributa remiſit. Spoleti porticus ingentes repurgauit. Rauennæ Baſilicam Herculis reſtituit, Arelati muros reparauit. Comæ ſtatuas æneas, Eccleſijs ſemel attributa alienari non permiſit. Clerum, & Epiſcopos magnis libertatibus donauit. Romani Pontificis authoritatem defendit. Summa eſt, ita ſe in vniuerſa Regni Italici adminiſtratione Gottus ille adhibuit, vt ipſo Procopio teſte nemine fuerit inferior, qui à principio in dignitate Imperiali probatiores fuiſſent. Robore quippe, vigilantia, proſperitate, ait Tornandes, referebat Principem, manſuetudine Sacerdotem.

Hic ex aſtantibus vnus. Cacula mihi palliatus videbatur, curſu ſermonis interrupto. Si igitur Gotti Vrbis ornamenta non deiecerunt, ſi & refecerunt, quis has tantas quæ videntur ruinas dedit? Vnde hæc rudera, vnde maximarum molium, & ædificiorum parietinæ? Iam diximus, inquam, Gottos ædificaſſe, Romam Romanos vaſtaſſe; addimus, & Imperatores, & incendia, & terræ motus, & inundatio-

nes,

nes, idque oſtendemus.

Quinto Luctatio, & A. Manlio Conſ. validus ignis incertum vbi ſurrexerit, plurimas Vrbis partes peruagatus, cum hominum domorumque miſerabilem ſtragem fecit, tum etiam tantum opum vno conſumpſit incendio, quantum plurimæ, & peregrinæ victoriæ cōferre vix poſſent; & cum omnia in circuitu fori popularetur, ædem quoque Veſtæ corripuit, & ignē illum qui æternus putabatur, temporarius ignis oppreſſit.

Alio quodam incendio 14. Vrbis vicos exuſtos Oroſius memorat. Sub Nerone per ſex dies, & ſeptem noctes ardens Ciuitas regios oblectauit aſpectus; Nā è 14. Vrbis regionibus, quatuor tantùm integræ manſerunt, tres ſolo tenus deiectæ, ſeptem reliquis, ait Tacitus, pauca tectorum veſtigia ſupererant, lacera, & ſemiuſta, Domuum. Inſularum, templorum numerum inire haud promptum fuerit. Lunæ templum, quod Seruius Tullius. Fanum, & magna arca Herculis, quam Arcas Euāder ſacrauerat. Aedes Iouis ſtatoris. Numæ Regia. Delubrum Veſtæ, cum pœnatibus Pop. Rom. exuſta. Opes tot victorijs quæſitæ. Græcarum artium decora, monimen-

nimenta ingeniorum antiqua perierunt.

Arſit, & anno primo Veſpaſiani, & ſecundo Titi, & ſexto Traiani, & octauo Commodi.

Terræ motus porrò pluribus experta eſt Roma vicibus. Quarto anno Neronis, octauo Conſtantij, & Conſtantis tribus continuis diebus Vrbem Cedreno teſte quaſſauit. Idem accidit ſub Valentiniano, & Valente.

Deinde verò & innundationes Tybris magnopere Vrbem vniuerſam deformarunt. Q. Luctatio, & A. Manlio Conſs. inſolitis imbribus auctus Tybris, omnia ædificia in plano poſita deleuit. Sub Tyberio multis itidem imbribus auctus plana Vrbis ſtagnauerat, relabentem ſecuta eſt, ædificiorum, & hominũ ſtrages. Anno Adriani Pontificis 20. Tybris ſuo ſuperato alueo à põte Miluio ad molem Adriani, ita extrinſecum curſum cæperat, vt nouum, & ad lineam per Campum Neronis ductum alueum viſus ſit excauaſſe. Portam quoq; viæ Flaminiæ irrumpens, valuas eius cardinibus euulſas, vſque ad triumphalem Domitiani arcum traxit, indeque per viã latam vſque ad S. Marci decem cubitis intumeſcens caſas plurimas ſtrauit, & fir-

mioris

mioris cuiuſque domus ſuppellectilem cæteraque ad primam contignationem expoſita corrupit: inde per domos æquè & vicos curſum rapiens euerſo Vrbis muro ad Pontem Aurelium in ſuum eſt alueum reuerſus. Circa annum Domini 1400. magna quoque tam Padi, quam Tyberis inũdatio memoratur, ita vt multa quoque Vrbis ædificia corruerint, multi homines, & iumenta ſubmerſa infecerunt, peſtemque grauiſſimam adduxerunt.

Sed longè adhuc magis Vrbem deformatam ab ipſis Romanis, quàm vel à Gottis, vel à cœli aeriſque incommodis oſtendemus. Concurrentibus in Campo Martio infeſtis Flauiani, & Vitelliani aciebus, ſæua, ac deformis Vrbis tota facies videbatur: Milite ad ſanguinem, & cædes obuerſo, populo rapinis, & ſpolijs inhiante. Horti Salluſtiniani, & Vitelliani diſſipati, maceriȩ diſiectȩ, alibi prælia, ait Tacitus, & vulnera, alibi balnea popinæque videbantur, ſimul & cruor & ſtrues corporum: iuxta ſcorta, & ſcortis ſimiles, & quicquid in acerbiſſima captiuitate ſcelerum, prorſus vt eandem Ciuitatem, & furere crederes, & laſciuere.

Maxentius quoque antequam à Con-

ſtantino vinceretur miſerabilem Vrbis fa ciem reddiderat. Tot tyrannos Roma patiebatur, quot milites: ideoque exhauſta erat:& cum ea tot inſulæ prædonum mani bus exinanitæ,Senatus,& Populi cædes im menſa videbatur: facultatum direptiones,matronarum violationes, puerorum, ac fœminarum euiſcerationes, imaginum deiectiones,incendia, & his ſimilia mala, quæ mollis ſatis lachrymis deplorari poſſe videbantur.

Huc accedit,quod Conſtantinus volens Cōſtantinopolim Romę parē facere, multa vrbis ornamenta in eam tranſtulit:qualem eſſe volunt maximam columnam teretem Porphyreticam cui ſuam ſtatuam impoſuit:& pleraque Deorum, & illuſtrium hominum ſimulachra,ad Fori, Circi,& Palacij, & Amphiteatri ornamenta: idque etiam teſtari videtur Hieronymus dicens Conſtantinum talem reddere voluiſſe Cōſtantinopolim, vt in omnibus ex æquo veteri Romæ reſponderet: ſed non ſine reliquarum Vrbium nuditate, cum quicquid nobile in alijs antiquioribus Ciuitatibus inueniretur à Conſtantino in Conſtantinopolim inferetur.

Senatores quoque antiquæ Romæ Olybrij

brij Vlpicij,Eubulij,Florentij, viri ditiſſimi, quicquid & ipſi elegantiarum habuerunt, Imperatorem ſuum ſecuti omnia tranſtuliſſe Conſtantinopolim exiſtimantur. Globum ingentem æreum ex obeliſco Conſtãtino in Cyrco maximo fulgur deiecit.

Gallicanus ſub Maximino bello ſuſcitato ciuili, armamentarij portas effregit, haſtas, gladios, ſecures, & reliqua belli inſtrumenta diripuit.

Stylico fores Capitolij aureis laminis maximi ponderis obductas deſpoliauit.

Symulachrum ingens Virtutis aureum, vt ab Alarico pacem redimerent, ipſi Romani cõflarunt, reliquis ſtatuis prætioſiſſima quæque ornamenta ademerunt.

Belliſarij milites magnorum virorum ſtatuas, equorum, & quadrigarum artificioſiſſimas moles, excellenti ſculptorum opere confectas, & multorum annorum labore ad ſepulchri ornamentum collocatas, in oppugnantes ſubeunteſque Gottos, ex Adriani mole deturbarunt, atque confregerunt.

Henricus ſeptimus Germanorum Imperator à Romanis militibus, ne Ciuitatem Leoninam cum ſuo Clemente ingre-

deretur, ſagittis, & lapidibus repulſus; ſuũ viciſſim exercitum, Vrbis incendijs ædificiorumque demolitionibus iuſſit intendere.

Septiſolium Lucij Septimij Imperatoris molem arcis inſtar munitiſſimam, vt Ruſticum Gregorij Pont. nepotem ad deditionem cogeret, omni genere machinarũ oppugnauit, multaſque columnas euertit. Corſorum ampliſſimas ædes deiecit. Militibus in Capitolio ſtatiua aſſignauit, vnde moturi, ſiue caſu, ſiue de induſtria, illud reliquerunt incenſum.

Binas amplisſimas porticus deiecit. Vnã quæ ab Adriani mole ad S. Petri: alteram quę à Trigemina Hoſtienſi porta ad S. Pauli Baſilicam ducebat.

Henricus etiam Octauus multa his ſimilia patraſſe in Vrbe, vaſtaſſeque memorant.

Robertus Guiſciardus ab armatis Ciuibus, ne Romam ingrederetur aliquãdiu repulſus in proxima regione Campi Martij ignem ſubiecit, omniaque à porta Flaminia, vſque ad S. Syluestri, S. & Laurentij in Lucina, & S. Triphonis, & S. Auguſtini ædes horrendo abſumpſit incendio, ad eãque redegit vaſtitatem, quæ ante reædificatas

catas fere noſtra ætate domos videbatur. Apud Amphiteatrum per ſingulos dies cũ Romanis decertabat, & cum non proficeret, ædes iterum ciuium frequentiſſimas, quotquot à Collyſeo per Lauicanam viam ad Martyrium Petri, & Marcellini, & inde ad SS. Ioannis, & Pauli per Cælium montẽ interiectæ videbantur, partim incendit, partim diruit.

Sed & Fredericus Imperator, magna ipſe quoque Vrbi Romæ damna dedit: cum portas eius, muroſque perrupens à Cruce ſignatis repulſus fuiſſet, quorum etiã alios quaternis ad Crucis formam confodit vulneribus: aliorum capita Crucis in modum quadrifariam ſcidit: aliorum frontem candenti ferro inſigniuit. Clericorum porrò detonſas coronas ferro incidit, & vnum ex his fortius tolerantem igne ſubiecto cremauit.

Sub Martino V. Pont. Gallo, ſtudia viciſſim partium ita Romæ recruduerant, vt multis in locis cædes, & incendia committerentur: multæq; ædes ad infimas Capitolini collis radices, vel crematę, vel ferro dirutæ viderentur.

Sub Nicolao IIII. Ciuium iterum agitata diſſidijs plurima incendia, ædeſque

permultas euerſas Vrbs Romana pertulit.

Cōſtantinus Conſtantinopolitanus Imperator Romam ſub Viteliano Pontefice veniens, poſtquam primis quinque aduentus ſui diebus Baſilicas, & publica Romæ loca perambulaſſet, non tam religionis deuotione adductus, quàm Vrbis ornamenta furacibus oculis perluſtraſſet: quæcunque vidit ex ære, aut marmore ad ornatum poſita, per ſingulos dies, aut loco abſtracta, aut vi diſcerpta nauibus imponi curauit, ità vt plus ipſe ornamentorum ſeptem diebus Vrbi Romanæ detraxerit, quàm Barbari antea per ducentos, & quinquaginta octo annos, vel in prædam abſtulerant, vel confregerant.

Non multo poſt Ariſtulphus Longobardorum Rex Romā obſidione cinctam tribus pręſſit menſibus, & omnia quæ pomerio excluduntur, abſque aliquo diuini, & humani iuris reſpectu crudeliſſime vaſtauit: pluraque Romanis detrimenta intulit, quam vnquam Viſigotti, Eruli, Oſtrogotti, & ipſi etiam Longobardi.

Guelforum, & Gibellinorum factiones quas, quæſo vos, clades, quas calamitates non Vrbi ſolum ſed vniuerſæ quoque Ita-

liæ attulerunt? teſtantur hiſtoriæ tanta rabie ducentis, & amplius annis, ſub infauſto iſtorum nominum titulo ſæuitum eſſe, vt peiora inter ſeipſos ſcelera ipſi Itali cōmiſerint, quàm ab omnibus barbaris fuiſſent perpeſſi. Vrbs in Vrbem, prouincia in prouinciam, populi in populos bella horrenda geſſere: in quibus nullus victoriæ finis, nullus modus, niſi in ſanguinis effuſione, & familiarum exterminio ſtatuebatur: quingentis quandoque paſſuū millibus ſeiuncti pauperes egeni, æquè ac diuites, & factioſi, cum forte obuij fierent, nefaria inuicem commiſerunt, Longum eſſet iſtiuſmodi exempla omnia, iſto loco recenſere.

Tres diuerſi infeſtique exercitus aliquando videbantur in Vrbe, Cæſareus ad Lateranum, Romanus in Capitolio, Pontificis in Leonina Ciuitate: Incurſiones mutuas faciebant, alter alterius partis ædificia diruebat, cremabat, quicquid erat elegantiarum euertebat.

Pro Collyſea mole ſæpè fuit à diuerſis factionibus acerrime dimicatum, & qui in illius poſſeſſionem inuadebat, Arcis inſtar muniebat, quicquid ad ſui defenſionem, vel ad hoſtis offenſionem commodum vi-

debatur pro victoris arbitrio diruebat, aperiebat, obſtruebat: quadrata rotundis mutabat. Quæ vero ſaxa ferramentis forata à Gottis exiſtimabatur, vt vniuerſam molem deijcerent, vulgi eſt hæc non intelligentiorum opinio. Platina quidem exiſtimat ab ipſis Architectis ſaxa fuiſſe forata, vel vt æreas tabulas illigarent, vel ſecto marmore cruſtarent: ſed illi fortaſſe veriſimilius, qui putant milites axes, & intertignia interſeruiſſe parietibus, & contabulaſſe, vt ſeſe vel à cœli incommodis; vel ab hoſtium telis, & incurſionibus, tuerentur.

Iam hic poſſem deſinere, ni inquies animus ipſo paſceretur opere: ardua ſæpe moliens. Ardua porro res eſt vetuſtis nouitatem dare, nouis auctoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam dubijs fidem. omnibus naturam vt Plinius loquitur, & naturę ſuę omnia. Sed hoc quoque meritum eſt, amore operis in opere, non animi cauſa perſeueraſſe.

Addam igitur, quod ipſi quoque Romanorum Pontifices pleno pietatis vſi conſilio multa Deorum deiecerunt ſimulachra vt inanitatem eorum, Idolorum cultoribus, manifeſtam facerent. Forte vt & Cyr-

ci,& Scænæ,& Theatra dehiſcerent, optauerunt,ne indigna Chriſtiana pietate ſpectacula viderentur, quibus cum ipſi Romani; tum reliqui pietatis cauſa concurrentes populi,à rerum diuinarum ſtudio,piorumque locorum veneratione auocabuntur. Multa contra Cyrcenſia, & Theatrica ſpectacula Patres antiquiſſimi ſcripſerunt Tertullianus, Hieronymus, & alij; multa & ipſi,vt è rebus humanis tollerentur auſi, conatique leguntur Pontifices: Sed cum nimis difficile videretur, inueteratum vſum Cyrcenſium tollere; aut omnes ab illis Chriſtianos in vniuerſum arcere: hoc ſaltem Synodus Arelatenſis prohibuit,ne Chriſtiani Scænicos,Theatricos aut Agitatores agerent, neve diuerſarum factionum,nempe Albatorum, Ruſſatorũ, Venetorum,Praſſinorum (verba ſunt Concilij) agitator aliquis Chriſtianus reperiretur: aut à communione quandiu agitatorem ageret ſepararetur.

Mirum vt videri non debeat,ſi,& Romani Pontifices ad Circos,& Theatra,& Scænas euertendas animum adieciſſent, quod plerią; Gregorio Magno attribuũt, Chriſtianæ profeſſioni ita valde inimicas.

Deinde verò,Tempus edax rerum,quã-

tam

tam putabis vaſtitatem tam vaſtis molibus, & ædificijs attulit? cum in varia Vrbis conditione,& fortuna, nemo eſſet qui ſarta tecta conſeruaret,nemo qui rimulas obſtrueret, aut caſitantia ſtyllicidia prohiberet.

Quot ſtatuas? quot columnas? ipſi Reges, & Principes Chriſtiani ad Vrbium ſuarum ornamenta exportauerunt? Noſtro tempore ingens marmorea columna ab eius templi parietinis auulſa: quod Pacis vocatur, Florentiā eſt deportata: & non paucæ præterea ſtatuæ.

In hoc ipſo de quo agimus Obeliſco vidit ætate ſua Petrarcha æreas illigatas laminas,quæ quaſi lumina magnum ſaxo ornamentum adferebant. Quis ea Gottus? quis Vandalus? auulſit? quis aer eum globum,baliſtis,quem ille ſanum adhuc,& integrum viderat,perforauit.

Palatium quod S.Marci dicitur, nonne ex Amphiteatri ſaxis exædificatum perhibetur?

Septiſolij reliquias,cum tres adhuc extarent ingenioſiſſima artificum architectatione diſpoſiti Columnarum ordines, oculis ipſi noſtris ita diſiectas diſſipataſq; vidimus, vt omnino difficile fuerit, poſteris perſua-

perſuadere, tam vaſtam, tamque elegantem molem, inter Cælium, & Capitolinum Collem aliquando ſtetiſſe.

Vaſtiſſimæ Diocletiani Thermæ nonne videtis, quam cladem, quamq́; diminutionem accipiant?

Deſinite iam inquam Gottos, & Vandalos accuſare, quorum Imperio, ſi nunc quoque res Itala teneretur, non Scipiones, nõ Auguſtos, non Cõſtantinos, non Vrbis deſideraretis ornamenta? & illas prætereà clades, & calamitates effugiſſetis, quas eiectis Gottis, tam à Lõgobardijs, & Theutonibus, quàm à domeſticis diſcordis, & diſſenſionibus, & neſcio quibus Guelfis, & Gibelinis ſane acerbiſſimas accepiſtis.

Hæc cum ardentius dixiſſem, per clauam Regis noſtri Stephani tibi iuro, magnum ſecutum eſt cõticinium, & iam dies mortuus, clauſum cœlum, Obeliſcus ſolidatus, ſolutumq́; ſpectaculum videbatur: nobis quoque lumbi ſedendo oculiq́; ſpectando dolebant: ita abijmus.

Tibi verò omnia perſcribenda putaui, vt te quoque acuas, & ex omni memoria, æuoque priore, plura etiam tela conquiras, ad veterem à noſtro Trione τῶν τούτων σαρκοφάγων, καὶ ποηφάγων calumniam

Iſtorũ rani- uora- rum & herbi- rorarũ.

mouen-

mouendam, quos quia pudet, Romanos rerum dominos Gottorum armis victos, ſubactoſque meminiſſe, ſtatuas tantum ab illis, & Obeliſcos, & columnas victas; demolitaſque pertendunt; dignos vt exiſtimauerimus, in quos hãc noſtram πεπαιδευμένην ὕβριν retorqueremus. Inde verò coniecturam tu quoque facies, nos in his pæne perditæ valetudinis incommodis, cum quibus iam menſem decimum conflictamur, fortunarumque iacturis, & amiciſſimorum hominum deſiderio; non omnem prorſus adhuc εὐτραπελίαν amiſiſſe.

Iucunditatē.

Freni tui, plane aurei libelli poſteriorẽ partẽ expecto: in quo mihi videris ramos loquaciſſimi erroris, quo Nemo ieiuiu Chriſti vocaliſſimus perduellis abundat, validiſſimis ſcripturarum habenis ita refrenaſſe, vt iam non noſtrorum tantum clamore pediſſequorum, ſed & paſtoricia Colonorum fiſtula exſibiletur: & ſi quid aliud his diebus ex illo tuo pleno eruditionis calamo contra Camaleontes iſtos Euangelicos, qui Deos loquuntur, & Errinnes agũt, prodijt: omnino fac vt habeamus. Ceſſator enim ſat ſcio, eſſe non potes, nec etiam debes. Poſteaquam te hominem ad excogitandum acutum, ad memoriam diuturnũ,

ad explicandum vberem, ad omnem præterea cum hæreticis conflictum, ipſa etiam natura creauit habilem, ars fecit facilem, & vſus reddidit potentem: planè vt tibi iſtorum temporum vulnera curanda ſint, etiamſi ſit omnium hæreticorum inuidia conflagrandum. Eadem quippe ratione fit odium, ait Plato, & aduerſus homines, & aduerſus rationes. Sed, ò Pouodoui, nullum lædit obſeruata iuſtitia; Seruaſſe Ciues gloria eſt. Iſtis autem belluis vera, ſolidaque doctrina lapidum inſtar videtur: rectè vt dixerit Auguſtinus, neminem eſſe poſſe veraciter amicum hominis, niſi fuerit primitus ipſius amicus veritatis. Sed iſtarum tu rerum ſuccum omnem epate intimo iamdudum perbibiſti. Venit mihi in mentem vt hoc quoque Actuarij loco adijciam, facinoris illius truci Nerone digniſſimi: qui cum à Paleſtrita quodam, cuius nunc non ad manum nomen, quia nec libri: Paleſtricos geſtus, orbeſque ſaltatouos doceri vellet, nec diſcere per ignauiam poſſet, eum occidit. Ita planè hæretici conuulneratos, contrucidatos, protritos, obtritos veritatis doctores omnes cupiunt, quia quam docent veritatẽ, diſcere propter Papæ odium, non queunt.

Bene vale, & me quouis loco modo inter tuos numera: Quos verus amor tenuit, tenebit: Qui recte ſemel amauit, amabit; niſi quod ego abs te non ſolum amari, ſed etiã adamari cupio. Amari enim Reſcium à Podouico parum puto; idque ſi feceris, vt volumus, vtque expedit, valebo. Datum Tyburi crebris, vt vidiſti, fontibus irriguo, & ſingulari aeris temperie commendato, quo nunc ex Vrbe iuſſu Medicorum ſeceſſi. Idibus Octobris 1586.

STANISLAO SVCHORZEVIO. S. D.

Epiſtola XXVII.

VIDE quam delectatus ſum tuis litteris, Suchorzeui, quibus ita libenter, itaque copioſe reſpondeo, quam ſolemus garrire cum his, quos vehementer amamus. In te enim vno atque in tuo amore valde ſemper acquieui,

quieui,& acquieſco:tecumque eſſe videor, & ſcribens ad te,& legens tua : quod mihi credas velim: nec enim me vnquã παλίγλωσσον depræhendes, & huius epiſtolæ prolixitatem,ex eodem fonte profectam exiſtimabis.

Multi linquẽ

Quod itaque me in patriam ex Italia re uocas,id agis,vt inde euoces , vbi mihi vitam vitalem non putas. Nam quòd ab ocu lis dulciſſimæ patriæ procul viuo , quòd amiciſſimorum hominum conſuetudine ea reo,quòd orbis noſtri lumina . Cromerũ , Socolouium,Pouodouium,Solicouium, ꝓ te,non habeo , vitalem mihi viuere vitam non videor . Sed huius generis & temporis quærimoniam mittamus ; ne eũ ipſum, quem oculis vſurpo,Solem , & iſtum quem haurio aerem,& hoc quod caleo ſolum, in inuidiam vocare videamur : aut eiuſmodi conſilium ſuſcipiamus, quod non habeat ſapientem excuſationem ; iſto præſertim quem vides rerum & rationum noſtrarum ſtatu .

Quòd verò præterea animum addis , meorumque me verbis & nomine ſecurum eſſe iubes,quod minimẹ ſint nobis vitæ prę ſidia cum venero de futura : non ſolum ad neceſſitatem,ſed etiam ad ſplendorem, ad omnem,

omnem,vt ais,voluptatem:doleo vehemẽter, quòd non bene adhuc domeſticis & neceſſarijs meis cognitum ſum : qui putant, me patriæ dulciſſimæ charitatem, ventris & gutturis commoditatibus, & deliciarum affluentia metiri: aut vitæ iucunditates in luxu quotidiano, in menſis ſybariticis, in illis diurnis nocturniſque perpotationibus πάθαγω, (vt Anacreon loquitur) κατάλντα σκύτικοις. ponere conueuiſſe. Id enim & abfuit ſemper & abeſt à vitæ meæ ratione longiſſime, qui in Eccleſiæ Catholicæ ſchola didici, partem eſſe idolatriæ ventri ſeruire: & extremum interitum ijs omnibus imminere, gulæ qui parentant. Eſca ventri (ait Apoſtolus) & venter eſcis, Deus autem & hunc & illos deſtruet. Ego verò me tibi aperio, Suchoreur, quòd patria mea primo quidem illo nomine chara mihi eſt, quòd mea eſt, ſed multo etiam magis, quòd in auitæ conſeruatione pietatis, conſtantiam ſuam Eccleſiæ Dei præſtat: quod in cuſtodia dulciſſimæ libertatis, vitæ dignitatiſq; ſummam ſitam putat: quòd illius puritatis & ſimplicitatis imaginem repræſentat, quæ propria fuit antiquorum hominum, quãq; hæreditariam maiores illi noſtri ſimplicis

Fremitu ſtrepituq; Scythicis.

verita-

veritatis amici nobis eſſe voluerunt. His ego in rebus maieſtatem patriæ meæ ſtatuo, hæc illius ornamenta præcipua puto, hæc vitæ iucunditatibus potiora duco, his ſtare Rempub. his amicis gratam, hoſtibus grauem eſſe ſtatuo. Illas verò popinarias officinas, in quibus Deo ventri parētatur, illos abdominis aduocatos, illos ventris gutturiſque miniſtros, illas dapium phalanges, illos coquorum greges, illos hominum pedumque crepitus, illos ebriorum vomitus, illos fædos atque peſtilentes ructus, Antipodas illos popinarios ad faces cereoſque viuentes, quis quæſo eſt qui negauerit, aut è rebus humanis auferendos aut certe ad ſummam moderationem eſſe reuocandos? qualem in hac, vbi nunc Regis & Reip. mandata expedio, ſane frugal ſobriaque Veneta ciuitate video: in qua ratio victus quotidiana maiorum adhuc parſimoniam & moderationem repræſentat: quos parcipromos, vt ita dicam, fuiſſe, & cum genijs belligeraſſe conſtat. Menſis enim vtebantur, ſicut olim Plato ἀφλέγμαντοις. Cibi erant fere omnes inempti, nuces, lupini, citrum, appium, ſal, oleum, & lactuca. Cœnæ verò poſt quas non erant lauandæ manus. Condimenti loco fames. Sic At-

ticorum prandia, ſic Arcadum conuiuia, ſic Tracum temperantia dilaudatur: cum ventris neceſſitatibus ſatisfacerent: alij quidem farina ſimplici, vt Magi Perſici. Alij pomis Syluestribus, vt Gymnoſophiſtæ. Alij fabis, vt Telemachus. Alij lupinis, vt Prothogenes. Alij glandibus, vt Arcades. Alij milio, vt Meothici. Alij lacertis, vt Amazones. Alij locuſtis, vt Parthi. (Ioannem Sanctiſs: prætereo) Alij pane tantum, & aſſa bubala, vt acres olim Sarmatæ. Tyberius Imperator pridianis & ſemeſis obſonijs vſus legitur. Pertinax dimidias lactucas, & carduos dimidios cœnam eſſe ſuam volebat. Theodoſius modico & caſtrenſi cibo contentus erat. Zeno ille verborum opifex, crudis tantum veſcebatur, & aquam potabat, diſcipulos etiam durã diſcere eſuriem docebat. Romulus ipſe æternæ verbis conditor, rogatus in cœna cur à vino abſtineret. Poſtriduum, ait, de Repub. capienda ſunt conſilia. Quo etiam nomine, non ſibi ſolum temperantiæ laudẽ apud vniuerſam poſteritatem pepererunt, ſed exemplo quoque ſuo nobis præluxerunt, vt intelligeremus nulla nobis deeſſe poſſe vitæ præſidia, ſi ad naturã viuamus: ſi ad opinionem, omnia. Prudenter, ait Ber

nardus,

nardus, & circumſpecte viuenti ſatis eſt ſal cum fame. Et Seneca. Habeamus aquã, habeamus polentam, & cum Ioue de fœlicitate contendamus. Viciſſim autem oculis quæſo te circuſpiciamus, ventris & abdominis ſeruos, miſeranda gulæ mancipia. Dici vix poteſt, ac ne cogitari quidẽ quantis vitæ mactentur incommodis, quantis ſint infortunijs obnoxij, quam certam, & luculentam plagam ſibi rebuſque ſuis afferant. Sardanapalus Aſſyriorum regnum in ventrem trãſmiſit, & in titulo præterea ſepulchri ſcribi voluit. Tu hoſpes, bibe, veſcere, lude, nam cætera humana, ne hoc quidem digna ſunt. Heliogabalus opes Imperij Romani abliguruit: nec enim ad vllam cœnam accubuit, quam centies ſeſtertijs non emiſſet: & ingentia quæq; pretia condimenta vocabat: pingi ſe quoque volebat, non Imperatoris habitu, ſed inſtar popinarij, cupediarij, ſeplaſarij. Apicium apud Romanos, præcipuum popinæ obſoniorumque artificem extitiſſe, Florus & Seneca memorant. Is enim ventris culinæque ſcientiam profeſſus, diſciplina ſua caſtum adhuc & temperatum ſæculum infecit: Omnium enim gentium ac nationum animalia ſuper mẽſam ſuam recogno-

ſcere ſolebat: in Lybiamque proficiſci nō recuſauit, vbi domeſticis groſſiores ficus naſci acceperat: & ingentia Capitolij ve-ctigalia ſingulis commeſſationibus liguri-uit. Cumque ſeſtertium millies in popinā effudiſſet, nec aliud ex ampliiſſimo patri-monio illi ſupereſſet, quam centies ſeſter-tium, diram famem metuens, ſi luxuriari non liceret, ne extrema ſenectute fame pe-riret, vitæ curſum ſumpto veneno præci-dit. Octauij quoque profuſio notatur, ꝙ mullum inſolitæ magnitudinis Tyberio Cæſari donatum, & ab illo in Macellum miſſum, quinque ſeſtertiorum millibus emere non dubitauerit. Criſpinus ſex millibus alterum. Caligula ingentes Tybe rij theſauros helluatus eſt. Vitellius pa-tinam vnam ducentis ſeſtertijs fornace in campis exædificata, condidit, quo etiam nomine à Mutiano Conſule reprehenſus in Senatu fuit, tanquam in ſe ſcelus inex-piale commiſiſſet. Gallonius ſquillam & ancipenſerem toto emit patrimonio. Ge-ta Imperator tribus continuis diebus mē-ſæ aſſedit, & inſtructas ferculorum acies iuxta Alphabeti numerum in oculis ſuis repræſentari iuſſit. Fabij Gurgitis à de-uorato patrimonio cognominati: & Me-
telli

telli Pij, volucrum, & ferarum incognita genera Tranſnaria, ex Mauritania petentis, nota eſt luxuria. Anarus Babyloniæ Rex, ſtola muliebri amictus, vino madens & vnguento, centum pſaltris ſimul accumbentibus, cænitabat. Milo, vt ait Theodorus, 20. minas carnium, 20. panes, tres vini cados vna cæna helluatus eſt. De Phago ſcribit Vopiſcus, quòd in menſa Viteliani Cæſ. aprum ſylueſtrem vorauit, centum panes, veruecem vnum, & porcellum: & ingentibus præterea vrceis tantum vini hauſit, quantum Cetus marinus vaſto non hauſiſſet corpore. Clodius Albinus vna cæna, centum piſces, decem pepones, 500. ficus, oſtreas 360. lib. vuæ 20. 100. ficedulas deuorauit. Lucius Piſo toto biduo in præſentia Tyberij perpotauit. Xenocrates grande præmium à Dionyſio retulit, quòd ingentem vini cadum vno conuiuio hauſiſſet: homines ad perdenda vina geniti, tanquam effundi illa non poſſint, niſi per humanum corpus. Sed in patria quoq; noſtra inuenire eſt non paucos iſtis perſimiles, ventris & abdominis ſeruos, gurgites atque helluones patrimoniorum, qui vitæ ſummam in luxu & popinis ſitam putant: & ita quotidie helluantur, tanquam

cras eſſent ex iſtius corporis domicilio migraturi. Edunt,vt vomant, vomunt vt edant. Sic illis vita omnis inter ſomnum & epulas nō tranſit,ſed elabitur. Poſſemus recenſere nobiliſſimas Regni Poloniæ familias, quæ maximorum ſubierunt patrimoniorum naufragia, ob immoderatos cō uiuiorum ſumptus, & diurnas nocturnaſque perpotationes: ſed nimis per ſe miſerum ac moleſtum verbum eſt, habuiſſe. Quamobrem exiſtimationi, & dolori, & pudori ſimul parcendum putamus.

Vulneris id genus eſt, quod cum ſanabile non ſit,
Non contrectari ſatius eſſe puto.

Sed mirum videri non debebit,homines voluptatibus deditos, ita facilè & vita & patrimonijs deſtitui, cùm innumeros vbique videamus gulæ luxuriæque apparitores,& Satellites,ſenſibus corporis ſine ſenſu quodammodo necem & exitium inferētes. Numera ſi potes Aucupes, Aromatarios, Architriclinos, Coquos, Caupones, Cupedarios, Carnarios, Condos, Dipnologos,Fartores,Gaſtronomos,Lanios,Lanigenas, Molitores, Oenophilaces, Piſtores, Piſcatores, Promos,Suppromos,Propolas, Placentarios, prægustatores,propinarios, pincernas, pharmacopolas, pocillatores,

latores, prandipetas, paraſitos, Salſamentarios, Stannarios, Seplaſitas, Tabernarios, & iſtiuſmodi alios. Mirari ſatis non poteris quãtum hominum numerum, vnus venter exerceat. In his ipſis quæ ſcribens ad te proſpecto Venetorum Armamentarijs, in quibus tota penè ratio & facultas tantæ tuendæ Reipub. conſiſtit, miniſtros omnes & opifices & tabernarios recenſeri poſſe puto: gulæ verò noſtræ ventriſque procuratores & obſoniorum architectos non puto. Sed arma quoque & tela iſtorum apparitorum videamus. Ferri certè vim & copiam maiorem, pluraque vnius popinæ inſtrumenta tam ferrea, quam lignea recenſebis: quam ea quæ in vnius Reipub. præſidium & defenſionem, tam multorum opificum induſtria & manibus comparantur, Ollas, Catinos, Cultros, Secures, Tripodes, Scimpodes, Orbes, Lances, Sedes, Crateres, Conchas, pallas, pelues, Menſas, Spatas, Hydrias, Cupas, Verucas, Lagenas Furcinulas, Situlas, Sportulas, Amulas, Arginothecas, Mactras, piſturas, Molituras, Diſcos, piſtillos, Mortarios, Abacos, Boctros, Cophinos, Modiolos, Acceptarios, Modiolos erogatorios, Oenephoros, Calathos, Caniſtros, Batillos, Crates, Cados,

piſtrinos,Mappas,Mappulas,Nexuras, pli caturas , Curuaturas , Dolia , Epiſtomia, Circulos, Cupedia,Dentiſcalpia,Cymbia, Mantilia, Cribra,Frixoria, Triclinia, Litra, pocula, Criſtallina vaſoria , Amas, Amulas , κλίνας, κλίνιδας , κλινίδια, τραπεζοφόρους,Cymbum,Cymbium,Cōgiariū, Arion, pelicæ , Olpæ,Sinteſis & Onix .

Sed vſum quoque tāti apparatus , amabo te cognoſce .

Dij,(ait Plautinus cocus)immortales,vt ego calles prætruncabo tergorio .

Quanta peſtis pernis veniet,quanta labes larido.
Quanta ſumini abſumedo,quantā callo calamitas .
Quanta lanijs laſſitudo,quanta porcinarijs .

Mille,ſi dijs placet , popinarij iſti milites, mortis genera,in vnius ventris gratiā miſeris offerunt animantibus;mille vulneribus conficiunt,ſaginant,vexant,agitant, decorticant,deplumant,dilaniāt,torquēt macerant, aſſant, frixant, mutant,ſingula ex ſingulis membris deligunt,ſarciunt,deſicant, igne, cælo, fumo, ſole, aere,vento, mille formas,mille figuras effingunt,mille colores, mille ſapores, mille offerunt odores.Quod ſi verò contingat, vt illorū frontem,vultum,oculos, totius habitum, & ornatum corporis inſpicias:nauſeę profectò

mo-

moleſtiam ſuſcipies,ſpurcos,impuros, lutulentos,obſcęnos,turpes,fædos,ſordidos, ſqualidos,pānoſos,vnctos,aſſos,ebrios,clamoſos , miluinis manibus , aduncis vnguibus , pleroſque etiam non fures , ſed trifures . Moleſtias,damna,incommoda,prætereo , quæ ſuis heris , aut illorum miniſtris quotidie offerunt. Sic quendam olim Mabilium deſcripſiſſe legitur Politianus.

Ille , inquit , impudicus, temulentus , aleo,
Spurcus , lutoſus , pedecoſus , hiſpidus
Pannoſus , vnctus , horridus , caprimulgus ,
Edax , ineptus , inſolens Mabilius ;

Tales eſſe reliquos cocos exiſtimabis : Vnum noueris, omnes noueris, ſiue Miſtillus ille ſit , cuius Martialis meminit : ſiue Tarathala : ſiue Suethus, quem Poſsidipus dilaudat , ſiue Labdacus, ſiue Sophon,ſiue Septem illos numeres,quos Euphrones vocat , artis culinariæ præcipuos ſapientes, Aginum, Hereum,Chilum,Carcadem, Iāprium , Aphonetum & Cutinum . Tu dixeris,Gregorkum,Iankum,Opalkam,VViecham ; omnes in vniuerſum rei domeſticæ peſtem, perniciem,calamitatem,& exitiū reputabis.Hac tamen vna re heris ſuis for taſſe fæliciores,quòd illi popinę culinæque artificium , cæteraſque voluptates ventris

& in-

& inguinis cauſa docent, iſti verò neceſſitatis gratia diſcunt & exercent: niſi fortè nobis illud de Coci & Iudicis præſtantia non inſulſum obijcias.

Iudicis atque coci aula eſt, ius, & vterq; miniſtrat.
Cuius at officium dignius eſſe putas?
Is dicit facit hic ius, ergo dignior hic eſt
Nam longè minus eſt, dicere, quam facere.

Sed menſarum quoque Carptores, Curatores, Sciſſores, Structores & Cheromontas & Archimagiros videamus. Alius pompalia fercula puerorum manibus allata, velut ſubſignis ſcitule ordinat. Alius erudita manu certis numeratiſq; ictibus obſonia lacerat. Alius alterius orbis dapes precioſas volanti cultello artificioſiſſime diſſecat. Darium diceres hydraule cantante pugnare. Alius vini crateriſque cuſtos, vt fæmina comptus, euulſis detonſiſque pilis, abeuntem pueritiam retrahens, dies & noctes peruigilat, vt omnia potus genera & cupas in aciem diſpoſitas ad ſtomachi nauſeantis ſolatium, niue & glacie diſtinguat: totamque ſuam operam inter ebrietatem & libidinem heri ſui diuidit. Alius cui conuiuarum cenſura permiſſa eſt, Nomenclatorem vocabant, oculis ſeſe Domini ſui ingerit,

rit, exſpectans ſi quos in craſtinum conuiuas, aut gulæ aut adulationis gratia reuocare iubeatur. Alius herilis palati naturam & conſuetudinem accuratius examinat, cuius potiſsimum ferculi ſuauitate capiatur, cuius aſpectu vel odore (non ſunt enim in tam vario menſæ apparatu, ore, dente, ventre contenti, oculis quoque guloſi ſunt) delectetur, cuius ſatietate nauſeet: cuius nouitate pridianæ crapulæ incommoda ſarcire, quid illo potiſſimum die vel eſurire, vel ſitire queat. Alius orbē vniuerſum oberrat: alius remotiſsima peragratur maria, alius Pontum, alius mare Balticum, alius Iſtrum, alius Tibiſcū, alius Padum, & Ticinum, Rodanum alius, & Tyram & Boriſthenem, retibus & laqueis obſtruit. Alius Alpes, Pyreneos, alius Sarmaticos, alius Euganeos, alius alius Semanā, alius Hercinam ſyluam, alius vaſtiſsimos Podoliæ Ruſſiæque campos Spiulis ſuis ſcrutatur, vt ambitioſis & peregrinis quadrupedibus, heri ſui menſam inſtruat. Ab vltimo quoque portatur Oceano, quod callosum & emortuum palatum irritet. Lupis & Vrſis voraciſsimis, vna ad cibum ſylua ſufficit. Armentorum greges, exiguum quãdoque pratum paſcit. Solus homo & terra, & aere

& aere vaſto paſcitur & mari. Non Alpes, non montes, non ſyluæ, non lacus, non flumina, non intima terræ viſcera, non immenſi aeris vaſtitas tuta eſt ab iſtorum immoderata edacitate. Obvia quæque faſtidio ſunt. Ipſa raritas parandique difficultas in delitijs habetur, quæ ſi vel gratuita menſis inferrentur, repudianda venirent: toto empta patrimonio, quis vel in limen admittat? Cætera nolo perſequi, quæ vino & epulis refertos, tanquam opimos boues conſequuntur, ſudantes, ructantes, vomentes, nauſeantes, ipſas præuino vix ſuſtinentes palpebras, quorum ſi quis ventres reſcinderet, intolerandam intus intueniret ſordium congeriem, cloacam ſordiſsimam, fætidiſſimum bipedum & quadrupedum ſepulchrum, vermes innatantes, euacuationes fætulantes, ſurſum atque deorſum. Vna eadem fæditas, ita ſollicite conquiſita, ita varie condita, ita magno empta, ita artificioſe inſtructa fercula, cum in ventrem ſubierint occupabit. Quamobrem etiam D. Hieronymus, non eſſe curandum admonet, ex quam pretioſis cibus, vt ait, ſtercus conficias. Hunc ita inanium ſumptuum, & impenſarum, & contentionum exitum quicunque cum

ani-

animo ſuo reputabit, puto futurũ, vt ſe ſe ad ſtudia temperantiæ & ſobrietatis adiũgat. Id ſi fieret, Deus bone, quam pacata, quamque tranquilla & ſecura in rebus humanis eſſent omnia: quã facilè ſenſus oẽs corporis rectę parerent rationi, ratio Deo. Inde factum eſt, vt Romani leges ſtatuerẽt ſumptuarias, quas in recte conſtituta ciuitate, tanquam murum quendam arbitrati ſunt, otij, publicæque propugnaculum tranquillitatis. Lex Fannia, quod nõ ignoras, ſumptum in cibum ſupra centum aſſes prohibebat, Lex Orchia numerum conuiuarum præſcribebat. Lycinia calendis tãtum & Nonis & Nundinis Romanis triginta diurnos aſſes permittebat: reliquo tempore carnis aridæ pondo tria, & ſalſamentorum pondo libra, & quod ex terra, vitæ, arboreque, naſceretur. Lex Dydia, tam cõuiuatori, quam conuiuæ tranſgreſſæ legis cibariæ pœnam infligebat. Cornelia prætium edulijs ponebat. Antia: ne Magiſtratus paſſim ad omnes, ſed ad certas tantum perſonas, cænatum itaret, ſtatuebat. Lex Iulia pro feſtis diebus ducentos. Calendis Idibus. Nonis, trecentos, nuptijs autem & Repotijs non niſi millies ſeſtertios impendi iubebat. Noſtri quoque Eccleſiaſtici,

Cano-

ta tegimus, at Chriſtus in paupere nudus & egenus oberrat. Mille ſeruorum greges prætereo. Equorum quadrigas, canum cateruas. Totus perhorreſco, quoties illius diei & temporis venit in mentem, quo conſiliorum & cogitationum omnium ratio ſeueriſſima exigetur: & errores omnes acerbiſſimo cruciatu expiabuntur. Ita lõge ab officij noſtri religione receſſimus, ita vocationis noſtræ ſumus obliti, ita multas muneris partes in omni vitæ ratione p̃termiſimus: mirari vt ſæpe deſinam, quod plerunque helluones, ganeones, popinæ magiſtri, ventri ſerui, gaſtronomi, Brzuchacze, kaczmarze, & id genus, audiamus. Sed aliud initio ſcribendi fuit propoſitũ, hoc interceſſit. Morbos aſpice, innumerabiles, ipſiſſima luxuriæ ſupplicia: Miraris podagras, chiragras, tot febrium peſtiũque genera? Cocos numera. Multos morbos, multa fercula fecerunt, quæ cum ob varietatem & diſcrepantiã, tum ob nimietatem concoqui nequeant: putreſcant certe neceſſe eſt, fiantque venena, quæ eſſe debebant nutrimenta. Inde fit, vt diſtracto ventre, referto ſtomacho, repletis omnibus neruis, minus eſſe poſſint vehementes animorum noſtrorum impetus, minorq;

fit

ſit in nobis, quam intemperatis homini-bus ingeniorum celeritas, atque ad inueſtigandum perſpicacia. Nec enim ita ſumus, vel ad excogitãdum acuti, vel ad explicandum vberes, vel ad memoriam diuturni, quam ſunt iſtius cœli populi, qui tẽperantiam ornatum vitæ putant, & omnes gulæ impetus ſeueriore quodam imperio moderantur. Nec fere quiſquam eſt, qui non habeat definitam quandam ad ſuum vſum, rei familiaris rationem, aut qui ſumptus annuos, non annuo cenſu prouentuq; metiatur.

Venit mihi in mentem collegæ mei viri noſtro ſæculo celeberrimi, notiſsimæque toto orbe Chriſtiano pietatis & doctrinæ, in me verò per quam ſuauiter effuſi doctoris Martini Nauarrę. Is annum agens ætatis ſuæ propè centeſimum (exceſiſſe Pater Franciſcus Toletus, Societatis I E S V vir doctiſſimus, affirmabat) non alio vnquam cibi genere famem ſedare ſolebat, quam valdè modica veruecinæ carnis portiuncula, & exiguo iuſculo, pane & ſale adhibito: vino quoque vulgari & obuio, & modico ſitim extinguebat; Græca & importata familię apponebat: lectulo palea ſtrato, ſtraguli loco attrita penula vtebatur.

Am-

Ambroſius quoque vir nonagenarius, & meus in offitio S. Pænitentiariæ Apoſtolicę proſigillator, affirmare ſolebat, quòd in omni vita ſua nullam vnquam voluptatem quæ palato perciperetur, cognouiſſet: nec vel vnũ aſſem gulæ cauſæ erogaſſet: quodcunque vitam ſuſtentabat, id in delitijs habebat. In oppido quoque Eccleſiæ Varmieñ, Biſpurch vocant, Sacerdotem vidimus 114. annorum aſpero ſemper & horrido cibo victitantem, atro pane, & oluſculo, cepis & allio contentum, & vini vſum extra ſacrificium ignorantem.

Quod ſi pari nos quoque ratione, effrænatos gulæ impetus moderaremur; & aliqua cautione in vitæ rationibus vteremur (non enim poteſt nec etiam debet à ſeptẽtrionalibus populis exigi exacta abſtinentia, aut illa difficilis, & nimis accurata tẽperantiæ ratio.) & acumine ingenij occultiſsima quæque perſpiceremus, & copijs ac opibus abundaremus: & quòd Hoſium meum Cardinalem Sanctiſſimum (nõ queo laudes Hoſiani nominis proprias, iſto quoque loco præterire) acerrimum Catholicę veritatis defenſorem; ſæpè dicere memini: nemo ferè eſſet, qui non annum vitæ centeſimum attingeret.

Exiguos nobis terminos, ad vitæ conſeruationem natura circunſcripſit: Non eſurire, non ſitire, non algere. Nimis enim, & aſpere, & crudeliter nobiſcum egiſſet, niſi mortalium generi, ea præſidia obuia, paratuque facilia propoſuiſſet, ſine quibus vita teneri non poteſt. Rem videres omni moleſtia moleſtiorem, ſi Italiæ, aut Hiſpaniæ populi, ad arcendum frigus non niſi ex Moſcouia pelles peterent: ſi Luſitania non niſi ex Polonia panem haberet: Si Germania non niſi ex Vngaria boues in cibum quæreret. Si Polonia noſtra, non niſi in Candia, vel in Pannonia ſitim extingueret: ſi veſtem, non niſi in intima Italia inueniret, ſi toto Septentrioni, ſine gemmis & margaritis orientalibus, ſine Indicis & Calecutanis aromatibus & condimentis vitam tueri non liceret. Nunc autem ita res comparatas videmus, vt patria cuique ſua, & agri domeſtici, ſyluę, lacus, nemora, flumina, facilè ſuppeditent omnium rerũ quas natura deſiderat abundantiam. Sic maiores noſtri ordinis præſertim Eccleſiaſtici alterius orbis cibos ignorabant, nec tegendo corpori ab vſq; vltima Thilæ veſtẽ petebant, aut vltra maria vitæ illecebras ſcrutabantur. Tribus

illi in ruſtico prædio natis ferculis famẽ ſedare ſciebant, tempore conſequente paulò pluribus, ſenis ferculis cænam inſtruere, luxuria erat. Ventris ſtabilimenta panem, vt, ait Plautus, & aſſam bubalam putabant. Vini quotidianum vſum, libidinis fomitem ducebant, nec adhibere fere ſciebant, niſi vel tuendæ, ſicut Paulus præcipit vel recuperandæ valetudinis gratia. Sitim quotidianam, alij quidem præterlabentis aquæ potione, aut ex puteis iugibus hauſta, alij frumentaria ceruiſia extinguebãt. Meri verò ſapores, colores, odores, internoſcere, iunioribus quidem periculoſum; Chriſti verò ſeruis Sacerdotibus, quandã adferre exiſtimationis diminutionem exiſtimabant. Sic enim interpretabãtur, quicunque in abundantia, & eximia vini ſuauitate, aut corporis integritatem conſeruaret, aut mentis animique ſoliditatem tueretur, eum reputari poſſe, vt terrenũ quendam Deum. Veſtem quoque domeſticę animantes; partim corijs tectæ, partim villis veſtitæ miniſtrabant. Rationes ſuas habebant ſumptuarias, gulam patiebantur litigare cum arcula, & ſi lis erat dirimenda, pro gula rariſſimè, ſæpiſſimè ſententiam ferebant pro arcula, non ſordium & auari-

tiæ cauſa, quod vitio vertitur, ſed ſobrietatis & modeſtię gratia. Nam qui propter auaritiam, gulæ impetus reprimit, vt arcā argento farciat, non tēperantiæ & ſobrietatis partes ſuſcipit, ſed effrænatæ cupiditatis aduocatum agit. In adminiſtranda re familiari æquè fugiendam incuriam ac curam nimiam ducebant. De pretio eſcarū, de numero panum, de paſtu iumentorum quotidianas, & accuratas cum Miniſtris inirbrationes, illiberale putabant. Penum excutere, ſcrutari horrea, ſciſcitari de ſingulis, ad quæque vel perdita, vel neglecta perturbari, torqueri ſuſpicionibus, abiecti animi argumentum ſtatuebant, Chriſtianum Chriſtiano ſua nō credere, rem interpretabantur, in qua omnes erubeſcerent. Si annonæ prouentibus abundabant, annonæ charitatem appetere, idem putabant, ac ſi eſſent egenorum homicidæ. Annonas itaque ſuas, tum vendebant, cum ſatis valebant; non cum per pauperem emi non poterant. Aedificandi cupiditatem; non luxu & ambitione, ſed neceſſitate metiebantur, ſcientes quòd fabricandi voluntas, fabricando non tollitur, quodque ſuperuacaneum ædificiorum deſiderium parere ſoleat patrimonij diſsipa-

tionem

tionem, aut certè celerem ædificij venditionem. Turres erectæ, & ſublimia palatia, tecta, columnæ, ſola marmorea, arcã è veſtigio faciunt auro argentoque vacuam. Arca vacua facit hominem, ſed nimis tardè prudentem atque circumſpectum, Niſi quòd omnia vitæ conſilia recenſere, quæ maiores noſtri optimi viri, & ſimplicis veritatis amici perſecuti ſunt, vt Rempub. ſuam ex parua magnã facerent, non eſt epiſtolæ præſentis officium. Quorum temperantiam atque moderationem, ſi in patriã noſtram reuocatam, atque in auitas ſedes repoſitam videremus, quis quæſo te, locus eſſet, quæ ſedes, quæ ora, quæ patria, in qua homini libero vitam iucundius ducere liceret? Pietatis ſtudia reuiuiſcunt, vitæ præſidia parata, fructus libertatis iucundiſſimus, Regis imperium moderatum, Magiſtratus auctoritas legum cancellis circumſcripta. Amicorum inter amicos mira cõſenſio. Coniurationis & veneni nomina, prodigij loco ducuntur. Dictorum & conuentorum fides maxima, promiſsique mira conſtantia. Inimicitiæ mortales, Simultates, & facillimè & humaniſsimè deponũtur. Bona fide redditur in gratiam. Minus vehemens alienæ rei appetitio. Pecuniæ ſi-

tis moderata. Voluptates remiſſæ, cupiditates languidæ, minus incitatus ad omnẽ audaciam impetus. Verborum lenocinia minimè peruulgata. Vectigalium & portorij nomina Eques Polonus ignorat. Fiſcus regius, nec longas aures, nec linceos oculos habet; nec eſt aduncis vnguibus. Hoſtis à patriæ viſceribus procul. Miles in regno & acer, & expeditus, ſemper animos, etſi non ſemper euibratos gerẽs gladios. Multitudo litium & varietas cauſarum ad explicandum facilis. Diſtrahendarum controuerſiarum ratio expedita, ſcelerũ animaduerſio moderata, Iudicum integritas incorrupta, æqua rerũ exiſtimatio. Priuatorũ facultates & copię eorũ qui præſunt, aut irę, aut libidini, minus quã alibi obnoxię. Libertas in dicẽda ſentẽtia impunita.

Sed vt finem faciam atque eò redeam, vnde mihi hic totus ab illo initio tractus eſt ſermo, quique me ad hæc quæ ſcripſi omnia neſcio quomodo acuit, Ianicij noſtri verbis (ſcis cuius Poetæ) ſummam tibi meæ in patriam explicabo pietatis.

Italiam miror, patriam veneror; coloq;
Afficit illius me ſtupor, huius amor.
Nulla ſub immenſo tellus eſt talis, vt illam
Fas mihi ſit terræ præpoſuiſſe meæ.

Idque

Idque ita eſſe omni tibi aſſeueratione affirmo, quod mihi credas velim. Si credis, narro tibi Suchorzeui, nullam voluptatem fore talem, quam ego caperem, ſi nobis ab omni foro curiaque liberis in tali, quam diximus, patria viuere, ſi Cracouiæ, ſi Miechouiæ, ſi Andreouiæ garrire, ſi compitalicias illas ambulatiunculas conficere tecum in agro Nauaricieñ. anno & horno liceret. Nunquam crede mihi huius expleretur, cupiditatis ſitis. Vale, & quod facis ama, nec amare deſine.

Scripta epiſtola Suchorzeui, venit nobis in mentem quòd venter auribus caret. Itaque metuo ne laterem lauerim. Si opera perdita eſt, nos deinceps in Anacreontis gymnaſium ſecedamus, Poetæ ab obliuione hominum, & tenebris vindicati occinentes.

Ἡ γῆ μέλαινα πίνει
Πίνει δὲ δένδρεα αὐτὴν.
Πίνει θάλασσα δ' αὔρας
Ὁ δ' ἥλιος θάλασσαν
Τὸν δ' ἥλιον σελήνη.
Τί μοι μάχεσθαι ἑταῖροι
Κ' αὐτῷ θέλοντι πίνειν.

Fœcunda terra potat
Hanc arboreſque potant

Et potat æquor auras
Phœbuſque potat æquor
Ipſumque Luna Phœbum
Quid ergo vos ſordales
Potare me vetatis?

Reſpondet alius.

Ὅταν πίνω τὸν οἶνον.
Εὕδουσιν αἱ μέριμναι
Τί μοι πόνων τί μοι γόων
Τί μοι μέλει μεριμνῶν
Θανεῖν με δεῖ κἂν μὴ θέλω
Τί δὲ τὸν βίον πλανῶμαι.
Πίωμεν οὖν τὸν οἶνον
Τὸν τοῦ καλοῦ Λυαίου.
Σὺν τῷ δὲ πίνειν ἡμᾶς
Εὕδουσιν αἱ μέριμναι.

Mihi bibendo vinum
Aerumna dormit omnis
Ad me, quid attinet labor?
Quid cura, quidue luctus?
Mors me manet, nolim licet.
Vitæ iuuat, quid error?
Ergo merum bibamus
Pulchrum merum Lyæi
Bibendo namque vinum
Aerumna dormit omnis.

Anteambulones Principis. togatullos illos, braccatoſq; Iouis pullos. Plemecios,

Sczu-

Sczuckios. Skargas, Branicios, Minocios & his ſimiles Volupiæ amaſios, pleno modio verborum ex me ſalutabis. Equidem beatos ſtatuo tum quod

Ingenitæ ſtat nobilitatis in illis
Pulcher honos: & digna ſuis natalibus ora

tum quod Deorum vitam viuunt, immunes à rationibus, Sine auro nitent, ſine ſemente metunt, ſine labore ſeruiunt: De his fortè Antiphanes apud Eubolum.

Βὶος θεῶν γὰρ ἔςιν ὅταν ἔχεις πόθεν
τ᾽ἀλλότρια δειπνεῖν μὴ προσέχων λογίσμασι.

Vita Deorum enim eſt quando potes. alienis veſci immunis à rationibus. Sed garritum ſatis: quod vitium ſi amicus tollit ab amico, facit amicum commodionem ſi tolerat, ſe efficit meliorem: Quęſo te obuias mihi litteras tuas mitte, plenas omnium rerum & opinionum, & cautionum, ne qua parte impingam. Iterum Vale. Datum Venetijs Idibus Octob. 1588.

STA-

STANISLAO SVCHORZEVIO.

Epiſtola XXVIII.

QVIM miſeriarum incredibilem, quas quæſo te, mi frater, dolentibus oculis aſpice: & omni tuo conſilio, auxilio, ſtudio, ope omnium rerum ſuccurre (eſt enim totum poſitum in te) aut certe effice, vt eo animo ſim, quo is debeat eſſe, quē Regni, patriæq; dignitas vehementer mouet. Res ſunt inextricabiles: ἄνω καὶ κάτω noſtra vertuntur omnia: nec quicquam adhuc accidit quod maioris conſilij eſſet. Rex meus mihi præcipit, vt ampliſſimæ Legationis munere apud Sixtum Pont. & Sanctam ſedem Apoſtolicam perfungar, & eum cultum & obedientiam omni adhibita ſolemnitate in hoc Eccleſiaſtici imperij domicilio Maieſtatis ſuæ nomine profitear, quē Chriſt. Orthodoxi Reges, & Principes Chriſto præſtare, & in auribus Rom. Pont. eius Vicarij

carij profiteri cõſueuerunt. Habes ἰπόθεσιν & adiuncta mandatorum exempla. De reliqua noſtra cogitatione cognoſce, quæ eiuſmodi eſt, vt inficiari nõ queam, in hoc tam illuſtri Regis mei de me iuditio, valde acquieſcere. Sed cum ab omnibus vel naturæ, vel doctrinæ præſidijs, ad tantum munus cum laude ſuſtinendum ſimus imparati; magnam profecto gubernationem tui conſilij, tuæque authoritatis hæc mea tempora deſiderant. Licet enim meũ iam pridem fuerit, in Repub. atque in maximis rebus gerendis, & ſuſtinendis viuere, & nunc quoque omnia patriæ meæ præſtitiſſe apud ſanctam Sedem hanc, & reliquos Italiæ Principes videor, quæ præſtare debuitis, qui eſſet eo quo ego ſum gradu, Regis Senatuſque iuditio collocatus; fidem, ſtudium, diligentiam, patriæq; dulciſſimæ Charitatem: hæc tamen omnia cum eiuſmodi ſint, quæ nemo eſt, qui ſuo Principi præſtare non debeat; in ea quæ mihi nouo conſilio decreta eſt legatione; illud præterea video; non mediocrem eſſe præſtãdam prudentiam; induſtriam certe in toto genere ſingularem; quod ego poſſim aſſequi, nec ne, tu velim cogites: in tanta præſertim animi, & ingenij tenuitate quam noſti.

Sum

Sum igitur mente & animo valde perturbato. Huc accedit, quod in eo gerendo munere neceſſe eſt patriæ dignitatem, & decus, in iſtius præſertim Vrbis oculis, eo cultu, & ſplēdore ſuſtinere, ſicut ipſius gloria, & tanti Regis maieſtas & amplitudo poſtulat: nos verò immanibus iacturis, & ſumptibus exhauſti, mediocrem hunc vitę Statum vix tuemur. Plane itaque æſtuo. Quamuis vt me tibi aperiam ego quidem adhuc laborabo munus vt effugiam. Scis quibus conſilijs. Magnum illum Regē Stephanum, cum idem mihi Niepolomicijs imperaret, de ſententia deduxi. Stant illa omnia, & pondus, vt puto habebunt. Sed ſi qui imperant in ſententia perſtiterint: & nos adhoc ſaxū voluēdum damnauerint, quomodo queā ſuſtinere, non habeo explicata conſilia. Per tuos te amores rogo, per mihi perſpectam in omni officij genere humanitatem tuam, confer te ad eam curam, vt de omni meo Statu cogites, neque longas à me præces expectes. Nam ſi in tanta re, tamque neceſſaria verbis mihi opus eſt, ad te excitandum, nulla ſpes eſt, facturum te, quod volo, & quod oportet: poſteaquā verba non inuenio quibus meam tibi explicem ſollicitudinem: Genus eſt rogandi,

di, rogare non poſſe: Intuere meipſum, & omni qua potes his meis temporibus ratione ſuccurre: Manum admoue; & quia valde ſollicitum vides, minus aliquanto me rogare putabis, quam tanta res poſtulat. Perge igitur de me ipſo, & de meo iſto tempore vt omnia cogites: & hęc quæ dico, non tanquã ex ore ſed ex immo miſſa pectore accipias. Equidem tali in re libenter me ad tuos pedes abijcio. Ac ne forte noua Regis mandata, quæ metuo, imparatũ inueniãt, neſcio quid his diebus meditatum ſum, quod Regis, & Regni nomine in illo ſacro conſeſſu perorarem: idque ad te pulueris adhuc, & feſtinationis plenum ſine mora mitto, vt & ipſe pro illa qua abundas ingenij elegantia quæ videbuntur deſquames, & Regiæ potentiæ miniſtris, quos noſti, corrigendum, & emẽdãdum exhibeas: ne quod verbum effluat, quod non habeat ſapientem excuſationẽ. Id igitur, ſi me amas omni tua cura & ſtudio laborabis.

Res Gallicæ ſummis in anguſtijs verſantur. Antea enim aris & focis imminebit hominum egentium, & perditorum ſpes: iſto verò tempore non aliud profecto agitur, niſi vtrum ſit Gallia nec ne, & vt Gal-

lia

BIBLIOTECA REN. VITTORIO E.

lia non Gallia; ſed Galliæ tantum ſit imago. Indigno ſcælere fortiſſimum Dux Guiſius obtruncatus eſt. Pari crudelitate frater eius Cardinalis. Ea verò cæde patrata, iſtiuſmodi deinceps conſilia Rex aggreſſus eſſe dicitur, vt iam non videatur crudeliſſimũ eius facinus interfectio Guiſij. Reliqua quæ conſequentur cognoſces. Regnum certe florentiſsimum in extremæ timorem ruinæ adductum eſt. Vale. Romæ 24. Decemb. 1588.

ORA-

ORATIO.

STANISLAI RESCII

PRO PRAESTANDA SIXTO V. PONT. Sigiſmundi Tertij Poloniæ Regis nomine obedientia.

Scripta ſed non recitata

SIGISMVNDVS.

DEI Gratia Rex Poloniæ potentiſsimus, Regnorum Suetiæ, Gothiæ, Vandaliæ, hæres & deſignatus ſucceſſor. Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſouiæ, Samagitiæ, Liuoniæ, Filādiæ. Cum à teneris annis in paterno ſuo Suetiæ Regno, cum lacte quod aiunt pientiſſimę Reginæ matris ſuæ Catherinę ita eſſet inſtitutus, vt fidem eſſe, niſi vnam non putaret: & quidquid extra vnam fidem eſſet, non fidem ſed perfidiam cenſeret: fidei porrò veritatiſque

ſedem

animi ſui conſtantiam, & ſoliditatem non aperuit ſolum, ſed etiam fore perpetuam promiſit Maiorum ſuorum potentiſſimum Suetię Regum pietatem & religionem imitatus, qui vt Idolorum nefarios cultus extirparent, ſubiectos ſibi populos, ſub ſuaue Chriſti iugum ſubiungerent, ſectas omnes Chriſtianę pietati inimicas opprimerent: Chriſtiani nominis fines proferrent, Apoſtolicæ ſedis huius authoritatem ſartam, atque inuiolatam præſtarent: nullam difficultatem pertimeſcendam, nulla non adeunda pericula, nullas vitæ contentiones defugiendas exiſtimauerunt. Argumẽto ſunt auguſtiſſima tẽpla per omnia Suetiæ Regna, Regio ſumptu & magnificentia olim exædificata. Septem erecti Epiſcopatus, ampliſſimi redditus attributi, Septuaginta Monaſteria à fundamentis erecta, vitæ præſidijs, aureis atque argenteis vaſis, veſtibuſque ſacris, ad omnem ornatum & ſplendorem inſtructa. Mille præterea & quingenta templa (Parrochiales vocant) excitata & dotata, Scythas indomitas prætereo, à ceruicibus Chriſtian: ſæpè retractos. Taceos Sciſmate infames Moſcos: eius quam ſuſtines B. P. diuinæ tuæ poteſtatis & authoritatis hoſtes infeſſimos:

mos: bello & armis repreſſos, Taceo ſingularem in hanc ſanctam Sedem cultum, & obſeruantiam Chriſtierni, Daciæ, Suetiæ, Noruegiæ Regis ſingularem: & ab illo ſuſceptam ab vltimo Septẽtrione longiſſimi & moleſtiſſimi itineris peregrinationem: vt ad beata SS. Apoſtolorum limina, Chriſti Vicarij, anteceſſoris tui, Sixti IIII. pedes exoſcularetur. Non commemorabo Regni totius obedientiam incredibilem, illo præſertim tempore comprobatam, cũ Raymundus & Nicolaus Anglicus S. R. E. Cardinales, & Legati, deprauatos hominum mores, ad normam veræ pietatis, huius Sanctæ ſedis auctoritate reuocarent: deque compreſſa & edomita cupiditate, clariſsimam victoriam conſequerentur.

Hæc enim omnia, etſi ſumma ſint, & in arce, quod aiunt, totius laudis & commendationis poni poſſint, ego tamen imma terra relicta æternam in domum mente & animo euolabo, & ex ipſis beatorum ſedibus diuina petam, ad iſtius familiæ commendationem teſtimonia, quæ diuinis tuis auribus puto fore gratiſſima.

S. Ericus Suetiæ Rex in maximis Regni ſui copijs & opibus, eam vitæ rationem inierat, vt quamuis corpore in terris verſaretur,

ſaretur, animo tamen in cœlo conſiſtret.
Fuit enim admirabili quadam & excellen
ti morum ſancti tate, incredibili vitæ duri
tia, multis laboribus atque vigilijs, multis
pręcibus & lachrimis, flagrantiſſima rerũ
cæleſtium cupiditate, & tam ardenti Chri
ſtianæ charitatis, beneque faciendi ſtudio
inflammatus: vt cum in egenos & paupe-
res Regni ſui opes erogaſſet, legibus ſalu-
taribus deſcripſiſſet, multas ad honorem
Dei Eccleſias Regio cultu ſplendoreq; ſu-
ſcitaſſet, cenſus attribuiſſet, omni ſupelle-
ctili inſtruxiſſet. (Summatim omnia pro-
ſequor P. B.) ea ad extremum conſilia ag-
greſſus eſt, quæ nec aggredi poſſunt, nec
audere conſueuerunt niſi Reges. Vaſtiſſi-
mos enim magnæ Einlandiæ populos ar-
mis in ſuam poteſtatem, magno cum vitæ
diſcrimine ſubactos, à nefando rerum ina-
niſſimorũ cultu & veneratione abripuit,
& ſub ſuaue Chriſti iugum, atq; ſub iſtius
ſanctæ Sedis poteſtatem, & auctoritatem
ſubiunxit: ad extremum etiam à teterri-
mis pietatis, iuſtitiæque hoſtibus, ex inſi-
dijs oppreſſus, & ſpiculis confoſſus, non
ſolùm inſignem illam Martirii coronam,
ſed eos etiam honores aſſecutus eſt, quos
Eccleſia Dei hominibus in diuos relatis

 decer-

decernere habereque conſueuit.

Sancta verò Brigitta, Brigidis & Sifridis filia, Vlfonis Noriæ Principis cõiunx, è cuius Regia ſtirpe Sigiſmundo Regi noſtro paternum genus ducitur, quis eſt in Eccleſiaſticis annalibus adeo infans, & peregrinus, vt ignoret ardentiſſimum in illa virtutis, pietatis, Charitatis, abſtinentiæ ſtudium viguiſſe? Cum enim in Deo totam mentis aciem defixiſſet, ieiunio, cilicio, nuditate, peruigilio, omni aſperitate vitæ errores compreſſiſſet, lachrymis, ſuſpirijs, aſſiduis precibus, in poſſeſſionem diuini amoris inuaſiſſet, opes Regias in agentium inopia ſubleuanda cõſumpſiſſet, cæteriſq; ſanctis actionibus, viã ſibi in domũ æternã muniuiſſet, Suetiæque ſuæ populis, vt per eadẽ veſtigia graderentur, omnibus exemplis præluxiſſet: partem quandam pietatis, & ſanctitatis exiſtimans, in his locis veſtigia poſuiſſe, vbi ſteterunt pedes Domini Romam primum, inde Hieroſolymam petijt, cæteraque loca ſacra, ſacris ſcripturis commendata peragrauit: inde verò in hanc ipſam Vrbem reuerſa, ad Beata SS. Apoſtolorum limina, Martyrumque memorias, & quidquid præterea memoriam diuinæ benignitatis renouare poterat, hu-

militer & demiſſe proſtrata, tantam in viſceribus diuini amoris, magnitudinē concepit, vt exiſtimatum ſit, Dominum cum illa conſilia ſua communicauiſſe: mentemque illi ſuam aperuiſſe, & prophetico præterea donaſſe ſpiritu: ex quo conſequens eſt, vt credamus non vulgari virtute, neq; mediocri dignitate, ſed præſtanti, & eximia, multiſque modis admirãda extitiſſe, cum qua cœli, terræque Dominus ſermones habuiſſe exiſtimatus ſit, quod in Augu ſtiſſima Sancti Pauli Baſilica, via Oſtienſi accidiſſe memoratur.

Filiam præterea habuit caſtiſſimam, & ſanctiſſimam Virginem Catherinam, per omnia matris ſuæ veſtigia ad eaſdem laudes gradientem.

Dicerem de materna quoque maieſtatis ſuæ ſtirpe, pace & armis celeberrima Iagellonum familia, quæ Regni Poloniæ, & Magni Ducatus Lituaniæ gubernacula p 200. fere continuos annos, iuſte, fortiter, ſapienter, & moderate adminiſtrauit: ſed hæc ante me ſæpe dicta ſunt, in hoc ipſo loco, & verbis, & ſententijs quibus vti ſolemus, cum quid diligentiſſime agimus. Illud attingam quod ea familia fidem Chriſtianam in Lituaniam, longe lateque patē-

tem intulit, Regnum vniuerſum in cultu, & obſeruantia S. Sedis Apoſtolicæ retinuit, Sciſmaticos in ouile tuum B. P. irruẽtes, bello, & armis repreſſit: atque huius S.Sedis auctoritatem, & præſidium humiliter implorare coegit: quod & Leonis Pont. temporibus factum audiuimus: & oculis ipſe tuis P.B. ante paucos annos idipſum vſurpaſti, cum ad beatos Gregorij Pont. pedes, venerabundi proſterneretur.

Scytarum belluinam feritatem, qui ſoli propemodum contra Rom. Imperij potentiam, ea ſuſcipere conſilia auſi ſunt, quæ reliquarum nationum fugiſſet, atq; reformidaſſet audacia, non ſolum repreſſit, ſed etiam ſæpiſſime fregit. Valachos, & Moldauos, in fidem, & clientellam Reg. Polo. ſolemni iureiurando interpoſito, venire compulit. Inſignem illam de ſeptuaginta hoſtium millibus victoriam apud Gruneualdum reportauit. Liuoniam Regno adiunxit. Turcarum autem infeſta Orbi Chriſtiano arma, quis eſt, qui reformidanda non putet? Eorum tamen vim immanem, crudeleſque conatus. Iagellonum Regum virtute, & potentia fractos, cum in Ruſſia, tum in Valachia accepimus: ita vt Mahometes Turcarum tyranus à Caſimi-

ro

ro Quarto; & Baiazetes à Ioanne Alberto Polo. Regibus pacem redimere ampliſſimis oblatis muneribus cogerentur: nec vllam deinceps vim machinari in patriæ perniciem attentarent.

Illud verò in qua laudis, & prędicationis parte ponemus? Quod Sigiſmundus Primus, Regnum Bohemię in fidem, & protectionem ſuam recipere propterea noluit, quod religionem putaret, hæreticis imperere.

Beatum quoque Caſimirum caſtiſſimũ, & pudiciſſimum adoleſcentem, hęc ipſa Iagello: familia nobis edidit, miraculis ad hęc vſque tempora in Ciuitate Vilneñ. clariſſimum: eius, cuius ad te nomine verba nunc facimus, Sigiſmundi III. Regis auui materni fratrem germanum: qui & ipſe rationes omnes pronepotis ſui, diuinę bonitati cõmendare non deſinet, vt vtriuſque Regni populi Maieſtatis ſuę opera, ſtudio: labore, contentione, mente, & corpore eſſe poſſint quam beatiſſimi.

Auiam habuit Bonam Sfortiam, ſummi conſilij, & induſtriæ Reginam. Ioannis Galeatij Sfortiæ Mediolaneñ. Ducis, & Iſabellæ Aragoniæ, quæ neptis fuit Alfonſi II. Neapol. Regis filiam, ex cuius ſtirpe, & ge-

nere, in hoc quoque tuo dignitatis, maieſtatiſque pleniſsimo Senatu, Viros Illuſtriſſimos video Sfortiæ,& Arago. familiæ maieſtatem, & ipſo nomine, & omni reliqua ratione repræſentantes.

Matris quoque Reginæ Catherinæ conſtantiam, animique fortitudinem attingã quæ fidem matrimonij Ioanni Regi Sueciæ Sereniſsimo marito ſuo datam in perferẽda, multarum arumnarum ſocietate forti, & excelſo animo comprobauit: nec ita libertatem, vitæque iucunditates charas habuit, vt à latere afflictiſs: coniugis, cum id illi liceret, miſerrimo illius tempore, auelli ſe pateretur: & in quotidiana præterea, Chriſti perduellium hæreticorum conſuetudine, mentis ſuæ firmitatem, & ſoliditatem Eccleſiæ Dei præſtitit: ijſdemque artibus, & diſciplinis filij ſui chariſsimi Sigiſmundi Regis pectus, ad omnes ſuſtinendos, fruentium hæreticorum impetus omni adhibita diligentia, & inſtruxit & armauit, vt Annam alteram Diuini Samuelis, & alteram Blancham Sanctiſsimi viri Clodoueij Galliæ Regis matrem diceres.

Annam Reginam pientiſs: Regum Polõ: neptem, proneptem, abneptem, filiam, ſororem, Magni Stephani Regis coniugem

&

& Sigiſmundi Regis materteram chariſsima non prɶteribo,omnia vitæ ſuæ tempora,inter orationes, & elemoſinas:cęteraq; Chriſt. pietatis opera diſtribuentem, nec quidquam eorum prætermittentem, & apud Deum, & apud homines, vt Rege Sigiſmun. ſororis ſuæ filio ſaluo, ſalua, & integra ſint,tum in religionem,tum in Repub. omnia.

His itaque Regibus, imò his Martyribus & Confeſſoribus: imò his Apoſtolis & Virginibus, in hanc lucem editus Rex Sigiſmundus,narro vobis ò Sacræ Columnæ, plus ab illis pietatis quàm ſanguinis accepit. Scriptæ ſunt in cœlis Angelorum manibus perſecutiones omnes, quas ab illis, quos prætereo quotidie ſuſtinuit:cum ad cænas, & conciones Chriſti perduelliũ Hæreticorum accedere detractaret. Scripta ſunt illa quoque Diuini adoleſcentis Diuina planè reſponſa, quæ Regni Suetiæ proceribus Regni amiſſionem denuntiantibus, ſi tibi Chriſti Vicario præſtare ſe pergeret obſequētem,digno ſe, digno maioribus ſuis,animo,reddidit.Satius eſſe terrena quàm cœleſtia regna deperdere. Fidem ſe Deo, & Eccleſiæ etiam ſi mundus rueret præſtaturum. O germanam marty-

rum

rum ſobolem, ò inter Confeſſores numerandum Principem, Paſſus eſt quicquid pati voluit. Amiſit quicquid amittere decreuit. Ille ob amorem Eccleſiæ paratus erat Regnum perdere Suetiæ, & iam ſub oculis Dei perdiderat, quia perdere decreuerat. Ecce bonus Dominus, qui ſua relinquentibus centuplum in Euangelio promiſerat, & Regnum illi Suetiæ conſeruauit, & vt in Regem Poloniæ eligeretur, Electorum animis inſpirauit: ad cuius capeſſenda gubernacula, quemadmodum vocatus fuerit, quemadmodum, & peruenerit, conſequens eſt vt dicamus: ſimul & illud oſtēdamus, veterem illam, & eximiam Romanarum legionum in decernendis Romanorum Imperatoribus libertatem, & auctoritatem, in ſola Polonorum Repub. & in Regni Legionibus reſediſſe. Tu P. B. Voſque Sacri Principes quod hucuſque feciſtis, animis adeſte. Facit enim iſte veſter in me animorum oculorumque contuitus, vt mihi licere putem, orationis huius vela in ea explicanda ratione pandere, qua Reges Polo. eligi, atque deſignari conſueuerunt.

Rege Stephano, ad Beatorum ſedes, ex iſtius corpores domicilio æternam in domum

mum euocato. At quo Rege? Quem tu ſæpè B. P. diuino tuo iuditio, natum Eccleſię, natum Reipub. Chriſtianę prędicabas, armis acrem, litteris inſtructum, conſilio promptum, manu fortem, in omni reliqua vitę ratione moderatum, bonis omnibus chariſſimum. Archiepiſcopus Gneſnenſis (is nunc eſt Stanislaus Karnkouius, iuuandę Eccleſię Dei cupidiſſimus antiſtes, & opertus, vt Scriptura loquitur, quaſi pallio zeli) Legatus natus, Regni Polonię Primas, & Primus Princeps, quem maiores noſtri, optimi, & ſapientiſſimi viri, ob iſtius S. Sedis, à quo dignitatem accepit, reuerentiam, & maieſtatem, Principem in ſua Repub. dignitatis, & authoritatis gradum tenere propterea voluerunt, vt Reſpublica in omni rerum & temporum varietate, ſumma cum authoritate defenſorem, & quaſi quẽdam Orthodoxæ fidei, rerumq; communium cuſtodem haberet: cuius tutela, & pręſidio conſeruarentur ea omnia, quę diuinis, humaniſque legibus, quę moribus, quę maiorum inſtitutis, & decretis continentur, ne cuiuſquam effuſę in omni intemperantia libidines, ſeſe vnquam vel in religionem, vel in libertatem communem incitarent. Is itaque Archiepiſco-

pus,datis ad ſingulas Regni Prouintias litteris,facit omnes de tranſitu Regis ſui certiores: Epiſcopos, & reliquos Ordinis Eccleſiaſtici Principes, ad vota ſuſcipienda, piaſque preces pro Regni ſtatu fundendas adhortatur. Palatinos verò,ij ſunt Prouintiarum preſides, vt Satrapię quiſque ſuę nobilitatem conuocet, conſiliaque ineat: tùm de pace domeſtica conſeruanda, tum de tuendis chariſs.patrię finibus. Nuntios pręterea quaſi quoſdam Tribunos plebis, è medio fratrum cętu eligant,atque ad futuram omnium Regni Ordinum. Conuocationem cum mandatis, & tranſigendi authoritate mittant; interim omnes in vniuerſum,& armis,& animis inſtructi,pro ſalute patrię excubias agant.

Regni deinde Senatores,& Conſiliarios viciniores,quã cellerimè poteſt conuocat; & ex illorum ſententia tempus & locum aſsignat, in quo omnium Regni Ordinum Conuentus generalis, Conuocationem vocant, habeatur, Abſentes & impeditos litteris appellat.

Ad diem Conuocationi dictàm,Senatus frequens conuenit.In eo principem locum obtinent,& vtrumque Regij Solij latus occupant 2. Archiepiſcopi 14.Epiſcopi Hoſ

30. Palatini conſequuntur, quos Prouinciarum pręſides diximus: & 70. Caſtellani, qui ſunt arcium & Ciuitatum gubernatores; & deſignati pręterea ab ęqueſtri ordine, in ſingulis Prouincijs Nuntij. Tum in commune de pace & bello, deque rebus communibus conſulitur; Si quę ſunt Ciuiũ, inter Ciues odia, vel Repub. donantur. vel Senatus authoritate ſopiũtur, Regni fines armantur; ac dies ad extremum, & locus aſsignatur, ad obeunda Generalia totius Regni Comitia, in quibus noui Regis electio celebretur.

Cum dies Comitiorum aduenit, tentoria finguntur, Senatorum ſubſellia, non in auro nitẽte Regia, cruſtatis diſtincta marmoribus, ſed militarem in modum, in campis longe lateque patentibus, ſole iſto. Viſtulaque inſpectante, eriguntur: ſingulis Regni Prouintijs, ſingulę ſtationes aſsignãtur, caſtra, & acies, & currus, & tormenta; tanquam ad dimicationem inſtruuntur, tubarum cangore, tympanorum ſonitu, tormentorum ſtrepitu, equorum hinnitu, armorum fulgore, & terrore omnia miſcentur; vt acres, Martijque milites, inter equitum peditumque copias, inter haſtas, & Vmbones, inter Clypeos, & galeas. In

illo

illo, inquam, ſtrepitu, fremituque armorum Regem ſibi Martium quęrendum, eligendumque putarent. Inuocato deinde S. Spiritus auxilio, votis ad omnes diuorum aras nuncupatis, & ſolemnibus factis ſacrificijs, tua primùm B. P. mandata Legato referente audiuntur: Inde reliquorũ externorum Principum Oratores quicũq; ſunt admittuntur, Si quos Candidatos offerunt, ſingulorum ſingulę conditiones omni adhibita cautione perpenduntur; Quæ quiſque ſecum inferre in Regnum poſsit commoda, quę offerre incommoda, omnium ponderum, & rationum examine trutinantur: & cum omnes omnia, & animis prouiſa & conſilijs indagata habuerint, primo loco ſententiam de Rege ſuam explicant Archiepiſcopi, & Epiſcopi; inde Palatini & Caſtellani, inde Regni Cancellarij, & Marſalci, inde Equeſtris ordinis ex omnibus Prouintijs delecti Tribuni, idque faciunt non obſcure, non diſsimulanter, non inſidiosè, non tectis, & abditis verbis, ad eorum quos reprobant odium, & inuidiam declinandam: ſed quod eximię libertatis, & hominum mente, & animo ſolutorum, nec cuiuſquam, niſi eius quē eligunt, dominationi parentium, pro-

prium ac peculiare eſt, ſic viuere: ſic ſentire, ſicque loqui vt velis, apertiſsimè, & planiſsimè, quidquid de quoque Candidato ſentiunt, in omnium aſtantium auribus & oculis profitentur; ac ita is demùm, Rex Poloniȩ & Magnus Dux Lithuaniȩ pronuntiatur, in quem aut omnes ſimul, excepto nemine, conſentiunt; quod in electione Chriſtianiſs. Regis Henrici apud Varſauiam factum eſt: vbi ſupra centum nobiliſſimum equitum millia cenſebãtur: aut maior, & armis animiſque ardentior pars, quod in Stephano deſignando apud Andreiouiam noſtram accidiſſe vidimus: aut valde paucis exceptis, quod hoc tempore in Sigiſmundi Regis electione apud Varſauiam contingit.

Electum Legatus viciſsim tuus B.P. Regnique Primas (videte iterum Illuſtriſſimi Principes quam magnum honorẽ huic S.Sedi patria noſtrà habeat) ſacro pallio, lucentique tyara amictus, erecto in omnium oculis Chriſti crucifixi ſimulachro; è loco eminentiori, inuocato Sanctiſſimȩ Trinitatis auguſtiſſimo nomine, cõceptis, & ſolemnibus verbis, Regem Poloniȩ & Mag. Ducem Lithuaniȩ pronuntiat. Eius verò ſermonem Regni Marſchalcus (is eſt

An-

Andreas Opaleriski, excelſi animi, & expediti conſilij Senator) patrio ſermone ſubſequitur, vniuerſis Regni ordinibus Regis electi nomen denuncians. Acclamatur ab omnibus. Amen. Signa dantur leticiæ. Itur ad Eccleſiam Archiepiſcopo pręeunte, aguntur Deo gratię. Conditiones ſcribuntur. Oratores ad euocandum, deducendumq; Regem electum deſignantur.

Huius electionis, ad eam quàm breuiſſimè perſtrinxi rationem, cum primos in Suetia Nuntios Princeps Sigiſmundus accepiſſet, nulla effuſi, intemperantiſq; gaudij ſigna dedit: nulla conſilia, quę ſola iuuentute geruntur, & viribus aggreſſus eſt: ſed omnem animi ſui vim, ad explorãdam eius voluntatem conuertit, cuius ſempiterno numine, Regna omnia de gente in gentem transferuntur: Hanc autem vt certius, atque liquidius cognoſceret, ante omnia oratione, ieiunio, eleęmoſina, vitę errores expiandos putauit, ciboque cęleſti, contra omnes inconſideratos impetus ſeſe communiuit: & Sereniſſimi pręterea Regis & parẽtis ſui, de recipiendo Regno voluntatem expectandam putauit.

Poſtquàm autem Regis Suetię parentis chariſſimi conſenſus, & approbatio acceſſit,

ceſſit, ea demum eſſe certiſſima diuinę vocationis argumenta ſtatuens, voluntatem ipſe quoque ſuam, ad capeſſenda Regni Polonię gubernacula adiunxit: ciboque viciſſim cœleſti ſeſe familiamque ſuam, muniens. Regio adhibito comitatu, inſtructa, & ornata 50. Nauium claſſe, non totis 24. horis, ſinum Balticum, fœliciſſima vſus nauigatione tranſmiſit: & in ampliſſimo, atque opulentiſſimo Regni Polonię, Emporio Ciuitate Gedanenſi, prima veſtigia poſuit. In Regiam deinde Ciuitatem Cracouień. à frequentiſſima totius Regni Nobilitate, & à 25. armatorum equitum millibus, introductus eſt, vbi ad venerandum altare S. Martyris, & Epiſcopi Staniſlai proſtratus, ex eiuſdem Archiepiſcopi, & Legati tui manibus, omnium Regni Ordinum, conſenſu, & approbatione accedente: Regni Poloniæ coronam, cæteraq; dignitatis, & poteſtatis inſignia accepit, & accepta regendi, moderandique poteſtate, vti cœpit. Miſſo enim Ioanne Zamoſcio Regni ſui Cancellario, & ſuppremo exercituum Duce, viro litteris, armis, omni conſilio inſtructiſſimo, & ſingulari quodam animi moderatione, rebellium quorundam conatus fregit, æmulorum, & in-

uidiorum conſilia repræſſit; quidquid obſiſtebat, vel deleuit, vel in ſuam poteſtatem redegit.

Et quia Chriſto ſoli, quem in omni vita, & libere, & libēter confiteri didicerat, cū ipſam Regiæ dignitatis acceſſionem, tum reliquos omnes tam belli, quam pacis progreſſus & ſucceſſus, acceptos ferebat, nullam moram interponendam putauit, quin apud te Chriſti Vicarium grati animi ſignificationem, verbis quoque teſtaretur, animumque in te ſuum pleniſſimum pietatis, & obſeruantiæ declararet. Me igitur miſit, ſe Regnaque ſua ſub tutellam, & patrocinium tuum ſubiunxit, Apoſtolicam tuam benedictionem impertiri petiuit, in tuaque ſe poteſtate, fore perpetuo promiſit, ſciens ea demum Regna, & Imperia eſſe fæliciſſima conſueuiſſe, quæ tu paterna tua cura, & ſolicitudine digna putas: & ei cuius Vicarium agis quottidianis tuis orationibus, & ſacrificijs, & libenter, & ſtudioſe commendas.

In quo obeundo offitio, & ſi conſcientiæ ſuæ ſatisfeciſſe videretur: pietati tamen, & obſeruantiæ ſuæ, ſatis eſſe factum non putauit, niſi idipſum, in hac quaſi quādam area, & ſtatione religionis præſidium

in hoc inquam pleno maieſtatis, & dignitatis conſeſſu, quaſi in omnium gentium ac nationum auribus, maiorum more profiteretur.

Quamobrem iterum atque iterum, vim omnem deſiderij ſui per me P. B. tibi iſto quoque omnium auguſtiſſimo loco declarat, & aperit. Te verum IESV Chriſti Vicarium, verum Petri ſucceſſorem non dubitanter agnoſcit, tibi & huic S. Sedi, verè & ex animo, quam debet obedientiā præſtat, ac defert: nomenque ſuum inter eos Reges, & Principes, abs te referri poſtulat, qui ſunt, qui vnquam fuerunt, quique futuri ſunt Orthodoxæ fidei acerrimi defenſores, & propugnatores.

Tu viciſſim facies, ſenex Sanctiſs. vt ſupplici filio Apoſtolicam tuam benedictionem impartias, atque à diuina bonitate impetres, vt animum illius inuicto robore confirmet; ne vnquam mentis ſuæ ſtudio cœleſtia moliri in Regnis ſuis deſinat, neue labatur & erret, aut difficultatem ampliſſimi gerendi muneris extimeſcat: tum cæteris quoque præſidijs beneuolentiſſimo patre digniſſimis ſubleuare non deſines; vt totius Regni, religioniſque ſtatus eſſe per tuam curam poſſit quam beatiſſimus,

mus, vt ſicut vnius in Regno Regis digni-
tatem agnoſcunt, ita vnius in Eccleſia Dei
paſtoris vocem, & auctoritatem agnoſcãt,
& in illius gubernatione ſalutis ſummam
ſitam putent.

Septingenti fere anni abierunt, ex quo
ſeſe Regnum Poloniæ ad Orthodoxæ fidei
ſocietatem adiunxit, nec vllo vnquã ſchiſ-
mate, aut ſeceſſione conſtantiæ ſuæ cur-
ſum, interrupit. Non Berengarij, Non Bo
gomilij, non Petrobruſiani, non Albingeñ.
non Valdeñ. non Huſtiæ, non aliæ his ſimi-
les Religionum omnium, Regumque, Le-
gumque peſtes, ſoliditatem eius labefacta-
re potuerunt: vſque ad hæc infœlicia no-
ſtra tempora, quibus illi (ò præſentis ſæ-
culi infamiam) nimis vicina Saxonia pe-
ſtem Lutheranam afflauit. Facilius medi-
cinam accipiunt mala recentia. Annis &
vetuſtate corroborata, vſtione, ſectione,
omni contentione vix ſanantur.

Rex optimus, & eſt, & in offitio ſe futu-
rum pollicetur: omniaque pro religione
ſumma, tum in Polonia, tũ in Suetia quo-
tidie meditatur, Regni Senatus ſapien-
tiſſimis conſilijs abundat, Epiſcopi &
authoritate, & omni virtutis genere, ex-
cellunt; Ordo Equeſtris ad omnia mo-

deratis

deratis conſilijs flectitur.

Reliquæ etiam Regni rationes non magno adhuc interuallo, à maiorum temporibus & moribus receſſerunt, Vitæ præſidia parata, Libertatis poſſeſſio dulciſſima, Regis Imperium moderatum, Magiſtratus auctoritas circumſcripta. Legum ſeueritas temperata, Iudicum integritas incorrupta. Diſtrahendarum controuerſiarum ratio expedita. Libertas in dicendis ſententijs impunita: Scælerum animaduerſio moderata. Verborum lenocinia ſuſpecta, Ambitionis ſtudia languida, Pecuniæ ſitis moderata, Pactorum & conuentorum fides maxima, Amicorum inter amicos conſenſio fidiſſima, Ciuium inter ciues, odia nunquam ſempiterna, Minus prompta in adulationes ingenia: Simultates remiſſæ. Voluptates languidæ. Bona fide redditur in gratiam. Ars non arte, ſed ſimplicitate vincitur, coniurationis, proditionis, veneni, nomina prodigij loco ducuntur. Tributi, Fiſci, Portorij, Vectigaliũ vocabula, eques adhuc Polonus ignorat. Priuatorum facultates, & copiæ, libidini Principum minus obnoxiæ. Populi in vniuerſum natura fortes, armis nati, & ſimplicis veritatis amici: qui filios etiam ſuos vt gloriam malint

quam vitam nec aliud prætereà docere cõſueuerunt, quod diſcendum eſſet iacentibus. In omnes porro, Chriſti crucis inimicos armatis, & ardentibus animis ita incitati, vt cum de reliquis rebus acerbo odio, ſæpe dimicent, in hac vna ſola re ſumma ſecum animorum conſenſione conſpirent: nec vllam aliam magis piam, magiſque deuotam ferri licentiam arbitrantur, quam latus Paganorum fodere.

Ducenta ex omni Regno nobiliſſimorũ equitum millia caſtris, armis, equis, animis, ad Regni Religioniſque defenſionem inſtructa, cum opus eſt in acie recenſentur, Sueta bello pectora, ſcientiæ Mauortiæ expertiſſima, aſpra magiſtra vulnerum, tota in cruorem prona, ſolam ſua nobilitate dignam arbitrantia caſtris, & armis partam paratamque gloriam.

Age igitur B. Pater, ita te Deus ille, cuius perſonam in terris ſuſtines quam diutiſſime, & quam fœliciſſimæ Eccleſiæ præeſſe ſuæ velit, conſilia expedi, manum admoue, nullam medicinæ facultatem prætermitte, vt iſto quem diximus, non omnino deplorato rerum & rationum ſtatu, ea omnia tela retuſa, compreſſaque conſilia videamus, quæ ad eum euertendum hoſtis huma-

humani generis direxit. Fiat te Pont. qđ aliquando fieri neceſſe eſt. Addatur hoc decus Polo. annalibus, vt in eis olim legatur, peſtilentiſſimas hæreſes, & quicquid eſt de religionis ſanctitate detractum, & gliſcentes Ciuium inter Ciues diſſenſiones. Sixti V. Pont. authoritate diſiectas, diſſipatas, extinctas, exterminatas extitiſſe. Signetur hoc præcipuo titulo tui Pont. memoria, vt ſi quis olim hæreſis euerſorē, pacis & ocij, & tranquillitatis auctorem in patria noſtra nominet Sixtum V. Pont. intelligat.

Benefitium hoc non ſolis Polo; tribues P. B. ſed illius magnitudo, ad totius Occidentis ſalutem, & tranquillitatem redundabit, cum hoc Regnum Septemtrionis ocellum, tantarumque gentium, & populorum propugnaculum; ad agendas pro reliquo Orbe Chriſtiano excubias, diuino conſilio conſtitutum, & ad ſuſtinendos ferociſsimarum nationum impetus oppoſitum Turcas truces dico, Scythas immanes, & infames Schiſmate Moſchos, Chriſtianę fidei ſempiternum exitium quotidie meditantes, Apoſtolica tua auctoritate, poteſtate conſilio preſidio, ope omnium rerum iuuandum, fouendum, augendum, ornan-

 dun-

dumque ſuſceperis.

Hoc à te Rex Sigiſmundus. Hoc Anna Regina pientiſsima, hoc Regni Ordines omnes, hoc innumerari Suetiæ. Gotthiæ, Vandaliæ populi, hoc totus cum ſeptemtrione Occidens, à tua benignitate, & clementia, & ſperant, & expectant, votaque pro tua ſalute quotidiana ſuſcipient, vt tibi det Dominus vitam; quam mereres, & conſeruet animum quem dedit. Dixi.

STANISLAO SVCHORZEVIO,

Epiſtola. XXIX.

TV verò mihi non tuæ ſolum Vrbanitatis & elegantiæ, ſed illius etiam oblitus eſſe videris. quod Silentio Amyclæ perierunt: ita mihi Cyclopicam & doliarem induiſſe vitam videris, poſt tuum ex comitijs reditum: vt Ranam Seriphiam dicerem, ni mortuos boues, qui viuos incurſant homines pertimeſcerem. Amabo te, amoris illa vincula quæ nos inter nos obſtrinxerunt, nodum

dum Herculeanum puta; aut ſi fortè eandem tædet tundere incudem, ſaltem humanitatis officium eſſe cogita ἀντιπελαργεῖν: id enim quoque licebit tibi ita præſtare, vt canis è Nilo. Si verò videtur hoc tempore in nos illud Polycratis quadrare. Fuere quondam ſtrenui Mileſij, tum & illud. Dionyſius Corynthi. Id quidem ita eſſe nos ipſi fateamur neceſſe eſt: periere enim in nobis illa omnia, quæ amabas: cum videris, ſpirantem mortuum putabis. Cæterum illud neſcire non potes: quod etiam Corchorus inter olera: quominus tibi licebit, ſalem & menſam noſtram præterire, ne ollæ amicitiam hucuſque coluiſſe videare. Corneam te fibram eſſe puto, quam flectere difficile eſt; Penelopes enim telam texerem: ſed cum te ſciam ex ouo prodijſſe, aureum ſtare in Olympia cupio: alioquin exiſtimem neceſſe eſt, vnguium te criniumq; præſegmina commingere, aut eodem nos quo Iouis Sandalium loco locare & ordine. Quæſo te meminiſſe velis Νέους φίλους ποιῶν, τῶν παλαιῶν μὴ ἐπιλανθάνου. aut certè inter nos ἄσπονδος πόλεμος recrudeſcet, id ſi fiet, ſenties crede mihi, quòd totus Echinus aſper, quodque telum quandoque meũ cuſpide acuta eſt. Sed me reprimo, ne nos

Gratiã referre.

Nouos amicos faciẽs veterum ne obliuiſcaris.

rem, cum hæc legeris!. Mira me eſſe miraberis ad litigandum alacritate. Acueram me neſcio quomodo ad exagitandum hoc tuum ſilentium. Durum eſt, cum quid dolet, inulſa loqui: nil niſi laſerculos. Seſamū, papaueremque, triticum, & fractas nuces. vt Plautus loquitur, pertendi: ſi hoc quoq; reprehenderis, non feres tacitum. Sed iſta etiam ambulationibus compitalicijs reſeruemus. Iam enim extabeſcit dies. Vale. Craccouiæ Kal. Octob. 1587.

SYLVIO ANTONIANO SACRI CARDINVM COLLEGII SECRETARIO.

Epiſtola. XXX.

NIL miſerius iſto meo miſerrimo tempore. Syluī, nil in omni tua vidiſſe te puto dirius. Fortunæ ademptæ. Vita vix relicta. Vitæ fortunarumque fautor & autor Rex Stephanus abijt, vno me relicto ſine re, ſine ſpe, ſine ſede, mortuum ſpirantem videres. Sit nomen Domini ſempiternis ſæculorum

lorum ætatibus benedictum. Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit ita factum eſt. Sit nomen Domini benedictum. Abs te interim peto, per Hoſij quem in oculis ferre conſueuiſti memoriam (in me enim quæ amaſti omnia perierunt) vt Illuſtriſſimo & laudatiſsimo Cardinali Veronenſi, qui nobis hodie veteris ſanctitatis imaginem in omnibus vitæ ſtudijs repræſentat, cultum & obſeruantiam meam denuncies, verbis quibus vti ſolemus, cùm quid diligentiſsimè agimus. Ego enim ita langueo, vt iſtiuſmodi officijs obeundis minimè ſim adhuc idoneus. Vita ipſa vitalis eſſe mihi non videtur. immò verò non ob aliud mihi relictã vitam puto, quàm vt præbeat ſenſum materiamque malis: quorum ego acerbitatem, etſi lectione lenire contendam rerum à Sanctiſſimo Cardinali Boromeo geſtarum, eam tamen vis doloris obturbat, hũc porrò lachrymæ conſequuntur, quas quantum poſſum teneo. Sed adhuc pares non ſumus.

Te etiam atque etiam peto & quæſo, cũ cordis tui ſanguinẽ per lachrymas ex oculis defluentes Domino ſacrificaueris, vt Reſcij quoq; peccatoris meminiſſe velis, vt

vt ipſius ante ipſum moriantur vitia. Vita Hoſiana citò prodibit. Puto futurum, vt ſitim legendi tuam expleas. Bene vale, nos quod facis ama, nec amare deſine. Ex ædibus Ceſianis. Idib. Ianua. 1587.

Neue literarum pudeat qui viderit illas
De lachrymis factas, ſentiat eſſe meis.

SIMONI SIMONIDAE POETAE LAVREATO.

Epiſtola XXXI.

QVOD me litteris tuis appellaſti, amoris tui in me argumentum eſt, in quo valde acquieſco. Socolouio vero noſtro plurimum ſanè debeo, quòd tibi fidem fecerit, me ingenij tui elegantiam, non vulgari illo more, ſed præcipua quadam ratione admirari, quæ viris in aliquo laudis genere præſtantiſſimis ſolet adhiberi; quod tu humanitati meæ cum tribuis, ego, tibi debitum honorem puto, magis etiam incendis, vt me etiam atque etiam ad te amandum acuā.

Ioſepho

Ioſepho tuo nihil vidi caſtius. Diuo Staniſlao nil maturius. Aeli nopea nil vehementius. Hos ego tuo fœtus, cum ita valde ſuſcipiam, quo animo eſſe me putabis, in tam pulchræ prolis parentem? Quo ſum ſcilicet. Sed verborum lenocinia mittamus. Tu me tibi velim ſemper eſſe putes in omni offitij genere addictiſſimum. Non fallam opinionem tuã. De profligato procellipedum, vt ait, Scytarum exercitu, egimus in Vrbe Deo gratias. Non eſſe tamen Ruſſiam tuam ſine metu audio, ne pedem iterum volucri itu turbinis in morem referant: nouiſque eladibus terram magnanimum Roxiadum, Septentrionumq; ocelluni, vt recte quidem vocas, inuoluant. Sed idem nos viciſſim Deus defendet, ſi fixam in illo ſpem noſtram habuerimus: & à vijs noſtris peſſimis conuerſi, omnem mentis aciem, in ſtudio rerum diuinarum collocatam conſeruauerimus. Dabit etiam Zamoſcidæ, ſicut antea dedit, catum, vt ais: cor, pectus adamantina firmitate munitũ, robur capax laborum, mentem conſilijs fultam fidelibus.

magnũ enim periculũ imbellẽ virum nõ admittit.

ὁ μέγας δὲ κίνδυ-
νος ἄναλκιν οὐ φῶ-
τα λαμβάνει

qui

qui à ceruicibus chariſſimæ patriæ vim barbarorum immanem furiaſque Saracenas auertet. Odium etiam imbellis æui, & rigentis ferri amorem, iuuentuti Poloniæ tribuet, vt ne cruorem tuens fuſum horreat, ſed crudelibus efferra ſtudijs, diuinorum honorum ſtrages vindicet, nec abnuat Cadauerum

Referre pacem Chriſtianam
Priſtinam magnis cumulis redemptam

(vide an tua legerim) idque nos ſperare, & expectare iubet, cum ipſius Regis pietas omnium vocibus percelebrata, tum ea quam veriſſime prædicas, quamque vniuerſa patria liquidiſſime perſpexit Zamoſcij altitudo.

Porrò quæ mihi deſtinaſti, quæque adhuc parturis: vtinam citò parias. Narro tibi Simonidæ. Ad oculos ſitientes venient. Interim ad beatorum cineres vota faciã, vt tibi det Dominus vitam quam mereris, & conſeruet animum quem dedit: huic porrò adiungat, vt tuus Pyndarus loquitur μελίφρον' ἡσυχίαν. Vale. Nos ama, nec amare deſine. Dat. Romæ 28. Martij 1590. Mellitã trãquillitatem.

STA-

STANISLAO SOCOLOVIO.

Epiſtola XXXII.

CHrisolectrvm collo alligatum, mederi, febribus, capitiſque morbis, illis adhuc ſæculis Calliſtratus tradidit, quæ è vicinia rerum cauſas, & origenes ſcire, videreque potuerunt. Phaetontis fabulam, fabulam putemus. Sophocles certe, quod in Poeta Principe loco Athenis nato, magna vitæ fama, & tanta grauitate cothurni vix ferédum Plinius putat, è lachrymis auium Melleagrum deflentium naſci Chriſolectrum credebat. Theophraſtus, & Philemon foſſilem materiam opinatur. Demonſtratus ex vrina lyncumbeſtiarum, mare, fuluum, fœmina candidum prouenire arbitratur. Sothacus, Brittamicarum arborum, quas Electudas vocant gumen. Pitheas concreti maris purgamentum. Ni-

cias ſuccum ſolarium radiorum opinatur. Plinius porrò in rebus naturæ tam Lynceus, quàm & talpa, ex arboribus picei generis medullam defluentem, ſiue rigore, ſiue tepore, ſiue mari dureſcere exiſtimat. Alij aliud. Miram vetuſtatis ἀφασίαν. Sed vere dixit ille. Naturam ſecreta ſua multa, reuelanda reſeruaſſe poſteris. Narro tibi itaque Socoloui, Chriſolectrum lacrymas eſſe, cum ipſarum fruticum, & arborum, tum omnium Baltici maris, non ſolũ accolarum, ſed immanium etiam belluarum. Quid flent, ait? Battum, ſiue Baltũ, vel vt Iornandes habet, Baltorum familiã Veſegotorum Principem, Aumalorum æmulam, quos ſolos ſui victores Roma mirata eſt, monſtorum domitorem, imbellibus viris in prædam oras iſtas reliquiſſe, Pannoniæque potius quàm ſibi ſuæ ſtirpis Battũ Regem edidiſſe, de quo Strabo memorat. Quid prætereaꝰ Quod poſt multa ſæcula, Stephanũ Battorũ, magnum de magna ſtirpe germen, illũ, inquam, vt tu ſummo vſus conſilio decreuiſti, plus q̃ Regem plus q̃ Imperat, plus quàm Sacerdotem in auiti maris littore, ex improuiſo quaſi re diuiuum oblatum, videre deinceps poſſe ſubitò deſijt. Flent itaque Socoloui Bat-

torum ſuum, hæc quæ diximus omnia, & flebunt dum ἅμαζαν Triones trahent: aut Vrſa lambet Vrſam.

Sed quid verbis opus eſt. Mitto rerum teſtimonia. Globos immanes duratarum à frigore lacrymarum. Grati ſat ſcio hoſpitis limen ingredientur, vbi nullius rei maior ſitis, quam quæ Battoris Regis memoriam, vel animo, vel oculis repræſentat.

Qui tibi non Regis, ſed vice patris erat.

Si præterea κεφαλαλγίαν mitigauerint, in cęlo ſum, & Caliſtratum hominem putabo. Sed vide quæ conſequuntur, & nos garrire non putes: Vt nos ſuarum lacrymarum, & quærimoniarum conſortes & ſocios; hæc in quibus calamum intingimus Baltica littora habeant, ἄποδα καὶ ἄχειρον reddiderunt. Spirantem mortuum diceres, niſi quod citò fore puto, vt volumus.

Ego his diebus Lemitijs cum Ioãne Hoſio Cardinalis fratre germano vixi, quem ſi quis ſenem Abrahamicum dixerit, vere dixerit, ætate maturũ, pietate religioſum, conſcientia ſecurum, mẽte benignum, corpore ſanum, vita parcum, moribus caſtum, filijs venerandum, vicinis gratum, amicis charum, re ſua familiari ſuccincta & ſufficienti contentum, dulciſſima pace gauden

tem,

tem, nec ſibi nec ſuis moleſtum: Senectutẽ 90. placidiſſime ferentem, pauperum amatorem, & mortis memorem. Summa eſt, viſu, & aſpectu iuſtum. Vſus eo viro ſum, & hoſpite ſimul, & morum magiſtro. Qua mea voluptate tu cogitabis. Henricus Semplauius Confrater chariſſimus Venabula mittit, conficiendorum in Biencîciano Apolline tuo faſianorum, quos illi Deorum immortalium Venatores, Macieiouij, Zebrzydouij, Minſcij, Leſnouolſcij, Volſcij, in tuas ſæpè menſas importare conſueuerunt. Bene valebis, nos amare non deſines, & ſalute multa, quos ad latus habebis συνδυπνοῦς imperties. Datum apud Eccleſiam Varmień. 16. Cal. Octob. 1591.

STANISLAO
SVCHORZEVIO.

Epiſtola XXXIII.

DACIAM tibi placuiſſe non miror, quæ multis ante ſæculis placuit, non illi ſolum magnorum Aumulorum æmulo Balto, ſiue

Battoro Niſſegotico; ſed ipſorum etiam Romanorum Imperatori Traiano Dacico, qui in tanta Orbis vaſtitate, niſi & Dacis imperaret, Cæſarem ſe non putabat. Battus vero ſiue Baltus, vt habet Iornandes, Dacici ſoli vbertate amenitateque illectus, ſolo ſuo nomine huic quod tua legens, adteque ſcribens proſpecto, Baltico mari relicto, Regni ſedem in Daciã tranſferre, quàm in Vaſta dominari Gottia maluit, tanto ſui in his Trionibus relicto deſiderio, vt non ipſos tantum ſinus Baltici accolas, ſed immanes etiam huius Ponti belluas, & ipſas etiam arbores Electrides appellant, multis lacrymis orbitatem ſuã comploraſſe, qui de rebus magnis maiora loquuntur, perhibere non dubitauerint: quæ deinceps ſiue æſtu, ſiue mari concretæ, duratæque, gemmæ ſpetiem, tanta perſpicuitate commendabilem induerunt: vt Romanorum matronæ, cum Deæ vellent è cœlo delapſæ videri, inaures parare, crinibuſque Chriſolectrum intexere, non ſolum ornamento, ſed etiam laudi gloriæque duxerint. Nero certe ludis ſuis Neronianis quos ſumptu incredibili Romano populo edidit. Proſcenia, Epiſtillia, Velaria, Intercolumina, Scænas, Orcheſtras, pulpi-

pulpitos, Theatrales, gladiatoraleſque conſeſſus, Chriſolectro exornauerat, ne præcipuum quoddam ornamentum tantæ celebritati defuiſſe videretur. Quid quod & arma, & Libitina, totuſque vnius diei apparatus ex ſuccino? Plinius teſtis. Quãto putas in pretio fuit, in illo conſeſſu & Theatro, in quo χθόνα δατέοντο. Ζεὺς ϗ ἀθάνατοι: terram partiebantur Iupiter & immortales: ſed hæc mittamus, quæ tuis digittis magis numerata tenes.

Reditum ex Dacia gratulor. Id quoque non niſi Philoſophi eſt mediocria malle, quam ſumma, ne robur animi vitæ commoditatibus elumbetur.

De arcula, quod ſæpè, deq; denario ſcribo, ne mirere, Ciui immunifico ſcis quod cantari ſolet.

Quod hábes, ne habeas, & illud quod nunc non habes habeas malum.

Quandoquidem nec tibi bene eſſe potes pati, nec alteri. Quod enim nuper miſiſti, commeſſum, vt ait ille, expotum, exutum, elotum in balneis, piſcator, piſtor abſtulit, Lanij, coquique. Confit citò quicquid mittis, quam ſi tu obijcias formicis papauerem. Scis moris noſtri curſum. Qui Lesbonici apud Plautum. Poſtquam co-

medit rem, poſt rationem putat. Hunc tu ſæpè ſcio deſquamare voluiſti, ſed nobis quoque cornea fibra eſt. Placet & ſuus Aetiopi nigror, ſuaque Tantalo ſitis. Ni tutores dederis, magnam prodigentiam videbis οὐκ ἔραμαι, ait Lyricorum Princeps πολλὼ ἐν μεγάρῳ πλοῦτον κατάκρυψαις ἔχειν, ἀλλ' ἐόντων. εὖ τε παθεῖν. καὶ ἀκοῦσαι φίλοις ἐξαρκέων. Non cupio multas in ædibus diuitias abſconditas habere. Sed ex ijs quæ adſunt bona percipere, & bene audire, amicis ſubueniens.

Subuenire enim prima; bene audire, ſecunda fœlicitas. Vale. Datum apud Eccleſiam Varmienſem in Electriferi proſpectu Baltici. Calen. Decemb. 1591.

THO-

THOMAE TRETERO SANCTAE MARIAE TRANSTYBERINAE Canonico . Regio Secretario.

Epiſtola XXXIV.

RECTE tu quidem doles. Tretere chariſſime, quod rarò nobis ſcripſeris. Magnum enim, vt ſcholæ loquuntur, ſupererogationis opus omittis, cum tuis litteris conſolari deſinis hominem extorrem, proiectum, podagris centum oppreſſum, centumque chyragris, cui ſi quam potes vim remediorum offeres, non vt doleo, dolerem.

Nos his à peſte ità circumſepti ſumus, vt reliquus tamen ſit conſiſtendi, euadendiq; locus. Sed me mea, nunquam non comitatur peſtis, nuſquam non mecum oberrat. Nullibi gentium non eſſe Podagrico licet.

Siue ſeptem ſuperbos pede teram colles, ſiue ſeptem frigidos oculis tuear Triones, Vmbra me mea ſequitur & podagra. Illa tamen innocentior ſuis contenta tenebris. Hæc omninò barbarica Gethica, Scythica, Vlmea verberaliſsima, flagris digna, cui iamdudum dicam ſcriberem, atque ad neruos, cruceſq; cōpedeſq; cathenas, carceres, numellas, pedicas, boias, poſtularē, ſi prætorem inuenirem. Quid enim aliud optes, quid iſti limoſæ, & ipſius violatrici naturæ cupias podagræ, quæ viuos homines videri facit mortuos; quæ membra hominis ad vſum neceſſariæ flexionis à natura laxata, inodoſum marmoreumq; rigorem, ita conſtringit, vt integris, & cōſtantibus membris, membrorum menſura, decorq; pereat, minoreſq; fiant articuli, quibus nil ſubtractum cernitur. Mirabile crudelitatis exemplum. Corpus viuū eſt, nec mouetur. Paſsio videtur abſcedere, & æger non deſinit ægrotare, ligat ſolutos, cōtrahit neruos, & decreſcere facit corpora, quę nulla ſunt mutillatione trūcata. Deteſtanda plane vincula, quæ ſemel captum nouerunt conſtringere, non nouerunt diſſoluere, nec audet iterum ſanitas intrare, vbi ferox iſta humani generis debellatrix, vt re-

ctè Romanorum Rex Theotahadus noſter loquitur, mēbra cœpit occupare. Viuam Podagrici mortem, aut vitam mortuā dixeris, ſanitatem paſsibilem, & paſsionem inſanabilem. Hunc opto inuadat, qui ſanitatem Podagram putat. An quia vitā producit? Tanto crudelior quod nullum malo modum ſtatuit, quod ad ſenectam in ſolam pœnam viuacem pertrahit. Non illi quippe magis crudeles qui volentes viuere occidunt. Quā qui mori volentes non ſinunt. Genus vitæ miſerrimum, & vitam odiſſe, & mori nō poſſe. Miſero ſi flere non licet, magis flendum eſt, ait ille. Quid eſt Podagrico viuere? quod in equuleo pendere, quod in priſtino, quod in naufragio, quod in carcere agere. Non affert mortem Podagra, ſed optare facit, non occidit; ſed per prærupta; & confragroſa trahit ad mortem. Vno ictu carnifex vitam eripit, iſta ſingulis membris ſingulas mortes offert. Hodie pedem truncat, cras manum, inde digitū, inde cubitum, inde genua, inde brachia, inde neruos, inde articulos, per multas mortes ad vnam raptamur mortem. Funus quodammodo noſtrum ante mortem noſtram cernimus. Videro cui viuenti libeat mortua mēbra portare; nil in numero de-

ſi de-

ſiderare, & neceſſario miniſterio carerę. Nouum ſuperbiæ genus, gemmas intercutaneas geſtare, & cruſtata marmora per articulos numerare. Bellū profectò quoddam eſt irreconciliabile, naturæ, & Podagræ: quod natura rectum formauit, Podagra deformat, quod ipſa deformat, irata natura non ſanat. Viderint quid dicāt, qui ad aquas Borniceas, ad fontes Euganeos, ad calentes Enariæ arenas, ad Baianas fornaces, aut Puteolana littora, ad campos Phlegreos pro ſanitate remittunt, vbi ſudores à vaporibus prouocantur dulciter anheli, vbi fumiferi globi ſurgunt leniter moleſti, vbi ſine quercu & flamma perpetuus calor operatur. Deliciis iſti cupiunt, Baianorum littorum proprijs, vim doloris exarmare, non munere ſanitatis expleri. Profectò neceſſariò dicendum eſt, aut Podagram iras ſuas iſto ſęculo intendiſſe, aut naturam in deſpectum Podagrę, priſtinam vim ſuā remiſiſſe; vereor ne accepta à Medicis mercede, vt habeant perpetuò quos ſemper curent, nunquam ſanent; in omniumq; illis ferantur, in omnium & metantur agris compendia. Quid enim iſti ſciāt, quid inueniant, quod ne ipſi quidem huius artis Dij ſcire, inuenireq; potuerunt?

nisi

niſi forte dicamus imberbem Apollinem ex Medico Deum factum, non eſſe dignatum podagræ medicinam quærere, quam in cœlo non timebat: aut Aeſculapium aurea ammiſſa barba, barbæ potius reficiendæ, quam Podagræ ſanandę curam habuiſſe. Quid quod ne cultores quidem eorum fidem illis in hoc genere habuerunt? Varro teſtatur Seruium Clodium Equitem Romanum, magnitudine doloris podagrici coactum, veneno crura, poſt quæſitã apud Deos, & homines medicinam perunxiſſe: & poſtea omni tam ſenſu quam dolore in ea parte corporis caruiſſe. Non poſſum Suantum illum, quid enim à Romanis petamus? cum domeſtica ſuppetant exempla, Suetiæ, Gotiæque Principem non ſapere dicere, qui nullum ſalubrius Podagræ remedium inuenit, quam quod, vt Olaus loquitur, à ſolatioſo colloquio optimorũ hominum accipiebat. Equidem iraſcor quandoque. Neſcio cui, ſed tamen iraſcor, vix non his ipſis in quibus iam conſeneſco litteris, quòd auaritiam, iram, luxuriam, ambitionem ſanare tamen docuerint; Podagram non docuerint. O quam nnnc prę ſtaret in agello noſtro Bucouienſi, bigas potius cornutas, ſculponeato ſequi, aut

media

media cantando ludere poſſe via? quàm prætextato in his vitæ miſerijs, & articulorum euiſcerationibus in quibus viuo viuere. Si gradientem videres, Poeta eſt diceres.

Hexametrum gradiens, Pentametrumq; facit.

Sed quærimonias mittamus. Tam eſt ſuperuacaneum inſanabili indignari Podagræ, quam eſt calamitoſum, & ſine remedio malum odiſſe fœlicem.

Ferunt olim Græculum quendam Reipub. ſuæ oculos optaſſe erutos, ne ſuorum ciuium inter ciues diſtractionem videret. Ego vel propterea lumbos defractos Podagræ cuperem, ne cætum Apollinis Muſarumque inuadere poſſit amatores. Oculos relinquerem, vt otioſos ab occupatis, cucurbitas à turdis, ſaperdas à coperdis internoſceret, ſeque ſotiam illis ſolis adiungeret, qui nil conſumunt niſi diem; iuxta illud non illepidum poema, cuius hoc initium.

Filia deſidiæ, & languentis filia ſomni
Quæ procerũ penetras, fæda Podagra lares.
I pete ſocordes & amantes otia Reges.

Plus dico. Si mori mecum, ſi eodem tegi Podagra poteſt lapide, iugulum præbeo. Moriamur, vel ſic perire melius, quàm iſti

nodoſæ

nodoſæ Domine tributaria ſemper circũferre capita.

Eſt ſatius (ait ille) atri ditis operiri vmbris
Quam immedicabili morbo agitari
Re nulla ita cito; ac morte pellitur dolor.

Nam ſi moram mors fecerit, marmur ex homine Podagra faciet. Saxa falce metet; quæ membra putabat. Sed tu me Martis pullum ſubito factum miraberis, quem Mineruæ putabas ancillularium. Durum crede mihi, vt quod dolet, non doleat. Equidẽ iſte me primus omnium morbus docuit, quod etiam viuere ſit fortiter facere. Niſi quandoque cornicula Capitolina recrearet, forte iam funus ipſi noſtrum videremus

Nuper Tarpeio quæ ſedit culmine cornix,
Eſt bene non potuit dicere. dixit erit

Aula noſtra, Vlyſſeã, Viſliciam vulgus appellat, (vrbis noſtri amplitudinem) ſeceſſit, vbi peſtem vicina depaſcentem fugeret, Vlyſſis forte exemplum ſecuta: qui cũ iratæ Veneris furoribus multum eſſet terris iactatus, & alto, per Pontum tandem & Boryſthenem, vt habet Forcatulus Gallus in libello, Fœlix Polonia inſcripto, in oras Sarmaticas delapſus, ad Nidæ palluſtria littora, indulum inuenit, in quo illi (ò fœ-

lices

lices terras) ne irati quidem nocere Dij poſſent, Ciuitatem excitauit, deque ſuo nomine Vlyſſeam appellauit: ſicut Calypſus eius ſocius paulo longius Occidentē verſus progreſſus de ſuo Caliſſiā: & Achilles ad Ponti littora, Achilleam. Sed iſta tū tuis digitis magis numerata tene. Res ita claræ ſunt, vt nec latentes poſſint latere perſonas.

Iam de reliqua noſtra cogitatione cognoſce. Si veneris in patriam, vt promittis, vtque volumus, eum ego diem magis aureum putabo, quam ille fuit, quo Nero Theridatem Armeniorum Regem in aureo theatro excepit. Centum tibi Iopeana canam, centumque triumphos. Tu oua Olympionica, tu oua Pithonica, tu omnia. Quid agis? Gallum quoq; menſæ tuæ, & anſerem, aſſamq; litabo bubalam, Sarmaticum te ſubito factum miraberis Aeſculapium.

Amicos omnes Vrbanos, præcipuè verò illa Orbis Chriſtiani lumina, Vrbaniſſimè nominatimque Salutabis. Latinum Latinium, Fuluium Vrſinum, Toletū, Ciaconum, Magium, Belarminum, Tucium, Bētium, Baronium, Syluium Antonianum, Thomam, Talpam, Iuuenalem, Cabrerā,

Voſ-

Voſſium Ephremi diligentiſſimum interpretem. Sed & illos curarum dolorumq; noſtrorum hilariſſimos interpellatores. Orpheicos noſtri ſæculi Amphiones. Sotũ Suauicanentem, Ioannem Baptiſtam, multa in omni arte Muſica ſine oculis videntem, & Annibalem Stabili commenſalem chariſſimũ: quos vt ſic amem auctor Varro gentilium doctiſſimus: qui Muſicam eſſe profitetur Podagræ certiſſimam medicinam; ſicut & Theophraſtus Scyathicæ, cuius ego nullam eſſe authoritatem, non audeo dicere; ſed iſto noſtro ſæculo mutatus rerum ordo eſt, ſede nil propria iacet: Mugire enim potius noſtri nos dolores, aut bouatim boare deformiter, quam tremulo faciunt reddere cantiones gutture. Riſum quoque mihi quia falſum probaui Plinius mouet, referens ex Hoſtanis cuiuſdam ſententia vrinam, cuique ſuam in pedem matutinis horis inſtillatam malo auxiliari. Crede mihi, vitam iſtam non accepiſſem, niſi data fuiſſet neſcienti. Vita non vita vbi nil ſupereſt quod ſperes. Reculas noſtras, ſed maximè Hoſiana Aduerſaria cuſtodię tuæ etiam atque etiam commendata putabis. Res geſtas magni Hoſij æreis abs te tabulis inciſas, fac vt aliquando in

lucem

lucem hominum productas, cum adiuncto poëmate videamus. Cupio te quam diutiſſimè ἐπιπαλαζειν; Σὸς εἴμη, καὶ σὺ ἐμός Datum Andreouiæ Hilarium diebus 1590.

STANISLAVS SVCHORZEVIVS STANISLAO RESCIO.

Epiſtola XXXV.

ITA ne te Italia hominem, ſed quem hominem humanitatis, & Vrbanitatis parentem citò immutauit: atque acerbiorem effecit, vt mihi tui per quàm cupidiſſimo minas iactes, vngulas intendas. Crucem etiam, licet modo merito: cauſæ meæ bonitas ſeipſam tuebitur, & me tacente pro ſe loquitur. Dicet Colacius alumnus tuus, quis in culpa hæreat. Vidit ipſe non modò veſtigia, ſed cubilia negligentiæ horum, qui omninò deberent eſſe vigilantiſſimi. Sed ea eſt conditio horum temporum. Cupiebamus equidem, vt poſt tot exantlatos labores, poſt tot terrarum, & regionum emen-

emenſa ſpatia, ad nos redires & optata perfrueris quiete, ſed ita illi cuius arbitrio omnia ſtant, caduntque, viſum eſt, vt à meta ad carceres redires. Vide quid habeant vtilitatis tuæ litteræ, tua ſtudia, doctrina & prudentia; libero & quieto tibi eſſe non licet, cum nobis qui indocti, inculti, ac imperiti ſumus libeat pro voto ex animi ſententia viuere: ſed nos inglorij, & ex horum numero, quorum memoriam & nomen ſepulchrum obruet, erimus, tibi verò maxima, & præclara repoſita ſunt præmia, qui patriam iuueris, pacem, & optatam quietem ſtudio, & induſtria tua nobis omnibus reddideris. Tuas nuper in Regni Senatu lectas, induſtriæque tuæ publicum datum teſtimonium audiui. In omniũ ore eſt, quòd ita rem geſſeris apud Sixtũ Pont. vt nos nec bellum timere, nec ab honeſta cum Auſtrijs pace abhorrere oſtenderes. Apud Venetos quoque, & Magnum Hetruriæ Ducem omnia te ſumma cum dignitate egiſſe; qui ex Italia redeunt noſtræ gentis homines deprædicant. Non te ergo deprimat hoc quod ſuſtines legationis onus, Te indies maior fias. Sed ſus Mineruam, Nos hic corradendi, tu iſthic erogandi denarij curam habebis.

Quæ in publicis, & priuatis rebus agantur, accipies ex eodem Colacio, Longum enim eſſet omnia recenſere. Et ille is eſt, qui longè melius omnia perſequetur. Vale. Mecouiæ 1590.

STANISLAO SVCHORZEVIO,

Epiſtola. XXXVI.

PERIERAM niſi perijſſem, ita mihi ſapientia tua neceſſaria viſa eſt, in explicandis Nauarricien. Reipub. rationibus; quas non ita pridem inſpexi. Nec enim errores Oeconomiæ vetuſtate corroboratos, vel obſeruare potui, niſi vim ingenij adhiberem, quæ mihi non vnius olei, & lucernæ operam, ſed horribili diligentia, vigilantiaque opus habere videbatur: vel meliorem earum cauſam, ſtatumque facere poteram, niſi me tibi ad pedes abiectũ, tuis itineribus eo duceres, quo peruenisti, ſed obſecro te, ne plauſum ſybilum putes.

Quid

Quid enim ineſſe artificij in Villulæ noſtræ ſimplicitate poteſt? Planè ſine vlla exceptione tibi dico,conſilium mihi tuum defuit,quo minus in arcem Reip. Nauaricen. inuaderemus. Totus ſine te tetris in tenebris iacui,Non animus fuit, non conſiliũ,non diligentia: quin ſuppenitet ignauiæ:quod tibi,cùm coràm id nõ licet, quo nil fuiſſet iucundius: per litteras tamen aperiendum putaui. Mirabiles crede mihi vtilitates præbebis in omni genere, vel ſtudiorum, vel negotiorum meorum, vel eius in qua pedem adhuc non poſui Oeconomiæ rationibus,ad me ſi veneris:ſed tamen te malo propter humanitatem, & hilaritatem tuam,quam propter vſum meũ. Quamobrem ad me ad 4. Non. Nauaricos aduola,Omnia habebo, ſi te habebo. Hæc vna me ſola in hoc rei familiaris naufragio tabula delectabit, ſi accureris. Adhiberem perſpectam tibi obiurgationem noſtram. Vtinam valeret ad celeritatem aduentus tui.Sed me reprimo.

Quis (enim) legem det amantibus?
Maior lex,amor eſt ſibi

De noſtris æmulis, taceo, periculoſum eſt de ijs ſcribere, qui poſſunt perſcribere. Nam cui plus licet: quam par eſt:

plus vult quam licet. Vale. Ex amænisſi-
ſimo rure Nauaricenſi, 1588.

STANISLAO CARNKOVIO

Archiepiſcopo Gneſnenſi, Regni Poloniæ Primati. Primoq; Principi.

Epiſtola XXXVII.

TEnere me non poſſum, quin animum Illuſt. D. V. exoſculer, plenum pietatis, & eius, quæ eſſe propria Deo amabilium Epiſcoporum, pro cuſtodia Chriſtiani gregis excubantium conſueuit, curæ vigilantiæque paſtoralis: quam Illuſt. D. V. in ijs quæ proxime præceſſerunt Varſſauień. comitijs, pro Regni Religioniſque ſalute adhibuit, magna cum laude fortis, & excelſi animi,

atque eo quod ſuſtinet Archiepiſcopi, & Primatis munere, & offitio digniſſimi.

Plena eſt Vrbs ſermonibus hominum, quam præclara conſilia ſuſceperit, quos conatus adhibuerit, vt afflictam, & conuulneratam ordinis Eccleſiaſtici dignitatẽ, aduerſus omnem licentiam, iniuriam mendacium, violentiã, aduerſus furioſos Euangelicorum, ſcilicet, impetus, illos non hominum, ſed belli ciuilis vultus tueretur: atque defenderet: ac reliquorum etiam, quos in præſidijs Reipub. Deus collocatui voluntates, ad ea tandem audenda, & ſuſcipienda conſilia inflammaret, quibus perfici poſſit, vt maiorum noſtrorum eſſemus quam ſimillimi: qui conſtanti ſua in Deum pietate, erga miniſtros eius, & ſacerdotes reuerentia, erga Reges ſuos cultu, & obſeruantia, erga leges patrias obedientia, Regni Poloniæ gloriam, ad eum quem videmus dignitatis, & amplitudinis gradum extulerũt, Legi & eam Epiſtolam quam Illuſt. D. V. Sereniſſimo Suetiæ Regi ſcripſit: optimis conſilijs, & Apoſtolica libertate abundantem, Equidẽ in ea Illuſt. D. V. laudes Sanct. ſua non ita pridem erupit, vt non obſcure ferret, ſi eadem pietate Deum, & hãc Sanctam ſedem reliqui

omnes Reges colerent, quæ in Sereniſſimo Rege noſtro Sigiſmundo eluceſcit, ſi eadē libertate, animique magnitudine, omnes Orthodoxi Epiſcopi pro Chriſti gloria, & Eccleſiæ conſeruatione laborarent: quâ Illuſt. D. V. cum reliquis collegis ſuis in his Comitijs laborauit: cito fore vt eius Babylonis rudera, & paretinas, his ipſis oculis noſtris cerneremus, quam Chriſti Regūque perduelles in chariſſima patria (ò turpem notam temporum noſtrorum) excitare occeperunt. Nihil eſt Illuſtriſſime Domine, timidius malitia, Vmbram fumi metuit: & ad omnem folij ſtrepitum perhorreſcit, Sacerdos autem Chriſti Euangelium tenens, & præcepta Dei cuſtodiēs, non ſolum Hæreticis, quos leporibus timidiores vocat Athanaſius, ſed ipſis legionibus Diabolorū omnium formidabilis eſt: eoſq; ſicut aureus loquitur Chriſoſtomus, vt paſſeres ligat, & conſtringit. Id ita eſſe & ſuperiorum temporum exempla, & hæc quę diximus Comitiorum acta oſtendunt: in quibus ſtatim vt ſe Regni Primas aperuit, vt viuificam crucem erexit, vt ſeſe nil timere niſi Deum, nil ſperare niſi à Deo oſtendit, vt reliqui Epiſcopi dulce ſibi fore periculum pro Chriſto, & patria profeſſi

feſſi

feſſi ſunt, illico truces illi vultus Euangelicorum, ferrum, flammamq; ſpirantes oculi, (talem cuiuſdam vultum illo ipſo tempore inſpexi cum Illuſtriſs. D. V. Regio capiti Regni Coronam ad altare Dei imponeret) conciderunt, quos niſi quidam non κυρίῳ, ſed καιρῷ δουλεύοντες ſubleuaſſent, quibus mentem præcor meliorem, forte ſempiternis deinceps tenebris latuiſsēt: Quis ſcit an ad cor reuerſi cum Oſea non dixiſſent: Vadam, & reuertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat, tunc magis quàm nunc. Sed nondum tamen abijt huius conſilij tempus. Et hoc inter fœlicitates eſt, ſuperaſſe quod ſperes. Magnus eſſe mihi in cauſam ingreſſus factus videtur, quod hæretici iam tandem videant ſe, à Chriſti Sacerdotibus non timeri. Cæterum & ex eâ Synodo quam Illuſt. D. V. meditatur, magnam vim conſiliorum, & remediorum expectamus. O Hoſi ſi viueres, ò ſi viueres Hoſi Zelantiſſime: quibus tu oculis iſtam fratrum tuorum Epiſcoporum conſtantiam intuerere. Multo profectò magis hoc tempore diceres, quod olim conſueueras, nō fuiſſe tempus vllum in patria noſtra, quod ſimul haberet Epiſcopos, & pietate, & eruditione, præſtantiores: atque

Nō Domino ſed tēpori ſeruiētes.

eſt hoc ipſum cuius aerem haurimus: & maiora quotidie ab illorum ſtudio, & feruore expectares. Sed ego longior ſum quàm me fore putaui. Illud tamen repetam, Sicor meum aperire,& vim in te cultus incredibilem, obſeruantiæq; meæ magnitudinem intueri tibi liceret,iudicares profectò,Princeps Illuſtriſſime,hominis in hominem nullum vnquam maius, nullum ardentius ſtudium extitiſſe.

De negotio Canonizationis (vt vocāt) B.Hyacinti qualis per me ſit factus ingreſſus,tùm apud S. D. N.tum in auguſtiſsima S. R. E. Card. Congregatione; quamque multa ad cauſam parata iam habeamus, ſcripſi anteà Illuſt.D. V. Hoc addo datum iam eſſe Prothonotarijs Apoſtolicis negotium reuidendi, examinandique proceſſus; Adiunctus ad eā curam eſt R.D.Bianchetus Rotæ Auditor. Illuſt. D. V. obſeruantiſsimus. Quòd ſi præterea frequentioribus litteris tum ipſa Regia Maieſtas, tùm Illuſt.D. V. negotium vrſerit,puto fore omnia vt volumus. Credat mihi Illuſtr. D.V. quod magno ea res futura eſt,patriæ noſtræ & ornamento,& emolumento. Ego vero vota facere non deſinam,vt tu Domine mi Reuerendiſsime ἀλογίαν,ſicut ait ille

προτιθεὶς, φέρειν γῆρας δ᾽ ἄθυμον ἐς τελευτάν. Dat. Romæ 22. Iulij 1589.

FOELICI HERBVRTO DE FVLSTIN EQVITI POLONO.

Epiſtola XXXVIII.

MAGNAM mihi voluptatem, Herburte, Florẽtinæ tuæ litteræ attulerunt, ſcriptæ verbis humanitate, blandicijs, quibus vti ſolemus cum quem ardentiſsimè amamus. Ego vero & tuum iam animum in quotidiana noſtra conſuetudine viderã, & meo ſum ipſe teſtis; ſed tamen incredibile eſt, quam me ad omnem hilaritatem, in vrbanis meis occupationibus, quas noſti, beneuolentiæ tuæ memoria excitauit, quam vt mihi perpetuam eſſe velis, abs te peto.

Quod verò vitæ noſtræ ſtudia, & quotidianas pro patria contentiones, pleno modio verborum dilaudas. Narro tibi Herburte, quod non bonam cauſam ſuſcepiſti. Nam ſi me tua beneuolẽtia ob eas laudes di-

dignum putas; quibus non abundo, nō me profecto ſed alium pro me diligis, ſi non quod ſum ſed quod non ſum diligis; niſi fortaſſe præſtantiam,& magnitudinem no ſtram in eo ſtatuas, quod noſtram agnoſci mus paruitatem. Id ſi facis vehementer acqueſco. Nimia enim, ait ille, magnitudo, ſuam cognoſcere paruitatem.

Quod verò cœnulas quoque noſtras diuini Platonis cœnulis comparas, argumen to eſt non magnas fuiſſe menſę noſtræ reliquias; aut te ſæpè egregie in craſtinum eſuriiſſe. Iouis hoſpitalis dixiſſes. Is enim inemptos plerumque cibos, poſt quos non erant lauandæ manus,& prādia; ſemeſſaq; obſonia in ſuis conuiuijs apponebat.

Hæc tibi (ait ille) brumali gaudentia frigore rapā.
Quæ damus in cœlo Romulus eſſe ſolet.

Tu verò, animæ mi, nimis in nos dulcis es nimiſque liberaliter χρύσεια χαλκείων reprendis; nec vlla adhuc hominis nimium memores, nimiumque grati ſigna prætermittis, in quo genere ſi ad vltimas vſque terras, tui eſſe ſimilis perſexeris; non recuſo quò minus nobis vani coniectoris notas tituloſq; appingas. Quoniam autē glorioſis conſilijs delectari te video, & ex optimis litteris, in quibus cum laude verſatus

Aure° ærijs.

es.

es. hunc præcipuè fructum quærere, quo iuuari patria in omni rerum varietate poſſit;non quęo prætermittere quin te magis etiam ad eam quam abundas benemerendi cupiditatem excitem; vt ætatem tuam nullis temeritatibus offeras,vt vitæ conſilia nulla ſuſcipias, quæ ſola adoleſcentia geruntur, & viribus; ſed potius quotidie cogites, quem eſſe Herburtum deceat,tecumque ipſe certes,te acuas,& ijſdem itineribus,ad eaſdem laudes contendas, quibus maiores illi tui viri in omni laudis genere præſtantiſſimi. Pater Chariſſimus, quem Pariſijs,Patruus ſapientiſſimus, quę in Sacro Concilio Tridentino, Regis perſonam magna cum laude ſuſtinentem, & Hoſio meo chariſſimum,noueram: quibus denique affinis tuus Exercituum Dux Zamoſcius (vir ille horribili vigilantia, celeritate, ſagacitate, prudentia,cui propè ſoli patriæ tranquillitatem debemus)orbē vniuerſum Chriſtianum impleuerunt: in quo te Herburte,confido vt volumus,vtq; oportet laboraturum: Ego verò omni tibi aſſeueratione affirmo, quod mihi credas velim, nulla in re malle me, quàm in te amando conſtans,& eſſe, & videri, & eam fortunam quæcunque eſt tua, meam ducere.

re. Vale & ſcribere ne pigrere, vel quicquid in buccam venerit, nec omnino dubites, ego meo prorſus ſum pectori. Mihi quod crederis ſumes vbi poſueris. Romæ 15. Iulij 1589.

FOELICI HERBVRTO DE FVLSTIN.

Epiſtola XXXIX.

TE ego, Herburte, vnum eſſe hominem puto quem Charites, quas Gentilitas Deas appellat, ſuis muneribus affecerunt. Tyberim trāſiſti, Danubium ſuperaſti, ad Tyræ, & Boriſtenis littora veſtigium poſuiſti, neque tamen adhuc ad Letẽum flumē peruenisti; neque brumæ aſperitate obduruiſtis, quam in re vim incredibilem tuæ in nos voluntatis perſpicio; quam aluei nulli impedire, nulli montes retardare, nullæ ſyluæ implicare, nullæ niues conſtringere, nulla cœli intemperies aut viarum impedimenta deartuare: vt ita dicam, potuerunt, quo minus te nobis in eam quam volu-

lu-

lumus partem aperires; & hic eſt vnus & præcipuus eorum laborum & litterarum fructus, in quibus ego te magna cum laude verſatum perſpexi. Quod ſi extrema primis contexueris, nec de amore ſcribendique diligentia quidquam remiſeris, te ego ꝓfectò in Pſaumide Camarineo Oda quarta notatum putabo, quæ ſic canit.

Φύονται δὲ, καὶ νέοις
Ἐν ἄνδρασι πολιαὶ
Θαμὰ, καὶ παρὰ τὸν ἁλικίας
Ἐοικότα χρόνον.

Naſcunt autem & iuuenibus
In viris crebro
Cani etiam propter ætates
Congruum tempus.

Occurrit, & aliud, ſed Paſſaricianum, quod prætereo. Amabo te Herburte, vides quàm blande, ne te laboris magnitudine frangi ſinas, æquè tibi ſemper curæ ſit vt æreus Mars, ita lenis Calliope: id ſi feceris, inter paucos te annumerabo, quibus de ingratitudinis victoria chorealē hymnum cantare decreuimus. Sed hæc tu fortaſſis vt es minimè mucoſis naribus, inter κολακείας numerabis; quas Arpinas ille verborum faber, non procul à ſcelere abeſſe exiſtimauit. Hæc itaque miſſa, quæ ſunt

agen-

agẽda faciamus, Litteras tuas 6. Nouemb, datas in Ploſti rure tuo paterno pridie Nonas Ianuarij accepi. Heri vero Illuſtriſſimi Domini Cancellarij verbis Syxto Põtifici quæ voluiſtis propoſui, cuius de quaque re, qui ſenſus fuerint, quævè mihi data reſponſa ipſi Domino Cancellario copioſe perſcribo, vnde rem totam cognoſces. Quod verò admones vt reſponſum ad litteras de ferenda cõtra hoſtes Chriſti Cruces ope extorqueam: ita à me res acta eſt, vt non dubitem reſponſum in manus veſtras perueniſſe. Intemperantiorem eſſe me fateor in hoc cupiditatis genere, vt omnia vigilantiſſimi Ducis, & affinis tui mandata exhauriam, imò vero laborem, non laborem puto, eius cauſa ſuſceptum cuius labore fieri quotidie videmus, ne patria noſtra laboret: Sed hæc quoque prouintialia nunc mittamus.

Gallia tua planè Scythico ſtrepitu fremituque laborat. Armis perſtrepunt omnia; non amplius amabilibus conuiuijs onuſti ſunt vici.

Παιδικοὶ δ᾽ ὕμνοι φλέγονται.

Puerilibus perſtrepentes hymnis.

Qui Galliam norãt, qui nôrunt, his iam Galliæ non Gallia, ſed Galliæ videtur imago;

go; illo præſertim ita crudeliter obtruncato Duce fortiſſimo Guiſio, de quo rectè ſcripſit qui ſcripſit:

Cuius ſit petis hæc imago: Cuius
Caſu Gallia: Galliæ eſt imago

Regulus Nauarræ apud Turones hæret. Studia nobilitatis omni artificio comparat, externum militem aduocat, & cum ex infecta Germania nouem equitum peditumque millia Lotaringos montes ſuperarent à Lotaringo Principe partim deleti, partim diſsipati feruntur, quę clades eum curſum conſiliorum retardauit quæ Nauarreus ſequebatur. Deum illi Regno propitium præcamur.

De mę verò, Herburte, nunquam ne laborabis? Nonne ego te abeuntē obſecraui reſecrauique, vt nobis has quas gerimus compedes demendas cures, quas equidem iſto loco vix iam, ac ne vix quidem ſuſtinemus, ita multa nomina fecimus: ſed hic quoque artificium tuum timeo, ne nobis grandia nomina gratuleris qui nomen tibi celebre rebus fortiter, ac præclare geſtis parare cœloque inferre decreuiſti: ſed, crede mihi tundere ego te, & obtundere litterarum crebritate non deſinam, dum perfeceris, vt nobis aut de labore dema-

tur, aut ad ſumptum addatur. Interim curabis vt melectiſſimis tuis commendationibus, beneuolentiam Illuſtriſſimi Domini Cancellarij conſerues, & in gratiam Magnifici Domini Capitanei Præmislień ponas, & Illuſt. matronæ matris tuæ ſtudium augeas. Bene vale. Romæ 8. Idus Ianuarij 1590.

FOELICI HERBVRTO DE FVLSTIN EQVITI POLONO.

Epiſtola XXXX.

NEGLIGENTIAM miram Tabellariorum, Semel ne, me putas, Cancellario viro Illuſtriſſimo ſcripſiſſe? Noſti credo intemperantiorem me eſſe in hoc cupiditatis genere conſueuiſſe, vt omne meum ſtudium, & induſtriam ijs omnibus re, & veritate comprobē, qui ipſi ſumma cum induſtria rebus in magnis vixerunt. Illuſtriſſimo verò Cancellario fortiſſimo, & vigilantiſſimo patriç propugnatori ita valde, nihil vt ma-

magis: Scripſi, & ſcribo, Herburte Fœliciſſime: & ſcriberem etiam ſæpius, ſi aures ſitientes inuenirem, quicquid in buccam nobis veniret audire: At illi faſces quæq; ſuſtinetis ſcæptra, & quotidianæ pro Republica contentiones.

Non ſum tam ſtupidius merentur hercle
Acceſſum timidum, recepta verba
Et frontem pueri, genuq; ſerui.

Hoc etiam tempore iterata litterarum exemplaria mitto, verba rebus vt comprobem, & miniatum fugiam funiculum, quo notare noſter Imperator militũ ignauiam conſueuit.

Quod Epiſtolæ breuitatem excuſas, in eam id partem acciperem, quaſi non habeas, quo noſtrum hoc exilium, & eas, quæ quotidie mordent moleſtias conſolere: nèue idipſum commemorando, & meum augeas dolorem, & facias etiam tibi: niſi Bonouitium rus paternum in quo natus es ad Epiſtolæ calcem annotaſſes. Nunc autem non miror te in eo loco vitæ peſtem fugere, in quo vitam accepiſti: niſi fortè non eſſe vitæ peſtem putas, hoc quod multi magno habent in honore ſcribendi artificium: Id ſi facis, eo ego te hodie liberabo errore: ne hæc quoque mihi dies è

manibus elapſa, ſine benefitio habeat. Mitto quæ in hoc genere ante annos aliquot pro oblatum ociolum luſimus. Cum legeris per illas ipſas feneſtras deijcias licebit, quæ tibi legenti lumen miniſtrabunt. Non enim in arce ſi ſapies ponenda putabis. Niſi forte exiſtimes, ſicut faciem plerumque exiſtimari decentiorem, in qua næuus aliquis ineſſet, ita hæc noſtra eo venuſtiora, quæ næuis pleniora: Romæ quid agatur quæris, Quod olim. Adhuc mures molas lingunt, frena feles ferunt. Cupio te teipſo maiorem quotidie euadere: prope diemque videre. Vtinam citius, quam timeo. Romæ nonis Auguſti 1590.

SIXTVS PP. V.
SIGISMVNDO III. POLONIAE REGI.

Epiſtola XL.

CHARISSIMAE in Chriſto fili noſter, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Cum dilectus filius Staniſlaus Reſcius qui mu-

nere ſibi commiſſo apud nos, & hanc Sanctam Sedem pro Maieſtate tua laudabiliter perfunctus eſt, ad te reditum iam paret: licet eum hic apud nos eſſe, ſi maieſtas tua ita voluiſſet, optauiſſemus: non modo viro bonitate, & pietate ornato ad te redeunti, noſtræ & Apoſtolicæ benedictionis munus impertiri: ſed litteras paternæ in eum voluntatis teſtes ſibi ad te dare voluimus. Ea enim fide, ac diligentia ab eo tempore, quo in laudatiſſimi primum Cardinalis Hoſij familiaritate fuit: tum in ijs quæ deinceps Regum ſuorum nomine ſuſtinuit muneribus, ac demum in tuis negotijs in huius Vrbis conſpectu vſus eſt, vt nobis ſingularem in illis ſuſcipiendis integritatem, & ſummam in conficiendis ſolertiam præſtitiſſe, his litteris noſtris noſtris notum omnibus, & tibi præſertim fieri voluerimus. Itaque cum illum, ea morum probitate, modeſtia, & erga te, tuaſq; res fide præditũ cognouerimus, & noſtra, tuaque gratia, propterea dignum putauerimus, eum tibi diligenter, & ſtudioſe cõmendamus. Quicquid igitur offitij noſtri cauſa in Reſcium contuleris, in nos te contuliſſe exiſtimabimus: Hominem interea tibi fidelem, prudentem, & modeſtum be-

neficijs deuincies, qui magno tibi fructui, & honori, ſumma noſtra cum voluptate omni tempore erit. Nonnulla ille cũ Maieſtate tua de noſtra eximia in te,& in Regnum tuum voluntate coram colloquetur, quæ à nobis dicta eſſe cẽſeri cupimus. Interea Deus Regiam Maieſtatem tuam, ac tuas ditiones cœleſtis gratiæ fauore protegat, ac tueatur. Datum Romæ in Monte Quirinali ſub annulo Piſcatoris, die 21. Iulij, 1590. Pontificatus noſtri Anno ſexto.

IOANNI DEMETRIO SOLISKOVSKI ARCHIEPISCOPO Leopolieñ.

Epiſtola XLI.

MIRAM Epiſtolæ ſuauitatem, quam tu (cum humili humilis Chriſti loquor diſcipulo) Reuerendiſſime Domine pridie Idus

Martij

Martij Leopoli dediſti,ego Romę ipſo quo ingreſſus ſum patroni noſtri S. Staniſlai die accepi. Meros amores nuntiabat; in quibus cum ego ſemper acquieuerim, factum eſt vt gaudio quodam incredibili diffluerem. Cum enim tu me amas ſerue Dei, noui qui me amat, quia qui in te habitat noui. Equidem moleſtias omnes omnium incomodiſſimi itineris (podagram prætereo nec verba nec medicos timentem) ſi non abſterſerunt, certe tamen obturbarunt, vitam vt minus acerbam putarem: etiamſi iampridem eſſe mihi vitalis deſierit; Quid enim eſſe Reſcio vitale ſine Hoſio poteſt? quem certe magis adhuc quam iſtum aerem ſpiro, & hoc ſolo nomine,beate me vixiſſe puto, quod cum Hoſio vixerim. Eo porrò ad beatorum ſedes trãſlato prorſus non video, cui me bono hæc mea vita reſeruat: Vt pietatem diſcam? Hoſius mortuus eſt. Vt in oculis hominum viuam? Stephanus mortuus eſt. Vt Reip. proſim? Ego mortuus ſum. Sed quærimonias mittamus, quæ eiuſmodi cauſam habent,vt nec tempus,quod πάντων πατὴρ exiſtimatur,nec conſilium,plagam acceptam ſanare poſſe videatur. Quod Spongiam, Miniſtromachiam, cæteraſq; noſtras pro

Eccleſia Dei contentiones pleno medio verborum dilaudas, in eam id partem accipio, vt non laudari me, ſed offitij vocationiſque admoueri exiſtimem. Non enim qualis ſum, ſed qualem eſſe velles, qualemque oportet, effingis. In quo quidem ſtudio, vt laborem, dabo operam; nec dimittam iſtam curam: ſuſcipiam etiam omnem actionem, ne panem in Eccleſia Dei comediſſe videar otioſus: etiamſi quantum adhuc perfecerim vehementer me pœnitet. Non enim quæ magnis viris placeant conſici, niſi per hominem & peritum, & diligentem poſſunt. Mihi verò & defuit hucuſque & adhuc opera deeſt: quæ non modo tempus, ſed etiam animum ab omni cura vacuum deſiderat: idque ita eſſe experior: quod in ſummo meo ſtudio nil tamen adhuc aſſecutus videor, quod in arce poni poſſit, aut ſaltem bonorum ſit neruorum; ſed quia ceſſator eſſe nunquam potui, narro tibi, quod octauum iam annum verſor in Atheiſmis, & Phalariſmis Euangelicorum colligendis, & conſcribendis: id autem eſt, in eorum perfidia, & ſcæleratè factis ob oculos hominum ponendis, qui Deo, qui Chriſto, qui Chriſti Vicario qui legitimæ poteſtati, qui legibus, Regibus

omni-

omnibus ſanctitatibus bellum nefarium intulerunt. Quam lucubratiunculam multi putant inſtar ſpeculi futuram, in quo cõſcientiarum maculas & videant homines erroribus inquinati, & horreant. Vtinam autem tuis poſſemus ire itineribus, qui nullum vnquam niſi in Chriſti mandatis veſtigium poſuiſti, eodem nos peruenturos confideremus. Iam verò non ignoras, quam eſſe ſoleant infructuoſæ eorum cogitationes, qui in foro, curiaque verſantur; in qua vitã fortunas, & ſua omnia conſumunt, & diem; quem niſi mihi legationes eripuiſſent, eorum iuſſu ſuſceptæ, quibus obedire iubet Apoſtolus, extremam operi manum impoſitam gauderemus. De pomi miraculo obſtupui: Ipſi quoq; Pontifici rem repræſentaui, cùm in Vrbe tuas redderem, ſcit Dominus, quos ad cor rei reuocat nouitate. Alteras porrò ſtatim, vt Neapolim veni Reuerendiſſimo Domino Archiepiſcopo reddidi, qui quàm eſt, magis eſſe tuus non poteſt. Eius reſponſum quod ad me hodie Puteolis tranſmiſit his adiunxi; Reliqua ſic habent vt volumus. Vis Podagræ remittit, Baiarum forte, & Puteolani, & Veſuuij, quem ad te ſcribens proſpicio, & Puſilippi amœnitate ad

humanitatem reuocata. Sit Dominus per omnia benedictus in ſæcula, & te Domine mi Reuerendiſſime in Eccleſia Dei laborantem ſeruet quam diutiſſimè incolumem. Et ſi Reſcium amas, vel potius quia amas, obſecro te, cum ad altare Dei ſteteris, aut in cubilibus tuis, cordis tui Sanguinem per lachrymas ex oculis defluentes Domino ſacrificaueris, Reſcij peccatoris meminiſſe velis. Vt ipſius ante ipſum moriantur vitia. Datum Neapoli Vrbe omnium, quas Europa orbis ocellus aſpicit, amœniſsima, Ad v. kalend. Iulij 1592.

IOANNI BAPTISTAE FICLERIO SERENISS: BAVARIAE PRINCIP: CONSILIARIO.

Epiſtola XXXXIII.

CVM in familiaritate laudatiſſimi Cardinalis Hoſij viuerem, qui tuos conatus, & labores pro Eccleſia Dei ſuſceptos, & amabat plurimùm, & in omni ſuo ſermone commẽ-

dabat,

dabat, in eorum ego quoque numero & ordine habere te cœpi, quos mihi omnibus offitijs, & ſtudijs colendos propoſui, eo verò ad beatorum ſedes æternam illam in domum translato, maior etiam eſt acceſſio meæ in te voluntatis conſecuta: tum quod diuinas illas lucubrationes authoris planè diuini, dignas duxeris, in quibus Germanica lingua donandis, & perpoliendis bonas horas collocares: tum quod Socolouij quoque Theologi præſtantiſſimi, & mihi omnibus offitijs coniunctiſsimi Cenſuram eandem linguam tuis hominibus loquentem obtuleris: & aliquid præterea meditari quotidie non deſinis, quò poſſis homines ne farijs erroribus implicatos ad viam veritatis reuocare.

Legi Epiſtolam tuam, quam in limine translationis tuæ Hoſianæ Cõfeſſioni præfixiſte: legi, quæ de Socolouiana cenſura ſcripſiſti. Gabrielis quoque Puterbei tres libros abs te conuerſos, Auguſtæ cum eſſem percurri. Et hoc ipſo tempore tabernas librarias Venetæ Vrbis euoluens, in qua nunc iuſſu, & mandato Sereniſsimi Poloniæ Regis Sigiſmundi III. Principis, & Domini mei clementiſſimi viuo, in Spongiam tuam incidi, contra Prædicantium

Vir-

Virtenbergenſium aſpergines editam; ex cuius lectione maximam ſanè animo meo voluptatem accepi, quod in ea (vt Athanaſij verbis vtamur) Chriſticidarum iſtorum, qui nihil in omnibus vitæ conſilijs, niſi vel legum, vel Regum interitum meditantur: tela, & mucrones in pernicē Chriſtianæ religionis directos, ita retuderis, vt ſi nō omnes adhuc humanos ſenſus amiſerint, ſe victos, te victorem fateantur, neceſſe eſt; aut certè garrulus Herbrandus nouum cōſcribere libellum debebit, ſicut contra Gregorium de Valentia, virum doctiſſimum conſcripſit; Cur nemo amplius D. D. FIkLERVM, fœditas VVirtembergenſium aſpergines ſpongijs detergentem impedire debeat. Quamobrem tenere me nō potui, quin tibi per litteras meum hoc in te incredibile ſtudium, & quam ex tuis lucubrationibus accipio voluptatem, aperirem, atque etiā peterem, vt me deinceps in tuis intimis numeres, paratumque eſſe, & expeditum putes, ad omnia ſumma cum voluntate, & audenda, & aggredienda, quæ ad tuam rem, dignitatem, exiſtimationem tuendam, & augendam pertinere cognouero, idque cupio tibi perſuaſiſſimum. Genus eſt hoc voluptatis meæ in eorum beneuolen-

uolentia, & amore viuere, qui in vitæ rationibus nil timere niſi Deum, nil ſperare niſi à Deo conſueuerunt; & niſi quotidie præclarum aliquod facinus pro Eccleſia Dei, proque Orthodoxæ conſeruatione veritatis, moliantur, vitam acerbam putant. In quo ſtudio cum te ſine vlla laboris & contentionis remiſſione verſari quotidie videam, fit, vt quam tuus ſum, magis eſſe meus non queam: idque tibi ἀγεννίτειτος affirmo, quod mihi credas velim: Et vt magis etiam acquieſcas, quod in vertendis Hoſij Sanctiſſimi lucubrationibus deſudaſti, atque elaboraſti, mitto tibi earum rerum commentariolum, quas in omni vita ſua pro Chriſti gloriã, & Orthodoxæ fidei propagatione aggreſſus eſt, à me quidem craſſo, quod aiunt filo ita conſcriptum, vt ſperare non debeam, quod quæ ſcripſi æter na futura ſint, ita tamen ſcripſi tanquam futura; ne labor meus ei viro defuiſſe videretur, qui labore ſuo ſaltem in patria noſtra perfecit, ne Chriſti Eccleſia tantopere laboraret; ac vtinam ſicut ait ille, numen habentia verba habuiſſem, aut quales Parijſatis illa in filijs ſuis requirebat ζούσσεινα ῥήματα in theſauris noſtris inuenire potuiſſem; planè omnes ad celebrandas

tanti viri laudes effudiſſem. Sed tu rem ipſam ſat ſcio charam habebis: Verborum ornamenta,& eloquendi elegantiam Oſorio doctiſſimo, & noſtri olim amantiſſimo Epiſcopo (quem Hoſius Chriſtianum Ciceronem appellare cõſueuerat) relinquamus, & quam ſibi laudem, & natura & arte comparauit, eam illius propriam eſſe, & peculiarem patiamur. Factum hoc meum in optimam partem accipies, & ex eodem fonte profectum putabis, ex quo tota ratio ſcribendæ huius epiſtolæ emanauit. Iuridicam Theologiam tuam, cuius facis in Spongia mentionẽ, vidi nunquàm; ſed neque compendium, quo tamen nihil fuiſſet charius. Benè vale, & quod facis in vinea Domini laborare non deſine. Fremant licet inferorum portæ, caſtra ponãt, cruces figant, ęternum interitum, ita vt faciunt, tibi comminentur, nos comilitonẽ Chriſtum Crucifixum habemus. Sacerdos Chriſti ait Cyprianus, Euangelium tenẽs, & mandata Dei cuſtodiens occidi poteſt, vinci non poteſt. Det tibi Dominus ætatem quam mereris,& animum quem dedit conſeruet. Datum Venetijs Kalend. Nouembris Anno 1588.

ASCANIO COLVMNAE CARDINALI,

ET PRINCIPI ILLVSTRISSIMO.

Epiſtola XXXXIIII.

VERITAS odit moras, Princeps Illuſtriſſime, nec quidquam metuit aliud, quam taceri: Cum primùm ex Vrbe in patriam perueni, ad omnes occaſiones aduigilare cæpi, quibus Illuſt. C. V. quod in Vrbe quotidie cõſueueram, in hoc quoque noſtro Septẽtrione cultum, & obſeruãtiam meam, omni abiecta cunctatione repræſentarem. Tum quod C. Veſtræ omnes honores debitos putem, ob eam qua eminet generis, & familiæ claritatem; tùm verò etiam quod in C. V. magis ſemper virtutes, quam quos ſuſtinet faſces, & purpuras ſuſcipiendas exiſtimandi. Verſatur in oculos meis illa ita decantata, & omnium vocibus perce-

le-

lebrata contentio, quam tu Princeps Illu-ſtriſſime, adhibuiſti, in celeberrima illa Sal maticenſi Accademia, vt quam doctiſſimus, & eruditiſſimus euaderes; quo etiam nomine Catholico. Potentiſſimoque Principi Regi Philippo fuiſti præcipuè chariſſimus Verſatur & illa plena maieſtatis, & dignitatis oratio tua, quam in Auguſtiſſima Lateraneñ Baſilica planè Romanè (Romanè cum dico, rẽ iuſte, prudenter, fortiter, & moderatè, vultu, manu, fronte, oculis, omni ratione, ſolerter, & eleganter actã intelligo) in laudem S. S. reliquiarum, cum eas e Sacris tumulis erutas, in intimas Indias iuſſu Sixti Pont: mitteres, ita recitatã; vt, qui te noſſent, ſupra ætatem ſapere te dicerent; qui non noſſent, Principem armis, & Imperio natum vix putarent: Verſatur illa quoque ſingularis in Marcũ Antonium Columnam parentem tuum pietas principem rerum bellicarum gloria orbe toto clariſsimum: cuius res in omni vita præclare, fortiterque geſtas, ita grauiter, ita ſolerter, ita compendioſe, ſupra conſuetudinem principum, verbis, ſententijs, omni ornatu, maieſtateque redundantibus, ita deſcripſiſti, vt omnino βουσῖνοὺς λόγους quales Cyri mater in Principe requirebat:

rebat:ſiue βουσσινα ῥήματα vt Plutarchus lo-
quitur, redolere viderentur.

Nō commemorabo ſalutationem illam ſuādæmedulla pleniſſimam, Cardinale, Principe, Columna, intelligentiſſimo, & eloquētiſſimo vero digniſſimam (his enim enim verbis ex vrbe orationis illius Maieſtatem atque vniuerſæ actionis dignitatem amici mei ad me perſcripſerunt.) quā Gregorium XIIII. Pont.Maximum in primo illo Baſilicæ Lateranē. ingreſſu excepiſti. Miſſas facio delicias tuas, illam videlicet mirificam; & omni antiquitate varietateq; redundantem, multorum librorum, & nummorum Bibliotecam tuam; cuius mihi non ſolū acceſſum, ſed & vſum eſſe liberum voluiſti: in quam ego, à curis publicis ſæpe me ſolebā abdere: & cum optimis quibuſque, & antiquiſſimis auctoribus dulciſſimam inire familiaritatē: quorum adhuc acrem me eſſe amatorem profiteor. In ſumma. Ego te ad omnem laudē omnibus veſtigijs contedentem præcipuè elegi: quem omni meo ſtudio, & obſeruantia colerem: Tu me, & eum quem dixi animi mei cultum, ita viciſſim arcte complexus es; vt nullam humanitatis tuæ partem deſiderarem. Quō factum eſt: vt lucubra-

tiun-

tiunculam noſtram in aliquot pſalmos, leniendi doloris, conſolandique noſtri gratia, illo ipſo tempore meditatam, cum patriæ meæ, lumen illud Hoſius ex iſtius corporis domicilio, ad beatorum ſedes abijſſet: & inter noſtra adhuc κειμήλια latentem, ſub tuo nomine in lucem hominum edendam putarem: tum vt ampliſſimi Cardinales memoriam (audebo cum Nazanzeno dicere, πτερινὸν τοῦ οὐρανοῦ) in quo omnia, in omni laudis genere ſumma fuerunt: quique te olim pene puerulum in illo Sublacenſi ſeceſſu, Cardinalis tui Marci Antonij Principis Illuſtriſſimi, beneficio vtens, & animo, & oculis, ad eum quem ſuſtines dignitatis, & auctoritatis gradum, deſignauerat: quod eſſes portaturus, vt olim Samuel Ephod, coram Domino omnibus diebus vitæ tuæ, ad animum reuocem; tum vt in ipſa quoque patria mea, cultus, & obſeruantiæ in te noſtiæ veſtigia appareant: atque adeo omnes in vniuerſum intelligant, me non tam huius fœliciſſimi temporis quàm eius virtutis, & eruditionis, qua abundas eſſe ſtudioſiſsimum, atque cupidiſſimum: Conatus ſum ſcilicet, neſcio quid, quaſi è quercu exſculpere, quod ſimulachri videretur;

retur; quantum autem profecerim, vehementer me pœnitet. Hoc vnum accidit ſanè commodiſſimè quod in patriã veniens, materiam in theſauris meis, pietate tua dignam reperi: qua tibi repræſentare poſſem vim ingentem deſiderij mei, quo teneor, vt te mihi in perpetuum ſumma obſeruantia deuincam, atque promerear. Genus hoc audaciæ noſtræ, tuæ humanitati imputabis; & in noſtra culpa, tibi ignoſces. Nulli fuit vitio Deum & Principes colere, quoquo quis modo poſſit. Multá, ait ille, valde pretioſa videntur, quia ſunt templis dicata. Facies tu viciſſim, Princeps Illuſt, vt Reſcium gratiæ tuæ cupiditate inflammatum, atque ad tuam beneuolentiam diligentiſſime contendentẽ, deinceps etiam in aliquo eorum gradu & ordine, licet abſentẽ, numeres: qui te ſumma fide, pietatéque colunt: in tuoq; patrocinio acquieſcunt: nec vllo vnquam tempore, aut locorum intercapedine, curſum tuæ in me benignitatis, intercludi patieris. Ego verò Deum rogare non deſinam, vt tibi det vitam quam mereris, & conſeruet animum quem dedit, Illuſt. quoq; Principem, non tam tuam, quam omnium pauperum, & egentium parẽtem, & altricem,

neficijs deuincies, qui magno tibi fructui, & honori, ſumma noſtra cum voluptate omni tempore erit. Nonnulla ille cũ Maieſtate tua de noſtra eximia in te,& in Regnum tuum voluntate coram colloquetur, quæ à nobis dicta eſſe cẽſeri cupimus. Interea Deus Regiam Maieſtatem tuam, ac tuas ditiones cœleſtis gratiæ fauore protegat, ac tueatur. Datum Romæ in Monte Quirinali ſub annulo Piſcatoris, die 21. Iulij. 1590. Pontificatus noſtri Anno ſexto.

IOANNI DEMETRIO SOLISKOVSKI ARCHIEPISCOPO Leopolieñ.

Epiſtola XLI.

MIRAM Epiſtolæ ſuauitatem, quam tu (cum humili humilis Chriſti loquor diſcipulo) Reuerendiſſime Domine pridie Idus

Martij Leopoli dediſti,ego Romę ipſo quo ingreſſus ſum patroni noſtri S. Staniſlai die accepi. Meros amores nuntiabat; in quibus cum ego ſemper acquieuerim, factum eſt vt gaudio quodam incredibili diffluerem. Cum enim tu me amas ſerue Dei, noui qui me amat, quia qui in te habitat noui. Equidem moleſtias omnes omnium incomodiſſimi itineris (podagram prætereo nec verba nec medicos timentem) ſi non abſterſerunt, certe tamen obturbarunt, vitam vt minus acerbam putarem: etiamſi iampridem eſſe mihi vitalis deſierit; Quid enim eſſe Reſcio vitale ſine Hoſio poteſt? quem certe magis adhuc quam iſtum aerem ſpiro, & hoc ſolo nomine, beate me vixiſſe puto, quod cum Hoſio vixerim. Eo porrò ad beatorum ſedes trãſlato prorſus non video, cui me bono hæc mea vita reſeruat: Vt pietatem diſcam? Hoſius mortuus eſt. Vt in oculis hominum viuam? Stephanus mortuus eſt. Vt Reip. proſim? Ego mortuus ſum. Sed quærimonias mittamus, quæ eiuſmodi cauſam habent, vt nec tempus, quod πάντων πατὴρ exiſtimatur, nec conſilium, plagam acceptam ſanare poſſe videatur. Quod Spongiam, Miniſtromachiam, cæteraſq; noſtras pro
 Eccleſia

Eccleſia Dei contentiones plenò medio verborum dilaudas, in eam id partem accipio, vt non laudari me, ſed offitij vocationiſque admoueri exiſtimem. Non enim qualis ſum, ſed qualem eſſe velles, qualemque oportet, effingis. In quo quidem ſtudio, vt laborem, dabo operam; nec dimittam iſtam curam: ſuſcipiam etiam omnem actionem, ne panem in Eccleſia Dei comediſſe videar otioſus: etiamſi quantum adhuc perfecerim vehementer me pœnitet. Non enim quæ magnis viris placeant confici, niſi per hominem & peritum, & diligentem poſſunt. Mihi verò & defuit huc- uſque & adhuc opera deeſt: quæ non modo tempus, ſed etiam animum ab omni cura vacuum deſiderat: idque ita eſſe experior: quod in ſummo meo ſtudio nil tamen adhuc aſſecutus videor, quod in arce poni poſſit, aut ſaltem bonorum ſit neruorum; ſed quia ceſſator eſſe nunquam potui, narro tibi, quod octauum iam annum verſor in Atheiſmis, & Phalariſmis Euangelicorum colligendis, & conſcribendis: id autem eſt, in eorum perfidia, & ſcæleratè factis ob oculos hominum ponendis, qui Deo, qui Chriſto, qui Chriſti Vicario qui legitimæ poteſtati, qui legibus, Regibus

omni-

omnibus ſanctitatibus bellum nefarium intulerunt. Quam lucubratiunculam multi putant inſtar ſpeculi futuram, in quo cõ ſcientiarum maculas & videant homines erroribus inquinati, & horreant. Vtinam autem tuis poſſemus ire itineribus, qui nullum vnquam niſi in Chriſti mandatis, veſtigium poſuiſti, eodem nos peruenturos confideremus. Iam verò non ignoras, quam eſſe ſoleant infructuoſæ eorum cogitationes, qui in foro, curiaque verſantur; in qua vitã fortunas, & ſua omnia conſumunt, & diem; quem niſi mihi legationes eripuiſſent, eorum iuſſu ſuſceptæ, quibus obedire iubet Apoſtolus, extremam operi manum impoſitam gauderemus. De pomi miraculo obſtupui: Ipſi quoq; Pontifici rem repræſentaui, cum in Vrhe tuas redderem, ſcit Dominus, quos ad cor rei reuocat nouitate. Alteras porrò ſtatim, vt Neapolim veni Reuerendiſſimo Domino Archiepiſcopo reddidi, qui quàm eſt, magis eſſe tuus non poteſt. Eius reſponſum quod ad me hodie Puteolis tranſmiſit his adiunxi; Reliqua ſic habent vt volumus. Vis Podagræ remittit, Baiarum forte, & Puteolani, & Veſuuij, quem ad te ſcribens proſpicio, & Puſilippi amœnitate ad

humanitatem reuocata. Sit Dominus per omnia benedictus in ſæcula, & te Domine mi Reuerendiſſime in Eccleſia Dei laborantem ſeruet quam diutiſſimè incolumem. Et ſi Reſcium amas, vel potius quia amas, obſecro te, cum ad altare Dei ſteteris, aut in cubilibus tuis, cordis tui Sanguinem per lachrymas ex oculis defluentes Domino ſacrificaueris, Reſcij peccatoris meminiſſe velis. Vt ipſius ante ipſum moriantur vitia. Datum Neapoli Vrbe omnium, quas Europa orbis ocellus aſpicit, amœniſsima, Ad v. kalend. Iulij 1592.

IOANNI BAPTISTAE FICLERIO SERENISS: BAVARIAE PRINCIP: CONSILIARIO.

Epiſtola XXXXIII.

CVM in familiaritate laudatiſſimi Cardinalis Hoſij viuerem, qui tuos conatus, & labores pro Eccleſia Dei ſuſceptos, & amabat plurimùm, & in omni ſuo ſermone commēdabat,

dabat, in eorum ego quoque numero & ordine habere te cæpi, quos mihi omnibus offitijs, & ſtudijs colendos propoſui, eo verò ad beatorum ſedes æternam illam in domum translato, maior etiam eſt acceſſio meæ in te voluntatis conſecuta: tum quod diuinas illas lucubrationes authoris planè diuini, dignas duxeris, in quibus Germanica lingua donandis, & perpoliendis bonas horas collocares: tum quod Socolouij quoque Theologi præſtantiſſimi, & mihi omnibus offitijs coniunctiſsimi Cenſuram eandem linguam tuis hominibus loquentem obtuleris: & aliquid præterea meditari quotidie non deſinis, quò poſſis homines ne farijs erroribus implicatos ad viam veritatis reuocare.

Legi Epiſtolam tuam, quam in limine translationis tuæ Hoſianæ Cõfeſſioni præfixiſte: legi, quæ de Socolouiana cenſura ſcripſiſti. Gabrielis quoque Puterbei tres libros abs te conuerſos, Auguſtæ cum eſſem percurri. Et hoc ipſo tempore tabernas librarias Venetæ Vrbis euoluens, in qua nunc iuſſu, & mandato Sereniſsimi Poloniæ Regis Sigiſmundi III. Principis, & Domini mei clementiſſimi viuo, in Spongiam tuam incidi, contra Prædicantium

Vir-

Virtenbergenſium aſpergines editam; ex cuius lectione maximam ſanè animo meo voluptatem accepi, quod in ea (vt Athanaſij verbis vtamur) Chriſticidarum iſtorum, qui nihil in omnibus vitæ conſilijs, niſi vel legum, vel Regum interitum meditantur: tela, & mucrones in pernicē Chriſtianæ religionis directos, ita retuderis, vt ſi nō omnes adhuc humanos ſenſus amiſerint, ſe victos, te victorem fateantur, neceſſe eſt; aut certè garrulus Herbrandus nouum cōſcribere libellum debebit, ſicut contra Gregorium de Valentia, virum doctiſſimum conſcripſit; Cur nemo amplius D. D. FIkLERVM, fœditas VVirtembergenſium aſpergines ſpongijs detergentem impedire debeat. Quamobrem tenere me nō potui, quin tibi per litteras meum hoc in te incredibile ſtudium, & quam ex tuis lucubrationibus accipio voluptatem, aperirem, atque etiā peterem, vt me deinceps in tuis intimis numeres, paratumque eſſe, & expeditum putes, ad omnia ſumma cum voluntate, & audenda, & aggredienda, quæ ad tuam rem, dignitatem, exiſtimationem tuendam, & augendam pertinere cognouero, idque cupio tibi perſuaſiſſimum. Genus eſt hoc voluptatis meæ in eorum beneuolen-

uolentia, & amore viuere, qui in vitæ rationibus nil timere niſi Deum, nil ſperare niſi à Deo conſueuerunt; & niſi quotidie præclarum aliquod facinus pro Eccleſia Dei, proque Orthodoxæ conſeruatione veritatis, moliantur, vitam acerbam putant. In quo ſtudio cum te ſine vlla laboris & contentionis remiſſione verſari quotidie videam, fit, vt quam tuus ſum, magis eſſe meus non queam: idque tibi ἀγωνίτης τος affirmo, quod mihi credas velim: Et vt magis etiam acquieſcas, quod in vertendis Hoſij Sanctiſſimi lucubrationibus deſudaſti, atque elaboraſti, mitto tibi earum rerum commentariolum, quas in omni vita ſua pro Chriſti gloriã, & Orthodoxæ fidei propagatione aggreſſus eſt, à me quidem craſſo, quod aiunt filo ita conſcriptum, vt ſperare non debeam, quod quæ ſcripſi æterna futura ſint, ita tamen ſcripſi tanquam futura; ne labor meus ei viro defuiſſe videretur, qui labore ſuo ſaltem in patria noſtra perfecit, ne Chriſti Eccleſia tantopere laboraret; ac vtinam ſicut ait ille, numen habentia verba habuiſſem, aut quales Pariſatis illa in filijs ſuis requirebat ζώπυρα ῥήματα in theſauris noſtris inuenire potuiſſem; planè omnes ad celebrandas

tanti viri laudes effudiſſem. Sed tu rem ipſam ſat ſcio charam habebis: Verborum ornamenta,& eloquendi elegantiam Oſorio doctiſſimo, & noſtri olim amantiſſimo Epiſcopo (quem Hoſius Chriſtianum Ciceronem appellare cõſueuerat) relinquamus, & quam ſibi laudem, & natura & arte comparauit, eam illius propriam eſſe, & peculiarem patiamur. Factum hoc meum in optimam partem accipies, & ex eodem fonte profectum putabis, ex quo tota ratio ſcribendæ huius epiſtolæ emanauit. Iuridicam Theologiam tuam, cuius facis in Spongia mentionẽ, vidi nunquàm; ſed neque compendium, quo tamen nihil fuiſſet charius. Benè vale, & quod facis in vinea Domini laborare non deſine. Frement licet inferorum portæ, caſtra ponãt, cruces figant, ęternum interitum, ita vt faciunt, tibi comminentur, nos comilitonẽ Chriſtum Crucifixum habemus. Sacerdos Chriſti ait Cyprianus, Euangelium tenẽs, & mandata Dei cuſtodiens occidi poteſt, vinci non poteſt. Det tibi Dominus ætatem quam mereris,& animum quem dedit conſeruet. Datum Venetijs Kalend. Nouembris Anno 1588.

ASCANIO COLVMNAE CARDINALI, ET PRINCIPI ILLVSTRISSIMO.

Epiſtola XXXXIIII.

VERITAS odit moras, Princeps Illuſtriſſime, nec quidquam metuit aliud, quam taceri: Cum primùm ex Vrbe in patriam perueni, ad omnes occaſiones aduigilare cæpi, quibus Illuſt. C. V. quod in Vrbe quotidie cõſueueram, in hoc quoque noſtro Septẽtrione cultum, & obſeruãtiam meam, omni abiecta cunctatione repræſentarem. Tum quod C. Veſtræ omnes honores debitos putem, ob eam qua eminet generis, & familiæ claritatem; tùm verò etiam quod in C. V. magis ſemper virtutes, quam quos ſuſtinet faſces, & purpuras ſuſcipiendas exiſtimandi. Verſatur in oculos meis illa ita decantata, & omnium vocibus perce-

le-

lebrata contentio, quam tu Princeps Illuſtriſſime, adhibuiſti, in celeberrima illa Sal maticenſi Accademia, vt quam doctiſſimus, & eruditiſſimus euaderes; quo etiam nomine Catholico Potentiſſimoque Principi Regi Philippo fuiſti præcipuè chariſſimus Verſatur & illa plena maieſtatis, & dignitatis oratio tua, quam in Auguſtiſſima Lateraneñ Baſilica planè Romanè (Romanè cum dico, rē iuſte, prudenter, fortiter, & moderatè, vultu, manu, fronte, oculis, omni ratione, ſolerter, & eleganter actā intelligo) in laudem S. S. reliquiarum, cum eas e Sacris tumulis erutas, in intimas Indias iuſſu Sixti Pont: mitteres, ita recitata; vt, qui te noſſent, ſupra ætatem ſapere te dicerent; qui non noſſent, Principem armis, & Imperio natum vix putarent. Verſatur illa quoque ſingularis in Marcū Antonium Columnam parentem tuum pietas principem rerum bellicarum gloria orbe toto clariſsimum: cuius res in omni vita præclare, fortiterque geſtas, ita grauiter, ita ſolerter, ita compendioſe, ſupra conſuetudinem principum, verbis, ſententijs, omni ornatu, maieſtateque redundantibus, ita deſcripſiſti, vt omnino βουστινοὺς λόγους quales Cyri mater in Principe requirebat:

rebat:ſiue βουσσινα ῥήματα vt Plutarchus loquitur, redolere viderentur.

Nō commemorabo ſalutationem illam ſuādæmedulla pleniſſimam, Cardinale, Principe, Columna, intelligentiſſimo, & eloquētiſſimo vero digniſſimam (his enim enim verbis ex vrbe orationis illius Maieſtatem atque vniuerſæ actionis dignitatem amici mei ad me perſcripſerunt) quā Gregorium XIIII. Pont. Maximum in primo illo Baſilicæ Lateraneñ. ingreſſu excepiſti. Miſſas facio delicias tuas, illam videlicet mirificam, & omni antiquitate varietateq; redundantem, multorum librorum, & nummorum Bibliotecam tuam; cuius mihi non ſolū acceſſum, ſed & vſum eſſe liberum voluiſti: in quam ego, à curis publicis ſæpe me ſolebā abdere: & cum optimis quibuſque, & antiquiſſimis auctoribus dulciſſimam inire familiaritatē: quorum adhuc acrem me eſſe amatorem profiteor. In ſumma. Ego te ad omnem laudē omnibus veſtigijs cōtedentem præcipuè elegi: quem omni meo ſtudio, & obſeruantia colerem: Tu me, & eum quem dixi animi mei cultum, ita viciſſim arcte complexus es; vt nullam humanitatis tuæ partem deſiderarem. Quō factum eſt: vt lucubra-

tiun-

retur; quantum autem profecerim, vehementer me pœnitet. Hoc vnum accidit ſanè commodiſſimè quod in patriã veniens, materiam in theſauris meis, pietate tua dignam reperi: qua tibi repræſentare poſſem vim ingentem deſiderij mei, quo teneor, vt te mihi in perpetuum ſumma obſeruantia deuincam, atque promerear. Genus hoc audaciæ noſtræ, tuæ humanitati imputabis, & in noſtra culpa, tibi ignoſces. Nulli fuit vitio Deum & Principes colere, quoquo quis modo poſſit. Multá, ait ille, valde pretioſa videntur, quia ſunt templis dicata. Facies tu viciſſim, Princeps Illuſt, vt Reſcium gratiæ tuæ cupiditate inflammatum, atque ad tuam beneuolentiam diligentiſſime contendentẽ, deinceps etiam in aliquo eorum gradu & ordine, licet abſentẽ, numeres: qui te ſumma fide, pietatéque colunt: in tuoq; patrocinio acquieſcunt: nec vllo vnquam tempore, aut locorum intercapedine, curſum tuæ in me benignitatis, intercludi patieris. Ego verò Deum rogare non deſinam, vt tibi det vitam quam mereris, & conſeruet animum quem dedit, Illuſt. quoq; Principem, non tam tuam, quam omnium pauperum, & egentium parẽtem, & altricem,

& te,tali filio Fœliciſſimam, ſumma digni-tate,pietateque matronam,vna cum amoribus illis veſtris Illuſtriſſimis Principibus fratris tui filijs, fœliciſſimè, diutiſſimeque valere,florereq́; cupio:optoq́;

Vt vobis toto
Rideat æuo
Vitæ beatæ
Plena ſalutis

Datum Cracouiæ Cal.Ianuarij 1591.

STANISLAO SOCOLOVIO.

Epiſtola XLV.

QVID agam quæris? Vtrum in litteris an ſine litteris viuam;& an iſto quo ſum loco vitam vitalem putem? Narro tibi, Nullam prouintiam, nullam vitæ conditionem fore talem,quæ me à litteris abſtrahat; in quibus ſolis vitæ ſummam ſtatuo; ſine illis porrò viuere, viui puto, vt ait ille, hominis ſepulturam. Reliqua vt ſeſe dant accipio.

pio. Quæ me tellus teneat,quodve tectum à ſole,& imbre defendat,magnopere non laboro;cum quocunque me verto, ſine me nuſquam ſum, quo certè comite nil charius.Quotidianis quippè peregrinationibus, & hoc, vt ita dicam,deſolutorio vitæ genere,quod noſti, ita occalui,vt eam demum patriam, ea ſola tecta putem chariſſima,quæ me minus à me,minus abſtrahunt à Deo.

Euocatus ex Vrbe à magno Rege Stephano, bis ab illo viciſſim miſſus: eo vero ad beatorum ſedes translato, bis iterum à Sigiſmundo, qui nobis fœliciſſime imperat, intra paucos annos remiſſus ſum in Italiam (Germanicas, & Gallicas peregrinationes prætereo) in quibus iam neſcio, an non mille penulas, mille tabernariorum culcitras detriuerim: mille certe ſappæ vappæque exhauſi dolia, milleque confodi parijpas; mille viciſſim podagris & chiragris ita confuſſus ſum; vt niſi à litteris præſidium peterem,niſi me ſummorũ virorum fortitudinis exemplis recrearẽ, vnum me hominem omnium infœliciſſimum putarem:quales ij exiſtimantur,qui extra patriam, ſine re, ſine ſpe, ſine ſede, aut ſibi graues, aut amicis oneroſi oberrant.

rant. Sed quærimonias mittamus. Accipe huius quoque noſtri temporis penſionem. Nolo hæc ad te ſine cenſu veniat epiſtola. Graue eſt debere cui non vis. Tu Doctori Minerual parato.

Effictū ex Ioue ramum. Relicta patria, illo quo ſcis tempore, illa ita valde aquis impedita, itaque lutoſa via, vt videri potuerim nauigaſſe. Lipſij viri doctiſſimi quem recte poſſes dicere. πεπλάσμενον ἐκ Διὸς ἔρνον, recuſas epiſtolas reguſtaui; quæque de Conſtantia, deque ciuili doctrina, conſcripſit, & ſtylū, & pugilares ad manum in curru ſemper habui; mireque ex illius lectione ad omnem ſui conſtantiam, tùm incommodæ ferendæ valetudinis, quæ perurgebat, tùm reliquarum ærumnarum, quas fato quodam ſuo (iam enim id mihi per Lipſium dicere licebit) tabernæ offerunt pedecoſæ animatus.

Confectis porrò tùm apud magnū Hetruriæ Ducem Ferdinandum, tum apud Clementem Pontificem, non ita pridem in Polonia legatum, Regis mei negotijs, correctaque nonnihil valetudine, per medias prædatorum, direptorumque acies, ſaluis meis omnibus Neapolim perueni; cuius vnius Vrbis amœnitate, ita valde re-

creatus

tus ſum, ita mihi redditus, vt ærumnas nõ ęrumnas putarem, quas pertuli, ſed errorum quorum culpa tenemur domeſticam quandam correctionem. Narro tibi, Campaniam totam campos poſſes dicere Elyſeos; Suburbia, Heſperidum hortos. Ipſam porrò Ciuitatem Deorum domiciliũ immortalium: vel ſi dictum hoc inſolens, aut datum auribus putas, Syrenarum Vrbem diceres melliſonarum: Quæ

Voce canora

Quaslibet admiſſas detinuere rates.

Nympha è vicina dulce canente Nyſita, Et illa Troiana formoſiſſima, delicatiſſimaque abblandiente Procita. Cui obiectus Miſenus è concauo colle tibicen, ſtridentem acuens tubam: ad omnem hilaritatem dulce Syringa occinit. Eam porrò ne quis vnquam interturbet, Enaria; (Hiſchiam vocant) færaciſſima præſtat Inſula, Typhei quondam Centicipitis Gigantis Iouis icti fulmine nobilitata ſepultura, Hinc imminent Capreæ, vbi Tyberius; Hinc Baiæ, vbi Lucullus: hinc Puteolanũ, vbi Pollio: ab altera parte Capua, vbi Hãnibal, & vis Pęnorum maxima viri eſſe deſierunt. Vrbis oculis obiectus eminet non amplius torquẽs fumificos Veſeuus ignes

 (Sum-

(Summa vulgo dicitur) ſed cœleſti Iouis diſtendens nectare menſas, Nubigenaſque hilarans Deos: quem plane miror, quòd antiquitas Libero Patri Orgijſque ludis potius, quàm Citheronem Boetiæ ſacrum non fecerit. Hinc imminet quem æque vt Veſeuum ad te ſcribens proſpicio, totus fructificus, totus Ambroſius, vndiſque cinctus piſcoſis, curęque, mœroriſque, expers Pauſilippus. Cuius ipſe quoque

Iupiter ambroſia ſatur eſt, & nectare viuit.

Ficetis, Vinetis, Myrtetis, Oliuetis, Roſetis, Prunetis, Cæpetis, omnium arborum ordinibus, & omnium generũ Apyrinis fructibus, atque adeo Mareotidibus vitibus, biferiſque ficubus, ita conſitus atque diſtinctus, vt quocunque veſtigium poſueris, quo deorum hominumque cœnas inſtruat, ſub ipſis vireſcere, ſub ipſis illico naſci videas veſtigijs. Et quòd à me miraculi loco ducitur, cum totus ex omni parte collis videatur ſaxeus, ita tamen eſt naturæ benignitate contemperatus, vt & aratro proſcindatur ad ſementem, & vinitori cedat ad vitem, & vbique ſit herbidus ad paſtum, & totus tamen ſit ſolidus ad quoduis ædificium. Crede mihi modo non ipſa eius arantur ſeminanturque littora;

tora;

tora; Hic illa producit mala Punica, mala Perſica, mala Cotonea, mala Granata, aurea de omni muro deque omni arbore mille pendentia mala, Strutea, Scantiana. Quiriniana, Cythrea, Muſtea, Martiana, Verriana, Scardiana, Pannucea, Punica, Rubra, Proſciua, Sylueſtra. Hic Pijra Tyberiana, Cucurbitina, Mammoſa, Educa, Bergoma, Chriſtiana, Anciana, Calculoſa, Cruſtumina, Græcula, Laurea, Mileſia, Neuiana, Tulliana. Hic Pruna cerea, pulla, peregrina, frateſca, quo etſi nouo, tamen vti verbo non dubitabo, quia verbis præſentibus, præteritis vti moribus iubemur. Hic Ceraſa Durrecina, Syciliana, Campanica, Laurea. Hic ficus biferas, Africas, Auguſtas, atras, pullas, caricas, Caldicas, Chias, Marſicas, Rhodias, Numidicas, Pompeianas Serotinas, Herculeanas. Hic nuces pineas. Caſtaneas auellanas. Iuglandes, Græcas, Tarentinas, Ponticas, Moluſcas. Omitto multa iſtiuſmodi ſaccharo macerata, illos cedrides, roſaceoſque ſuccos, acerbiſſimarum fæbrium, dulciſſima leuamenta. Omitto mille alias gulę, palatique illecebras, Echinos mullos, murices, oſtreas Murenas Scaros ab Octauio in mari Campano, tãquam in

terra ſurges ſeminatos; Laudabunt ea qui quantum, Surentes vituli, Apulæque bidẽtes, aut Africæ, Indicæque gallinæ valeant adhuc ignorant. Sed hæc minora mittamus.

Si domo pes effertur, ſi templum, ſi forum, ſi curia petitur, quocunque te verteris, in Heroas incurris, equis vt Homerus loquitur, ferro gaudentibus vectos; quos certe ſi Bucephalis, ſi Cyllaris, ſi Seianis, ſi Pegaſeis, ſi Licoſpadis, ſi illi Virgiliano ſimiles feceris.

Stat ſonipes, ac fræna ferox ſpumantia mandit.

Non erraueris. Procedunt quippe.

Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis.

Inſultare ſolo, & greſſus glomeare ſuperbos.

Achilles omnes dixeris, generoſiſſimorum equorum, nobiliſſimos agitatores, Animis acres, vultu graues, oculis hilares, manu ſtrenuos, lingua promptos, habitu, cultuque corporis Dictatores, Humanitate præterea, omnique vrbanitate, & ciuilitate ita perpolitos, vt ipſæ eos delicatæ Gratiæ genuiſſe, ipſæ in molli ſinu molles educaſſe Charites videantur. Narro tibi, ſi nunc quoque liceret Deos ex hominibus facere, ex hac eſſent Vrbe petẽdi.

Templa propè totidem quot Palatia, Palatia verò ipſiſsima Deorum delubra diceres, hortis ita diſtincta penſilibus, vt ſui Semiramim ſæculi valde puderet ſi viueret. Ipſe profectò Rex Pheacum Alcinous obſtupeſceret.

Fora porrò rerum venalium vſq; ad miraculum populoſiſsima, forum cupedinarium, forum Boarium, forum piſcarium, forum olitorium, ſupra fidem hominum omnibus vitæ præſidijs ita inſtructa, refertaque viſuntur, vt difficile ſit iudicare. Cæreri ne plus debeant an Neptuno. Si Apelles eſſem, ſi Zeuzis, ſi Paraſius, & expreſſos coloribus tibi mitterem plenos omnium generum fructibus, & floribus, inque ordinem medio foro diſtinctos, diſpoſitoſque Syriſcos, Caniſtros, calathos, lento de vimine nexos, iſto prẹſertim quo ſcribimus tempore, forum non forum, ſed Medorum manu conſitos hortos iudicares: quos vel ipſe miraretur domeſticorum faber hortorum Epicurus. Vicifsim autem, ſi mellorum mille melonum funera, ſi melopeponum vulnera, ſi plebeiarũ, hic quoque poſſem effingere mortes cucurbitarum, Pigmeos diceres à gruibus in Vrbe cæſos Genarea.

Quic-

Quicquid vnquam potuit,quicquid poteſt Deorum hominumque cęnas inſtruere, quicquid omnino veſcum alma generat tellus, fora quæ diximus ferunt. Hic Plato ſi quæreret ficus inueniret: panem Homerus: vuas Arceſilaus: cæpas Ouidius: Olus Curius: Fabas Telemachus: Lupinos Prothogenes:Bulbos Philoſenus: Phaſianos Vitellius: Oua Galenus, oues Cacus: Peqones Clodius: Lactucas Pertinax: Tubera Agemachus; Carnes crudas Zeno:Piſces Ariſtippus: Betas Mabilius. Hic Octauius Mullum: Gallonius ſquillam: Philoxenes pulpum: Diocles ſcombrum: Thimocreon polipodem: Phiomacus murenam: Mitridates congruum: Atto echinum:Antrocides Scillam: Hic Magi Perſici farinam:Meotici milium: Attici ficus: Gimnoſophiſtæ poma: Arcades glandes: Parthi locuſtas: Longobardi ranas: Tarentini Oſtreas:Romani anſeres: Siculi caſeum:Chienſes pernam: Sarmatę bubalam:Traces orizam:Pamphlagonenſes caſtaneas:Regij bulbos:Siracuſani turdos:Beotij anguillas:Macedones thynnũ: Aegyptij colũbos: Getuli aſparagos: Hic Seneca polentam, Philippus placentam: Martialis leporem:Horatius turdũ; Horten-

tenſius pauonem: Milo vitulum: Theagenes bouem: Plautus agninam: Henocrates vappam: Arcadio Chiarelli Centuleque vtres: Saxo, Battauuſque, Greci Pauſilippique cados. Ipſe ad extremum Socrates non ſolum bellaria ſua ſecundaſque menſas, ſed reliquos etiam cibos & potiones à ſe reprehenſas inueniret, qui non eſurientes ad veſcendum, & non ſitientes ad bibendum irritant. Dij quoque in quo delectentur, quodque obſonentur habebunt. Ambroſiam Iupiter: damas Diana: Iuno nectar: Mars picum: oleum Minerua: Partæ ſtamen: Lyram Apollo: Ceres ariſtam: Bachus botrum: Merces Mercurius: Venus ſal, & roſam: Bouillam Hercules, rapa Romulus: Iſis anſerem: Neptunus t.urum: Aeſculapius gallum; capram Faunus.

In hac tamen omnium rerum abundantia mirum eſt, quàm bene moratos vetres gerant iſtius cœli populi: Sæpius hic Nephalia quam Dyoniſia celebrantur: Edunt vt viuant, non viuunt vt ædant; niſi quod ardente quandoque ſole, vrenteque Leone, ad piſcoſos Pauſilippi radices, ſiue Rege cõuiuij ad talorum iactum creato, ſine cænæ triclinijque magiſtris, ſiue ſtructoribus, potandique Modiperatoribus non cu-

curantes,vt Iuuenalis loquitur.
Quo geſtu lepores, & quo gallina ſecetur.
Sub veſperam littoratur:non vndarum & calculorum cauſa, vt Plutarchus habet; non vt legumina vel capparim obſonentur;aut fluctus numerent;ſed quod recentium piſcium affluentia menſa redundet littorea; Sub ipſa quippe ſedecula modo non dolabra piſces capiuntur,qui in conuiuæ manu mortui,poſtquàm oculos natãdo,& palpitando ſatiauerint, è mari trãſferuntur in menſam.: Vinum è colo Geticis pleno pruinis petitur, Lachrymaque ſepultis parentatur,non Saturni, quam eſſe Poetæ mare volunt;ſed Veſuuij,cuius liquor Entheata facit pectora vatũ;quemq; in partibus ſuis Battauus ille non planxiſſe planxit. Ibi Palamedes cauſam dicere cogitur,cur aqua vinum vitiare docuerit. Ibi in controuerſiam vocatur Archipone ſtãdum ſit,qui ἴσον, ἴσω, par pari,lympham mero miſcuit. An Alexidi,qui quatuor vini partibus vnam addidit aquæ. An Diocli, qui quatuor vini partibus duas aquæ. An Nicocharidi,quid duas aquæ quinque meri partibus. An Anacreonti,qui quinq; meri ciathis duos addidit aquæ. Menãdri certè ſententia omnium calculis reproba

tur,

tur, qui tribus aquæ partibus vnam iubet addere vini ὑδροποσίαν porrò idem eſſe ſtatuurit, ac à Baccho Liberoq; ἀπὸς ἀσειαν, πὺξ καὶ λὰξ faceſſunt. Ibi ſextantem vnus, triuncem alius, alius poſtulat deuncem. Non deerit qui & hæminam plonoſque petat puri meri cantaros: Sunt qui iſtis ommiſſis potandi modiperatoribus, tot ſummenda pocula putãt, quot digitti ſibi ſunt in manu: alij quot amici; alij quot Principis ſui nomen litteras in ſe continet. Alij quot cuique chariſſimo vitæ præcantur annos. Non deſunt qui piaculum putant, hauſtus numeratos ſumere. Sitim ſibi faciunt occinentes: Bene nos, bene vos, bene me, bene te, bene valere, iubemus, amicos. Sæpe & Pſallocithariſtæ cynedicas ſuas tremulo ad littus, reddunt cantiones gutture. Vino pro veteri nouas. Sed tu hæc παρέργω putabis?

Aquæ pot onem. Defectionē pugnis & calcibus.

Longior eſſem ſi Necydalos vermiculos, Phrigiones, Sericarioſue textores cõmemorare vellem; Sexcenta illi templa; imò Vrbem vniuerſam quandocunque volunt ſericatam faciunt. Quod profectò nũquam futurum Aurelianus Imperator crediſſet, qui ſericum vt aurum ſua adhuc ætate, Vopiſco teſte, penſabat.

Præ-

Prætereo vicos Argentariorum, quos ſi nunc C. Gracchus, aut L. Craſſus, aut ille Druſilianus Claudij ſeruus ingrederetur; & illam ſuam ita celebratam Lancem quingenariam; & Scyphos centum ſeſtertijs; & Delphinos quinis millibus; & Trullas, & parop ſides, & vaſa vinaria, & multorum millium venales abacos inueniret; quorum artificium, vel ipſi ita dilaudati Cælatores, Mentor, Zopirus, & Theriſtes mirarentur.

Si porrò mali quod obrepſit, ſi quod è tantis Lubentijs vitium valetudo contraxit, ipſa viciſſim ſui læna natura medicinam eſſe præſentem voluit. Campi adſunt phegræi.

In quibus humanæ deficit artis opus.

Cerebrum forte laborat, Aſtrunum dedit balneum; Pectus æſtuat, Tuncariæ parauit lauacrum: Stomachus lãguet, in Plagis natato: Calculus premit, in petram te immerge: Phtiſis imminet, Orthodonicã adhibe lotionem: Praua perurgent, Symptomata, in Tripergulis lauato: Quartana coquit, Aquas intra ſubcellarias: Podagræ propterea fortaſſe natura medicinam nullam reliquit, ne vita nobis ſine aduerſario flacceſcat; neve non fortes niſi illam

for-

fortiter ferremus videremur. Summa eſt. In alijs laboraſſe in his formandis, fingendiſque oris luxuriaſſe mihi natura videtur; Cyclopem vt eſſe immanem oporteat, ſineque mente & oculis hominem, qui in iſtis naturæ ludis & amœnitatibus in his vitæ Lubentijs, & Gratijs non tam ratione, quàm ipſa ducente, titillante, auriganteque natura, non acquieſcat. Quid agerem? Fractus ſum fateor, Argumento eſt, quod inuiſam olim deſidiam, nunc amare occipio; cum in tam amœna ſcribendi materia Nymphis cinctus, & Gratijs, breuiores ad te mitto, quam velles, tanquam delicatus: longas expecto tanquam ocioſus. Nil enim eſſe ſolet aut pigrius delicatis, aut ocioſis curioſius. Quodque magis mirere iam hoc tempore, non pœnam podagram, ſed frenum, ſed monitionem quotidianã ſtatuo, ne in vitæ ratione erremus: ne gulę, ne ventri parentemus. Poſt tot tẽtata remedia, poſt excuſſas omnium Medicorum arculas, hic mihi demum imperaui, mali medicinam non quærere. Quid enim quæram quod natura nõ dedit? Nolis, ait ille, quod non poſſis. Et hoc inter voluptates eſt quod dolor meus ſibi tandem acquieſcit; non multa imperat; nemi-

ni

ni moleſtus eſt, non vnctiones non balnea extorquet.

Non mea vina niues, nec fert mea menſa culinas.

Non aliud mihi remedium quæritur, quam temporis, Nonne & Vipera fit medicina? Nonne & tempeſtas ſuas habet vtilitates; dat certe piſcatoribus ferias? Pedes podagra præmit, ſed ego curſor nõ ſum: manus occupat, non ſum faber. Si deiectum iacet corpus, ſtat erectus animus. Diſco, quæro, audio, recordor, res magnas diuinas, mente & animo percenſeo: quandoque etiam podagricos numero, Glicomium, Tyrannionem, Diodorum, Narciſſum, Ennium, Vatinium, ſeruum Clodium: Grego. Nazian. Grego. Magnũ, Coſmum, Fernelium mille alios.

Si nec iſta vis doloris permittit, rẽ agere, magnã videor, ſi moderate fero. Quod nocet docet, ait ille. Illo potiſſimum tempore Deum, illo ſe ſe podager eſſe meminit hominem: inuidet nemini, adulatur nemini, admiratur neminẽ, calumniatur neminem, opes contemnit, honores negligit, amores odit, horas, tantum numerat, & amicos. Hęc ſumma podagrico curarũ: gulę imperare, parcam cœnam ſumere, vina

na promittimus niuibus non diſtinguere: voto quiſq; ſtatim fit optimus: melioriſq; vitę incipiũ, dum vritur, meditatur; prorſus vt optandum ſit, ita viuamus incolumes ſicut nos victuros, & promittimus, & vouemus, dum dolore euiſceramur. Vnam adhuc aiunt, & ſolam ſpem podagrico poſitam, in amici lachrymis, noſtros dolores dolentis, quibus ſi liceat pedem ardẽtem inungere, fore nobis vt volumus pollicentur. Niſi quod vereor, ne ſicut laudata virtus, ita laudata creſcat podagra, & iam titillat. Finem itaque facio.

De reliquo noſtro tempore quod ſcirę deſideras, ſic accipe. Rem meorum Principum ſumma qua poſſum quaque expedit cura, & contentione clarigo. In diligẽtia plurimum poſitum video: ſed & in fortuna, Labori itaque & euentui lito: niſi quod mihi res eſt cum ciuitate acerrima, quæ lites vt Deos habet immortales; & in qua nummus moueri nullus poteſt, ſine quinq;, vt ait ille, Prætoribus, tribus quæſtoribus, quatuor Menſarijs, qui à Rege Philippo Regis mei affine creantur. Quo ſim loco vides, quamuis iſta quoque moleſtia prudentiæ bona mater. Ἐξ ὧν ἔπαθες ἔμαθες A quibus læſus, ab his doctus.

Quicquid autē otij à negotijs ſupereſt, litteris tribuo, ſępe oculis, auribus vt plurimum ſtudeo: omnibus inquiro veſtigijs quod me poſſit facere meliorē, Diſcēti oritur dies diſcenti cadit & dies. Viros frequēter eruditos adeo, Voco ſępius, & quia cōtragoſa in faſtigiū dignitatis via eſt fixa, ſtat ſentētia, inter humile obſequiū, & abruptā contumaciā, vt de Corneliano lepido loquitur Tacitus, pergere iter ambitione, ac periculis vacuum: quæ tu mihi quæſo eſſe perpetua velis. Ineſtimabile bonum eſſe non ignoras, ſuum fieri. Ego verò frequentiores abs te deinceps exſpectabo, more illo tuo elegantiſsimè copioſiſsimeque ſcriptas, de rebus planè omnibus, publicis, priuatis, vrbanis, ruſticis, prorſus vt ne quid rerum etiam tuarum ignoremus. Hac vna re nil feceris gratius. Vide autem, quam de te præclare ſentiam. Nil in omnibus horis tuis ineſſe puto, qđ abſcondas. Συνδείπνους tuos illos quotidianos ex me ſalutare iubebis, qui ſunt, qui futuri ſunt. Et Simonidem noſtrum omniū Charitum, Gratiarum, Nympharum, Syrenarumque nomine Neapolim inuitabis. Noſtrum enim nomen vix apud illum tanti, qui ne Andreouiam quidem. Vale, Neapoli Idib. Auguſti 1592.

LAV-

LAVRENTIO MAGGIO SOCIETATIS IESV,

Epiſtola XLVI.

PODAGRAE viſum eſt terræ vicinam corporis partem occupare, non occupet cęlo Deoq; proxima. Omnis abiecta mihi cogitatio de illius curatione eſt. Has oras, has Nymphas, has Syrenes, hos Flegreos campos, has Thermas putabam fore, vt aliquid leuationis adferrent, illa ipſa præſertim duce aurigante q; natura. Nil minus. Quid igitur quærar? quid ima ſummis miſceam? Natura exeundum eſt ſi vis inuenire, Natura quod negauit. Non dedit illa medicinam. Non quæramus. Nolis quod non poſsis, ait ille. Iam eſſe propterea inter voluptates incipit, quod non ita multa vt ante imperat, nō vnctiones, non frictiones, non emplaſtrationes, non balnea, non ſuffimenta. Poſt excuſſas omnium Medicorum arculas, totā curationis rationem

ad κατάβυσσιν, ϗ κυλισμησμῶν reuocaui. Vnctionis loco liber eſt, & pugillares. Frictionis. Eiulante me ridens amicus. Balnei, culcitra in terra, & ego in culcitra. Natare videor dum volutor. Geſtatio, & ſedecula quandocunq; recreat. Quandoq; litus lego, cum præſertim ad capiendas lacertas non ſunt tempeſtates idoneæ. Habes noſtræ valetudinis rationem.

Tuæ partes erunt, Dei altiſſimi ſerue fidelisſime: poſtquam nos ſic amas, vt amas ſaluificũ illud Iobi patientiſſimi emplauſtrũ nobis à Domino, cui iamdudũ tuæ nostræ orationes, impetrare; tũ & patrocinijs & orationibus B. Michaelis Archangeli, & B. Thadei Apoſtoli præcipuè commendare, quorum iſte Abdum Abdi filium: ille Probianum Magni Conſtantini Medicũ, acerbiſsimis (quales noſtri) podagræ doloribus oppræſſos, priſtinæ ſanitati reſtituit. Plures enim ab iſta peſte ſanatos, legiſſe me non memini: idq; vt facias, ſic abs te peto magis vt non poſsim. Sic te quoq; Ieſus, ſub cuius vexillo militas, & à podagra, & à reliquis malis omnibus tueatur. Dat. Neapoli Kal. Octob. 1592.

FRAN-

FRANCISCO BENTIO SOCIETATIS IESV.

Epiſtola XLVII.

O Ponderoſam tuam, Benti, ſæpeque legendam epiſtolam: quantum honoris ſignificantem: quantum amoris? Ne viuam ſi multos ita cupidos, ita noſtri ſtudioſos, æquè ac te obſeruantes habere me exiſtimo. Ipſa quoque abs te miſſa mihi ſalus, non queo explicare, quantum ad me refouendum habere viſa eſt firmitudinis. Crede mihi οὐ ψεύδει τέγγω λόγον nil eſſe hoc tempore tanti. Equidem amaui me vnquam, ſed quando ſic abs te diligor, tempus eſt, me quoque ipſum à me iam amari: cum autem tu me diligis ſerue Dei, noui qui me diligit, quia qui in te habitat noui. Quo magis deinceps vel mirari vel ſtomachari deſines, ſi hac ipſa de re & ſępius tecum adhuc egero, & ardentius.

Nõ mẽdacio tingo ſermonem.

Intemperatiorem me eſſe fateor, in hoc cupiditatis genere, ab ijs viris amari, qui ipſi nil amant niſi Deum, nil ſperant niſi

à Deo. Te igitur magis etiam acues, cum quid curẽ vides. Ego verò, & fronte, & mẽte tui me viciſsim ſtudioſum declarabo; vt mea erga te voluntas, planè par tuæ ſit, atque mutua: idque tibi omni affeueratione affirmo, quod mihi credas velim.

In litteris ad eruditiſsimum virũ Lipſium, video nullum genus abs te laudis meæ prætermiſſum, omneq; in eo eſſe ſermonem; vt noſtræ ſeruias exiſtimationi: & ad veſtram amicitiam tertium agglutines. Narro tibi. Homines viſi ſumus. Siue enim de nobis, ita vt ſcribis iudicas, ſiue erras, me delectat. At ne ſis neſciens, Bẽti, mirum eſt, quam me pœniteat, quod magnorum laborum, multarumque vigiliarum non cum quem tu putas ex litteris fructum cepi. Legationibus enim impedito, & quotidie fere γῆν pro γῆς, in hoc quaſi deſultorio vitę genere, & defuit hucuſque, & adhuc mihi opera deeſt, quæ non modo tempus, ſed etiam animum ab omni cura, negotioque vacuum deſiderat: aut certe confici nil poteſt, quod magnis viris placeat. bonorumque ſit neruorum. In lucro igitur ponimus, quod te quoque iudice, non ſimus tamen dedecori ſtudijs, optimiſque litteris: in quorum etſi adhuc li-

Terrã p. terra.

mine

mine ſedemus,dummodo vel in limine ſe-
demus, dummodo vel in limine ſedeamus.
Magnum, ait tuus Anneus, ſapientiæ re-
gnum, cuius vel ipſum venerabile veſtibu-
lum. Liceat nobis in litteris multa velle.
Tu certè multa potes, quæ qui dedit Deus
eſſe tibi perpetua velit.
Quod breuitatem litterarum excuſas,
ob nouum annum docentibus exorientẽ:
Diſcentibus quibus gratulor, quod Do-
ctorem nacti ſint, qui tempore docẽdi nil
diſcendum habeat: & à quo nil velis di-
ſcere, quod docere non poſsit:
τὸ διδάξασαι δὴ τοι Doce-
εἰδότι ῥαίτερον te qp-
Epiſtolæ porrò breuitatem, quam ex- pe perī
cuſas, non poſſum me dicere non moleſte to facī
ſed ferre. Summi munus hoc quoq; amo- le.
ris eſt, negare veniam breuibus litteris;
quamuis ſcias amico facti conſtare ratio-
nem. In tuis Martyribus (ò mihi γλυκὺς Dul-
Κρητὴρ ἀγαφθεγκτων ἀοιδῶν) verſor cis cra-
hoc tempore. Adhuc ne dices? Ita eſt, ter be-
Benti, eam ego reuerentiam, tum litteris, ne ſo-
tum ſcriptis tuis debeo, vt ſumere illa niſi nantiũ
vacuo animo irreligioſum putem. Regen Car-
da porrò valetudine mea, habeo negotij minũ.
ſatis. Dolores illi, penè quotidiani, quos

dolentibus oculis nuper inſpexiſti, non modo vt quieſcam admonent, ſed etiam iam repræhendunt, qđ non ſemper quieuerim: aut eo iam dudum ſeceſſerim; vbi me interpellet nemo, diligant omnes. Sed ne te crucies anime mi, iam vtcunque cucurbitas chiragra manu pingo, vel è ſedecula canos fluctus maris murmurantis numero: illud ſubinde cogitans, quod ſapientia non pedum, aut manuum, ſed animorum magiſtra eſt. Vt difficile eſt vacuum eſſe, inter tot occupatos, ita firmum eſſe inter tot delicatos. Tu ſi me, vel ſtare, vel recreare voles, & ſæpè & copioſe ſcribes. Neque putes me magis abs te res nouas, quam litteras tuas expectare. Ita intimis hæres medullis. Da igitur operam, ne vlla hora tui ſaltem

Cōcubitorē ſuauē. operis ſit mihi ignota. Ego ſi ſomnum σύγκοιτον γλυκὺν capere poſſem; nec enim vel quantum luſciniæ dormimus, te tam

Bona ſup bonis opera velit dare acreſq; morbos ꝓpulſet. longa ſcriptione non obtunderem, Tibi ſi eadem cauſa eſt, me remunerere velim, Deū præcor, vt & tibi; & vitæ ſocijs omnibus quos noui, quouſque non noui

Ἐσλὰ ἐπ' ἐσλοῖς
Ἔργα θέλοι δ' ὄμβυ ἐξεί-
ας, δὲ νοσοῦς ἀπαλάλκοι

Vale

Vale Neapoli Nonis Nouembris. 1592.

THOMAE GALLETO SACERDOTI CONGREGATIONIS ORATORII.

Epiſtola XLVIII.

SALVTEM quam litteris appinxiſti, fore mihi puto ſalutarem. Amo amorem tuum, in quo cum ita ſis liberalis, audebo abs te contendere, vt non ſolum ames ſed etiam diligas. Intemperantiorem me eſſe fateor in hoc cupiditatis genere, ab ijs viris diligi, qui nil diligunt niſi Deum, nil ſperant niſi à Deo: quo magis te acues, noſque in tuis eſſe voles intimis: & vniuerſum illud ſeruorum Dei Seminarium, ex quo ego mirificas vtilitates ad Eccleſiam Dei redundaturas, olim ſperaui, nunc oculis vſurpo: ijs verbis ſaluere videbis: quibus vtimur, cũ quid diligentiſsimè agimus: obſecrans

in

ſecura eſt. Multa debent riſu reuinci, ne grauitate adorentur. Sed quid ego iſta in ea domo garro, vbi Philippus, vbi Taruſius, vbi Syluius, vbi Baronius, vbi Thomas, vbi tu, vbi reliqui illi ſerui audiunt, à quibus diſcere nil velis, quod docere non poſſint: quorum quiſque vbi in ſacris litteris, abditum quid quæritur, Theſaurus eſt. Niſi quod nemo proficiens erubeſcit. Tu verò recte his menſibus Neapolim reliquiſti, Omnia conuerſa videres. Dies nũquam patens, ſol nunquam liber, vnus aer nebula. Totum tempus hybernum. Omne quod flat aquilo eſt. Det tibi Dominus vitam quam mereris, & conſeruet animum quem dedit.

Mitto quæ de Neapoli poſtulaſti. Cum legeris per illas ipſas feneſtras deicias licebit, quæ tibi legenti lumen miniſtrabũt. Addidi, quæ quondam de noſtra Polonica Confœderatione commentatus ſum: ad omnem illi inter noſtros homines conflãdam inuidiam. Illa quia poſtulaſti, hæc vt tua eliciam. Vale, & nos quid facis ama. Dat. Neapoli Kal. Maij 1593.

FA-

IACOBO BRZEZNICIO EPISCOPO ENNENSI, SVFFRAGANEO POSNANIENSI.

Epiſtola XLIX.

AVRVM & illiberalem exactorē. Iam vereor ne graues niſi pareo pares pedibus pedicas. At illi iā noſtri eſſe iuris deſierunt. Podagræ parent. Illa nemini: quo factum eſt, vt non omnem illico Neapolim luſtrare: non omnia quæ ſcire deſideras obſeruare ſcribereque potuerimus. Accipe tamen quod flagitas. Graue eſt debere cui nolis.

Multa te, ais, audiuiſſe de pietatis operibus, quæ in egenos, vel in ſola ſancta domo B. Virginis Annunciatæ Neapoli exercentur. Narro tibi, plura non audiuiſti, quæ vix mihi quiſquam vt crederem, perſuaſiſſet, niſi his ipſis, quæ manum ſcribentem dirigunt, illa quę dicemus omnia oculis vſurpaſſem. Rectè tu porrò Domum Sā-

ctam

ctam appellas. Nam ſi Hoſpitale dixiſſes, parum dixiſſes, ſi xenodochium, parum dix ſſes. ſi Prochotrophium, parum dixiſſes, ſi νοσοκομεῖον, parũ dixiſſes. ſi γηροτροφεῖον, parum dixiſſes, ſi παιδοτροφεῖς, ſi parum dixiſſes, ſi παρθεῶνα, parum dixiſſes, ſi ſimul omnia, nondum dixiſſes omnia. Magis quippe in receſſu latet, quam in fronte patet: quod ipſi quoque qui regunt, quique rem adminiſtrant domeſticam admirantur. Accipe quæ vidi, & da gloriam Deo. Alit ea vere ſancta Domus, vt ab infantia incipiam, & ad extremam perueniam ſenectutem, ſeptem fere nutricũ millia, menſtruumque in ſingula capita ſoluit ſtipendium. Ille porrò totidem vtriuſque ſexus infantes, vel oblatos, vel expoſitos, inque domum receptos vberibus ſuis nutriunt: curamve de educanda illorum pueritia in timore Domini tantiſper ſuſtinent; dum ætate progrediente, alij ad bonas prædicendas litteras à Rectoribus adhibeantur: alij ad Mechanicas artes, alij ad templi, alij ad domeſtica miniſteria & officia, alij ad reliquorũ, quos ea domus alit egenorum & ægrotorum curam & cuſtodiam deputentur: ita vt ab ipſis pene incunabulis & domum & rem vniuerſam dome-

ſticam

ſticam tractare tanquam ſuam, amareque incipiant: progrediente verò ætate, ita deinceps fideliter adminiſtrent, vt alienã; ita diligenter, vt ſuam. Nemo prorſus ſui iuris eſſe permittitur, niſi vel liberalibus diſciplinis, vel mechanicis artibus mancipatus, aut ſuis reſtituatur Parentibus, è Rectorum poteſtate liberatur: quorum omniũ nomina, ætates & officia in libros referuntur: diſcendentibuſque iniungitur, vt pro Eccleſia Dei, pro legitima poteſtate, proque loci domuſque conſeruatione & augmento, ſingulis diebus certas ad Dominum preces fundant. Puellę porrò intra clauſtra domus, ſumma adhibita cura, cautioneque nutriuntur, quas ferè 1500. vidimus, in quaſdam claſſes pro ætatis diuerſitate per contubernia diſtributas: quibus ſingulæ præſunt graues & bonis plenæ exemplis compatique ſcientes matronæ, horas ſingulas ita diſponentes, vt aliquis ſemper fructus ad teneram ætatem redundet. Doctrina quotidie Chriſtiana recenſetur: ſtatæ orationes ad altaria, quæ ſingula in ſingulis erecta habentur cubiculis, omni cultu & elegãtia perpolita; diu noctuque celebrantur. Conciones piæ de Chriſti Dei noſtri beneficijs,

cijs, deque matre eius intemerata Virgine Maria, ſanctorumque diuerſa certamina cantillantur; quibus teneræ mentes ad amorem Dei magis etiam accenduntur. Confeſsiones & communiones celebrantur. Multæ pios legunt libellos. Multæ officia diuina perſoluunt, artem ſæpè Muſicam precibus & ſacrificijs intermiſcentes. Cum autem, quæ Dei ſunt Deo reddiderunt, ad operas diſtribuuntur. Aliæ domeſtica miniſteria obeunt, aliæ alias bonis litteris erudiunt: aliæ linum, colum, fuſum, lanam tractant, pleræque nent, pleræque acu pingunt, ſarciunt, lectos, menſas ſternunt aliæ. Nulla prorſus hora vacui operis relinquitur. Omnes in vniuerſum candidis decentiſſimè veſtiuntur. Cum adoleuerint, optio datur ſingulis, vtrum in flore Virginitatis Deo velint in aliquo ſeruire Monaſterio, an matrimonio iungi. Si poſterius eligunt, 60. ex illis, annis ferè ſingulis elocantur. Dos attribuitur, Deo omnium orationi commendantur, & dimittuntur. Sunt quæ habitum ferre, vitamque intra clauſtra domus Monaſticam, viuere elegerunt, quarum plerunque numerus ad 120. aſcendit. Elocant præterea quotannis Domus Sacræ Recto-

res,Centum alias puellas egentium ciuiũ, & accolarum filias, bonum teſtimonium habentes, attributa 60. Ducatos dote. In ſubſidium quoque rei domeſticæ ad 40. Morbis quoque & febribus oppreſſos,magna fouet ſuſtentatque charitate, quorum numerus ad 700.quandoque aſcendit,per ſua cõtubernia diſpoſitos. Adſunt præſentes & induſtrij Medici, venam tangunt, quam cuique congruentem putant Medicinam, victuſque præſcribunt rationem, quibuſcunque tandem horis. Deſcripti porrò & Aſſiſtentes Miniſtri, illico omnia prouident: nec quicquam prorſus deeſſe ægroto patiuntur, etiãſi multarum ſit impenſarum,ſiue cibus,ſiue Medicina. Viliſſima quoque obeunt multa cum charitate miniſteria,nullas ſordes, aut fœtores nauſeantes. Et cum totos dies in ægroti cura,vſque ad laſſitudinem poſuerint,noctes quoque totas ſæpius agunt inſomnes, ad omnem vſum & neceſſitatem ægrotantis vigilantes.

Non deſunt Sacerdotes, & alij pij viri, qui grauius afflictos, ex verbo Dei & Sanctorum exemplis conſolantur;qui Confeſſiones excipiunt: viaticum offerunt, animãque tranſeuntem Deum Omnipotenti

com-

commendant. Habent ſua quoque hoſpitia vulnerati. Medicos,Phyſicos, Paracticos,Chyrurgos,Pharmaca,Vnctiones,Emplaſtra,& aſſiſtentes, omniaque curantes Miniſtros,nulla horrẽtes vulnera, nullum miniſterium detrectantes. Victus ad præſcriptum paratur, cuiuſcunque is ſit pretij. Qui ſanitatem recuperãt,nummis prætereà donati dimittuntur. Qui porrò ex morbis conualeſcunt, cum alia cura alijſque cibis & aere indigeant paulò liberiore: hoc quoque ne deſit indigenti, ſumma Rectorum pietate prouiſum eſt. In aliud Hoſpitale vel curru,vel ſedecula deferuntur, quod impenſis eiuſdem ſacræ domus ad ſolos recipiendos conualeſcentes propè Eccleſiam Montis Caluarij exædificatum videtur, vbi pari cura pietateq; ſuſtentantur,veſte,cibo,cubiculo, prout fert ratio melioris valetudinis,vtentes. Non ſatis hoc.Si forte qui Thermis, balneis, aut aquis calidis,vel ſudatorijs indigent, eos Puteolanum ad Campos Flegreos mittũt, inque domo, ad eum extructa finem, pari cura pietateque per ſuos miniſtros alunt, fouent,curant,ſuſtentant,nullis parcentes impenſis, nullum genus curæ, medicinæ, charitatiſque prætermittentes.

Similem aliam domum erexerunt ad radices Veſuuij, ſiqui fortè conualeſcentes, aura indigerent ſicciori. Carceratis quoque egentioribus, bis in ſeptimana, panem vinumque miniſtrant, & ſi qui ob tenuiora debita tenentur incluſi, ſemel in ſingulas hebdomadas recenſentur, ſolutaque creditoribus pecunia, fœdis vinculis liberantur.

In redemptionem quoque captiuorum, multa quotannis erogantur aureorũ millia, vt vel è graui ſeruitute Turcica miſſa Algerium pecunia, redimantur, vel è moleſtiſſimis Triuemibus, quamplurimi liberentur, ſuæque quiſque reddatur libertati.

Sunt qui diligentius in tota Ciuitate expiſcantur, ſi quis ad extremam delapſus ſit non ſua culpa egeſtatem, ſiue ſit ex equeſtri, ſiue ex honeſtorum gradu ordineque Ciuium; ſi filios, ſi filias habeat, quę vel erubeſcant, vel ob conditionẽ, non debeant oſtiatim mendicare: ijs quoque è theſauris Sacræ domus parata ſuccurritur pecunia.

Audiuimus quòd in nobiliores perſonas opibus lapſas, & mundicare erubeſcẽtes, centum aurei nummi in ſingula capita, ſinguloſque menſes erogantur.

Mo-

Monaſterijs quoq; egentioribus ſexus vtriuſque menſtruo ſuccurritur ſubſidio, quæ vel nullos habẽt reditus, vel ijs eſt numerus perſonarum,vt victus in diem emẽdicatus non ſufficiat.30.& 40.quoque Ducatos menſtrui in ſingula pia loca impenduntur.

Idem præſtatur Charitatis officium in ea quæ fixis carent reditibus Hoſpitalia, vel his ſimilia pauperum & egentium receptacula.

Peregrinos & aduenas multos ea quoq; Domus recipit,& in tertium,quartũ quandoque diem tectum & victum miniſtrant. Sacerdotes præſertim exteros, quos vagari per tabernas & hoſpicia publica vel egeſtas, vel conditio non permittit.

Officinam Aromatariam, præſtantiſſimo quouis Pharmacorum & medicinarũ genere habet inſtructiſſimam, vnde egentioribus quoque Monaſterijs & Hoſpitalibus,quàm liberaliſſime ſuccurritur. Ipſi etiam Neapolitani Heroes malunt inde medicinas emere, quam è meritorijs tabernis,ob præſtãtiam Pharma corum,quæ exquiſita cura ſtatis temporibus conquiquiſita in Sacræ Domus vſum comportantur.

Si annonæ caritas occurrit, mira charitate ſuccurritur egentioribus, diſtributa per domos perque familias neceſſaria annona, non in ipſa tantum vrbe, ſed per vicinos vicos, agreſtiumque hominū contubernia, pręcipuè verò ſubditis S. Domus nil vnquam deeſſe patiuntur.

Singulis etiam diebus in eos, qui ſtipem vagabundi petunt ad 30. Ducatos eleemoſyne nomine expenduntur.

Sabbatis porrò ſingulis in 1000. fére perſonas vndique confluentes 60. circiter vel 70. Ducati numeratæ pecuniæ diſtribuuntur.

Annuatim porrò ad duo millia extraordinariè conferuntur in externos & aduenas egentes, & præcipuè Sacerdotes, ſenectute, vel inopia preſſos, quibus liberaliter ſuccurrere præcipuum Chriſtiani hominis munus optimi Rectores arbitrantur.

Alit porrò ea domus pro ſeruitio pauperum proque neceſsitatibus domeſticis, tam Officiales qui præſunt, quam reliquos, qui miniſtrant, vtriuſque ſexus ad 1000. perſonas, quibus non contemnenda menſtrua Salaria numerantur, quæ aſcendunt ad quinque millia Duc.

Accipe quod dico. Sat ſcio obſtupeſces, Aluit hæc Sacra Domus anno proximè præterito 126369. ægrotorum, à Kal. ſcilicet Iulij 1591. vſque ad Kal. Iulij 1592. quorum nomina & cognomina è Rectorũ publicis codicillis deſcripta, oblata ſunt non ita pridem Viceregi Neapolitano, multorumque voluntatis magis etiã ſunt ad ſuccurrendum; inflammatæ.

Sed iam templi quoque dignitatem & gubernationem videamus.. Suſtentantur in eo, dictæ domus impenſis ad 60. Sacerdotes & 30. fere clerici, qui in cultu diuino & Eccleſiæ cura, quottidianas operas præſtant, Deoque debitas laudes ſumma perſoluunt diligentia. Mira vt ſit vbique mundities & nitor, ſumma itidẽ cura prouident : ys in victum quottidianum, panis, vinum, & carnium portiones diſtribuuntur, Cubicula præterea ſatis commoda, & annui 42. Ducat.

Præeſt autem eis vir maturus, Sacriſtanum vocant, cui centum annui numerantur. Clericis præter victum Ducat. annui 14. & alba toga. Præceptori eorum, qui in bonis litteris inſtruit Ducat. 60. & Muſices Magiſtro 24.

Præter hos, alit Muſicos non paucos ar

tis peritiſſimos, in quorum ſalaria mille Duc. annui penduntur. Illi porrò quotidie partim Gregoriano, partim fracto, & delicatiore cantu conſuetas Deo laudes in templo perſoluunt. Et ne vnquã cultui diuino verbo, & opere potentes Miniſtri, & Sacerdotes deſint, alitur quoq; Seminariũ ſtudioſorum adoleſcentum 24. qui in pietate in primis, optimisq́; litteris, iis præſertim, qui Sacerdoti exiſtimantur neceſſeriæ, magna inſtituuntur diligentia, omniaq; vitæ, & ſtudiorum præſidia miniſtrantur.

Sunt in hoc templo reliquię Sanctorum non paucæ, & inter alias, trium infantium Herodis tempore occiſorum corpora pelle ſatis adhuc integra viſuntur. Sanctorũ argenteæ imagines, magniq; põderis lampades multæ, calices aurei; cruces gẽmis diſtinctæ, & ponderoſa candelabra. Aulęa ſerica, pleraq; auro inter texta propè infinita expenſa viſuntur, quæ totam Eccleſiam ſericatam faciunt.

Sed huic quoque rei charitas prouidit Chriſtiana, quæ omnia ſuffert, omnia audet, omnia cogitat, omnibus occurrit, ne mutua indigẽtes pecunia fænore grauentur, aut creditorum opprimantur iniqui-

tate

tate. Quamobrem erectum eſt, quaſi publicum quoddam egentium ærariũ, Montem pietatis vocant, nomine prorſus rei conueniente, vbi ſine fænore præmioq; mutua datur pecunia, pignus aliquod offerentibus, quod tamdiu ſumma cura aſſeruatur, dum reſtituta pecunia redimatur, & ſi intra annũ non redimitur, pignus venditur, pecunia mutuò data ærario redditur, quod ſupereſt pretij, Domino cuius pignus erat aſsignatur. Multa ibi aurea, & argentea vaſa viſuntur, infinitæ propè lineæ laneæq; veſtes, periſtromata innumera, quæ omnia exiſtimantur aſcendere ad ſummam quattrocentomila Duc.

Et hæc quidem oĩa quæ diximus, Chriſtianæ pietatis opera, in eadem B. Virginis Annunciatę domo, ſumma cum Miniſtrorum, & Gubernatorũ charitate exercentur, quorum vnus ex equeſtri ordine Capuanæ tribus, reliqui è populo quatuor, ſingulis annis die S. Petri eliguntur. E quorum ſermone hoc quoque accepimus, quòd reditus annui Sacræ domus ad centum milia Duc. ſed expenſæ ad centũ octuaginta milia aſcendunt, quæ ex piorũ eleemoſynis colliguntur.

Accidit ante annos 12. vt inopinato

quodam caſu ſuperior ędiū pars igne contepto conflagraret. Incendium hoc nō publici ædificij ruinam, ſed priuatarum quiſque facultatum ſuarum amiſsionem arbitrabatur; tantaq; vniuerſæ Ciuitatis ad reficiendū ædificiū alacritas cōſecuta, vt pro 600. aureorū damno, quadraginta millia pro vſibus ambuſti Hoſpitalis, intra vnū menſem comportata viderētur. Spectaculum plenū pietatis cernebatur, cum quaſi inſtructa acie, Cementarii Calcem, Lignarii ligna, Lapicidæ ſaxa, Vitrarii feneſtras, Fabri ferramenta, & irremuneratas operas miniſtrarent, Telam textores, Veſtem ſartores, Aurifices argentea, Lignarii vaſa vtenſilia, Lanij carnes, Salſamentarij piſces, & lardum, Agricolæ frumentum, reliqui reliqua. Sed & oppida vicina certatim, quo quiſque præſidio poterat ſuccurrebant. Vis præterea pecuniæ maxima, tum à nobiliſsimis Equitibus, tū ab Argentariis, Campſoribus, & Mercatoribus ſubmittebatur.

Paucis deinde annis interiectis, publica quædam lues, peſti non abſimilis Neapolim peruaſerat. Tantus factus eſt ad domum Sacram ęgrotorum concurſus, vt intra menſem vnum, cellæ omnes penuariæ

va-

vacuarentur, lociq; Rectores deminuẽda ægrotorum turba, deliberationẽ inſtituerent. Interim venit ſenex quidã albis veſtitus, monuitq; vt ciſtam ferream ad fores templi propoſitam aperirẽt, nec egenorum curam desererent. Inuenta ſunt in ciſta, aliquot aureorũ millia, vnde abundè ſuccurſum eſt omnium neceſsitatibus, ſene ſtatim diſparente.

Planè aſſeueramus domum iſtã, officinam quandam eſſe piorum operum, ſedem Chriſtianæ charitatis, arcam pauperum, certiſsimum egentium domicilium.

Sed nec alia deſunt in hac ciuitate, ſummi in Deum, inq; res diuinas amoris argumẽta, omni laude admirationeq; digniſsima. Recenſentur auguſtiſsima tẽpla plura quàm trecẽta. Oratoria per omnes vicos, & plateas frequentiſsima. Capellæ in ſingulis ferè Palatiis innumeræ, auro, argento, auleis ſericcis, omni ſuppellectili, ſuper reliquarum vrbium conſuetudinem inſtructiſsima. Nitor vbiq; ſummus, mundities & ornatus altarium, diuino cultui conuenientiſsimus, illumq; decorem imitatus, quẽ ſe Dauid in domo Domini apprimè dilexiſſe gloriatur. Diuorum imagines & martyria, cæteræq; res eorum geſtæ,

ſtæ, ita pictæ, vt ipſe profectò Apelles victam artem ſuam fateretur, ſi viueret. Pleræq; etiam eo ſculptæ artificio, quales in æde Sacra Montis Oliueti, non paucæ viſuntur, vt Phidiæ Praxitelisq; opera exiſtimari poſsint, longè fuiſſe inferiora.

Sedecim eſſe dicuntur in hac ſola ciuitate Franciſcanorum templa, totidem etiam Dominicanorum. Monialiũ clauſtra, plura quàm triginta, pleraq; opulentiſsima. Montis Oliueti ad 12.millia, Carthuſianorum S. Martini Monaſt. 30. Duc. annui reditus poſsidere dicitur. S. Seuerinæ 20.millia. S. Claræ 20.millia, in quibus & ipſis, quotidianæ in pauperes innumeros panis & vini fiunt diſtributiones, carceratis victus ſuppeditatur, multorũq; aliorũ domeſticis ſuccurritur neceſsitatibus: & in plerisq; ſumma in aduenas, & peregrinos exercetur hoſpitalitas. Reliqui religioſorum ordines penè omnes, ampla, & ipſi commodaq; obtinent Monaſteria, plura quàm 60. & extra ciuitatem villas innumeras, & prędia quæq; amænisſima.

Eſt pręterea Monaſterium, Conuertitarum vocant, quæ ad frugem à peccato conuerſæ à ſæculi ſeſe ſubducunt conſuetudine, vitã viuentes in continentia, priori pla-

ri planè contrariam, diuinæq; conſentientem voluntati. Recenſetur earum numerus 200. quę piorum eleemoſynis, & liberalitate ſuſtentantur.

Eſt domus ſiue Monaſterium ſancti Spiritus, in quod recipiuntur luparũ, vt meretricum filiæ ſupra 500. quæ ab ſuorum parentum latere propterea ſeparantur, ne iiſdem eant itineribus. bonis viris cũ adoleuerunt etiam elocantur dote attributa.

Sed huic quoque rei iſtorum pietas occurrit, vt ſi quando inobedientes vxores à ſuis maritis diſsident, aut ſuſpectam ſuã reddũt pudicitiam, in Monaſteriũ quoddam detruduntur, vbi in pane, & aqua pœnitentiam agere tantiſper coguntur, dum in eis vera ſigna vitæ melioris appareant, ac tum demum à maritis in domũ, & gratiam recipiuntur.

Eſt & alius locus, in quo honeſtæ coniuges ab improbis maritis vel pulſę, vel deſertæ adhibitis vitæ cuſtodibus recipiuntur, & aluntur: dum bonorum virorũ opera, qui Prouinciam hanc vltrò ſuſceperũt cum ſuis maritis in gratiam reducantur.

Eſt aliud quoque Monaſterium, in quo ſuas coniuges abeuntes mariti collocant,

vt & illas omni occaſione, & ſuſpicione incontinẽtiæ liberent, & ipſi negotia ſua ſine infamię metu exequantur.

Habent quoq; ſuas domos nonnullæ ſocietates, in quibus nobiliores viduas maritis orbatas, & multorum præterea filias collocant, deq; victu, & amictu neceſſario prouident.

Eſt in domo profeſſa Societas IESV nobiliſsimorum Equitum Neap. Congregatio, qui ſponte ſua munus hoc in ſe ſuſceperunt, vt pauperes mẽdicare per ſuã cõditionem erubeſcentes oſtiatim inquirãt, iiſq; de propriis opibus liberaliſsimè ſubueniant. Obſeruant ſtata quædam precũ, & orationum tempora, meditationes habent quotidianas, confeſsiones & communiones frequentant, miraq; vtuntur in oẽs egenos liberalitate. Vidimus non paucos Heroas ad pedes Patris ſui ſpiritualis, quem Prępoſitum vocant, proſtratos, culpas ſuas, & negligentias publicè profitentes, ſalutarem pœnitentiam petere, & ſi iubebantur, illicò pedes cuiuſcunq; proximi, ſumma cum humilitate pleroſq;, ipſum etiam pedibus ſubiectum puluerem, ſine horrore nauſeaq; oſculari.

Non deſunt alię Societates, quę curas

ſuas in eo conſumunt,vt odijs inuicem ardentes, animisq; diſsidentes concilient. Ad vtramq; partem accedunt, orant, obſecrant, obteſtantur, minas miſcent precibus,omnia agunt ne odia ſuſcepta inueteraſcant. Sed ad Chriſtianam vtramque pars reuocari poſsit charitatem.

Sunt alii, qui damnatis ad mortem aſſiſtunt conſolantes, & hortantes, ne magnitudine flagitiorũ deterriti, de ſpe veniæ cõſequędæ deturbari ſe à Sathana patiantur; Chriſti quoq; ſimulachrum oculis ingerunt; vt quando ſua non poſſunt, Chriſti merita pro peccatis ſuis Deo Patri offerant, fortiq; & alacri animo,quam ſe commeruiſſe ſciunt, mortẽ aſsignatam oppetant.

Eſt quoque per amplum, & inſigne Noſocomion, quod, Incurabilium vocatur, Aluntur in eo ſumma cura, & liberalitate pluſquam 500.perpetuis,& incurabilibus morbis oppreſsi pauperes, omniaq; illis, & victus, & medicinarum genera, liberaliſsimè ſubminiſtrantur. Medici, Chirurgi, Miniſtri,& Sacerdotes, diu noctuq; aſſiſtunt, nec vllum operæ charitatisq; genus prætermittunt, quo poſsint afflictorum tum corpora, tũ animi refoueri. Habet

bet ad 18. millia Duc. annui reditus, piorum liberalitate attributos.

Eſt & aliud apud S. Eligium, ampliſsimum Hoſpitale, in quo Moniales, & reliquę ægrotę fœminę quandoque 300. recipiuntur, & aluntur dum cõualeſcant, omnibus ad ſanandos refouendosq; ęgrotos vitę medicinarumq; prę ſidiis, & fœminis curandi peritis, inſtructiſsimum. Orphanas quoque puellas alit non paucas.

Eſt & aliud, apud ſedem de Nido vocãt, Hoſpitale, nobilioribus perſonis deſtinatum: vbi victu, veſte, cubiculo, miniſtris & Pharmatis tractantur, & conditioni, & complexioni, & anteactę vitę conuenientioribus.

Habent & Orphani ſua domicilia, apud Sanctam Mariam de Loreto, vbi & aluntur, & veſtiuntur, propè 160. & quod maius eſt magna cura, in timore Domini, doctrineq. Chriſtianę inſtitutis erudiuntur. Hoſpitale quoq; Peregrinorum habetur ſub Trinitatis nomine, in quo triduo aluntur, quicunq; pauperes, vel pietatis, vel negotiorum cauſa Neapolim venientes.

Mente quoque deſtituti, & furioſi, habent morbis ſuis accommodata domicilia, omni medicinarum genere, cęteriſq;

prę-

prę́ſidiis, vt priſtinę menti reſtituantur, inſtructiſsima.

Eſt quoque aliorum piorum virorũ Societas, hoc ſolum profitentium munus, & offitium, vt operam ſuam ęgrotis impendant, propriiſq; manibus in omni eorum neceſſitate miniſtrent, ſine vlla prorſus prę́mii ſpe, laboriſq; retributione, idq; ſumma tum Charitate faciunt, tam in Hoſpitalibus, ad quę ſtatis cibis miniſtrandi curationiſq; temporibus accedunt, quam in priuatorum domibus, à quibuſcumq; vocentur, nil timentes, niſi Dominum, nil niſi à Domino pro labore expectantes.

Si quando cuipiam Hoſpitali ſumptus non ſuppetunt neceſſarij ad eum alendũ, & curandum ęgrotorũ numerum, qui nonnunquam ſolito plures confluunt, ipſi eorum Rectores, & Gubernatores, ſępè & Regentes, Prę́ſidentes, cęteriq; Regię poteſtatis Adminiſtri, Principes item & Barones, quandoq; & Collaterales, Regni Conſiliarii, prę́ter eleemoſynas, quas de ſuis facultatibus, plena manu offerunt, oſtiatim obeunt, opulentiorum domos, prę́ſidiaq; proximis neceſſaria mendicare non erubeſcunt.

De priuatorum eleemoſynis lõgum eſ-

ſet

let ſingula recenſere,quæ audiuimus. Turpe iam ducũt magnanimi heroes, ęra minuta piis vſibus cõferre, plena manu egentibus ſuccurritur Cęnulas potiùs ſuas aſſe parant, ſemeſaq; vt olim Tyberius, non nauſeąnt obſonia, vel vt Pertinax, dimidias Lactucas, & dimidios apponunt carduos, vt aucto per parſimoniam patrimonio, ſolum illius hęredem Chriſtum relinquant. Audiuimus plerosq; 30. ſępè, & 40. milliũ hereditates, piis locis, vtpote Hoſpitalibus,& Monaſterijs attribuiſſe. Nõnullos numerata multorum millium præſenti pecunia, egenorum neceſsitatibus ſuccurriſſe, Templa auguſtiſſima, magnis impenſis erexiſſe. Monaſteria ampliſſima ex ædificaſſe. Templa aureis & ſericeis aulęis ornaſſe, aurea & argentea vaſa attribuiſſe.

Matrona quędã Illuſtris numeratis 30. mille Duc. hoc ipſo anno domum erexit, in quam luparum filiæ, fortè iam corruptæ, ne in peccato perſeuerent à matrum conſuetudine abductæ collocantur, maritiſq; dote attributa, poſtquam ſigna emendationis dederint, elocantur. Alteri pio loco, Purgatorium vocant, annuos 800. aſſignauit, in quo meretrices ad frugem cõuerſæ,

uerſæ, paulò liberaliùs aluntur, tantiſper dum ferendis aſperioribus vitæ incōmodis aſſueſcant; ne ex ſummis delitijs ad horridam, & aſperam vitæ rationem ſubitò tranſeuntes, vel pia ſua conſilia mutent in deterius, vel, quod obſeruatum erat, in acres morbos inciderent, & deficerent. Ad redimēdos ex Triremibus ſeruos 400. annuos aſſignauit. Ad exoluenda egentiū debita, vt è fœdis dimittantur carceribus 300. annuos. Cuidam piæ piorum Sacerdotum Cōgregationi, Hieronimianos vocant, 10. millia. Alijs, quos Theatinos appellant 11. millia reliquis omnibus piis locis, mille ſingulis Duc. aſsignauit. Cōfeſſori ſuo 10. millia reliquit. Summa dicitur aſcendiſſe ad 170. millia eius pecuniæ, quā in pios vſus contulit. Medico ſuo mandauit, vt quoſcunque egenos curaret, illis medicinā è ſua largiretur Apotheca, nec operæ pretium exigeret. Rem admiratione dignam ſtatuo. Quotidie adhuc noua in hac Vrbe Monaſteria, noua templa, noua eriguntur Hoſpitalia, vt vetera nulla putares; idq; tanta celeritate, vt eodem ferè tempore, & fundamenta ponantur, & tecta. Vix videas tectā poſita, & ſtatim à piis vniuerſa ſupellex Eccleſiaſtica con-

 fer-

fertur, non ad neceſſitatem tantum, ſed etiam ad ornatum. Multi partem diuinæ benedictionis arbitrãtur, in eoq; ſunt ambitioſiores, ſi priuatas domos in templa conuertere, aut in agris ſuis areas, piis locis vſibusq; occaſio detur, deputare, & donare.

Duodecim hoc ipſo quo Neapolim venimus anno à fundamentis excitata peneq́ue perfecta templa numerauimus, & aliquot præterea recipiendis fouendisque pauperibus domicilia.

Et quod, vt finem faciam, in omniũ arce laudum ponendum ſtatuo, omnemque iſtam noſtram excedit prædicationem, quodq; ſolum, vt puto, Ciuitatem hãc pacatam, opulentam, florentẽ, & obſequentem legitimæ poteſtati efficit, nulli in ea Orthodoxæ fidei hoſtes, nulli Romani Põtificis, Chriſti Viccarij perduelles, nullæ in diuos contumeliæ, nullæ in Sacramenta blaſphemiæ, nulli prorſus vel videntur, vel audiũtur Lutherani, Caluiniani, Ochiniani, Stancariani, nec his ſimilia teterrimorum Pelopidarum Deo, & Eccleſiæ rebellium nomina: ſed omnes & ſunt, & eodem nomine vocãtur Chriſtiani, Deum Patrum ſuorum, vno eodemq; ritu colentes,

tes, quem ab Epiſcopis ſuis, & Martyribus, S.Ianuario, S. Aſprem,S.Seuero,S. Arpino, S.Criſpino, & alijs ante mille ducentos annos acceperunt, vnius Paſtoris vocem, tanquam Dei vocem audiẽtes,& Regi ſuo debito cum honore obtemperãtes, aduigilãte ad omnia, viro & generis claritate,& officij quod ſuſtinet amplitudine celeberrimo, ſummaq; cum laude magnis in rebus verſato, ANNIBALE DE CAPVA Archiepiſcopo Neapolitano, quem non ita pridem, difficillimo Regni tempore, Nuncij Apoſtolici munere functum in patria cognouiſti, ne quis in ouile Chriſti lupus rapax irruat,& iſtã omni antiquitate corroboratam vnitatem ſcindendam laceran damq; ſuſcipiat.

Indè porrò fit, vt vniuerſi cleri togatęq; veſtis ſumma ſit apud omnes reuerentia, Eccleſiæ gloriam, Eccleſiaſticorum honorem, & gloriam arbitrãtur. Abbates omnes vocant, & vt Patres maioresq; venerantur. Et cum quippiam cuipiam omniũ diligentiſsimè cupidiſſimeq; optare gratulariq; cupiunt, dignitatem paſſim gratulantur Cardinalitiã, quã vt Chriſti Viccario, ita cœlo proximã, & omnibus omnium votis, & precibus expetendam arbitran-

trantur. Sed omnia in epiſtolam referre, epiſtolæ eſt modum excedere, nec aliud nobis fuit initio propoſitum, quam inſignem S. Domus Annunciatæ pietatem, & in tantum egenorum numerum, extraordinariam quandam, & commemorabilem liberalitatem, quam deſcribi tibi voluiſti, his litteris explicare.

Reliqua Ciuitatis piè, & religioſè facta, nec ad vnguē poſſunt ab homine exterō obſeruari omnia, nec in vnā decet coarctari epiſtolam, quæ plenis debent recenſeri Cōmmētarijs. Narro tibi, Ciuitatem Neapolitanam optimis ad imitandum exemplis abūdare. Scio quid dices: Abundare & non optimis. Non ſum Deus, vt intimos receſſus dijudicem animorum. Non ſum Argus, vt omnia videre. Nō ſum Momus, vt omnia carpere, lacerareq; libeat. Nōn ſum araneus, vt venena colligam. Eccleſias non tabernas frequēto, vbi ſola bona, mala à me nulla viſa ſunt exempla. Si quæ ſunt Chriſtianæ charitati contraria, boniſq; legibus inimica, & à probis omnibus damnātur, & ab ipſis improbis improbantur, & à Miniſtris Iuſtitiæ, & celerrimè, & ſeuerisſimè caſtigantur. Improbę mentis officium eſt, improborū vita ſcan-

dali-

dalizari, & pijs piorum non ędificari exēplis. Demus hoc hæreticis, nefandorū ſcelerum; ſicut amatoribus, ita & buccinatoribus, quorum ea eſt conſuetudo, vt Orthodoxorum vitia referant in Diaria, & rectè facta ex omni hominum tollant memoria. Bonos medicos imitemur, qui ſalutiferam; non malos qui ex eodem prato herbam decerpunt peſtiferam. Vbi puella florem, bos herbam, canis leporem, ibi & Ciconia quærit ſerpentem. Nos flores, & lepores etiam in menſa amamus: ranas & ſerpentes etiam in agro vitamus.

Iterum atque iterum tibi dico, & magna voce dico. Ciuitatem Neapolitanam optimis ad imitandum exemplis abundare: quod mihi credas, Deoq; des gloriam velim.

De meis negotijs quod etiam ſcire vis. Iliadem audires quærimoniarū, quas prætereo, ne quos laudo vituperem. Horas diurnas, quia Regi, & Reginæ, pro titulo Oratoris vendidi; totas illorum negotijs tribuo. Nocturnæ noſtræ ſunt, quas cum Muſis, ſomno, & valetudine computamus, ſed raro pares ſumus. Crede mihi, de Regum horis, vix aliquid Muſæ noſtræ mutuantur. Et tamen adhuc nō niſi fluctus numeramus.

 Mi-

Miſcetur (tantum) placidis reuerentia mutu a verbis.

Nec ſcio ſi verus, ſed tamen aptus amor.

Spero cum fuerint tempeſtates idoneę, & Echinos manu capiemus. Si nos valere vis da operã, vt valeas, & nos ames Neapoli Bachanalibus 1593.

IVSTO LYPSIO VIRO DOCTISSIMO.

Epiſtola XLIX.

QVI primus

Plut. de For. Rom. Quin Vrbe virtutis, & honoris cellam eandem locauit.

Id agere viſus eſt, vt oſtenderet

Sen. epiſtol. 79. Gloriam virtutis vmbram eſſe, quę etiam inuitos comitatur.

Cic. p Planc. Nec alium gloria maximè excellere, quam qui virtute maximè præſtaret.

Plu. in Apoph. Et qui virtutem honore ſpoliaret, eum ſpoliare virtute iuuentutem.

Sic accidit tibi Lypſi. Tu virtuti, labori, litteris, litabas in Belgio, tibi virtus honoris,

ris, gloriæq; cellam, cũ alibi, tum in noſtra quoque ſtatuebat Polonia, in qua tibi quotidie.

Pli. li. 4. epiſto. 12. Et magna ſimul quod rarum eſt, & lata fama creſcebat.

Eurip. Stobe⁹ ora. 29 Πόνος γάρ, ὥς λέγουσιν, εὐκλείας πατήρ. — Labor vt dicitur, bonæ famæ pater.

Plato de Ente. Mirificam te dicens diſciplinarum exercere mercaturã; diſcendo ſimul, & docendo; multaq; te elaborata in lucẽ mittere.

Lypſi⁹ in Tacitum. Quæ in manibus hominũ verſari his temporibus, atq; hac rerum ſcæna expediret.

Quæ voces hominum, & ſi me ad te amandum valdè acuerent.

Pli. li. 3. epiſto. 11. Lib. 4. ep. 11. Non enim erat facilè innumeris contradicere.

Summam tamen adhuc de te, non ordinem rerum nunciare videbantur.

Poſtquam autem libros tuos, qui primi ad manum venerunt euolui, planè perſpexi.

Stobei ex Aeſchile ora. 3. Primam te ſapientiæ partem poſsidere, & multa, & vtilia noſſe.

Non vt noris tantum, ſed quod planè diuinum eſt, vt etiam proſis; idq; te video tanto conatu apparatuq; facere, vt non dubitem ipſam.

Sen. epiſt. 6. Recuſaturum te Sapientiam, ſi cum hac exceptione daretur, vt quod ſcis, vni tibi ſcires, nec è theſauris tuis rebus ſuccurreres cõmunibus.

Hoc Conſtantia tua præſefert, hoc ipſa quoque ciuilis Sapientia, quæ & Regia diſciplina vocatur.

Plato in de Sapiẽtia. Cuius ſubiectum ciuitas eſt, finis commune bonum. Miniſtræ artes omnes.

In quibus tu libris non ſolum.

Plato ĩ litigioſo. Prudentiam humanorum, ſed & naturalium ſcientiam, & diuinorum coniunxiſti ſapientiam.

Pli. li. 2. epiſto. 3. Nec hoc tãtum, aut illud, ſed quodcunque vis (vt aiunt) iaculo tuo feris.

Non tam docens.

Sen. epiſt. 94 Quid ſano, & intelligenti Principi faciendum ſit, quam ſanum, & intelligentem faciens.

Planè vt anceps fuerim, quid in illis prius, quid deberem admirari poſterius.

Augu. epiſ. 51 An totius ſuccũ Philoſophiæ, quem

perbibiſti, an lectionis varietatem, an iudicij maturitatem, an memoriæ tenacitatem, an contexendi artificium.

Pli. li. 4. epiſto. 3. An quod loquenti illa Homerici ſenis mella profluere, & quæ ſcribis complere apes floribus, innectereq; videntur.

Cic. in Verr. Equidem verbum vidi nullũ, quod poſſem dicere excidiſſe, omnia vbique afferuntur ſcripta, meditata, cogitata, præparata, quæ lectorem ad ſingulos verſus detinerent, niſi inter paria legerentur.

Ita crebris, ita ſolidis, & neſcio vnde ex abdito erutis ſententiis.

Quod tu rectè Tacito tribuis.

Lypſi⁹ in Tacitum. Diſtincta ſunt omnia, quas vel veritate, vel breuitate, vice oraculi poſſes accipere.

Sed & illud quam inſigne bonæ mentis argumentum.

Pli. in Præfa. ad Veſpaſia. Profiteri per quos profeceris.

Sen. epiſt. 86. Gratiã ſubinde habere videris docentibus, cum eorum inuenta licet vſurpes, non tamen ais tua.

Ibidē. *Sed ita doctorum virorum.*

Ibidē. Libamenta, in vnum quaſi ſaporem

rem confundis, vt etiamſi fatearis, vnde quicquam ſumptum ſit, aliud tamen iam eſſe, quam vnde ſumptũ eſt appareat.

Quod quidem ſcriptionis genus non ambitione.

Greg. Naz. i epiſt. ad Grego. Niſſenum ex Euripide.

Dæmonum ſceleratiſsima: aut laudis cupiditate, malo rerum artifice, grauiq; Domino.

Formaſſe primus vſurpaſſeq; videris, ſed ſolo chariſſimæ patriæ rerumq; communium.

Pli. li. 4. epiſ. 14.

Amore, qui Magiſter eſt optimus. In eoq; nobis Herculis aurea ſæcula repræſentas, qui laudi ſibi duxit Euandrum docere litteras, præclareq; facere cenſebantur omnes illo tempore, qui amicos, & propinquos erudiebant.

Plu. in de for. Rom.

Quam fælicitatem non poſſum profectò Germaniæ tuæ liberiſq; veſtris non gratulari, quòd in eodem in quo naſcuntur ſolo, affatim illis ſuppetit, quo corpus animumq; paſcant.

Pli. li. 4. epit. 13.

Quòd ſtatim ab infantia, natale patriumq; ſolum, amare, colere, frequentareq; conſueſcant, quòd nil in eo, niſi conſeneſcere deſiderent, nō

pro

pro moribus,proq́; præcepto ribus pedem extra patriã efferant.

Sed parẽtes ſimul, & præceptores quottidie videant.

Morum vel Magiſtros, vel cuſtodes,vel exemplum, & ſiue præſentiam, ſiue memoriam, vel timeant, vel erubeſcant. Vim quippè Præceptorũ obtinet, quem colis, & aſpicere frequẽter,& ſæpè audire. Occurſus enim, ait ille, viri boni iuuat, & eſt aliquid quod ex illo vel tacente proficias.

Sen. epiſ. 11.

Narro tibi. Iſto quoque nomine.

Maior mihi fama tua inuentus es, quamuis ea eſſet tibi maxima.

Pli. li. 2. epiſ. 3.

Hanc igitur tibi non vulgari illo more, neque ſolita ratione, ſed illis verbis gratulari volui.

Quibus vti ſolemus, cũ quid diligentiſsimè agimus.

Cic. epiſt.

Non quia habes,ſed quia meritus es, quodq́; iam illi multos annos ſuperuixiſti,multa etiam quæ de te μελιγαρύων τέκτονες

Petr. d gloria

Pynd. Od. 5.

Dulci loquiũ

Pynd. Od. 1. nemeę — τονες κωμῶν cecinerũt, canũtq; ſcripta dictaq; vidiſti, legiſti, audiuiſti, μεγάλων δ᾽ ἀέθλων μοῖσα μεμνᾶσθαι φιλεῖ. — ſabri hymnorũ. Magnorũ certaminũ. Muſa meminiſſe amat

Pli. li. 2. epiſ. 1. — Et quodammodo poſteritati iam tuæ interfuiſti

Quod ſanè non contingit, niſi

Sen. de clemẽtia. c. 18. — Scriptoribus publico bono natis.

Sed

Suet. — Publica religione conſecrata virtus, nulla priuata laudatione indiget.

Sen. in Thyeſte. — Et qui fauoris gloriam veri petit
Animo laudari magis, quã voce volet.

Te igitur prætermiſſo de me tibi dico.

Cic. epiſt. ad Atticũ — Acrem me eſſe ingenij tui, non ſolum amicum, ſed etiam amatorem.

Tantaq; tuarum lucubrationum cupiditate ardere.

pl. li. 1 epiſt. 7 — Vt videar mihi, vel ſola earũ mercede poſſe corrumpi

Quo, ſicut ait ille.

Vel contra Beticos adſim.

Te-

Teſtem habebis Bentium planè tuum, virum ſingularis & pietatis, & eruditionis; etiamſi olim fuiſſet, plura non dico, licet omnia de illo, poſſem, omnia deberem, ſed

Seneca. Magnus cuiq; honor eſt integritas ſua. Magnum Muſarum numen.

Quæ ſedem in iſtius pectore ita fixerunt;
Vt nil ſit quod diſcere velis, quod ille docere non poſſit.

Mihi certè quoties in litteris aliquid abditum quæro, Bentius theſaurus eſt. Is porrò cùm neſcio quid mihi Neapoli, quod mordebat exemiſſet, ita me ad te amãdum magis etiam acuit, vt Deum rogarē nõ deſinam, quò tibi det vitam, quam mereris, & conſernet animum, quem dedit.

Sen. epiſt. 78. Vnus quippè dies hominum eruditorum plus prodeſt, quam imperitorum longiſsima ætas.

Baſ. Con. de Humil. Ea porrò eſt altitudo hominis, hæc gloria & maieſtas eius, verè cognoſcere magnum, huicq; adhærere, & gloriam ex gloria Domini quęrere.

Bern. ſuper Cant. Serm. 36. Scientia quippè litterarum bona, ſed ſcientiæ propriæ infirmitatis melior.

Quam tu probè videris aſſecutus, cum ais.

In epiſtó. ad Abi à me ſcientia quæ tumefacis, ego

Vicca riũ Regis Daniæ ad curas ſecundas. ego iſtam volo quę coercet, & oſtendit me mihi.

Macte. Vel hoc ſolo nomine neceſſe eſt, vt & ſim totus tuus, & eſſe debeam.

Caſſio dor. li. de aĩa c. 18. Nimia quippè magnitudo eſt, ſuam intelligere paruitatem.

Niſi quod me longius prouexit dulcedo quædam tecum loquendi.

Finem itaque faciam, ne

Pli. li. 2. epiſ. 5. Modum quem in tuis libris laudo, in epiſtola excedam.

Quamuis uon dubito ne exceſſerim. Neq; enim in eo ſtatuo.

Naz. epiſ. 3. Arg. ep. 9. Laconicam breuitatem, paucas ſyllabas ſcribere; ſed de plurimis maximisq; rebus paucas.

Mihi porrò tuo nil maius amore.

Pro quo ego diu te rogare, niſi hoc eſſet indicium de tua minus præſumentis charitate.

Quamobrem incipe nos amare Lypſi, & quocunque vis loco inter bonarum litterarum ſtudioſos, modo inter tuos numera.

plato i de Mẽdacio. Mirificum hoc habebo bonũ, quòd vel ſolum amore dignum putabis: quoniam ſine rubore verecũdiæ ad diſcendum me præparo.

pl. li. 1. Quòd alienas virtutes amo.

Quòd

Quòd quem colo, imitari quoque,
Vt iſto loco vides, contendo.

Lactā. li.5. c. 10. Summa quippè religionis eſt, imitari quem colis, nilq; eſt Deo, magniſq; viris gratius.

Aug. li.8. c. 17 ciu. Dei. *Habes noſtri cauſas amandi.*
Rogat & quidem efficaciſſimè, qui reddit cauſas rogandi.

Pl.li.2 epiſt. 13. *Incipe itaque in tuis nos numerare. Ego verò, liceat mihi cum tuo Deuſa exclamare.*

ô tutela præſens
Auſonidum veteriſq; ſæcli.

cic. ad Atticū li. 7.epiſt. 8. ad tibi ſeruiendum vtar ea porta, quam primum videro, nec vlla obiecta re remiſsior fiam, cũ tua ipſius, tum Muſarum cauſa.

De° ſecũdet reli- qua tua vota. *quæ profectò magno honore caruiſsent, niſi Lypſium habuiſſent.* Θεὸς δ' φρώο σαῖς λοιπαῖς δ'χαῖς. Vale. Dat. Neapoli kal. Maij CIↃ. IↃ. XCIII.

FRAN-

FRANCISCO BENTIO SOCIETATIS IESV.

Epiſtola L.

MENTI: Iuſticiũ edixit Podagra: quæ me ſub hac Eclipſi penè ſecum ad defectionem, ſed neſcio quo, quod ſentio, nomine appellem. Si rugientem, ſi mugientem, immò bouatim boantem, ſi dentes dentientes, ſi prurientes pugnos non audiuiſti, hoc erit primum in omni vita tua tempus, quo non benè audiuiſti. Ipſum puto Deorum Nuntium gemuiſſe Mercurium, quòd illi Aeſculapio eſſe iſto meo tempore nõ liceret, vt muneris ſui aſſelam, nouo excogitato amuleto refoueret.

Nunc ad arma Muſæ. Mitto epiſtolam ad Lypſium. Abs te peto, iube eam iis ire itineribus, quibus eunt quæcunq; perueniunt. Quoties ad manum, viriles viri huius curæ veniunt, ligant, tenẽt, docent, delectant. Meus non ſum cum lego, illius totus ſum, quo minus moram fero longiorẽ: quin illas Muſarum delitias, illud vnicum

Vraniæ baſium, ab hac Nympharum ſede ſalutem. Muſæ enim æris egentes, & Scaphelis, quod aiunt, inſuetæ, Campanum coactæ ſunt ſolum vertere. Tu noſtra ornabis, vt potes, vtq; ſoles, & valebis. Neapoli Idibus Iunij M. D. XCIII.

STANISLAO KARNKOVIO ARCHIEPISCOPO GNESNEN.

Epiſtola LI.

VERBA non inuenio, Princeps Illuſtriſſime, quibus quod volo explicem, ita me multa in epiſtola tua (cum humilis Adalberti humili loquor ſucceſſore) Idibus Aprilis Louicij data delectarunt: quam Roma miſſam heri primum accepi. Nam quod ea te eſſe valetudine nũciabat vt volumus ſimul mihi nunciare viſa eſt, & ſtare patriam, & florere vt volumus, vtq; expedit: nec eſſe pertimeſcendum, ne primo eius

ſtante florenteq; Principe, inclinatos aliquando parietes, aut ſaltem ad eam violandam locus vllus relictus improbo ciui videatur. Quo quid nuncio lætius? Stante quippe patria, ſtare niſi improbus ciuis non poteſt.

Quòd verò etiam ad intermiſſam litterarum conſuetudinem, atque ad ſolitum officiorum curſum rupto diuturno ſilentio, humaniſſime reuocat, quid dicam? Homines viſi ſumus. Ita valdè nobis huius intermiſſio officij ſemper inimica viſa eſt; niſi quòd iſtiuſmodi tempora fuerunt, quæ prætereo. Multorum enim varia culpa eſt. Explorata porrò ea, quam litteris appinxiſti voluntate tua, ſummam feci cogitationum mearum omnium, ita me ad ſcribendum acuere, vt non ſolum res huius regni publica, ſed nec vlla quoque Illuſtriſſimæ D. V. operis mei hora ſit ignota. Intemperantiorem eſſe me fateor in iſtius cupiditatis genere, ab ijs viris ad certamen amoris vocari, quos inter Principes publico bono natos, chara patria numerat, eóq; præterea omnes docti gradu & ordine cenſent, nil vt ex omnibus litteris diſcere velis, quod illi docere non poſſint, nec quidquam in ſacris libris ita

ſit abditum,quod diſcendum docēdi tempore habeant.

In quo genere cum in patria primas etiã partes tenere te exiſtiment,fit vt maa in te obſeruantia quàm eſt maior eſſe non poſſit. Dicam quod ſentio, veritas nil timet quam taceri. Mola ſalſa litarem,ſi liceret:ponerem & ſtatuam ſi mos eſſet:nũc omni thure, ſtatuaq; ſolidiorem animum lito; tantà cupiditate tuarum laudum incenſum; vt vel hac ſola mercede corrumpi poſſe videar(ſicut ait ille) quo vel contra Beticos adſim.

Verſatur ob oculos, quam liberè liben terq; Regi & Reipub. ea præſtare omnia conſueuiſti, quæ Nazianzenus de priſcorum hominum ſententia, in optimo Senatore & Conſiliario requirit. Amorem, Experientiam, & oris libertatem. Non poſſum obliuiſci, quàm ſæpè conuulneratam, domeſtica diſſenſione patriam,vi tui conſilij à ruina quæ imminebat,liberaſti.Ferreus eſſem,aut non qui ſum patriæ meæ ciuis,ſi meam quoque ſeruitutem, meumq; laborem ab eo deſiderari Principe paterer, cuius labore factum ſæpè eſt, ne mea patria laboret.Nildo auribus.Ipſa me cau ſæ bonitas facit eloquentem. Valet vi ſua

veritas,ſed tamen ſubſiſtam,ne tu quoque quod olim Auguſtinus Bonifacio,non bonam ſuſcepiſſe me cauſam dicas, aliumq; pro te laudare qui talis eſt, dum tu quæ laudo pro tua modeſtia non agnoſcis.

Epiſtolam ad S.D.N. ijs mittam itineribus,quibus eunt,quæcunque perueniunt.

Iſtam porrò de Rege & Regno Illuſtriſſimæ D. V. ſolicitudinem,non poſſum iterum atque iterum non exoſculari, cui ſi exitus reſponderit, omni ruinæ timore liberati videbimur.

De meo tempore,quod ſcire deſiderat. Omnia hic conſumo (naufragia rei familiaris intelligo, quæ tamen à me in meis damnis minimi putantur) præter diem: cui ſæpè ipſas quoque noctes adijcio, vt meditatas ab aliquot annis lucubrationes de Miniſtrorum Atheiſmis & Phalariſmis,quos imperitum vulgus,Euangelicos: qui rem tenent,mercatores, Religionum & ſeditionum ſeruos appellant, ad optatũ finem perducam: in quibus decretum eſt ex ipſis eorum dictis & factis oſtendere, quòd quam iactant fidem,cum puluiſculo, quod aiunt,prorſus omnem amiſerunt,factiq; ſunt infidelisſimis infidelibus infideliores. Tam enim poſſunt aliam fidem habere,

bere,reprobata Orthodoxa fide, quæ vna eſt, quam poſſunt habere alium Solē, aut Lunam aliam: quæ alia non eſt; niſi fortè cum Xenophane ſentiant, alium eſſe intra concauum Lunæ ſinum huic noſtro ſimilē mundum, alioſq; nobis ſimiles homines, ſic vt illi credunt credentes. Id ſi faciunt eant in illam terram, & noſtram hanc nefario ſuo ſchiſmate ſceleratiſq; conſilijs non perturbent: quamuis vereor, vt ire velint, ſi Magnæ Matris ibi eos eſſe oportebit Sacerdotes, vbi tales caſtrantur. Congruit veritati ridere, ait Tertullian⁹; quia læta eſt, de æmulis ſuis ludere, quia ſecura eſt. Nam & iſti Centauri, de Deo deq; religione, non Dei & religionis, ſed ioci tantum cauſa, vel vt ſitim contrahant, philoſophantur, tantundemq; prorſus vniuerſam religionem, quantum feri Cyclopes à capra nutritum Iouem curant. Sed non eſt huius tempus ſermonis.

Mitto Illuſtriſsimæ D. V. Præfationem ad Lectorem, ex qua vim totam Conſilij conatuſq; noſtri cognoſcet, quantumque abſimus ab eo, vt in arcem cauſæ inuadamus, Sed tamē cupio Illuſtriſ. D. V. eſſe omnium moderatorem conſiliorum noſtrorū. Mittam & Epilogum ad Equites Polonos

directum,ſed is adhuc ſub manibus & cenſura doctiſſimi viri Cardinalis Alani ſudat in Vrbe. Addo epiſtolas duas de ciuitatis huius Neapolitanæ plena pietatis Maieſtate, ſed & recuſam Patrum voluntate Spongiam, Si meum hoc conſiliũ probauerit, non deerit quod deinceps ad ſitientes Illuſtriſſimæ D. V. aures perferatur. Interim ſibi perſuadeat, me de illa colenda in omnibus meis priſtinis ſententijs permanſurum, nec in omni rerum varietate moris mei curſum deſerturum.

Principum noſtrorum Barenſia negotia laneos pedes habent, quales olim Deorum: ſed eunt tamen. Res nobis eſt cum hominibus, qui ad Iouem & Saturnum ortus ſuos referunt: nec niſi de Regnorum donatione loquuntur. Si qui debent non vigilauerint, mundus captus eſt. Cupio Illuſtr. D. V. Eccleſiæ Dei rationibus quam diutiſſimè commodare. Datum Neapoli 6. kal. Septemb. 1593.

FRANCISCO BENTIO SOCIETATIS IESV.

Epiſtola LII.

BENTI. De Lypſio ſiles? An neſcis grati hoſpitis limen eam epiſtolam ingreſſuram, quæ Lypſium valere florereq; nunciabit? Aut ſi dubitas, equidem doleo, quòd nō benè adhuc tibi cognitus ſum. Sed putidum illud fortè verbum dices: Mirum eſt, quam ſim occupatus. Apage. Nullum tēpus vni verbo anguſtum eſt. Scribere, ait idem noſter, non vacare tibi ſcribere, ſemper vacat. An non libet? Nos contemnis. An non vacat? Nos negligis. At omnia à Bentio mitiora, ſed ſi pertendit, ita nos acuemus, vt ſentiat, quòd telum quandoque noſtrum cuſpide acuta eſt, quodq; & ego.

Conſtrinctas rumpo & verbis & carmine linguas. Et hic eſto, Clauus trabalis, Adderem & alia, niſi pauſicapē timerē. Dies mortuus, clauſum cœlū, latrās ſtomachus, mira nos reddidit, ad litigandum alacritate, & quæ præmunt curæ ferratæ. Paſſe-

 rinum

rinum prandium,& vinum Conſulare,fortè faciet, vt mulſa loquamur.

Si quid agã ſcire vis. Quòd ille qui οὔτε αὐτὸς πρᾶγμα ἔχει, οὔτε ἄλλῳ παρέχει: niſi quòd neces quotidianas τῶν παραπτωμάτων meditamur. Vtinam eo euentu quo volumus, quoque oportet. Miraberis ſat ſcio, ita me ſubitò Martis factum pullum, quem Mineruæ putabas ancillularium. Narro tibi. Cautem eſſe oporteret,quem aſpera nõ exaſperaret Podagra.Mos illi vel aſpectu lædi, & in obuios arietare. Te petit, quia ego tibi,tu mihi ſemper obuius,ſemper in oculis.Cũ dolor deferbuerit βυσσόνα ῥήματα mittemus. Nunquam enim,niſi podager, poetor. Interim da operam,vt nos ames,ſed magis vt valeas. Neapoli Nonis Decembris 1593.

FRANCISCO DE TOLEDO S. R. E. CARDINALI.

Epiſtola LIII.

GRATVLOR Eccleſiæ Dei, quòd in hac propè depoſita Reipub. Chriſtianę parte, videre viciſſim incipiat ſuperiora illa ſua ſæcula, cum honores, ſceptra, purpuræ, virtuti, eruditioni, pietati, debitæ exiſtimabantur: cum vel ex ipſis antris & ſolitudinibus etiam inuiti & reluctantes extrahebantur, verbo & opere potentes viri, nil timentes niſi Deum, nil ſperantes niſi à Deo, quibus orthodoxæ fidei cura, rerumque mandaretur administratio Eccleſiaſticarum. Qualis in Eccleſia Dei, quoties adhibita cautio fuit, ne homines ad honores admitterentur, nil ad illos ad ferentes præter velle, aut qui dignitates Eccleſiaſticas, non opus & laborem, ſed honeſtum quoddam artificium exiſtimarent iucunde tranſigendæ vitæ fallacis; mira apud omnes populos ad fidei conſtãtiam, atq;

ad

ad omne pietatis officium videbatur acceſſio. In patria verò noſtra, pia quoque & peruulgata omnium erat opinio, quod S. R. E. Cardinales, frequenter cum Angelis Dei colloquebantur. Quam ad ſpem cum omnia quoque parata iſto feliciſſimo Clementis VIII. tempore expeditaque videamus, fit vt omnes Orthodoxi omnia ſuę ſanctitati debeant, quòd eiuſmodi columnas erigat, quæ ſemper in officio ſteterunt: nec in arena primum, ſed iam pridem in ſeipſis artem omnium præſtantiſſimam didicerunt, Hominem regere, nolentes quidquam habere in ſęculo, ne vincerentur à ſæculo, & propterea, vt Sanctus ille Pater loquitur, quottidie, Chriſti Sanguinem cõſueuerunt bibere, ne cum opus eſſet; Sanguinẽ ſuum horrerent pro Chriſti fide fundere. In quorum numero te iã olim cum laude vixiſſe, quod S. D. N. orbi teſtatum fecerit vniuerſo, veterem illam ſuam magnis de rebus benè iudicandi laudem & gloriam iſto ſuo facto comprobauit Orthodoxis omnibus ad bene de tota re Eccleſiaſtica ſperandum, quaſi ſigillum quoddam ſuſtulit. Tibi verò Cardinalis Ampliſſime ad omnia dudum abs te ſcripta, cogitata, meditata, in vniuerſa

Dei

Dei Eccleſia, ſumma cum poteſtate nunc audenda, tentanda, & exequenda feneſtram aperuit. Qua ex re, & ſi à te nil niſi mille curæ, milleq; ſollicitudines peruenient, hæc tamen omnia moleſta tibi grauiaq; non poterunt accidere, qui vitam omnem in vitæ frangendis illecebris, longo lentoq; martyrio ſimilem penè peregiſti; prorſus vt videri tibi difficile non poſſit alios ad officium reuocare, qui ſem per in officio, inq; Dei poteſtate vixiſti. Ego verò dignitatem hanc, iterum atque iterum Eccleſiæ primum Orthodoxæ, deinde & amplitudini tuæ gratulor, verbis quibus vti ſolemus, cum quid cuipiam diligentiſſimè gratulamur: niſi quòd vereor ne minus dicam quam ſentio, neue mea infantia vim ingentem voluptatis non aſſequeretur. Quamobrem rogaui R.D. Paulum Gardlinski Canonicum Vladislauiēſem, Romam Neapoli redeuntem, vt verba quæ mihi de futura non putaram, inueniret ipſe, quibus dignitatem hanc pro dignitate gratularetur. Ab Illuſtriſs. D. V. petò & quæſo in tanto multorum concurſu, hominem vt audiat, nullum tempus vni verbo anguſtum eſt: & hoc meum officium ex illo veteri meo cultu & obſer-

uantia profectum arbitretur. Commendo me in gratiam Illuſtriſſimæ D. V. iterum atque iterum. Datum Neapoli 2. Octob. 1593.

SIMONI SIMONIDAE POETAE LAVREATO.

Epiſtola LIIII.

NE viuam Simonide, ſi mihi miſſa abs te ſalus ſalutem non attulit: & quæ ad eius comitatū adiunxiſti, teque materiaque digna poemata: Iohel Propheta, ſi ligatis voluiſſet. tuis plane vſus verbis pedibusque fuiſſet: Repotia Zamoiſciana plus Nephalia & horas antelucanas, quàm Dyoniſia & cœnas Cereales redolent: quo quidem nomine meritas te gratias a Zamoiſcio recepiſſe non dubito, reliquarum rerum omnium præterquam iniuriarum memore Senatore. Vtinam huius quoque ſoliſque, cœlique, gratæ ſint Gratiæ: ſed vt vt acciderit, virtutis in virtute, benefacti in benefacto præmium eſt. Nulla iuſtitiæ ma-

ior merces, quam iuſtum eſſe.

Quæ porrò de rationibus tuis domeſticis œconomiæq; onere appinxiſti, nõ poſſum non ſapere te dicere, οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος domus amica, domus optima. Οἰκοίμενειν δει τὸ καλὸς δ' δαίμονα domi manere oportet belle fortunatũ: aut non beatum illum vere dicier; Equidem.

Si me fata meis paterentur ducere vitam
Auſpicijs, & ſponte mea componere curas.

Iiſdem crede mihi, irem itineribus. Mirum quam ſuaue ſua ſub tecto.

πύκνας ἀκοῦσαι ψεκάδος δ' ἑδούσῃ φρένι.

Frequentem audire guttam ſecuro animo.

Beatus qui procul negotijs paterna bobus colit rura ſuis.

At ego prorſus non video, Simonide, quas clades poſsit afferre, rei tuæ domeſticæ, vnius anni abſentia: Habent ſuas agri quoque ferias: Amant & arua intercalares. Parit & tempeſtas piſcatoribus ocium. Debes quidem Patriæ, debes Parentibus, debes tibi, Sed debes & Muſis, quarum hic ſedes propriæ.

Quæ tibi, quod rarum eſt, viuo ſublime dederunt.
Nomen ab exequijs, quod dare fama ſolet.

Notæ ſunt Pytagoræ peregrinationes, Platonis nauigationes, relicta pena artiũ

Græcia, ad Aegyptios, ad Magos, Perſas, Italos, vt earum gentium ritus, leges, mores, ſacra pernoſcerent. Quid quod & μύσας idem Plato dictas putat, ἀπὸ τοῦ μούσα quod omnibus veſtigijs omnia vbiq; ſcrutentur & inquirant. Inde menti prudentia, inde ſenſibus recreatio, inde litteris nitor; cùm multa videris, multa audieris, quæ vel ſola & nuda, & ſcientiam addunt, & iuditium limant, Longa, bona menti, ad prudentiam nulla eſt via. Ego te, ait Vlyſſes ad Achillem prudentia ſuperauero multum ἔπῃ πρότερος γενόμην. καὶ πλείονα οἶδα, quoniam prior natus ſum & plura vidi. Quarum rerum copia, dubito vtrnm alibi quam ſub hoc Sole, & in hoc ſolo maior? vbi difficile eſt, vel oculum flectere, vel ponere veſtigium, quin tibi ipſa quæ calcarunt ſola, ſummorum vtrorum rerumq; maximarum memorias repreſentent. Crede mihi, ſaxa, montes, ſyluę, viæ, flumina, lacus, pontes, ipſa adeo templa, theatra, ſepulchra, rudera, parietinæ, ſua quadam lingua quod docet, quodque delectet loquuntur.

Excitatur animus, & neſcio quomodo maior ſeipſo fit, rerum ſublimium aſpectu. Inflammat viſa, cogitataque ſæpius

alie-

aliena, virtus & gloria; incurrentibus in oculos magnis illis magnorum virorum Manibus, fortibusque fortium auſis.

Si tibi per Aegypti ſolitudines, aut Arabiæ deſerta, aut monſtroſam Lybiam, aut per obnoxios Scytharum excurſionibus vaſtæ Podoliæ campos, per Scyllas, Scyrtes, & Charibdes iter faciendum eſſet, ſi Catonis canterio, Hippoperis impoſitis, ſi vehiculo Seneciano inſidendum, quod mulæ trahentes exoſſatæ, ambulando tantum viuere ſe teſtabantur: ipſe fortaſſe, vt te nobis, & Muſis conſeruares; nec vlli cōmitteres periculo, retinerem: At ita noſtrorum veſtigijs detrita, ita peruia facta in Italiam via eſt (Vituliam rectius dixeris Ιταλοὶ enim veteri Græcorum lingua Thimeo & Varrone teſtibus, boues ſeu vituli appellati ſunt, quorum hic olim magna copia) ita crebris oppidis, tabernis, hoſpitijs, diſtincta & coedificata videtur Sylefia, Morauia, Auſtria, Styria, Carynthia; vt quaſi quodam Suburbium Italiæ videatur; non ob aliud fortaſſe a natura, tam horridis rupibus intercluſæ; quam ne vim ſuam omnem Alpini Boreæ in has amænitates effundant.

In Italiæ porro ingreſſu, Venetias videbis, mari ſupernatantem ciuitatem; Vrbium ocellum; Mercurij forum, Emporiorum roſam, Adriatici Dominam, Diuę Cypriæ officinam; ad inuidiam pulchram, felicem, opulentam, & æui prioris inſtar togatam; In qua templa, fora, palatia, in medijs fluctibus, quaſi ſeminata ſtupeſces vſque ad miraculum ſuperba, vias ceruleas, equos ligneos, In piſces & homines, totam diuiſam ciuitatē; Vicos & plateas piſces, Mulli, Dactili, Oſtreæ, Conchylia; Domos incolunt homines; a quibus illi iā etiam loqui didiciſſent, ſi per cohabitatorum ventres producere vitam licuiſſet. Inde vaſtum Patauium nauigabis, illā artium & ſciētiarum ſtationem, inſignem quondam iuuētutis & officij magiſtram, nunc vereor ne corruptellam. Inde munitam & Circumpadanam Ferrariam. Inde ſtudijs & Vrbanitatis amiciſsimam Bononiam. Inde politiſsimam & elegantiſsimā Florentiam. Inde Senas ſalubres, ſenibus, vtſcis, & valetudinarijs, olim exædificatas. Romam deinde peruenies Septicollem, illam Orbis Dominam, illam Vrbiū Reginam, Chriſti Viccarij Sedem, Aream & Stationem Præſtitum Eccleſiaſticorū:

Apo-

Apoſtolorum prædicatione beatam, Martyrum Sanguine purpuream, Confeſſorum teſtimonio glorioſam; quam vidiſſe: inqua veſtigium poſuiſſe, qui ſe Chriſtianos meminerunt, partem benedictionis reputāt. Stetiſſe, ait Hyeronimus, vbi ſteterunt pedes Domini, pars Fidei eſt, vere vt etiam Ethnicus ille dixerit.

Dignus Roma locus, quo Deus omnis eat.

Inde per felicem Campaniam, plus, vt ille ait, vnguenti ferentem, quam cæteræ Prouinciæ olei, Neapolim peruenies, Parthenopes tumulo claram, Nympharum ſedē, Volupiæ aream, Sole, ſoloq; ſuo beatam. Narro tibi, ſitus amænitate, Maris cratere, Collium corona, Inſularum crebritate, Promontoriorum aſpectu, planè primam, Templis, Caſtris, Palatijs, Præſidijs, Ingenijs, Opificijs, Arcibus, Portubus, Opibus, Frugibus, ſolique ſui fructibus, nemini ſecundam. Locis porrò Suburbanis, & magnis viris charam, & ipſis etiam, vt Gentilitas putabat, Dijs immortalibus amicam, Nullum enim extra Ciuitatem ponere veſtigium poteris, quin in magnos alicuius Semidei manes incurras. Aeneam ſi voles, vel in Myſeno, vel ad lacum Auernum vmbram Anchiſis Patris ſui quærentem, vel

cum Sybilla colloquentem inuenies. Scipionem Linternis: Iulium Cæſarem in portu Baiano: Pompeium in Herculeano, Neronem ad foſſam Cumanam; Syllam & Tarquinium Puteolis: Marium ad caput Myſeni; Octauium Auguſtum in Octauiano, vel in ipſa Neapoli quinquennale certamẽ Gymnicum ſpectantem: Lucullum, togatum illum Xerxem, vel ad Eupleas, vel ad Pauſilippi piſcinas: Annibalẽ Capuę: Marcellum Nolæ: Fabium Max: in collibus Cãpanis, Pollium Vedionem homines ad Murenas damnantem, in Pauſilippo. Alios alibi. Et ſi infra dignitatẽ duxeris, cum mortalibus in Paradiſo conuerſari, ipſos tibi Deos olim vocatos oſtendam; Saturnum in vicinio Latio, latentem, Myneruam in Surentino Promontorio, Plutonem, Proſerpinam, Mynoem, Rhadamantum, ad lacum Auernum; Herculẽ in Vacculo, vel ad montem Baulum, vel in Pompeiano armenta paſcentem: Nymphas in Nyſita, Syrenes in Capreis. Crede mihi, vel ſola iſtiuſmodi veſtigiorum inſpectio, magna prudentiæ mater. Et quia ceſſator eſſe non ſoles, ſi forte quid abditum in natura libebit adhuc quærere, Plinij manes in Pomponiano ad Veſuuij radices conſulemus; Aut is, aut

alius

alius nemo nobis aperiet, non ſine fructu fortaſſe eius, quæ te Leopoli & diſtinet & detinet Oeconomiæ tuæ, quomodo quercus noſtræ transformari queant in vites, bonum vinum ferentes: quod fieri poſſe Magnus Albertus putabat; aut, quomodo queant arborum culmina hordeum producere; quod in Mæſya Antonini Pij tempore factum legimus; aut cur pinus Rauennatenſes cum nucleis, Andreouienſes conos producant, ſine nucleis. Aut quæ ſit illa Regio vltra Alpes, in qua ſiligo poſt biẽnium conuertitur in triticum (ò nos opulentos) aut vbi Rafanum adeo excreſcat, vt infantium puerorum magnitudinem ſuperet, aut qua arte curari rapæ poſſint, vt ſingulæ quadraginta libras ponderent.

Licebit & hoc expoſtulare, cur vitio vertat Septemtrionalibus populis, quos barbaros vocat, quod Vrorum cornibus binas vrnas tenentibus bibant; cum apud ſuos Romanos Milſcadis, Phagus in menſa Vittelliani, plenis vrceis, tantum vini hauſerit, quantum Cetus marinus vaſto nõ hauſiſſet corpore; Nonne & hoc notiſſimum, Romanos bibiſſe pateris; ab eo dictis, qđ latius pateant? Varro teſtis. Nõne ter tria pocula multiplicabant? Auſonius teſtis.

Nonne amphora? Suetonius teſtis. Nonne Græco more, maioribus ſcilicet poculis? Cicero teſtis. Nonne pro ſalute Principū? Dio teſtis. Nonne in gratiam abſentium amicorum? Tybullus teſtis. Nonne tot cyathos, quot fuiſſent in amici nomine litteræ? Martialis teſtis. Nonne in Orbe à ſummo ad infimum? Atheneus teſtis, qui hoc genus vocat ἐν κύκλῳ πίνειν. Nonne propinabant? Homerus teſtis. Nonne cum niue? Martialis teſtis: Quin & fidem homini per errorem lapſo faciemus, quòd Septemtrionales populi Cereuiſia, vel vt ille vocat, hordeaceo vino, tumulenti, non ſemper in tergum cadant, quod ille ſcriptū reliquit: ſed in omnem partem, ante, retro, proni, ſupini, ad dextram, ad læuam, ſine diſcrimine labantur. O quātum tanto viro ad eam quam profitetur rerum omnium cognitionem deſuit, Ebrium cadentem nunquam vidit. Habebo & ego quod cum multi ſcio Philoſopho expoſtulem, Cur matutinam vrinam calidam pedibus inſtillatam, & infelix appoſitum Lolium prodeſſe podagricis putauit, cum nobis nō profitiant, quod nunc ad te ſcribens in hortulo meo demiror, cur æternæ arbores omnes floreant ſola ficus confloreat.

Si flos orationis, & gemmata verba, delectabunt, vel in domo ſua Rabiriana, vel in villa Neapolitana, quam Sylius Italicus ipſo mortuo emerat; vel in Baijs de quibus Ouidius.

Nullus in Orbe locus Baijs prælucet amœnis.

Magnum illum Ciceronem differentem audiemus; ex eoque cognoſcemus ſomniū Scypionis; ſomnium ne fuerit, an Inſomnium, an Viſio, an Oraculum, an Phantaſma; an geminæ portæ Somni: an earum altera cornea:

Altera candenti perfecta nitens elephanto.

Licebit & hoc e tanto viro quęrere, cur orationes ſuas non combuſſerit potius, ſalutem promittente Antonio, vt ſe Muſis & Reipub. conſeruaret, quam caput præcidendum à ſe defenſo Popilio cū tanto Doctorum dolore dederit.

Si tuis Poetis, loqui libebit. Homerum in Cumis inuenies. Forte hoc ſęculo nobis reuelabit, qua Patria, quibuſque Parentibus natus ſit quod pręterquam Appioni Grammatico, nulli adhuc mortalium reuelaſſe memoratur; ea tamen lege, ne cuiquam ſecretum ſibi creditum patefaceret; ſeptem quod noſti de eius natiuitate contendentibus Vrbibus. Quis ſcit? An non &

illud enodabit ænigma, quod in Calcyde ad Amphidamantis Poetæ celeberrimi exequias propoſuit.

Muſa mihi memora quæ nam nunquam ante fuerunt.

Poſtq; futura haud ſunt.

Queremus & hoc, cur immenſo riſu cum cæteris Dijs riſerit potius quam doluerit Iupiter, videns filiam ſuam Venerē in amplexu Martis dormientem, prudentis Vulcani vinculis circumfuſos, riſuique Deorũ propinatos. Aut cur ex Iouis cerebro, armata nata ſit Mynerua: Aut cur Apollo cum cæteris Dijs beatis, non interfuerit in Nuptijs Achillis; Aut cur mures equeſtres copias contra ranas non eduxerunt. Vel cur non comedant raphanos, caules, cucurbitas, betaſq; virides. Cauſam quoque petemus, cur huic Soli non oculos tantum, ſed & aures tribuat, nec tantum intuentem, ſed omnia etiam faciat exaudientem.

Vergilium quoque in colle Pauſilippo curæ mærorisque expertę, conuenire poteris. Forte quòd olim tacuit, ne Romanos rerum Dominos proditoris Gentilicios faceret, hoc tēpore nobis aperiet, Aeneaſne pius an Sinon Siſiphius Troiam infæli-

cem

cem prodidit; Aut cur Iuno ſummi ſoror Iouis & coniunx, Aeneæ Veneris ex eodẽ Ioue natæ, filio, ita fuit inimica; an forte ignorauit Romanos ex eius poſteritate ſurrecturos, coniugis & mariti ſui tam ſuperſtitioſos cultores. Et ſi forte extra Heliconem ſine ſtylo, & pugilaribus, hominẽ ocioſum viderimus. Libebit & hoc quærere, Cum & Bucolica quæ ſcripſit, & Georgica, & Aeneida, paulo plus vltra Octoaginta ſex millia & quadringentos pedes contineant, immo & ipſius Homeri tam Ilyas quam Odyſſea, vix excedant centum ſeptuaginta pedum millia, ſupra trecentos; fieri ne poſſit, vt duo ſola Heroica carmina decies centena ſupra quatuor pedum millia contineant? Si tam Catus Poeta ignorabit; exemplum proponemus, ſub Alpino Borea natum.

Mille boues paſcunt vitulorum millia centum.
Muſca ſuper vitulum, quemlibet vna ſedet.

Si Muſica delectabit.

Monte ſub aerio qui nunc Myſenus ab illo.
Dicitur, æternumq; tenet per ſæcula nomen.
Myſenum Aeneanum tibicinem dulci canētē
SYRINGA AVDIEMVS.

Si ſcire futura, ſicut Aeneæ, ſic & nobis Sibilla Cumana, quæ venient, reuelabit.

Forte & præterita, quæ ſcilicet rerum facies fuerit antequam χθόνα δατέοντο Ζεὺς καὶ ἀθάνατους terram patiebantur Iupiter & immortales: Quid ais? Aut ab iſta vate, aut ab alio nemine cognoſces, cur Iupiter, aurum, quod ſiet adulterinum, ſigna dedit aperta inter homines.

Sed quo queat ſigno malus cognoſcier.
Inſitus nullus character corpori.

Bellica forte ſtudia libebit inſpicere, Magnum tibi certamen Lyberi Patris cũ Cerere tota Campania oſtendam.

Si & vaſtos Gygantes, & Illyacas Patris Aeneæ naues, Aenariam, Græcis Pytecuſam, nunc Hiſchiam, dictam nauigabimus. Typhæi centicipitis Gygantis, Iouis icti fulmine nobilitatam Inſulam, aut circa Veſeuum interdiu & noctu oberrantes videbimus.

Si & veteris morem Lybitinæ, Myſeni ad Myſenum inſpiciemus exequias, pyrã pinguem tedis, & robore ſecto, frondes atras, ferales cupreſſos, arma, ahena, latices, purpuras, phæretra, faces auerſas, thura, dapes, crateres, oliuas, flammas, vndas, vina, cineres, oſſa denique & fauillas, cado tectas aheno.

In reditu ſi voles & Labyrintum, & De-

dalum

dalum volantem, ad Centumcellas; & paludem Acheruſiam, & Cerberum tricipitem & Ditis mænia & eburneam portam, & auricomas ilices, apud Cumas inuenies; forte & ferreos Eumenidum thalamos: & Centauros ſtabulantes, & Scyllas biformes, & Briareos centum geminos, & Lernas ſtridentes, & armatas Chymeras, Gorgonesq́; Harpiasq́; & illum terribili ſqualore Charontem, cui plurima mento canicies inculta iacet, & ſuccinctam Tyſiphonem; forte & Minoem vitas & crimina diſcentem, Gnoſſiumq́; Rhadamantem.

Inde Puteolos diuertemus, vbi ſua ſcripſit Herodianus Sympoſia; Iuuabit ex eo cognoſcere, cur in ædem Hereulis, nec canes vnquam nec muſcæ intrauerunt; vel quomodo Architæ Tarentini, lignea columba volauerit; aut cur olim Neapolitani Apollinem imberbem, Liberum Patrē barbata ſeniliq; facie tota Campania fingebant; Cum idem ſit Liber Pater & Apollo. Forte etiam narrabit, quid Syrenes cantare ſint ſolitæ; aut num veris lachrimis Iulij Cæſaris equi fleuerint.

Libebit & hoc querere, an per leges gladiatorum, ſecutorum, venatorum; Gallienius Imperator donare venatorem corona

na potuerit, quod taurum ingẽtem decies in arenam,è cauea perductum, decies ferire non potuerit. Taurum dicens, toties non ferire difficile eſſe. Aut,an impoſtura dici debeat, quod in negotiatorem impoſtorem, ad Leones,vxoris rogatu,damnatum, quod illi gemmas vitreas magno precio vendidiſſet. pro Leone,medio theatro Caponem ex cauea emiſit;nil aliud rem ridiculam mirantibus,reſpondens,quam impoſturam fecit, impoſturam paſſus eſt; ac ita impunitum dimiſit. Licebit & mare inter Baijanas & Puteolanas moles 3600. paſſuum ponte, ab Xerxis imitationem, qui Helleſpontum ſinu Baiano anguſtiorẽ contabulauerat, in Appiæ viæ formam à Caligula Silice ſtratum inſpicere: quem ſi poſt decurſum phalerato equo pontem: deiectosq; de eo ſpectatores, aut cãticum deſaltantem, aut aurigantem aut reorum defenſiones meditantem, animo quietiore, inuenerimus; quærere ſecurius poterimus; cur Homeri & Virgilij carmina & Liuij hiſtoriam voluit abolere; aut cur Senecæ doctiſſimi ſcripta, arenam eſſe ſine calce dixerit.

Domitianum ad Attallam videbimus. Licebit cum eo expoſtulare, cur deuictis

Sar-

Sarmatis Lauream modo Capitolino Ioui retulit, cum tamen Sarmatæ legionem eius cum Legato ſimul ad internecionem deleuerint. Et ſi ſagittas habebit ad manum, quorum præcipuo ſtudio tenebatur; patriæ tuæ more licebit experiri, vter veſtrum melius tantaq; arte iacula dirigat; vt palmam dextræ manus, pueri procul ſtantis pro ſcopulo diſpanſam non lædat; ſed per interualla digitorum, nulla ſecuta leſione miſſas ſagittas penetrare faciat; aut ardentem candelã ceream, ſupra frontem ſtantis pueri applicatam, iacto iaculo extinguat; quod noſtris Catholiciſſimis Maſouitis ſollemne eſſe non ignoras; illo, quo ſcis, tempore.

Si forte animus diſcendo, oculi ſpectando pedes ambulando dolebunt, ad ocioſas te Capreas quietis cauſa mittam, Apraxopolim ab Auguſto vocatas; vbi Tyberium contemptiſſimæ inertiæ Principem ſalutare, garrireq; omnia poteris quæ ſolent ſub roſtrarij: rogare præterea vtrum in eius Bibliotheca extet adhuc Aſelij Sabini Dialogus H. S. ducentis, ab eo emptus: in quo boleti, & ficedulæ, & Oſtreæ, & Turdi certamen induxit: aut eiuſdem Tyberij Lyricum carmen, quod inſcripſit, de Iulij Cæſa-

ris morte Conqueſtio. Tum & illud, quæ cauſæ, tam inſolitæ legis fuerunt, vt ieiuni homines biberent; potusq; vini cibos antecederet. Aut quo præcipue meri genere; Tarentinum enim vt generoſum acetũ, & nobilem vappam, oderat; in ſua delectabatur iuuentute: aut cur vitrum ſolidum & argenti inſtar flexibile, ad Lacum Lucrinum, trucidato inuentore, & ipſa etiam diſſipata fornace, parari vetauerit. Forte cauſam quoque dicet, cur tonante cælo lauro coronabatur; aut in tondendo capite ſeruaret interlunia; & hoc etiam, tantundemne nocte, illuni, quãtum claro die cerneret, & reliqua iſtiuſmodi multa libere tibi garrire cum Principe ante mortẽ ſepulto licebit, aut nullas, aut ineptas, aut luxurioſas, aut ridiculas res in Capreis agente.

Iam ni fallor vides, quam multæ in tuo ad nos aduentu vtilitates, quam præcipua habebis in his oris enucleata paradoxa: quamque multarum rerum abditarum efficiemur gnarures.

Quo magis operam dabis, vt venias; nec illud amplius putidum nobis occinas, Mirum eſt quam ſum occupatus; aut ego tam inuiſo verbo, lumbos defractos curabo.

Narro tibi, hoſpitem inuenies, mentis & frontis apertæ, Scis & in ſupercilijs animi partem habitare. Fumum tua cauſa maiorem, vicinia non videbit. Menſa tibi ponetur ſobria, frugalis, qualis oblato ſolet, non inuitatò hoſpiti; poſt quam non magnæ reliquiæ, vix & lauandæ manus: Non aue Phaſiana Argiua tranſportata carina, non Rombo patenti, non bilibri mullo, non accipenſere toto empto Patrimonio, non Cedride ſucco, non Leucophago, non Limoniaco pultario, non Amygdalina placenta, non ſtrutea cotonea, ſed maiorum more aſſa Bubala & porcina ſubrancida inſtructa: Rapæ, olus, pultes, cænam claudent: etſi integram famem attuleris, ouum apponetur. Sed neque lectos expectabis eburneos, Culcitra in terra, & tu in Culcitra. Dabis igitur operam vt venias, Nam & epiſtolam hanc hilaritatis plenam dare ad te propterea volui, vt iam etiam cæli huius ſoliq; hilaritatem & amænitatem delibes. Petaſumq; ſtatim, penulamq; poſcas, Te expecto. Vale. Neapoli. Kalend. April. 1594.

MARTINO SISKOVIO CANONICO CRACOVIENSI REGIO SECRETARIO.

Epiſtola LV.

ROMAM veniſſe te gaudeo, ſed magis etiam cauſam aduentus ſuſpicio: quæ te tui, dubiæq; valetudinis, qua laboras, penè fecit obliuiſci, digna te, digna vocatione, digna anteactæ vitæ ſtudijs, & ea quam in vite conſilijs adhibere conſueuiſti pietate. Quid Sacerdote? quid Prælato? quid Eccleſiaſtico viro dignius? quàm pro Sanctorũ Dei gloria, & honore ſollicitè laborare, quàm eorum victorias orbi loqui vniuerſo Chriſtiano, qui & viui, de carne, mundo & Sanguine triumpharunt; & defuncti hõ defunctis etiam è ſepulchro ſuccurrunt. Ita te S. Stanislaus Martyr & Epiſcopus cęleſti Regi & Domino commẽdet, quam tu ſollicitè, vt magis etiam eius memoria tota Eccleſia celebretur, laborare decreuiſti. Planè mihi perſuadeo aſſecutum te, quod laboras, quodque oportet, apud hũc

ita pium, ita clementē ita ſollicitum Sanctorum imitatorem Pontificem. Pręcipuū hoc erat in veteri Eccleſia Prothonotariorum, munus dicta factaq; Sanctorum in codicillos referre, poſteritatiq; commendare: idq; nunc etiam ipſa nomina in titulos relicta teſtantur. Nil erit gratius, ſi quod offerre Sanctę Sedi Apoſtolicæ decreuiſti, rerum à Sācto geſtarum epitome, primo quoq; tempore mihi miſeris. Iuuabo ſi potero, vt & pandi veritas, & ſeruari poſſit breuitas.

Quod etiam Volanum πολύφονον, & Oxēſem, & Cruskcum, quos nemo natos putabat, noſtrę ſcribis reſpondiſſe Miniſtromachię, facilè eſt videri cuiquam reſpondiſſe, qui tacere noluerit. Quid autem eſt loquacius vanitate, quę tamen non ideò poteſt quod veritas; quia plus poteſt clamare quàm veritas. Superbia eſt tantum, ait Eſaias. Quieſce. Vulnerantur & ſilentio, inflati. Pilatus & Herodes teſtis. Crede mihi ſcriptores vidi nullos, qui maiore proſopopeia nil dicerent. Planè verè dixit Nazianzenus. Plumbei ſunt hęreticorum enſes, argenteis vaginis incluſi. Ignoranti autem, quem portum petat, nullus ſuus ventus eſt.

ſum, magis eſſe deuotus nō poſſum, quòd & in ſanctis honorandis, & in non ſanctis reformandis, tam piè, tamq; ſollicitè laborat, vt vniuerſa Diocæſis Cracouienſis, ad ſpē priſtinæ viriditatis refloreſcat. Omnia ſemper ab iſto Principe ſumma, & ſperaui, & expectaui. Seruet eū nobis Dominus incolumem, & per eorum, pro quorum gloria laborat, Sanctorum interceſsionem, à Podagræ doloribus liberet, quos ego eiuſmodi eſſe experior, vt ſi Podagra Iobi tēporibus inter homines fuiſſet, non vlcere malus Dæmon, Iobum iuſtum, ſed Podagra percuſiſſet.

Capitulo quoq; Cracouienſi, quod ego ſemper magnorum Epiſcoporum, & Senatorum Seminariū arbitratus ſum, has quas ſcribis cogitationes & occupationes gratulor, tum quòd te tam piorum deſideriorū internuntio & interprete apud hanc S. Sedem vtatur, qui in magni illius Miſcouij, Epiſcopi & Senatoris Sapientiſſimi ſchola, & familiaritate, magnis in rebus vixiſti, & omnia diligentis & accurati Miniſtri munera, magna cum dexteritate obire didiciſti. Neapolim ſi veneris, prædico tibi; ſtatim dolebis. Quid? Quod iam dudum non veneris. Ipſa te ſitus amę-

nitas,

nitas, maris crater, collium corona, Promontoriorum aſpectus, Inſularum crebritas, Vrbis elegantia recreabit. Equidem mihi hoc tempore Aeſculapio eſſe liberet, ſi fortè quod à me noui generis excogitari poſſit amuletum, vt ſicut inter homines optimè, ita & homines ſine aurium vitio audias. Sed huic quoque rei Campi medebuntur Phlægrei. Te expecto.

Salutem quam multis dat, quòd mihi quoque Stanislaus Craſinius, Archidiaconus & Vicarius Cracouienſis limatiſſimi iudicij, magniq; meriti Prælatus per te miſerit, puto mihi fore ſalutarē. Narro tibi. Amaui ſemper & amo, ab eo viro amari, qui nil non amandum amat.

Cum Eraſmo Dembinski, & dignitate, & ſplendore Decano, ab ipſis vſque Sacri Concilij Tridentini temporibus, magna mihi ſemper conſuetudo interceſſit. Ea porrò & vetuſtate corroborata, & officijs aucta, ita iam coaluit, nullū vt fulmen me tuat. Planè in eius Conſtantia, id quod ſcribis eſſe veriſſimum certiſſimumque perſpitio. Qui rectè ſemel amauit, amabit: quos verus amor tenuit, tenebit. Mille vtriq; reſcribes remitteſq; ſalutes.

Quæ porrò de Henrico Firleio nata-

lium

lium ſplendore, clariſſimo adoleſcente, ad epiſtolæ calcem appinxiſti, incredibilem animo meo voluptatem attulerunt. Magnum aliquid Eccleſiæ Dei hæc quæ colit pietatis ſtudia, magnum & ipſi patriæ, morum, & iudicij, iſta quam prædicas pollicetur maturitas, quæ vt illi Deus eſſe perpetua velit, precor & opto: ſperoq; futurum, ſi iiſdem ierit itineribus, vt opinione celerius auorum, & proauorum ſuorum laudes exæquet, quibus hæc vna, & ſola cura curæ fuit, vt Rempub. Regni Poloniæ, ex parua magnam facerent. O quàm magna mutatio dexteræ excelſi: ſi cum his noſtris illos mores, & illa tempora conferimus, quæ prætereo, profunda Dei iudicia videre mihi videor. Sed gratulor ordini quoque noſtro Eccleſiaſtico, quòd magis atque magis illuſtrium acceſſione perſonarum illuſtretur, qui ſi pro veritate audere voluerint, quod audere niſi potentes non poſſunt, ſi qua pollent, authoritatem diuinæ famulam fecerint voluntati, illius timore ruinæ liberati videbimur, quæ ab his quos non ignoras, poſt inuectam hæreſim imminebat. Amabo te Siskoui, (vides quàm blandè) laborare ne deſinas, vt in omnibus priſti-

ceptum, miraculisq; clariſſimum ad 15. kal. Maias, quæ in diem, Dominicam in Albis dictam, inciderat, in Auguſtiſſima S. Petri Baſilica omni adhibita ſolemnitate & cæremonia, in Sanctorum numerum adſcripſit: eosq; illi deberi honores maiorum & anteceſſorum more pronunciauit, quos Eccleſia Catholica hominibus vitæ ſanctitate, & miraculorum gloria clariſſimis, inq; Beatorum ſedes receptis, ſolita eſt adhibere. Benedictus Deus, qui ſeruorum ſuorum gloriam, ſuam gloriam arbitratur, & velut aquilæ iuuentutem omnibus ſeculis renouari, omnibus eam vult ætatibus refloreſcere; adeò, vt nec ipſos puluerū pulueres inhonoratos relinquat: ipſam adeò glebam, & quidquid ſacros pulueres contingit, fidelium ſuorum venerationi ſemper & vbiq; eſſe expoſitam cupiat: ob eius Regis cui toto corde ſeruierunt, maieſtatem.

Equidem exiſtimo, magnum aliquod beneficium, ex ea Regum & Principum noſtrorum contentione, quam pro manifeſtanda Beati huius gloria, per multos annos adhibuerunt, ad vniuerſam patriā redundaturum. Quis ſit an non à Domino impetrabit, vt iam tandem vniuerſæ pa-

potuit, cum ab Aegyptio, quendam de Hæbreis fratribus ſuis percuſſum videret, ſed percuſſit illicò & abſcondit ſabulo.

Eſaias quoque ne domeſtici ſeminis deſpiciantur, plena grauitatis oratione prohibet.

Paulus licet gentium vniuerſarũ Apoſtolus, ſuos tamen Hæbreos peculiari cura & ſtudio arbitratus eſt digniſſimos. Galathis quoque ſcribens. Operemur, ait, bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei. Et Thimoteo ſuo. Si quis, inquit, ſuorum & maximè domeſticorum, id autem eſt, vt Chriſoſtomus interpretatur, genere ad ſe pertinentium, curam nõ habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Planè vt exiſtimare debeamus. Beatum quoque Hyacinctum, ſingulari quodã ſtudio pro Polonis domeſticis ſuis apud Cæleſtem Patrem laboraturum, vt eam quam ille, & tenuit, & docuit Orthodoxã Catholicam fidem, excluſis recens natis fidibus, quas non nouerant Patres noſtri in auitas ſuas ſedes reponat; vtq; Regnum quietum, Regem conſeruet iuſtum, Senatum fidelem, exercitus fortes, populum probum, & Iagelloniam præcipuè Regum

noſtrorum familiam, omni fælicitatis genere cumulet, ex qua Sigiſmūdus ille primus omnium prędicatione Ter maximus Rex., tanta contentione apud Leonem X. & Clementem VIII. pro augenda inter homines B. Hyacinthi gloria laborauit, & hoc tempore nepos eius Sigiſmundus III. qui nobis fæliciſſime imperat, apud Clementem VIII. tantopere deſideratum Canonizationis negotium ad optatum finem deduxit. Benedictus Deus.

Narro tibi, Domine mi Reuerendiſſime, quòd amaui me nunquam, ſed nunc tempus eſſe video, me à me iam amari, quòd eius laboris & contentionis optatū fructum viderim, quam ego quoque ſummam adhibui, cum Stephani Regis nomine apud Gregorium XIII. tum Sigiſmundi III. apud Sixtum V. Pont. Rom. pro Sancti huius in vniuerſa Dei Eccleſia augenda propagandaq; gloria: ita vt Sixtus quodā in ſermone reſponderet Si hęc omnia quę dicis, Sacrę Cardinalium Congregationi hodie legitimo producto proceſſu probaueris, ego eras ad Canonizationis cæremonium peragendam lubens accedam. Idq; omninò facturus videbatur, ſi vitam illi Dominus longiorem conceſſiſſet.

Sed

Sed laurea iſta propterea fortaſſe Dominus Clementi VIII. reſeruare voluit, quòd ei Regno in quo natus, & ex quo in Beatorum ſedes B. Hyacinctus aſſumptus eſt, pacem non ita pridem, clementia, prudētia, pietateq; ſua, quę ſumma eſt, reddidit; quietem ſtabiliuit; omnia nobis & Eccleſiæ Dei tuta præſtitit: & ſupra Beatos eiuſdem Sancti cineres immaculatum Deo ſacrificium ſæpiſſime deuotiſſimeq; Cracouiæ cum eſſet, obtulit: pietatemq; populorum ad Sancti Capſulam aduolutorum, potentiumq; vim, & operationem Cinerū, oculis ipſe ſuis vſurpauit: quaſi iam tum ſibi præparet Dominus virum, per quem è Cathedra vnitatis, paulò poſt loqueretur de Sancti laudibus, verba veritatis; nō tam ex libris & teſtibus hauſta, quam ex his quæ manus eius contrectauerunt accepta; quantas virtutes in Polonia per huius Sancti interceſſionem operatus ſit Sāctus Sanctorum Dominus. Pro quo eius labore, laborabit ſine dubio S. Hyacinctus, ne ſedente Clemente Eccleſia Dei iaceat, vel ſub Hæreticorum perſecutione laboret, vel infidelium inclementia opprimatur.

Accipe quod dico. Mira mihi hoc tempore

730 pore viſa eſt, Sanctorum inter Sanctos, veteris cum præſenti Eccleſia cōſenſio: chorea quædam & ludus, Dei & Sanctorum oculis gratiſſimus. Legatus ex Vrbe Roma venit, pacem Regibus, robur legibus, auxilium afflictis, quietem ferens Eccleſijs: ad Sancti aduoluitur cineres, orat, rogat, plorat, pulſat, omnia quæ ad pacem ſunt per Sancti preces impetrat; & dum Sancti iam defuncti miratur miracula, facit & ipſe in vita ſua mirabilia. Quid ais? Nil iſto ſæculo mirabilius. Poſt aurum non abijt, nec ſperauit in pecuniæ theſauris; argentum illi reputatum eſt fænum: muli & Summari, vt Bernardus loquitur, vel inuiti ſine Sarcinis in Vrbem more nouo redierunt. Nemo potuit dicere, Ditauimus Abraham. Mira res, noua res; Liceat cum eodem exclamare. Quando hactenus Roma aurum refutauit? Et hoc certè à Legato factum, ſine Curiæ cōſilio credimus. Non licet factum abſcondere: etiam ſi id ipſum moleſtius laturus ſit Pont. eò nos libentius prædicamus. Tam non oportet me Chriſti gloriam ſilere, quàm nec illũ quærere ſuam. Quod vidimus & manus noſtræ contrectauerunt loquimur. Ex intima Sarmatia, Rex & Dominus meus, Ro-

gulſcium ſibi carum miſit, qui mecum ſimul annuum argentum offerret; reuerſo ex Polonia Legato, fatigato illo quidem, ſe non ſuffarcinato, negotiorum mole, nõ ſarcinarum preſſo pondere. Cauſas enim ſupplicantium, non manus: negotia, non munera, lachrymas, non ſarcinas in tota legatione ſolitus eſt attendere. Obtulimus, ingeſſimus, in manum, in ſinum, in menſam conati ſumus deponere, quod mittebatur. Quid tum poſtea? Non Regis humanitas, non Sixti Pont. authoritas, quam interpoſuimus, non preces, non ipſa vis muneris impetrare potuernnt, vt acciperet. Quippe iam ille à ſe impetrauerat ne acciperet. Non egere ſe, pius & moderatus Cardinalis reſpondit, & nos quaſi ſtupidos, atque in alterum ſæculũ raptos dimiſit. O æui prioris exemplum. Quando vir iſte in limen ſuum malè intrantem obulum admitteret, qui tàm purè caſteq; oblatum non admiſit? Eant & dicant. Nimis citò factus eſt Pontifex. Senum ſunt iſta, Domine mi Reuerendiſſime, nõ iuuenum opera, prudentiæ non arrogantię, maturitatis non oſtentationis, Eccleſiæ non Curiæ, Templi non fori, rei non fumi plena conſilia. Habent ſuam & non cani

hac,quam dico Sãctorum cinerum vi correptum animaduertat. Capſulæ quippè aſpectus in animam inuadens ipſam percellit, exſuſcitat ac perinde afficit, quaſi qui illic mortuus iacet, preces ſimul fundat, præſensq́; adeſſe cernatur.

Noſtræ partes erunt, Deo impenſius gratias agere, quòd in hac propè depoſita Reipub.Chriſtianę parte,poſt eas quas à morte Sigiſmundi Auguſti Regis paſſa patria eſt tempeſtates, tanta nobis hoc tempore ſubminiſtret, cum in cælis tum in terris ad ſpem meliorum temporum præſidia. Contra Principes tenebrarum harum, defendet nos apud cæleſtem Regem, & Dominum B. Hyacinctus in cælis. Contra doctores falſitatis, defendet nos in terris Clemens VIII. è cathedra vnitatis. Contra paganos & infideles,defendet nos Rex Sigiſmundus eius quam illi Dominus quottidie adauget, armis & magnitudine poteſtatis. Quid aliud timeamus non video,niſi noſtra vitia,quæ timere non ſolemus.

Facies tu quoque Domine mi Reuerendiſſime,iſto præſertim tempore, quo mores hominum, per tuam Diocæſim Przemiſlien. verbo & exemplo ad Chriſti volun-

734 luntatem conformas; vt nouo patrono, noui generis precibus Reſcium à teneris annis valdè tibi deditum, valdè etiam cōmendes. Primum vt ipſius antè ipſum moriantur vitia, alterum, vt Podagræ dolores mitigentur. nam vt auferantur mihi puto non expedit. Tertium non deſiderat anima mea. Non peto, non enim ſum dignus, vt faciat in me Dominus, quod per Apoſtolum Thadæum, in filio Regis Abdon à Podagra liberato dignatus eſt operari: vel in Medico Conſtantini Probiano per B. Michaelis Archangeli interceſſionem.

Iobi ſaltem patientiſſimi emplaſtrum, malis meis applicari deſidero, dū hi pauci dies vitæ fallacis decurrunt, ne tam ſępè à rerum ſublimium contemplatione, ad dolorum tolerantiam, tota vis animi reuocetur.

De Illuſtriſſimo Domino Palatino Lencicienſi, Stanislao Minski, Regiæ Maieſtatis Oratore, quanta cum dignitate munus vniuerſæ legationis ſuſtinuerit, quamq; ſollicitè & ardenter in ea vrgenda, & promouenda Canonizatione laborauerit, de qua nobis gratulamur, antè cognouiſti. Nullas in ſe partes prudentis, & magna-

nimi

nimi Senatoris, nullas accurati Miniſtri, & eius quam ſuſtinet perſonæ memoris deſiderari paſſus eſt. Quod mihi credas velim. Cætera dicet R. Pater Seuerinus, Dominicani inſtituti doctiſſimus Theologus, cuius curas, labores, ſudores, ſollicitudines, vitæ, fortunarumq́; iacturas, vt Dominus in S. Hyacincto, quàm maximè glorificetur, finem non facerem, ſi ſimul omnes iſto loco recēſerem. Deuoti in Sanctum, filij in Patrem, ſerui in Dominum vix cogitari maior pietas poteſt, quo etiā nomine cupio eſſe D. V. R. chariſſimum.

Seruet R. D. V. Ieſus Chriſtus in vinea ſua, inq́; Repub. ſollicitè laborantem, omneſq́; ſuas in te tuaq́; omnia, benedictiones & miſerationes effundat. Datum Neapoli 9. Kal. Mayas. 1594.

Finis Epiſtolarum.

Imprimatur.
ARDICINVS Biandrà Vic. Gen. Neap.

M. Cherubinus Ratus Veroneñ. Auguſt. Theologus Archiep. Neap. vidit.

PIARVM MEDITATIONVM PROGIMNASMATA.

STANISLAI RESCII.

Pſal. 118.

Cantabiles mihi erãt iuſtificationes tuæ: in loco peregrinationis meæ.

Ex officina Horatii Saluiani.

IN NAPOLI, Appreſſo Gio. Iacomo Carlino, & Antonio Pace :- 1594.

PIARVM MEDITATIONVM PROGIMNASMATA

STANISLAI RESCII.

Pſal. 118.

Cantabiles mihi erãt iuſtificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.



Permiſſu Superiorum.

IN NAPOLI, Appreſſo Gio. Iacomo Carlino, & Antonio Pace. 1594.

ANIMÆ PÆNITENTIS ET CHRISTI MISERENTIS COLLOQVIVM.

Anima. VADAM, & affluam deliciis, & fruar bonis *Ecc.2*

Chriſtus. Anima quæ in deliciis eſt, viuens, mortua eſt *1.Timo.5.*

Anima. Habeo multa bona, repoſita in annos plurimos, requieſcã, comedam, bibam, epulabor. *Luc.12.*

Chriſtus. Eſca ventri, & venter eſcis, Deus autem & hunc & illas deſtruet. *1.Corin.6.*

A. Magnificabo opera mea, ædificabo mihi domos. *Ecc.2*

C. Si non in timore Domini tenueris, te inſtanter, & cito ſubuertetur domus tua. *Eccl.27.*

A. Poſsidebo ſeruos & ancillas, multã familiam habebo & iumenta. *Ecc.2*

C. Sed omnia vanitas vanitatum, & omnia vanitas. *Eccl.1 12.*

A. Coarceraui mihi argentum & aurũ, & ſubſtantias Regna, & Prouinciarum. *Ecc.2*

Lucæ 12. C. Stultè hac nocte animã tuam repetunt à te: quæ autem paraſti, cuius erunt?

Ecc.2 A. Magnus effectus ſum, præceſsi omnes ſapientia qui fuerunt ante me.

Ro.12 C. Non plus ſapere, quam oportet, ſed ſapere ad ſobrietatem, nã quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus vt cõfundat ſapientes.
1.Co.1

Mat. 8. A. Habeo ſub me milites; Dico huic vade, & vadit, & alteri veni, & venit, & ſeruo meo fac hoc, & facit.

Ibidẽ. C. Sed quicunque voluerit in vobis primus eſſe, erit omnium ſeruus.

Abacuc. 1 A. Sed ſæpe fit, vt conculcet impius iuſtiorem ſe, & tu ſæpè reſpicis contemptores, & taces.

Lu.6. C. Sed beati eritis cum vos oderint homines, & cum ſeparauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen veſtrum tanquam malum propter filium hominis.

Io. 6. A. Domine. Durus eſt hic ſermo.

1. Corin.2. C. Animalis enim homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere.

Eccl. 30. A. Domine, ſcriptum eſt. Triſtitia non des animæ tuæ, & nõ affliges temetipſum

ipſum in conſilio tuo.

C. Sed quæ ſecũdum Deum triſtitia eſt, poenitentiam in ſalutem ſtabilẽ operatur, ſæculi autem triſtitia mortem operatur. *2. Corin. 7.*

A. Domine. tamen tu per Apoſtolum tuum dixiſti, Gaudete in Domino ſemper, & iterum dico gaudete. *Phil. 4.*

C. Gaudium iuſto, eſt facere iudicium, & pauor oper antibus iniquitatem. *Pr. 21*

A. Nonne tu dixiſti? Qui pie volunt viuere in Chriſto perſecutionem patientur. *2. Ti. 3.*

C. Sed beati ſunt, qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiam talium eſt enim Regnum Cœlorum *Matt. 5.*

A. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. *Matt. 26.*

C. Sed dixit quidam ſeruus meus. Omnia poſſum in eo, qui me confortat Chriſto; Nam qui ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerũt, cum vitiis, & concupiſcentiis ſuis *Phi. 4 Gal. 5*

A. Domine quod natum eſt ex carne, caro eſt, quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. *Ioã. 3*

C. Sed ſi ſecundum carnem vixeritis, moriemini, ſi autem ſpiritu facta car- *Ro. 8.*

 nis

nis mortificaueritis, viuetis.

Eph. 5. & Ro. 7. A. Domine. Nemo carnem ſuã odio habuit, Ego vero carnalis ſum, venundatus ſub peccato.

1. Corin. 6. C. Et hæc quidẽ fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis, in nomine D. N. Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri.

Ro. 7. A. Ego tamen, Domine, video aliã legem in membris meis repugnantem legi mẽtis meæ, & captiuitatem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis.

2. Ti. 2. C. Militia hominis ſuper terrã, qui autem certat in agone, non coronabitur, niſi legitime certauerit.

Ro. 7. A. Domine non quod volo bonum, hoc ago, ſed quod odi malum illud facio.

Ti. 1. Iac. 4. C. Sic faciunt homines abominabiles, qui confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant; ſcienti autem & non facienti, peccatum eſt illi.

Eccl. 15. Sap. 7 A. Sum & ego mortalis, homo ſimilis omnibus, & in ventre matris figuratus ſum caro, ex hominis ſemine.

1. Teſſal. 4. C. Sed iuſſus es vas tuum poſsidere in ſanctificatione & honore, non in paſſionibus deſiderij, ſicut, & gentes

quæ ignorant Deum

A. Scriptum eſt. Quod omnis caro ad ſibi ſimilem coniungitur, & omnis homo ſibi ſimili ſociabitur. *Eccl. 13.*

C. Sed fauus diſtillãs labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius, nouiſsima autem eius amara, quaſi abſynthium, & acuta quaſi gladius biceps. *Pr. 5.*

A. Tamen ſcriptum eſt. Lætare iuuenis in adoleſcẽtia tua, & in bono ſit cor tuum in diebus iuuẽtutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum. *Eccl. 11.*

C. Attende fili ab omni fornicatione, quia neque molles, neque adulteri, nec fornicatores intrabunt in Regnum Cœlorum. *Tob. 4*

A. Domine qui ceciderit, nunquid non adiiciet vt reſurgat?

C. Etiamſi fornicata, es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, ſaltem a modo voca me pater meus, dux virginitatis meæ es tu. *Ier. 3.*

A. Domine ſcio quod bonum eſt homini ſic eſſe, & beatiorem eſſe, qui ſic permanſerit, ſecundum Apoſtoli tui conſilium, ſed tribulationem carnis habebunt eiuſmodi. *1. Corin. 7.*

Ibidē. C. Sed qui ſic permanſerit ſollicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt mundi.

Ibidē. A. Vnuſquiſque Domine proprium dōnum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius vero ſic: ſcio quod aliter non poſſem eſſe continens niſi Deus det.

Sap.8 C. Et hoc ipſum eſt ſapientiæ, ſcire cuius eſſet hoc donum.

1.Io.5 A. Scio Domine quia ex Deo ſumus, ſed mundus totus in maligno eſt poſitus.

Io.16 C. Confide fili, ego vici mundum.

1.Io.2 A. Domine, Nonne tu dixiſti? Quod omne quod eſt in mundo cõcupiſcentia oculorum,& ſuperbia vitæ.

1.Io.2 C. Et propterea etiam dixi. Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo ſunt; Nam ſi quis diligit mũdũ, non eſt charitas Patris in eo.

1.Io.4 A. Domine qui de mundo ſunt, ideo de mundo loquuntur.

Iac.4 C. Sed amicitia huius mũdi, inimica eſt Dei, & qui noluerit amicus eſſe ſæculi huius, inimicus Dei cõſtituitur.

Sapiē. 15. A. Sed dicent homines, cinis eſt cor eius, & terra ſuperuacua ſpes eius, &

luto vilior vita eius.

C. Sed ſi hominibus,ait ſeruus ille meus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. *Gal.* 1

A. Domine ſcriptũ eſt de te. Quod multi ex Principibus crediderunt in eũ, ſed propter Phariſæos non confitebantur, vt e Synagoga non eijcerentur. *Io.* 12

C. Quia dilexerunt gloriam hominum magis, quam gloriam Dei *Ibidẽ.*

A. Anguſtię ſunt mihi vndique;Si enim hoc egero,mors mihi eſt: ſi autem nõ egero non effugiam manus illorum. *Dan.* 13.

C. Si deſperaueris laſſus in die anguſtię, imminuetur fortitudo tua *Prou.* 24.

A. Sed quæ eſt fortitudo mea, vt ſuſtineam? aut quis finis meus vt patienter agam? Nec fortitudo lapidum, fortitudo mea, nec caro mea ænea eſt. *Iob.* 6

C. Sed olim tibi dixit ſeru⁹ meus. Quod non ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis, tanquam à nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. 2. *Co.* 3.

A. Domine audiui auditionem tuam,& timui: audiui & cõturbatus eſt venter meus. *Abacuc.* 3

C. Sed non dedit vobis Deus ſpiritum timo- 2. *Ti.* 1.

timoris, ſed virtutis, & dilectionis.
Nonne vox de cęlo audita eſt, hic eſt
filius meus dilectus, ipſum audite.

1.Reg. 3. A. Loquere Domine quia audit ſeruus
tuus.

Matt. 6. C. Amen dico vobis. Non poteſtis Deo
ſeruire & mammonæ.

Ecc.7 A. Scriptum eſt tamen. Sicut protegit
ſapientia, ſic protegit pecunia.

Eccl. 10. C. Nihil eſt iniquius, quam amare pe-
cuniam, hic enim & animam ſuã ve-
nalem habet, quoniã in vita ſua pro-
iecit intima tua.

Prou. 13. A. Domine. Iterum ſcriptum eſt. Re-
demptio animę viri diuitiæ eius. Di-
ues erat Abraham, Diues & inclytus
erat Ioſaphat, diues & inclytus erat
Ezechias, & alij.

Pſ.61 C. Sed ita erant diuites, ſicut ego præ-
cepi. Diuitiæ ſi affluunt, nolite cor
apponere. Quia qui confidit in diui-
tijs ſuis, corruet, & qui aurum dili-
git, non iuſtificabitur.

Eccl. 31. A. Ergo non omnibus oĩa expediunt,
& non omni animæ omne genus pla-
cet.

Eccl. 13.& 17. C. Bona eſt ſubſtantia cui non eſt pec-
catum in conſcientia, & nequiſsima
pau-

pertas in ore impij, ſed ſunt multi impij, Dei gratiam transferentes in luxuriam. *Iudas in Epiſtola.*

A. Etiam Domine, ſed & tres pueros in medio fornacis ardentis, ignis non tetigit, neq; contriſtauit, neq; quidquam moleſtiæ intulit. Et filij Iſrael per medium iter maris perrexerunt. *Da. 3. Exod. 14.*

C. Sed iidem, ſub monte Synai, cũ manducaſſent & bibiſſent, ſurrexerũt ludere: & vitulum conflatilem adorauerunt, & ceciderunt. *Exod. 32.*

A. Domine, Vniuerſa vanitas omnis homo viuens. Omnes nos quaſi oues errantes. *Pſ. 38 Eſ. 53.*

C. Sed melior eſt vnus timens Deum, quam mille filij impij. *Eccl. 16.*

A. Beatus eſt quem ad hoc elegiſti, & aſſumpſiſti, inhabitabit in atrijs tuis. *Pſ. 64*

C. Non eſt diſtinctio Iudæi, & Græci. Nam idem Dominus omnium, diues in omnes, qui illum inuocant, æqualiter illi cura eſt de omnibus. *Ro. 10*

A. Sed ſcis Domine. Quod multæ ſunt inſidiæ doloſi, Bona enim in mala cõuertens inſidiatur, & in electis imponet maculam. *Eccl. 11.*

C. Sed

Apo. 13. C. Sed iam proiectus eſt Draco. ille magnus ſerpens antiquus. qui vocatur Diabolus, & Sathanas, qui ſeducit vniuerſum orbem: & proiectus eſt in terram, & angeli eius cum eo miſsi ſunt.

A. Ille tamen ſicut à principio, tanquã leo rugiens quærit ſemper quem deuoret.

Ecc.2 C. Propterea te monui, vt accedens ad ſeruitutem Dei ſtares in iuſtitia, & in timore, & præpares animã tuam ad tentationem.

Eccl. 31. A. Sed vigilia honeſtatis, tabefaciet carnes, & cogitatus illius auferet ſomnum.

2. Corin.4. C. Verum id quod in præſenti eſt momentaneum & leuè tribulationis ſupra modum, in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

Pſal. 126. A. Domine, Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Niſi Dominus ædificauerit domum in vanum laborauerunt qui ædificant eam.

Pſal. 120. C. Ecce non dormitabit neque dormiuit qui cuſtodit Iſrael.

Ge.3. A. Scio Domine. Nihilominus & ſerpẽs

calli-

callidior eſt omnibus animantibus.

C. Sed ego dedi ſeruis meis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones. *Luc.* 10.

A. Domine: Scriptũ eſt. Qui amat periculum, in illo peribit. *Ecc.* 3

C. Sed & hoc ſcriptum eſt. Quod illic trepidabant timore, vbi non erat timor. *Pſ.* 52

A. Domine. Quis poteſt dicere. Mundum eſt cor meum: purus ſum à peccato. *Prou.* 20.

C. Sed quis putas aſcendet in montem Domini aut quis ſtabit in loco ſancto eius. Innocens manibus & mundo corde. *Pſal.* 23.

[A. Domine, Anguſta porta eſt, & arcta via, quæ ducit ad vitã, & pauci ſunt qui inueniunt eam. Lata eſt via ad perditionem. *Matt.* 7.

C. Sed verbum Patris cuſtodiẽs filius, extra perditionem erit. *Prou.* 29.

A. Domine. Quare conturbatur omnis homo. Tu enim dixiſti quod nemo noſtrum cogitans, poteſt adijcere ad ſtaturam, ſuam cubitum vnum. *Pſ.* 38 *Luc.* 12.

C. Ego vero non vane conſtitui filios hominum, ſed vt vitam habeant, & *Pſal.* 88.

abun-

abundantius habeant.

Io. 6. A. Domine tu dixiſti. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater meus traxerit eum,

Iob. 8 C. Vſquequo loqueris talia? & ſpiritus
Ex.10 multiplex oris tui? vſquequo non vis
Pr. 6. ſubiici mihi, vſquequo puer dor-
2.Pa- mies? Non eſt iſta pugna veſtra. Sed
ra.20 Dei.

Eccl. A. Domine languor prolixus grauat
10. me. Ego enim langui & ęgrotaui per
Da.8. dies, & oculi mei languerunt præ in-
Pſ.87 opia.

Deut. C. Auferet Dominus à te omnem lan-
7. guorem & infirmitates peſsimas.

Pſ.68 A. Infixus ſum in limo profundi,& non eſt ſubſtantia.

Luc. C. Sed ego dedi vobis poteſtatem cal-
10. candi ſuper omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.

Hier. A. Domine. Adhuc modicum, veniet
81. tempus meſsionis meæ.

Eccl. C. Sed ego præcepi. Ne tardes conuer-
5. & ti ad Dominum, & ne differas de die
10. in diem. Ne dixeris cras dabo, quia
Pr. 3. homo hodie eſt, & cras morietur.

Luc. A. Latro in cruce pendens, iam mori-
23. turus dixit. Memento mei Domine.

Et

Et tu reſpondiſti. Hodie mecum eris in Paradiſo.

C. Vere dixit meus ille ſapiens. Multos ſupplantauit ſuſpicio eorum, & in vanitate detinuit ſenſus illorũ. Nonne & Iudas dixit. Peccaui tradens ſanguinem iuſtum, & tamen abijt in locum ſuum; Ne dicas igitur. Miſericordia Domini magna, eſt, multitudinis peccatorum meorũ non recordabitur. *Ecc. 5* *Matt. 27.* *Act. 1*

A. Domine tu dixiſti. Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Miſericordia tua plena eſt terra. *Luc. 21.*

C. Sed & hoc quoq; dixi. Quod ſpes impiorum abominatio eſt, & ſpes impij tanquam lanugo eſt, quæ à vẽto tollitur, & tanquam ſpuma gracilis quę à procella diſpergitur. *Iob 11* *Sap. 15.* *Iud. 6*

A. Tu tamen, Domine, nõ derelinques præſumentes de te & præſumẽtes de ſe, & de ſua virtute gloriãtes humilias, ſcis quod cogitationes mortalium timidæ, & incerte prudentiæ noſtræ. *Sap. 9*

C. Scio quod peruerſæ cogitationes ſeparant à Deo, ſpiritus enim ſanctus diſci- *Sap. 11*

diſciplinæ, effugiet fictum: & auferet ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu; cogitationes autem iuſtorum iudicia.

Ge.8. A. Domine, Scis, quod ſenſus & cogitationes humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua.

Pr.21 C. Vere dixit ſeruus meus. Vir impius procaciter obfirmat vultum ſuum: qui autem rectus eſt corrigit viam ſuam; Sed ò præſumptio nequiſsima, vnde creata es aridã cooperire malitia & doloſitate illius?

Gen. *Hyer. 17.* A. Domine, Audiui vocem tuam, & timui; ſed ſcis quod ſemper præſumit ſæua, perturbata conſcientia. Non ſis tu mihi formidini. Spes mea tu in die afflictionis.

Ezec. 33. C. Ego ſum Dominus Deus ſanctus Iſrael, redemptor tuus, ſaluabo te, & liberabo te, noli timere, & quare moriemini domus Iſrael.

Pſal. 54. A. Domine ſaluum me fac a puſillamitate ſpiritus.

Eſ. 52 C. Ecce adſum ego ipſe qui loquebar. Confortare & eſto robuſtus.

A. Quid me vis facere?

Eſ. 52 C. Excutere de puluere, conſurge, ſede,

ſolue

ſolue vincula colli tui, captiua filia Sion.

A. Ediſſere nobis parabolam iſtam. *Matt. 13.*

C. Deſinè à malo & fac bonum. Quieſcite agere peruerſæ, diſcite benè facere, cogitatum tuum habe in præceptis Dei; & in mandatis eius, aſsiduus eſto: & ipſe dabit tibi cor & concupiſcentia ſapientia dabitur tibi. *Eſ. 1.*

A. Hominis eſt animam præparare, & Domini gubernare linguam. *Prou. 16.*

C. Sed ita præparare ſicut ego præcepi. Cũ quæſieris Dominum Deum tuum inuenies eum, ſi tamen toto corde quæſieris, & tota tribulatione animæ tuæ. *Deut. 14.*

A. Domine veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me. *Pſal. 49.*

C. Quare dilexiſti verba præcipitationis lingua doloſa? Iacta cogitatum tuũ in Domino.

A. Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. *Pſ 93*

C. Confidenter ſtate & videbitis auxilium Domini ſuper vos. Nolite timere nec paueatis, Dominus eſt vobiſcum. *2. Para. 20*

A. Domine vim patior reſponde pro me. Tabeſcere feciſti ſicut arenam animam meam. *Eſ. 38*

C. Quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, pœniten- *2. Co. 7.*

nitetiam in ſalutem ſtabilem operatur.
Sæculi autem triſtitia mortẽ operatur.
Pſ. 34 A. Domine, dic animæ meæ, ſalus tua ego ſum.
Pſ. 94 C. Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi ſemper, hi errant corde; ipſi vero non cognouerunt vias meas, ſi introibunt in requiem meam.
Pſal. 40. A. In hoc cognoui quòd voluiſti me, neq; delectaſti inimicos meos ſuper me: Ecce labia mea non prohibebo Domine, Ecce Deus Saluator meus, fiducialiter agam & non timebo.
Pſ. 88 C. Et manus mea auxiliabitur tibi, & brachium meum confortabit te.
Prou. 23. A. Domine oculi tui vias meas cuſtodiunt
Pr. 3. C. Et ego dico. Præcepta mea cor tuũ cu-
1. *Ti.* 5. ſtodiat; Qui enim cuſtodit os ſuũ & linguam ſuam, cuſtodit ab anguſtia animã ſuam. Teipſum ergo caſtum cuſtodi.
Pſal. 106. A. Quis ſapiens & cuſtodit hæc? & intelliget miſericordias Domini.
1. *Pe.* 1 C. Sed vos in virtute Dei cuſtodimini per fidem in ſalutem.
Pſal. 118. A. Fiat igitur Domine manus tua vt ſaluet me. Non eſt enim tibi difficile ſaluare, vel in multis vel in paucis,
1. *Reg.* 14. C. Et ego dico. Fugite, Saluate animas veſtras

ſtras. Fugite de medio Babylonis,& ſal-
uet vnuſquiſque animam ſuam.

A. Intende animæ meæ, & libera eam propter inimicos meos, Attende Domine ad me. *Pſ.69* *Hier* *18.*

C. Attende tu tibi ne incidas *Eccl.*

A. Immo tu Domine mane nobiſcum, quia aduesperaſcit. *19.* *Luc.*

C. Dominus vobiſcum eſt, Si eſtis cum ipſo ſi dereliqueritis eum, derelinquet vos. *24.* *2.P.ſ*

A. Tu dixiſti: expecta Dominum & liberabit te, libera igitur me de aquis multis. *Pr. 20* *Pſ.143*

C. Vbi ſpiritus Domini. ibi libertas. *2.C.13*

A. Tu es qui ſanas cõtritos corde, ſana me ergo & ſanabor. *Pſal.* *146.*

C. Tollite reſinam ad dolorem eius, ſi forte ſanetur. *Hier* *51.*

A. Tu tantum Domine quia pius es miſerere noſtri, *Iud.7.*

C. Tu quoque miſerere animæ tuæ, placẽs Deo. *Eccl.* *30.*

A. Sed tu Domine omnipotens, audi nunc orationem mortuorum Iſrael. *Bar. 3*

C. Et ego dico, Tu quoq; audi quæſo vocẽ Domini, quam ego loquor ad te,& bene tibi erit,& viuet anima tua. Audi mandata vitæ auribus percipe,& ſciatis prudentiam, *Hier.* *38.* *Bar. 3*

Nu. 10. A. Surge tu tantum Domine, & diſsipetur inimici tui.

2.Pa. 22. C. Tu quoque ſurge & fac, & erit Dominus tecum.

Pſal. 118. A. Inclina ergo Domine cor meum in teſtimonia tua.

Pr.2. C. Tu quoque inclina cor tuum ad cognoſcendam prudentiam. Si enim inclinaueris cor tuum prudentiæ, tunc intelliges timorem Domini, & ſcientiam Dei inuenies.

Pſal. 129. A. In quacunque ergo die inuocauero te, exaudi me, multiplicabis in anima mea virtutem. Iam igitur eſto propitius mihi peccatori.

Lu.18 C. Propter miſeriam & gemitum pauperum, nunc exurgam. Vis ſanus fieri.

Ro.7. A. Velle adiacet mihi, perficere autem nõ inuenio.

Lu.18 C. Quid tibi vis faciam?

Pſ.26 A. Vt videam voluntatem Domini, & viſitem templum eius.

Hier. 21. C. Ecce dedi coram vobis viam vitæ, & viã mortis, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis, ſi nolueritis, gladius deuorabit vos.

Pſ.88 A. Non mortui laudabunt te, Domine, neque omnes qui deſcendunt in infernum.

Nun-

Nunquid enim tu vane cõſtituiſti filios hominum?

C. Væ duplici corde, & labijs ſceleſtis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus viis. Qui timent Dominum non erunt incredibiles verbo ipſius. Nõne ideo erratis neſcientes ſcripturas neq; virtutem Dei. *Ecc. 2*

A. Deus, Tu ſcis inſipientiam meam, & delicta mea non ſunt à te abſcondita. *Mar. 12.*

C. Pænitet me feciſſe hominem. *Ge. 6.*

A. Sed quare contracta eſt anima tua in nobis. *Zac. 11.*

C. Siquidẽ & anima veſtra variauit in me. *Ibidẽ.*

A. Quare ergo fingis laborẽ in præcepto. *Pſ. 99*

C. Tentat vos Dominus Deus veſter, vtrũ diligatis eum. *Deut. 13.*

A. Scio quod dilectio Dei, honorabilior ſapientia. *Ecc. 1*

C. Vſquequo ergo claudicatis in duas partes? ſi Dominus eſt Deus ſequimini illũ, ſi autem Baal ſequimini eum *3. Re. 18.*

A. Vere ſcio quod non ſit alius Deus in vniuerſa terra, niſi tantum in Iſrael Dominus meus & Deus meus. Quo itaq; ibo a ſpiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? *4. R. 5. Io. 20. Pſal. 138.*

C. Nullus ſperauit in Domino & confuſus eſt, ſcuto circundabit te veritas mea. *Ecc. 2 pſ. 108*

*Pſ.*38 A. Domine,ſcio quod propter iniquitatem corripuiſti hominem. Quare, rogo te, eripe me de luto vt non infigar.

*Pſ.*90 C. Eripiam eum, & glorificabo enm, lon-
Hier. gitudine dierum replebo eum. Non de-
32. ſinam eis benedicere.

*Pſ.*40 A. Nunquid qui dormit non adijciet,vt reſurgat.

*Io.*11 C. Reſurget frater tuus, nõ enim mortuus eſt, ſed dormit:

Mar. A. Credo Domine adiuua incredulitatem
9. meam.

*Eſ.*32 C. Qui credit Deo, attendit mandatis, & qui confidit in illo, non minorabitur.

Ezec. A. Tu dixiſti Domine. Facite vobis cor no-
18. uum, & ſpiritum nouum. Ecce paratum cor meum. In manus tuas commendo ſpiritum meum.

*Pſ.*50 C. Sacrificium Deo ſpiritus cõtribulatus:
Gen. cor contritum & humiliatum non deſpi
32. ciam. Si contra Deum fortis fuiſti,quanto magis contra homines præualebis?

Matt. A. Sed rogo te, ne nos inducas in tentatio-
6. nem: nec me deſinas in tempore malo,

2.*M.*1 C. Immo vero, vos omne gaudium exiſti-
Iac. 1 mate,cum in tentationes varias incideritis, ſciẽtes quod probatio fidei veſtræ patientiam operatur.

Ergo

A. Ergo Domine, ſpiritu principali cõfirma me, bonus enim eſt, & ſuauis ſpiritus tuus. *Pſ. 50* *Sap. 12.*

C. Sed in maleuolam animam non intrabit ſpiritus ſapientiæ, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis *Sap. 1*

A. Ergo Domine viſitatio tua cuſtodiat ſpiritum meum. *Iob 10.*

C. Sed nemo mittit vinum nouum in vtres veteres, alioquin rumpuntur vtres, & vinum effunditur & vtres pereunt. *Matt. 9.*

A. Domine ſi vis potes me mundare. Nam ab immundo quid mundabitur, & a mendace quid verum dicetur? *Matt. 8.* *Eccl. 34.*

C. Quotidie apud vos fui loquẽs de Regno Dei mundare te volui, & non es mundata a ſordibus tuis, ſed veniens veniam, & non tardabo, eſt ſpes nouiſsimis tuis. *M. 26* *Ezec. 24.*

A. Adiutor meus, & protector meus, ne tardaueris; ſed Miſerere mei, ſecundũ magnam miſericordiam tuã, & ſecundum multitudinem miſerationum tuarũ dele iniquitatem meam. *Ab. 2.* *Hier. 31.* *Pſ. 39.*

C. Sperantes in Domino, miſericordia circundabit. *Eſ. 38.*

A. Amplius laua me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me. *Pſ. 50*

C. Recipiet ſanitatem caro tua atq; mun- *4. R. 5.*

daberis.

Pſ.50 A. Quoniam iniquitatem meã ego cognoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper.

Pſ.91 C. Vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc.

Pſ.50 A. Tibi ſoli peccaui & malum coram te feci vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

2.Re. 12. C. Dominus tranſtulit peccatum tuum.

Pſ.50 A. Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum & in peccatis concepit me mater mea.

Ecc.4 C. Sed timor Domini expellit peccatum. Et qui ſine timore eſt non poterit iuſtificari.

Pſ.50 A. Ecce enim veritatem dilexiſti, incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.

Pſal. 127. C. Vt videas bona Hieruſalẽ omnibus diebus vitæ tuæ.

Pſ.50 A. Aſperges me Domine & mundabor, lauabis me & ſuper niuem dealbabor.

Eſ. 1. C. Si fuerint peccata veſtra, vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur.

Pſ.50 A. Auditui meo dabis gaudiũ & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata.

Pſ.34 C. Exultent & lætentur omnes, qui volunt

iu-

iuſtitiam meam.

A. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele *Pſ. 50*

C. Deleui vt nubẽ iniquitates tuas, & quaſi nebulam peccata tua *Pſ. 44*

A. Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. *Pſ. 50*

C. Mundabo cor tuũ, etiamſi feceris omnia opera meretricis & procacis. *Ez. 16*

A. Ne proijcias me à facie tua, & Spiritum ſanctum tuum ne auferas a me. *Pſ. 50*

C. Si vos cũ ſitis mali noſtis bona data dare filijs veſtris, quanto magis Pater veſter de cœlo dabit vobis ſpiritum bonũ petentibus ſe. *Luc. 12.*

A. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me *Pſ. 50*

C. Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium in longitudine dierum. *Ecc. 1*

A. Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. *Pſ. 50*

C. Qui conuerti fecerit peccatorẽ, ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animã eius à morte, & operit multitudinem peccatorum. *Iac. 5*

A. Libera me de ſanguinibus Deus Deus meus, & exultabit lingua mea iuſtitiam tuam. *pſ. 50*

Quo-

Pſ.90 C. Quoniam in me ſperauit liberabo eum, protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.

Pſ.50 A. Domine, Labia mea aperies, & os meũ annuntiabit laudem tuam.

Pſ.80 C. Aperi os tuum & implebo illud

Pſ.50 A. Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium dediſſem, vtiq; holocauſtis non delectaberis.

Eccl. 35. C. Sacrificium iuſti acceptũ mihi eſt,& memoriam eius non obliuiſcetur Dominus.

Pſ.50 A. Sacrificium Deo ſpiritus cõtribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.

Oſ.14 C. Ego ſum qui ſanabo contritiones eorũ, diligam eos ſpontaneæ.

Pſ.50 A. Benigne fac Domine in bona voluntate Sion, vt ædificentur muri Hieruſalem.

Iob 22. C. Si reuerſus fueris ad omnipotentẽ, ædificaberis, & longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo.

Pſ.50. A. Tunc acceptabis ſacrificium,oblationes & holocauſta, tunc imponent ſuper altare tuum vitulos

Eſ.58 C. Et tu quoq; delectaberis ſuper Domino, & ſuſtollam te ſuper altitudines terræ,& cibabo te hæreditate Iacob Patris tui, Os enim Domini locutum eſt.

Pſ.38 A. Exaudi orationem meã Domine, & de-

precationem meam, auribus percipe lachrimas meas. Tu enim dixiſti. Effundite coram illo corda veſtra. Ecce ego effundi coram te animam meam.

C. Propterea recipietis diſciplinã, vt obediatis verbis meis. *Hier.* 35.

A. Ecce ego ſum ſtans iugiter per diem, & ſuper cuſtodiam meam ego ſum ſtãs totis noctibus. *Eſ.* 21

C. Et ego vias tuas vidi, & ſanaui, & reduxi. *Eſ.* 57

A. Miſericordia Domini plena eſt terra. Quis enim ego ſum, quia non ſunt pro nihilo habita hæc in conſpectu tuo, Domine?

C. Viuo ego dicit Dominus, Nolo mortem peccatoris, ſed vt cõuertatur à via ſua, & viuat. *Ezec.* 33.

A. Domine. Scriptum eſt. Quod melior eſt puer & pauper & ſapiens Rege ſenè & ſtulto, qui neſcit prouidere in poſterũ. Quamobrem doce me facere voluntatẽ tuam. *2. R.* 7 *Ecc.* 4

C. De propitiato peccato noli eſſe ſine motu. *Ecc.* 5

A. Domino in abſcondito ſemper plorabit anima mea à facie ſuperbiæ, plorãs plorabit, & educet oculus meus lachrymã. *Hier.* 13.

C. Veruntamen ſi præterea linguis homi- *1. C.* 13

num

num loquaris & Angelorum ſi habueris prophetas,& noueritis myſteria omnia, ſi habueris fidem, ita vt montes trãsferas, charitatem autem non habueris, nihil es.

Cãt. 1 A. Domine, Ordina in me charitatem.

Matt. 22. C. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis pendet tota lex & Prophetæ.

1. R. 3 A. Loquere Dñe quia audit ſeruus tuus.

Matt. 11. C. Et ſi hæc cuſtodiuiſti a iuuentute tua; & vis perfectus eſſe; Vade vende quæ habes, & da pauperibus & habebis theſaurum in cœlo; & veni, & ſequere me.

Matt. 19. A. Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt. Verum tu potens es

Pſ. 88 Domine & veritas tua in circuitu tuo.

Io. 15 C. Amen dico vobis. Quicquid petieritis Patrem in nomine meo. Fiet vobis, Petite & accipietis. Quærite & inuenietis. Pulſate & aperietur vobis.

1. Ma. 3. A. Domine ſicut fuerit voluntas in cœlo, ſic fiat

1. Mat. 9. C. Secundum fidem veſtram fiet vobis.

A. Benedictus Dominus Deus Patrum noſtrorum in ſecula, Fiat. Fiat.

Zacc. 2. C. Lauda & lætare filia, quia ecce ego vero,&

nio, & habitabo in medio tui.

A. Veni & noli tardare. *Heb.*

C. Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt. *10.* *ap.22*

A. Veni Domine Ieſu, veni Domine Ieſu Etiam cito venio. Amen. *Ibidē.* *Ibidē.*

MEDITATIVNCVLA DE MORTE.

Homo. Spiritus.

HOMO. Ecce æger ſum,& morior. Spiritus. Statutum eſt hominib' ſemel mori. H. Sed viuenis morior. S. Lætare, quia citius admetam peruenies. Non intereſt vtrum quis parùm an multum viæ confecit, quando quo debuit peruenit. H. In ipſo ætatis flore morior. S. Grati animi argumentum eſt, & citò & cumulatè quod accepiſti reddere. Ho. Sed parentes, & amicos immatura morte mea contriſtabo. S. Modò ne teipſum: citò ſiccantur hæredum lachrymæ. H. Has ergo tantas opes, has fortunas, has tàm amplas facultates relinquam? S. Si amorẽ earum anteà reliquiſſes, alacrius nunc ad mortẽ acceſsiſſes. H. Iam nunc & quidem libenter relinquerem, ſi ſaltem vitam retinerẽ: S. Quis tibi credet, qui cùm potuiſti non feciſti? H. Sperabam vitam diuturnã,& ex illis vitę præſidia petere,& proximo benefacere cogitabam. S. Sed ſciebas mortem eſſe

eſſe certam, mortis horam incertã. H. Putaſne, quod ſaltem hoc bonum propoſitum meum acceptũ ſit creatori? S. Accipit Dominus bonam voluntatem, vbi non inuenit facultatem. H. Ergo ſine vlla ſpe, & conſolatione mori debeo. S. Si aliam tibi in vita non paraſti de hac ego ſola valde timeo. H. Dic ergo quæſo te. Quid in vita mea facere debebam? Quid omiſi, quod omittendum non erat? Quid commiſi, quod committendum non erat? vt de commiſsis, & ommiſsis ſimul doleam, & aliquam tamen in oculis Redemptoris mei gratiam inueniam S. Si feciſſes, quæ à Deo mãdata ſunt, ſi non feciſſes, quæ à Deo vetita ſunt, quodque te non feciſſe nunc pænitet, in meliori nunc ſtatu cauſam tuam verſari vidiſſes. H. O vtinam omiſſa adhuc facere, commiſſa, adhuc plãgere, & eleemoſynis redimere poſſem. S. O vtinã iam hæc feciſſes omnia. H. pænitet me non feciſſe, S. Et mihi dolet te tam mali tempus tuum cõtriuiſſe, quod tibi ad laudandum Deum, & ad agendam de peccatis pœnitentia aſsignatum erat. H. Non ne placatur Dominus pœnitentia peccatoris? S. Placatur ſi non à primis libris tãtùm veniat, ſed ex intimo cordis exeat, & ad extremum vſque maneat.

H. Iam

H. Iam extremum tempus meum video, & ideò ex corde profectò doleo. S. Extremũ ſuſpirium offers Domino, qui per tot annos vitæ tuæ, primogenita, mundo carni, & ſanguini obtuliſti, Ho. Nõ venit Dominus tãtùm ſaluare iuſtos, ſed peccatores, & hoc præterea promiſit, quod quacunque peccator hora ingemuerit, ſaluus erit. S. Suſpirium ex neceſsitate natum, non ſolet eſſe Deo gratum, roga tamen Dominum, vt ſic in finem perſeueres. Ho. Iam finem vitæ meæ video, & cum ea mente propoſitoque morior. S. Immo nũc tibi maius inſtat periculũ, nunc maior imminet tẽtatio. H. Admone quæſo te ò ſpiritus quale ſit hoc vt caueã. S. Sæpè ante admonui, vt iſtius horæ, & tẽporis meminiſſes, & certè multùm ſæpè dolui, multùmque fleui, quia non audiuiſti. Ho. Sed ſcis, quòd amicus in neceſſitate probatur. Quid autem reſpondebis de tuo offitio creatori, quia cum mihi datus pro cuſtode eſſes ad extremum vſq; mihi non affluiſti? S. Surdo nõ loquimur, nec cum lapide litigamus. Hoc verò iam tempore non eſt locus emendandi, ſed remunerãdi. Ho. Habe patientiam in me, ò bone Spiritus, & doce me, quæ mihi euenient in vltimo meo tranſitu ſi quid earum rerũ,

vel

vel cauere forte,vel tollerare potero.S. Vtinam modo hęc tibi ſcire proſit,cauere certe non poteris. Ho. Qui fugere inimicum non potuit, fortius ſępè in ſua defenſione pugnauit. S. Corpus hoc tuum quod antè ità delicate, ita ſumptuosè nutriebas, quodq́; nunc languet, & deficit, ecce paulatim paulò poſt frigeſcet.Cor ſaltabit,pectus palpitabit, pulſus capriſabit, oculi tenebreſcent,lingua obduriſcet, guttur rauceſcet, dentes nigreſcent, omnia vt lapis dureſcent, cuncta palleſcent: nullus Medicus iuuabit, nulla medicina recreabit, nō pater, non mater, non frater, non amicus ſubleuabit; nullus cibus ſapiet, nullus potus ſatisfaciet, nullus locus, nullus lectus proficiet. Loqui volis lingua non ſeruiet, ſpirare voles pectus deficiet,quęri cū amico voles non poteris. Intus ardebis, foris frigebis, intra calor, extra ſudor ſignum deficientis corporis. Aderunt fortè amici, non eos videbis:loquentur tibi non eos audies: plangent ſuper te non iuuaberis,monebunt te, non intelliges, fortè etiam antequam morieris te relinquent,quādo corporis tui fætorem ſentient, fortè enim iam fætebis, antequam plenè moriaris. Ho. Sed Sacerdos aſsiſtet orans,animamq́; Deo cō-

mendans, ſpero quod & hæredes. S. Hæredes tua, crede mihi, non te curabunt, Pecunias tuas claues tuas, ciſtas tuas, loculos tuos te deſerto veſtigabunt. Familia verò quæret ipſa quoq; ſpolia, ornamenta cenaculorum te forte adhuc inſpectante detrahet, Inſtrumenta deliciarum tuarum diripiet, chara tua excutiet, ſecreta tua penetrabit? vix culcitram ſub te, vix copertam ſuper te, qua tua nuditas contegatur relinquet: fortè etiam de mollibus ſtratis tuis, in terram ſemiuiuum è lecto deturbabit, plumasq; tuas inter ſe, ſpirante te diuidet, fortè etiam os obturabit, fortè collũ franget, & contra hæc nullũ conſilium, nullum remedium. Ho. Omnium iſtorum minor iactura, & corpus moriatur vt vult, & opes rapiat, qui poteſt, modò ſpiritus ſaluus fiat. S. Laborante corpore, ne quæſo te putes à labore vacuum eſſe ſpiritum, longè, longè inquã grauior erit pugna Spiritus, quam defectio corporis. Ho. Rem horrendam narras. S. Sed nimis profectò veram. H. Verùm qs talia ſuſtinere poterit? S. Sola, Sola, inquam, bona cõſcientia, mala verò, non poſſum omnia dicere quantum pudebit, quantum timebit, quantum trepidabit, quantum flebit quantum patietur,

Ibi aſtabunt coram oculis tuis omnia dicta, facta, cogitata tua, quæ in omni vita tua ſiue volens, ſiue nolens feciſti. Quodcunq; vnquam corde, ore, & opere, ſiue in publico, ſiue in ſecreto perpetraſti totum ſimul apparebit. Ibi ex improuiſo apparebunt etiam ea omnia peccata, quæ prius non cogitabantur, non æſtimabantur, non curabantur: latere ſepulta videbantur: riſus, & iocus putabantur. Ibi aſtabit turba tentatorum, dæmones infernales, viſu terribiles, formæ inſolitæ, horrendæ, quæ vel ex ſano homine animam expelleret, ſi quales ſunt, tales viderentur. Ibi ſe tibi varia ſpectra, & obſtupenda monſtra oſtendent, terrores inijcient, mala tua obiicient, exagerabunt, exprobrabunt, inſultabunt, fortè etiam corpus quoque tuum exanime ſemiq; viuum diuexabunt, & turbabunt: negare fortè voles facta tua, non poteris, excuſare, neq; hoc poteris: & ſi poſſes, nil iã tibi proderit, dicent ipſa pro ſe contra te in faciem tuam: Opera tua ſumus, ſi tu nos non feciſſes, nos non eſſemus; ſine te pati non debemus, tu nos feciſti, mens tua mala, lingua tua, manus tuæ fecerunt nos, tua, tua ſumus. Dicet Auaritia, ego quiete ſedebam in inferno, & in ſinu Plutonis quie-

ſcebã; tu me inde euocaſti, & per me alie-
na improbiſsimè rapuiſti, fraudaſti, prædas feciſti, aliena bona, & poſſeſsiones inuaſiſti, tua verò bona auariſsimè in antris, & ſpecubus, & in terræ viſceribus aſſeruaſti ſecretiſsimè, panem eſurientibus potũ ſitientibus, nudis veſtimentum denegaſti, mercedem operarijs ſubtraxiſti, domos ad domos, agros ad agros, vineas ad vineas nefariè adiũxiſti: quod terra tua quod flumina tua, horti tui, ſyluæ tuæ, quod ſpecus, & antra, & montes, quòd panis deniq; tuus quem comediſti, quòd potus quem bibiſti, quod domus, quod lectum, quod cœlum ipſum, aurum, & gemmas non plueret doluiſti. Et ideo ſæpè creatorem tuum blaſphemaſti, ſæpiſsimè proximum tuum ſuperbè abs te reieciſti. Dicet ſuperbia, ego apud patrem meum Luciferũ, in honori magno manebam, tu me excitaſti, & vocaſti, & per me creatorem tuum neglexiſti, Proximum irriſiſti, & læſiſti, humiles conculcaſti, ſuperbos inquietaſti, Pauperes contempſiſti, diuites irritaſti, omnia turbaſti, quodque non ſolus toti mundo imperaſti doluiſti, omnibus te ſuperiorem, præ te verò cætera omnia inferiora, vel nulla reputaſti, bonis te putaſti meliorem, eruditis doctiorẽ,
pru-

prudentibus ſapientiorem, diuitibus opulentiorem, malis te voluiſti videri peiorẽ, in vultu fuiſti auſterus, in habitu ſuperfluus, in cõuerſatione faſtuoſus, in ſermone luxurioſus, in motu lentus, in reſpondendo partus, in omni geſtu habituq; corporis odioſus, in omnibus inuidioſus, gaudebas etiam & ſuperbiebas, quod in omnibus partibus in Aſia, in Africa, in Europa, multos vbiq; ſeruitores & miniſtros, fundorumq; factores, procuratores, & villicos, & hortulanos numerabas, qui propter te mundum inquietabant proq; tuis commodis & vtilitatibus per fas, & nefas laborabant. Ira ſimiliter dicet, Et ego inter furias infernales offitium meum faciebam, & tu me inde eduxiſti, & per me multos multis iniurijs affeciſti, lęſiſti, calcaſti, ſpoliaſti, peſſum dediſti, vita ſpoliaſti, fortunis exuiſti, honoribus priuaſti, vbique cædes, vbiq; clades, vbiq; homicidia, & infortunia ſeminaſti, nullas iniurias, nulla obloquia: nullas admonitiones, correptiones, exhortationes ferrè moderatè voluiſti, Leoni fuiſti crudelior, Baſiliſco periculoſior, ſerpente venenoſior, in oculis flammam, in vultu truculentiã, in verbis ferociam geſtauiſti: quod alij per te viuerent, quod omnes ho-

mines vnam ceruicem non haberent, quam poſſes, cum iratus eſſes arbitratu tuo ſcindere, doluiſti. Gula ſimiliter dicent: Ego apud diuitem epulonem in inferno opiparè conuiuabar, & tu me ad ſe inuitaſti, & omnia quæ ſupra, & infra ſunt propter gulam tuam inquietaſti: propter te nulla in mundo de vita ſua fuerãt ſecura animalia, nec ferę in ſyluis, nec aues in aere, nec piſces in mari: terram ipſam mille modis diuexaſti, vt inordinatæ gulæ tuę ſeruiret, herbas nouas, & mirabiles, & fructus fantaſticos producere eã tuis artibus, & phantaſijs coegiſti, montes ſępè diuiſiſti, ſpecus, antra, ſaxa, cauernas, hiatus terræ inueſtigaſti, abyſſum quoq; profundiſsimi maris, ſecretosq́; eius receſſus propter gulã tuam inquietaſti: procul à mari cum eſſes. piſces de ſecretis maris voluiſti, procul à terra cũ eſſes, feras ab extremis terræ, & intimis ſyluis, & montibus quæſiuiſti: nec ſatis tibi fuit, ita illis vti vt natura fecit, ſed mille modis obtrũcaſti, laceraſti, ſecaſti, miſcuiſti, nouas ex illis naturas, nouas creaturas, nouas formas tibi figuraſti, potus, & liquores diuerſos finxiſti, naturas mutans, & varians, & miſcens, quaſi ſingula nõ benè eſſent à ſuo creatore ad vſum tuum condita,

comediſti, vt vomeres, vomuiſti vt ederes, fortaſsis autem,nec vnquàm cum fame comediſti, nec vnquàm cum ſiti bibiſti, & interim tot famulos, tot miniſtros, tot coquos, tot piſtores, tot pincernas infelices inſatiabilis gulæ tuæ miniſtros occupaſti, qui aliquid pro anima ſua melius feciſſent, ſi non gulæ tuæ tanto cum ſuo labore,& ſudore diebus & noctibus miniſtraſſent. Luxuria ſimili dicet, & ego in Regno Veneris, & Cupidinis molliter,& delicatè viuebam, Et me inde pertraxiſti, vt per me immenſas,& inſatiabiles libidines carnis tuæ ſatiares, & omne genus turpitudinum deguſtares. Te ipſum corrupiſti, alios corrũpere ſtuduiſti,nullius per te caſtitas fuit tuta, nullius pudicitia ſecura, nullius matrimonium quietum, nullius thorus immaculatus, ne templa quidem, & clauſtra,& monaſteria ab inſidijs, & libidinibus tuis tuta, ſecuraq; fuerunt, fornicationes,adulteria, incæſtus, ludum, iocumq; putaſti: nec tibi fuit ſatis ordo naturæ, ipſum quoque peruertiſti, viribus etiã corporis deficientibus, animo,& voluntate peccare non deſtitiſti, atq; vt peccare poſſes miris te artibus, & præſidijs, & cibis, & vnguentis fouiſti, & refouiſti, veſtitu laſciuo, picturis

Venereis,cibis calidis,odoribus delicatis, ædibus ornatis, mollibus ſtratis, floribus variatis, balneis balſamatis, muſicis, & cantibus & fiſtulis, ad omnem luxum atq; turpitudinem accommodatis:nō ſatis fuit veſtes tuas, menſas, lectos, ſedes auro, argēto gemmis, & ſericibus exornaſſe,etiam equos tuos,& mulos,& canes cæteraſq; beſtias, currus quoq; inſenſatos, & lecticas auro, & gemmis, ex altero orbe petitis veſtiuiſti: nec ſatis hoc, vili ſæpè vitro bibiſti, & in argento cacaſti. aures tuas ſæpè crudeliter perforaſti, gemmiſq; preciosis oneraſti,manus tuas, & digitos aureis ſæpè laminis lapidibuſq; conſtrinxiſti, & ad hoc integra patrimonia profudiſti, ſubditos tuos colonoſq; miſerè diuexaſti,ſubſtantiā eorum emunxiſti, ſanguinem eorū intemperantiſsimè ſorbuiſti. Turbam quoq; ſeruorum innumerā, minimæq; neceſſariā ad hoc aluiſti, vt paratos haberes ad omnem luxuriam turpitudinis miniſtros, nec vllū vnquàm genus exquiſitiſsimæ voluptatis prætermitteres, comptos pueros, celeres ſeruos, ornatos famulos in delicijs habuiſti, non optimos,ſed ornatiſsimos: non humiles ſed faſtuoſos, non ſimpliciſsimos, ſed aſtutiſsimos, & cautiſsimos, rerum libidinumq;

numq́; adminiſtros, & fautores, adiutores, inuentores in tuis intimis reputaſti. Inuidia quoq; dicet. Et ego in angulo apud patrem meum ſedebam, plangens multorum emendationem, & correctionem: ſed tu opera mea vti voluiſti, vt proximo tuo Dei gratiam, profectum in omni bono, laudem, & amorem hominum, fælicitatē, fortunas, dignitates, honores, & alia tàm corporis, quam animi bona inuideres, famam lacerares, exiſtimationem minueres, benè facta, benèq; dicta in peiorem partem acciperes, & verteres: propter bonum proximi cor tuum contabuit, ſpiritus defecit, neminem bonum equis oculis, neminē fælicem, & fortunatum læto, hilariq́; vultu aſpexiſti. De omnibus tàm amicorū quàm inimicorum fortunis, & bonis tabuiſti. Accidia quoq; dicet. Ego de factis, & dictis mortalium parum omninò cogitabā, quia meam quietem, meum ocium, meas tenebras, meum ſuauiſſimum lectulū, & ſomnulum amabā, ſed tu me excitaſti, vt te quoque ociari, pigreſcere in omnibus rebus bonis negligentem, & ſupinū, & remiſſum eſſe docerem, & certè in omnibus, & ſingulis optimè profeciſti. In laude creatoris tui, quàm rarus, quàm negligens, quàm tepi-

tepidus, quam frigidus fuiſti non ignoras: pro bono ſaluteq; ptoximi verbum vnũ; facere, pedem vnum mouere, manum etiam te vertere pigebat pro ſalute tua, pro anima tua, vel nihil vel valdè parùm, in omni vita tua laboraſti, tàm ſuauia, tàm læuia, tam facilia fuerunt creatoris tui mãdata: ad quę tamen manus admouere contempſiſti. Sæpè etiam non ob vllam inopiã, ſed ob meră inertiã graue tibi fuit manus ad pauperem vociferantem extendere: ſæpè quoque te vel imber vel tempeſtas, vel etiã lutum in platea, vel veſtis longior vel ſplendidus calceus retinuit ne ægrotum viſitares, ne carceratum liberares, ne iacentem erigeres. Viciſſim autem ne præſentia quidem extremaq; pericula prohibere te potuerunt, ne ad ludos ſcænicos, ne ad choreas, ne ad ſpectacula, ne ad funambulos, ne ad ſtultos, & moriones properares. Quando verò confeſſionis, & communionis tempus veniebat, libentius profectò auditurus eras, ſi quis tibi dixiſſet, abi citò, & ſuſpende te, quàm abi, & peccata tua ſacerdoti confitere: pudebat te dicere, quod non pudebat facere: pudebat ſanare, quod non pudebat vulnerare, quodq; vnum ad omnes, omnis generis pœnas inferendas

ſatis

ſatis eſſe poterat, pudebat, pigebatq́; , te quatuor illa ſalutaria, tamq́; efficatia verba ex animo dicere, Peccaui Domine, miſerere mei. Quę ſi fortè ex aliquo caſu quãdoq́; dicebas. Deus ſcit an firmum, & conſtans, & ſtabile propoſitum deinceps non peccãdi in animo tuo habueris. Forte enim cogitaſti, quod bonus eſt Dominus, quod patiens, quod miſericors, illud autem non cogitaſti, quo d maledictus eſt homo, qui in ſpem veniæ peccat. Si verò ad Eccleſiam aliquando veniebas, tanquàm illuſor aliquis Creatorem tuum, & glorioſiſſimã matrẽ eius, ſanctorumq́; eius imagines, & memorias, vno tantum genuflexus adorabas, ſæpè etiam molles tibi puluillos ſubſtrauiſti, & ſi quam orationem breuem, & ſuccinctam habuiſti, fortè ſola tantum labia in conſpectu hominum mouiſti, fortè verba etiam integra, vel amputaſti, vel omiſiſti, fortè etiam antequàm orationẽ Dominicam abſolueres dormiuiſti, fortè ſæpius oſcitaſti, vel antequã fini res diſceſſiſti; nec quid coràm Deo, & ſanctis eius vel diceres vel cogitares, aut vbi, vel coràm quo ſtares cogitaſti: etſi quando deuotus valdè videri volebas, animoq́; tuo imperaueras, vt vnicum ſaltem valde breue Pater noſter diceres,

ceres, & aliquot Aue Maria. longã in manu coronam geſtando, murmurabas, mens forte tua non fuit tecum. Lingua quidem Pater noſter murmurabat, ſed cor tuũ per Theſauros tuos & campos, per vineas, per prædia, & cælaria inquietiſſime ambulabat. In amoribus tuis, in horreis, & mercibus tuis, in foris, & iudicijs in luſibus, & choreis, in muſicis, & choreis, & aleis, cæteriſq; vanitatibus vagabatur, tot Eccleſiæ templa Capellæ, Monaſteria, dies & noctes tua cauſa ſtabant aperta, tot indulgentiæ propoſitæ, tot conciones, tot ſtationes deuotiſſimæ, tu tamen hæc omnia propter ſolam tuam inertiã & pigritiã non tua, ſed aliorum cauſa hæc omnia fieri cogitaſti, ipſe non frequentaſti. Hæc & alia ſimilia ſeptem ipſa peccata mortalia, quibus Deum offendiſti tibi forte veriſſime, & audaciſſime exprobrabũt. teq; pœnis omnibus obijciendum, ſempiterniſq; & immortalibus ignibus digniſſimum accuſabunt. Tu vero ô anima miſera, ô infœlix ſpiritus, quid ad hæc, quæſo te, reſpondebis, ſed nec reſpondere quicquam poteris ad ea quæ in conſciẽtia tua vera eſſe videbis, niſi quod te ipſum, ſed fruſtra, & ô nimium fruſtra, & hæc omnia deteſtaberis. Quid autem ipſi quoq;

quinque corporis tui ſenſus, num & ipſi ſilebunt, quod illorum opera raro benè, ſæpiſſimè autẽ malè, vel inordinatè vſus, vel potius abuſus es, in contumeliam creatoris tui, in damnum, & iniuriam ipſius quoque corporis tui: oculis tuis maluiſti fortè videre mulierẽ pulchram, quàm Angelũ bonum, picturam Veneris, & Cupidinis quàm crucifixi, & glorioſæ Virginis. maluiſti Ouidium, & Dantem, & Boccatium, & Reiũ, cæterasq; fraſcas ineptorum Poetarũ quã Dauidem, & Salomonẽ, quàm Eccleſiaſten, & Prouerbia legere. Naribus quoque tuis maluiſti Arabica pigmenta, & odores Indicos, Perſicaq; ſuffimenta odorare quàm vnius hoſpitalis in qua Chriſti pauperes decumbunt fætorem, & putorẽ tolerare. Guſtu tuo maluiſti delicatos, & varios cibi, potuſq; ſapores, quàm Chriſti corpus, & ſanguinem ſæpè deguſtare. Auditu dulces & laſciuos cantus, & ſonos, & fabulas, & iocos, & riſus, quàm vnius Monachi cõcionem, & admonitionem, & Pſalmos, & verba Dei, & ſanctorum hiſtorias auſcultare. Tactu tuo maluiſti mollia, quàm aſpera, delicata quàm horrida tãgere, maluiſti ſericum, quàm cilicium portare. Ipſa quoq; quatuor elementa, quas abs te acceperunt

iniu-

iniurias commemorabunt. Quemadmodũ eis ad tuam luxuriam, ad improba tua deſideria, ad illicitas cupiditates ſæpè abuſus es, Sol etiam & Luna, & Stellæ quaſcumque vnquàm tuas turpitudines aſpexerunt ſiue die, ſiue nocte coràm creatore tuo vltionem, & vindictã poſtulantes manifeſtabunt. Quale autem putas gaudiũ adferent hæc oĩa terribilibus illis aduerſarijs tuis circumſtantibus dæmonibus: vidébis eos ad hæc omnia annuentes, applaudẽtes, approbantes, ſibi inuicem gratulantes: proferent ipſi quoq; ſua contra te memorialia, ſua regeſtra Codices illos maximos, in quibus malefactorum tuorum Annos, menſes, dies horas, momenta, qualitates occaſiones, modos, vias, & rationes omnes, quæque inde nata ſunt, naſciq; potuerunt ſcandala diligenter, & accuratè notauerũt. Ipſa te conſcientia tua, ipſis quinq; ſenſibus, ipſis tuis manibus, & pedibus, cæteriſque membris quibus quæq; perpetraſti de peccatis tuis conuincent. Fortè etiam terribiles eorum voces audies, Exi ſcæleſtá anima, exi Dei creatoris tui contemptrix, noſtra, noſtra es, noſtra ſigna geris, noſtras notas: mores. noſtram liuream portas, nos quod noſtrum eſt cupimus, & quæ his tuis

meri-

meritis debentur præmia tibi repræſentabimus: dic ergo verbum iam cõtra Dominum, iaculare blaſphemias in omnipotentẽ & morere. Tu verò quid inter hæc omnia, ò anima miſera ò verè miſera, & omni prorſus humano, diuinoq; præſidio deſtituta in il o tuo ſemiuiuo fætidoq; corpore cogitabis? quid dices? quo te vertes, ad quem reſpicies, ſi omnibus bonis deſtituta es, acta res eſt, iudicata es, damnata es, Velles forte non audere quæ dicuntur, quę oculis ingeruntur, non poteris hoc facere, tua te ſcientia, tua te conſcientia cõſtringet, quod illi, hoc ipſa quoq; tibi loquetur, non poteris te in te non videre, te in te nõ audire, te in te non ſentire, tuæ ipſius ſcientiæ, & conſcientiæ non poteris non credere, pænitere velles, non iam hoc poteris; manere velles, ire te compellent, mori velles, forte adhuc non permittent: ſi poſt terga reſpicies, quantumcunque multos vitæ tuæ dies vixeris totum illud tempus, citius quàm ictum oculi, citius quàm vnum momentum præteriſſe reputabis, & ea quæ te conſequentur peccata, nimium nimiumq; horreſces: ſi ante te oculos conuerteris, ſecula, & ſecula, & ſecula ſeculorum, nullum finem in ſecula ſeculorũ habitura videbis:

in quibus pœnas pro tuis meritis; perferre tolerareq; debebis. Terrebunt te Dei mandata quæ cõtempſiſti, terrebunt vetita quæ commiſiſti, terrebunt illi dies, quibus de vitio in vitium, de luto in lutum de ſcelere in ſcelus proceſſiſti: cæcus eras, & cęcus eſſe volebas, vinctus eras, & vincula nõ horrebas, amarum dulce, & dulce amarum reputabas, ex quo erit tibi magna confuſio, de cogitationibus confuſio, de factis cõfuſio, de dictis confuſio, de moribus cõfuſio, à vertice capitis, vſque ad calcẽ pedis cooperiet te confuſio: ò ter, quaterq́; fœlix, ò ter quaterq́; beatus, qui huius diei, & temporis quotidie meminit: ò verè beatus, & fœlix, qui ſe quotidie moriturum recordatur, ò beatus qui mane cogitat, quod forte ad veſperum non viuet. Qui veſpere cogitat, quod manè fortè non videbit, tales nunquàm vllam mortem timent, qui hoc vnum ſemper diſcũt, vt benè moriãtur. Tales non terrebuntur vllis Dæmonum legionibus, cõtra quas in omni vita ſua ſeſe armauerũt, vt non ſolùm quæuis pericula ſubire, ſed ſæpè millies mori maluerũt, quàm vno peccato mortali creatorem ſuũ offendere, propterea orauerunt, propterea ieiunauerunt, propterea eleemoſynas dederunt,

runt, propterea cor ſuum compunxerunt, lachrymas effunderunt, cilicio ſe texerũt, nudi inceſſerunt, propterea mille labores, propterea mille perſecutiones, mille mortes ſuſtinuerunt, in exilium acti ſunt, ſecti ſunt, vſti ſunt, lapidati ſunt, vt ne creatorem ſuum offenderent, quibus dignus non erat mundus: & exiſtimabit aliquis ſe poſſe ſimilia cum ipſis præmia adipiſci qui diſſimilia opera, diſsimiliaq; ſtudia conſectati ſunt, Bonus eſt Dominus, ſed & iuſtus, miſericors eſt, ſed & terribilis, ignoſcit ſed & punit. Ho. Vere iam hæc omnia videre mihi videor, & antequam video, iam horreo, & totus deficio præ illorum expectatione. S. Si bonam conſcientiam haberes, nihil horum timeres, ſola bona conſciẽtia ridet, & negligit hæc omnia. Ho. Sed ego peccator ſum, peccator ſum omniũ, quos iſte ſol aſpicit peccatorum maximus, ſed fidelis tamen ſum, vnius ſanctæ Catholicæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ filius ſum, Deũ Patrem. Deum filium: Deum Spiritum ſanctũ agnoſco, & cõfiteor: & in ſumma quicquid nobis Eccleſia Catholica præcipit, firmiter credo, & conſtanter retineo, & omnem ſpem meam, & fiduciam meam in merito crucis, & paſſionis Dei, & Domini noſtri

Ieſu Chriſti colloco, certuſq; ſum,quod nō vult Dominus mortem peccatoris, certus ſum, quod non venit vocare iuſtos, ſed iniuſtos, certus,ſum quod miſericordiæ eius non eſt numerus. S. Rectè dicis hæc omnia, verumtamen vide diligenter, cùm extremum illud tentationis tempus de quo ſupradixi, venerit, ne qua in re cedas inimico, non credas illi, non te ſubmittas, nō ſuccumbas, non deſperes, & vt præſtare id faciliùs, & ſecuriùs valeas, quamdiu ſenſus adhuc aliquis in te ſupereſt, verte te ad Reginam miſericordiæ, ad Reginam cœli, Reginam Angelorū omnium, reſpice ſtellam matutinam, voca Mariam, roga vt tibi in illa hora aſſiſtat, vt Aduocatam tuam agat, vt cauſam tuam apud filium tuendam difendendamq; ſuſcipiat, vt cum eadem fide, & fiducia ad illud vſq; tempus permaneas, dum Spiritum tuum creatori tuo reſtituas. Confide ergo fili mi, bonum Dominum habemus, paratior eſt ad præſtanda, quàm ſumus nos ad petenda ab eo beneficia; nec ego te propter iſtam fidem deſero, ſed omninò tibi aſſiſto vſq; dum iudex viuorum, & mortuorū Deus, & Saluator noſter Chriſtus Ieſus de cauſa tua ſententiam tulerit, quæ qualiſcunque tandem fuerit,

iuſta erit, recta erit, vera erit. Ho. Si talis confuſio, talis pugna, talis anxietas in morte, quid fiet poſt mortem? S. Cuſtodiat te Dominus, & omnes ſuos fideles à tali cõfuſione, & anxietate, nec mente cõprehendi, nec verbis exprimi magnitudo poteſt confuſionis illius, nec eſt poſſibile, vt à quoquam comprehendatur: Statim enim vt ſententia damnationis lata à iuſto iudice fuerit, Sathanas exultabit, totus infernus iubilabit, & tripudiabit, rapient animam tuam ſpectra illa horrenda, captam per loca inuia, & horrida, per abyſſum, & tenebras portabunt, vſq; dum proijcient in locum diabolo, & angelis eius aſſignatum, locum pœnarum & afflictionis, locum horroris, & ſtridoris, locũ tædij, & infortunij, locum ignis ſine lumine, locum pœnarum ſine fine, locum dolorũ ſine remiſſione, in quo ignis vrit, & non conſumit, frigus afficit, & obrigeſceri non permittit, vermis rodit, & non corrupit, vbi fletus, & ſtridor dentium ploratus, & vlulatus magnus, maledicta in creatorem, & horrendæ blaſphemiæ, & iſtorum omnium quæ dicuntur, quæ neq; dici poſſunt, nullus finis, nullus inquam finis in ſecula ſeculorũ erit expectandus, his autem omnibus maior nihi-

 lomi-

Ieſu Chriſti colloco, certusq; ſum, quod nō vult Dominus mortem peccatoris, certus ſum, quod non venit vocare iuſtos, ſed iniuſtos, certus, ſum quod miſericordiæ eius non eſt numerus. S. Rectè dicis hæc omnia, verumtamen vide diligenter, cùm extremum illud tentationis tempus de quo ſupradixi venerit, ne qua in re cedas inimico, non credas illi, non te ſubmittas, nō ſuccumbas, non deſperes, & vt præſtare id faciliùs, & ſecuriùs valeas, quamdiu ſenſus adhuc aliquis in te ſupereſt, verte te ad Reginam miſericordiæ, ad Reginam cœli, Reginam Angelorū omnium, reſpice ſtellam matutinam, voca Mariam, roga vt tibi in illa hora aſſiſtat, vt Aduocatam tuam agat, vt cauſam tuam apud filium tuendam difendendamq; ſuſcipiat, vt cum eadem fide, & fiducia ad illud vſq; tempus permaneas, dum Spiritum tuum creatori tuo reſtituas; Confide ergo fili mi, bonum Dominum habemus, paratior eſt ad præſtanda, quàm ſumus nos ad petenda ab eo beneficia; nec ego te propter iſtam fidem deſero, ſed omninò tibi aſſiſto vſq; dum iudex viuorum, & mortuorū Deus, & Saluator noſter Chriſtus Ieſus de cauſa tua ſententiam tulerit, quæ qualiſcunque tandem fuerit,

iuſta erit, recta erit, vera erit. Ho. Si talis confuſio, talis pugna, talis anxietas in morte; quid fiet poſt mortem? S. Cuſtodiat te Dominus, & omnes ſuos fideles à tali cõfuſione, & anxietate, nec mente cõprehendi, nec verbis exprimi magnitudo poteſt confuſionis illius, nec eſt poſſibile, vt à quoquam comprehendatur. Statim enim vt ſententia damnationis lata à iuſto iudice fuerit, Sathanas exultabit, totus infernus iubilabit, & tripudiabit, rapient animam tuam ſpectra illa horrenda, captam per loca inuia, & horrida, per abyſſum, & tenebras portabunt, vſq; dum proijcient in locum diabolo, & angelis eius aſſignatum, locum pœnarum & afflictionis, locum horroris, & ſtridoris, locũ tædij, & infortunij, locum ignis ſine lumine, locum pœnarum ſine fine, locum dolorũ ſine remiſſione, in quo ignis vrit, & non conſumit, frigus afficit, & obrigeſceri non permittit, vermis rodit, & non corrupit, vbi fletus, & ſtridor dentium ploratus, & vlulatus magnus, maledicta in creatorem, & horrendæ blaſphemiæ, & iſtorum omnium quæ dicuntur, quæ neq; dici poſſunt, nullus finis, nullus inquam finis in ſecula ſeculorũ erit expectandus; his autem omnibus maior nihi-

 lomi-

lominus erit dolor, & cruciatus mordentis, & remordentis intus conſcientiæ, quæ dolebit, & deteſtabitur ſeipſam, quod non cognouit tempus viſitationis ſuæ: omnium autem horum illa. nihilominus erit pœna, omnium maxima, & grauiſſima, infælicis animæ, priuatio diuinæ viſionis, priuatio conſpectus Dei omnipotentis, & omnium earum fælicitatum, & voluptatum quæ ab illo ſummo, & æterno bono prouenire poſſunt, quęq; de illo vel dici, vel cogitari poſſunt, quæq; etiam non poſſunt; quæ longè maiora ſunt: quibus ij ſoli perfruentur, qui in hac vita in Deum crediderunt, Deum amauerunt, Deo obedierunt, mortis, & extremę dici quotidie meminerũt. Ho. Ago tibi gratias ò bone ſpiritus, Aſſiſte mihi quæſo te, parce mihi, quod te ſæpè offendi, quod pias tuas inſpirationes, & conſilia non audiui, imò etiam repugnaui, pænitet me hæc oĩa feciſſe, & quia ſic tibi chara eſt ſalus mea, dic, quæſo te, pro me vnũ verbum ad Dominum, O Creator, nũquid vanè conſtituiſti filios hominum, nunquid vanè præcioſiſſimum ſanguinem tuum, ex latere tuo effudiſti, non mortui profectò laudabunt te Domine, neq; omnes qui deſcendunt in infernum, Memento Domine,

quod

quod in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea, cur ſtipulam ſiccam perſequeris, & cōſumere me vis peccatis adoleſcentiæ meæ; reſpice de ſanctuario tuo, & intuere ad ſacroſanctam Hoſtiam, quam tibi offert vnigenitus filius tuus Dominus noſter Ieſus Chriſtus pro meis, omniumq; credentium peccatis, & eſto placabilis ſuper multitudinem malitię meæ, ecce vox ſanguinis ſeruatoris mei filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti clamat ad te de cruce, Reſpice in faciem illius nō ad mea Domine, ſed ad illius merita reſpice, qui tibi vſq; ad mortem obediēs factus eſt, nec recedant ab oculis tuis cicatrices eius in perpetuum, & memineris quantam ab eo pro peccatis noſtris ſatisfactionem acceperis, Vtinam Domine appendas in ſtatera peccata, quibus iram meruimus, & paſsionem, quā pro nobis paſſus eſt innocens filius tuus, certe Domine lōge maior, atq; grauior apparebit, magiſq; etiam digna, vt propter ipſam effundas ſuper nos miſericordiam tuam: quàm fuerūt illa noſtra demerita, vt pro peccatis noſtris contineas in ira miſericordias tuas. Per iſtius itaq; crucis, & paſſionis tuæ merita, te ſupplex oro, & obſecro, noli me condemnare,

S. Rectè habent omnia, ſed voci prætereæ Sacerdotes, vt ipſi quoq; pro te orent, tu vero te ſigna & reſigna continuo ſigno ſanctiſsimæ Crucis dicens, In manus tuas Domine commẽdo ſpiritum meum, etſi adhuc poteris ſicut initio morbi feciſti peccata tua iterum ſacerdoti confiteri, corporis, & ſanguinis Dominici viaticum ſume, & extremæ vnctionis ſacramentum adhibe, de cætero fiat volũtas Domini, & ſi te Sathan iterum ob peccata tua vexauerit, & ad deſperationem perducere voluerit, ſi non poteṣ ore, dic ſaltim in corde: Ieſu Chriſte fili Dei viui, pone crucem, & paſſionẽ tuam inter iuditium tuum, & animã meam, idq; tantiſper dum ſpiras repetere non deſine: Quod ſi gratiam inuenieris ò nimium fœlicem animam tuam quod ad ſponſum ſuũ Chriſtum quem amauit, quem timuit, euolabit, vt in eius ſinu, regnoq; cœleſti viuat ſine fine, gaudeat ſine fine, eoq; fruatur ſine fine, videbunt eam filiæ Sion. Videbunt omnes Angelorum chori, videbunt ſanctorum agmina: & beatiſſimam prædicabunt, audiet etiam dilectum ſuum ſibi dicentem, Surge propera amica mea, & veni; iam hyems tranſijt, imber abijt, & receſſit, flores apparuerunt in terra noſtra: Veni,

vt lęteris in conſpectu meo, Ecce pono te in thronum meum, quia cócupiui ſpetiem tuam intra in gaudium Domini tui, quod nemo tollet à te. Sed iam oculi tui, vt video, tenebreſcunt, fortè etiam & auditus hebeſcit. Quamobrem dic ſaltem in corde tuo Ieſus, Ieſus, Ieſus, & te Deo permitte.

MEDITATIVNCVLA DE ORATIONE.

DEVS meus, creator meus, redemptor meus, & omnia. Confiteor tibi, in toto corde meo, & benedico nomen ſanctum tuum in æternum. Tu feciſti me & omnia quæ in cœlo, & qua in terra propter me. Cœlo non indigebas, quia ante omnes cœlos, quicquid erat, vel ſi quid erat implebas. Sole non indigebas, quia ipſe lux es indeficiens, & lucem inacceſſabilē inhabitas. Terra non indigebas, quia omni mole corporea carebas & omnibus quæ in ea ſunt. Sed hæc omnia in eius, quem ad imaginem tuam creaturus eras, hominis vſum præparaſti, vt cœlum videns, ſole gaudens, terra vtens, nunquā poſsit tui obliuiſci: ſed te ſine intermiſsione laudare, prædicare, glorificare, & amare pergeret in terra, ac ita ſe dignum præmio faceret in cœlo. Nec ſatis hoc fuit, vt inanimata nobis ſuo quodam modo loqui face-

faceres. Tu locutus es, viam, vitæ oſtendiſti, leges deſcripſiſti, exempla dediſti. Te comitem adiunxiſti, vias omnes ne pereamus obſtruxiſti. Nec ſatis hoc: ſed cũ vidiſſes terram corruptam: & delere quem creaſti hominem propter malitiam decreuiſſes. Arcam iterũ vt aliquos tamen more tuo ſaluares, parari voluiſti. Ita liberando populo Moſen ex fiſcella præparaſti, ita ad propulſandam famem Aegypti è ſeruitute & carcere Ioſephũ exemiſti. Ita Ioannem in vtero ordinaſti, vt pararet tibi plebem perfectam. Ita Saulũ excecaſti, vt vas electionis fieret: ita vt puellam ſanares, tibicines eieciſti. Ita vulnerato Samaritanũ tranſeuntem prouidiſti. Ita Domine & das omnia adiumenta, & aufers omnia impedimenta ad ſalutẽ. Ecce ego Domine proſtratus ad pedes miſericordiæ tuæ: Confiteor tibi pater, & negligentiam & malitiã meam, quia nec cœli terræq; beneficiis, nec tuis præceptis, nec tuis præſidijs, paſſus me ſum impediri, quominus te Dominum meum deſererẽ, & aduerſario & meo, & tuo adhærerẽ. Ecce Domine factum eſt in anima mea, magnum & vaſtum diluuiũ, multarum & vanarum cogitationũ, percutientium ſe, ſicut vndę, & procellæ furibundi ma-

di maris, euntium & redeuntium, nec vnquam quieſcentium. Tu mihi ſis arca. Ecce animam meam vagientem in fiſcella ſcirpea. Tu mihi ſis nutrix, Ecce fame timoris tui pereuntem: Tu mihi ſis Ioſephus: Ecce me vulneratum: tu ſis Samaritanus. Ecce me excecatum; tu mihi ſis Ananias. Ecce mortuũ vt citius ſuſcites, eijce tybicines. Quanti tybicines ò Domine, quàm raucos & diſſonantes, à tua voluntate ſonos edunt in anima mea. Coram te raro ſtant. Extra te ſemper. Et quia extra te nequeũt in vno loco acquieſcere, currunt, volãt, eunt, redeunt, aſcendunt, deſcẽdunt, iam in cœlo iam in terra, iam in inferno, nullibi ſunt rarius quam domi. Aliena facta vident, ſe & ſua non vident. Omnia volunt ſcire, videre, audire, examinare, peragrare, numerare, ſicut olim Dauid populum. Mitte ergo ò Domine Angelum tuum, vt ex illis interficiat 70. millia & ſufficit. Et ſi tempeſtates ſunt dic illis Domine, Tace & obmuteſce, & ſequatur tranquillitas magna: Si me vt Pharao perſequuntur, diuide Domine ſicut aquas maris animam meã. Ex vna ſit timor tui: ex altera amor. Ingrediantur vanitates in medium, & ſuffocentur, Si latrones ſunt, & ſanctarum occupationũ homici-

micidæ. Tu ſis Samaritanus, vinum infunde, iumento impone, ſtabulario commenda, denarios eroga, iube angelo tuo mei curam habere. Potuit olim Ioſue ſoli tuo dicere: ſta hic. Dic tu Domine vagabundis iſtis fantaſijs, vt ſtent coram te; Dic oculis, reſpice in me, dic auribus: Epheta. Conſolida baſes pedũ meorum. Da vt poſſim dicere cum Abacuc: ſuper cuſtodiam meam ſtabo, & figam gradum ſuper munitionem. Da: ne amplius cum Ephraim paſcam, ventos. Erue quaſi damulam de manũ venatoris, & quaſi nauim de manu aucupis, ſcis Domine quod ne cogitare quidem ex nobis bonum poſſumus, tanquam ex nobis, cogitatio enim cordis noſtri, praua eſt ab adoleſcentia ſua, omnis autẽ ſufficiẽtia noſtra ex Deo eſt, Ecce do tibi animã meam. Nolo eam ſine te Domine, quia mors mihi eſt, ſine illa non viuit caro, nec illa ſine te: ſi das mihi animã meam, da & te, aut animam tene, & terrenam carnem hanc terræ redde. Quid enim ſunt, aut vnde mihi ſunt ò Deus iſtæ tam multæ, vanæ, damnoſæ, vagabũdæ cogitationes & phantaſiæ. Nonne ſunt quaſi mulieres alienæ multæ, quas adamauit Salamon, & auerterent cor eius, & Deos gentium ſequeretur.

Nonne ſunt ſicut illi vendentes, & emẽtes in templo? ſicut menſæ nummulariorum, aut cathedræ vendentium columbas? certe Domine & menſæ & nummularij, & cathedræ & columbæ ad tuam gloriam ſeruiunt, ſed in templo quid hęc faciũt in anima ſacerdotis tempore contemplationis. In hora orationis, compunctionis, ſacrificij lachrymarũ quid iſta impediunt quid etiam non conſentientes auertunt. Fac Dñe funiculos & eijce, vt templum animæ meæ ſolis tuis vſibus deputetur. Sol iſte quem feciſti, & ſtellæ aquas creaſti ordinatiſsimo curſu, & nobis ſeruiunt, & ſapientiæ tuæ magnitudinem oſtendũt? Maris ingens impetus, nonnẽ tenuiſſima arena reprimitur? ſit iam in me hæc nota, quod ſim vernaculus tuus. Circũcide cogitatus hodie, ſepem illis circumda. Memoriam beneficiorum tuorum, vt arenam obijce, ad quam omnis impetus allidatur. Id quidem ego non mæreor, parum enim adhuc tali deſiderio moueor. Sed tu miſericors & miſerator Domine, nolens mortem peccatoris, aufer à me morẽ peccatoris. Tolle omne id quod mihi nocet, & tibi diſplicet, & da mihi omne id, quod mihi proſit, & tibi placet. Scis quod cogitationes noſtrę vanę ſunt: oſtende itaq; tu de

theſauris tuis cordi meo gratiam, & pulchritudinem puræ, & ſanctæ cogitationis, vt iam tandem extruere incipiam tria tabernacula. In vno mediter de te, in altero de me, in tertio de proximo. Quartum neſciat anima mea. Scio Domine quid tibi diſplicuit in Phariſæo, & quid placuit in Publicano. Non quia ieiunabat bis in Sabbatho, non quia decimas dabat, nõ quia non fuit raptor, iniuſtus, adulter, ſed hæc ſua bona, non tua bona putabat, quia in oratione ſuas non tuas laudes prædicabat, qa ſe non te laudabat, quia mente per hominum ora volitabat, & ante te ſolo corpore ſtabat. Video viciſsim quod in Publicano placuit, non quia decimas non dabat, aut ſabbatho nõ ieiunabat, ſed quia hoc ipſum tibi humiliter confitebatur, corde tibi adhærens, & animo præſens nuſquàm in oratione vagabatur: peccatorem ſe agnoſcẽs, & percuſſo pectore veniam petens, ſe damnabat, te laudabat. Quam Publicano feciſti humiliter petenti, fac & mihi gratiam, peccata mea ſinceriter cõfitenti. Doce nos orare. Quãdo enim impetrabo, ſi nunquàm rogare didicero. Quomodo autem iam diſcere potero, quod per quadraginta annos non didici? Certe Domine, niſi tu ædificaueris

ueris domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Niſi tu docueris me, neſcio quomodo ſcire poſſum te. Doce nos itaq; orare, mentem erigere, cor ſiſte, linguam moue, cum tecum loquor cogitē te, & cogitem me, & præterea nihil. Sic puto Domine quod audies, & dabis quod rogabo. Hucuſque non impetraui quicquam: quia non ſicut oportet rogaui. Fac igitur Domine, vt præter te nihil viuat in me. Nolo ſcientiam quæ aliud docet, nolo memoriā quæ aliud recordatur, quam te: nolo denique & intellectum, qui omnia nouit, præter te. Morbo graui laborat Ezechias, & quia orabat te conualuit, & redijt in ſe, etiamſi de lectulo clamaret ad te. Iob patientiſsimus toto corpore laceratus, in ſterquilinio ſedens inuocabat, & ſanitatē priorem, liberos, totamq; ſubſtantiā magis, quam à principio recuperabat. Abrā inter alienigenas. Iudit in tentorio. Moſes in deſerto. Dauid in caſtris, In ventre cæti Tobias, in lacu Leonum Daniel. Petrus in carcere. Paulus in profundo maris. Stephanus inter lapides, Ioannes in exilio, Hi Domine quacunq; lingua, quocunq; loco, quarumq; ſtatu corporis, orabant, impetrabant. Quare id, quia ſicut oportet

orabant. Da mihi quoq; ſicut oportet orare, vt poſsim quod oportet impetrare. Habebo omnia ſi ſciam orare, quia oratio ſapiens, nouit omnia impetrare, nec tua bonitas, quicquam illi nouit denegare: Potentia tua tempore non minuitur. Miſericordia ſæculis non euertitur, Bonitas benefaciendo nō atteritur. qui illos docuiſti, doce & me orare, vt oportet, imo hoc ipſum quod rogo, fac rogare, vt oportet. Sed fortaſſe Domine non dignaberis, venire in domum plenam tumultu, & tubicinibus, vbi omnia vanis, varijs, vagabundis, & inordinatis fantaſijs, & cogitationibus perſtrepunt, à quibus ſubito, quidquid boni offertur, tanquam a fluctibus obruitur, vbi nulla pax, nulla quies, nullus ordo. Quid igitur faciam Domine, mittam ad ſcholam tuam cor meum, tibiq; illud reſignabo, & tu illi, ò præceptor Ieſu, hanc vnicā leges lectionem, quemadmodum orare te oporteat, in ſpiritu & veritate, & ſufficit. Cum hoc vnū ſciuero Domine, reliqua quæ deſunt impetrabo.

Iuſtiſsime, ſeueriſsimè, benigniſsime, clementiſsime Deus meus & omnia. Quando enim tibi per omnia placebo? quando mihi perfecte diſplicebo? quando nil viuet

in me præter te? ſi hoc adhuc rogare te neſcio. Doce ò magiſter, doce ò præceptor, vt quod tu vis & mihi expedit, ſciam te rogare. Vir polutus corde & labijs ego ſum. Non ſum dignus attolere oculos ad altitudinem cœli. Sed ſcio quid faciam. Video quaſi ſcalam Iacob, & Angelos tuos per illam aſcendentes, vt hodiernæ Ducis ſui Michaelis feſtiuitati aſsiſtant; & fideliū tuorum deuotionem, & orationes perſcribāt, ad teq́; perferant. Conficiam chirographū in quo tibi plenè cor meum reſignabo, & dabo vni ex Angelis aſcendentibus, & aſsiſtentibus tibi, vt ad te perferat, tibiq́; tradat & tu de corde meo ſtatuas quod voles. Non enim illud volo amplius pro meo reputare, ſed mihi mori cupio, vt tu poſſis illud de tua voluntate informare, informatum inflammare, inflammatum conſeruare, conſeruatum beare? & ſi vt timeo, angelus quoq́; fętorem cordis mei horruerit, adhuc ſcio, quid faciam. Ibo ad crucem tuam, & audacter vt Petrus introibo in monumentum. Adorabo roſea vulnera tua, digitum in latus vt Thomas inferam, & ibi ſecreto cor meum relinquā & ſtatim mundabitur, Certe in tuo latere mundatum, non horrebis amplius, ſed formabis & do-

cebis vt voles. Eia Domine, nunc exurgo, & curro quia nimis diu iacui. Hei mihi nimis diu iacui. Sed infirmus ſum pedibus, & viſitatio tua baſes pedum meorum diſſoluit, forte montem Caluarium aſcendere, tibiq; loqui non potero. Adhuc ſcio quid faciam, ſtabo à longe cum Publicano, & percutiens pectus meum dicere non ceſſabo, Deus propitius eſto mihi peccatori. Vel cum filio prodigo clamabo: Pater peccaui in cœlum, & in terram: iam non ſum dignus vocari filius tuus, fac me ſicut vnum ex mercenarijs tuis, forte tu Domine protinus conſolidabis baſes, & plantas, & aſcendam & faciam, vt dixi, Sis benedictus in ſæcula: Ieſu præceptor
ſis benedictus, & doce nos orare, doce nos orare Ieſu
ſaluator & ſufficit.
Amen :-

Poſt grauiſſimum morbum, Ereptas fortunas, & mortē Regis Stephani.

REx Chriſtus fecit cænam magnam, & vocauit multos: & miſit ſeruum ſuum hora cœnæ, dicere inuitatis, vt venirent, quia iam parata ſunt omnia. Et cæperunt excuſare. Primus dixit, villam emi, neceſſe hebeo videre illam: rogo te, habe me excuſatum. Alter dixit, Iuga boum emi quinque: & eo probare illa. Alius dixit: Vxorem duxi, & ideo nō poſſum venire. Et reuerſus ſeruus, nunciauit hęc Domino ſuo. Rex autem cum audiſſet, iratus eſt, & ait ſeruis ſuis. Ite ergo ad exitus viarum, & quoſcunq; inueneritis vocate ad nuptias. Egreſsi ergo ſerui eius, in vias, congregauerunt omnes, malos & bonos quos inuenerunt & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium. Intrauit autem Rex vt videret diſcumbentes, & vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali. Et ait illi. Amice quomodo huc intraſti non habeas

veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit Rex miniſtris. Ligatis manibus & pedibus eius, mittete eum in tenebras exteriores. Egreſſus itaq; foras dicebat intra ſe. Quid faciam? quia Dominus meus deleuit me de libro vitæ, fodere non valeo, mendicare erubeſco. Et non eſt inuentus ſpiritus meus in me, ſed tabeſcebam, nec fuit qui conſolaretur me, & diceret mihi verbum, quia Dominus dereliquit me, & gradiebar prope viam in obſcuro, aduesperaſcente die in noctis tenebris, & caligine. Et ecce occurrit mihi mulier ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas, & garrula & vaga, qnietis impatiens, nec valens conſiſtere pedibus ſuis, nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos inſidians. Apprehenſumq; deoſculabatur, & procaci vultu blanditur dicẽs. Victimas pro ſalute deuoui, hodie reddidi vota mea, idcirco egreſſa ſum in occurſum tuum, deſiderans te videre & reperi. Videns autem oculis & ingemiſcens, & ſuſpirans. Quieſcat, ait, vox tua a ploratu, & oculi tui a lachrymis, quia eſt ſpes nouiſſimis tuis. Miſerere animæ tuæ, & ne des afflictionem cordi tui. Non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis, & non eſt ob-
 lecta-

lectamentum, ſuper cordis gaudium. Melior eſt mors, quam vita amara, & requies æterna quam languor perſeuerans. Multos occidit triſtitia; & non eſt vtilitas in illa. Venite ergo & fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuẽtute celeriter: Coronemus nos roſis antequã marceſcant. Nullum pratum ſit, quod nó pertranſeat, luxuria noſtra: vbiq; relinquamus ſigna lætitiæ, hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors. Exiguum & cum tędio eſt tempus vitæ noſtræ, & non eſt refrigeriũ in fine hominis, & non eſt qui agnitus reuerſus ſit ab inferis. Vmbræ enim tranſitus eſt tempus noſtrum & non eſt reuerſio finis noſtri. Et addidit dicẽs, Veni ergo inebriemur vberibus & fruamur cupitis amplexibus donec illuceſcat dies; & ducebat me ad manum; ego verò cogitabam qualis eſſet iſta ſalutatio: vox quidem, vox dulcis, & grata in auribus adoleſcentis: ſed tamen ignorabam quid facerem; quia adhuc modicum erat lumen in me. Ab illa: Nonne & tu mortalis homo ſimilis es omnibus, & in ventre matris, figuratus es caro ex ſemine hominis? Nonne omnis caro ad ſibi ſimilẽ coniungitur? & omnis homo ſibi ſimili ſociabitur? Lætare, ait Sapiens, iuuenis, in

ado-

adoleſcentia tua, & in bono ſit cor tuum, in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & intuitu oculorũ tuorum. Omnes nos, quaſi oues errãtes. Et quis eſt qui dicat: Mundus ſum à peccato? Cinis eſt cor eius, & terra ſuperuacua ſpes eius, & luto vilior vita eius.

Irretiuit ergo me ſermonibus multis, & blandicijs labiorum protraxit me: ſtatim enim ſequebar, quaſi bos ductus ad victimam, & quaſi agnus laſciuiẽs, & velut auis feſtinans ad laqueum. Et introduxit me, in cubile ſtratũ tapetibus ex Aegypto, aſperſum, Myrra, & Aloe & Cynamomo: & audiui Symphoniam, & chorum, & interrogaui quid hæc eſſent. At illa introduxit me in atrium domus interius, & ecce conuiuium grande, ſicut conuiuium Regis: præparatũ cunctis Principibus, & pueris ſuis: & pendebant ex omni parte tentoria aerei coloris ſuſtentata funibus byſsinis, atq; purpureis. Lectuli quoq; aurei & argentei ſuper pauimentum, Smaragdino, & Pario ſtratum lapide ſedebant autem fortiſsimi Perſarum, & Medorum inclyti, & præfecti Prouinciarum, ducẽtes in bonis dies ſuos. Venit quoq; Salomon, & fecit ſolium eburneum grande, & veſtiuit illud auro mun-

 diſsi-

diſsimo: fuit & Regina Saba, cum magnis opibus & camellis, qui portabant aromata, & auri plurimum,gemmaſq; prætioſas: ſed & ſerui Hyram cum ſeruis Salomonis, attulerũt, aurum de Ophir: & ligna tyma, & gemmas prætioſiſſimas: cytaras quoq; & Pſalteria cantoribus:ita vt nunquam viſa ſunt ligna talia. Pendebant quoq; ducentæ haſtæ aureæ, & trecenta ſcuta ærea, in armamentario, quod erat conſitum nemore. Iuſſit ergo Salomon, & producta ſunt vaſa conuiuij, Regis aurea, & vaſa domus ſaltus Lybani,ex auro puriſsimo. Aderant & duo Eunuchi Pharaonis Regis, alter pincernis præerat, alter piſtoribus. Vocatus eſt, & Architriclinus, & Cocus Samuelis: & cum facta eſſet hora cœnæ, Iezabel menſam ſtatuit, Cain agricola panem attulit, Pharao ex Aegypto cucumeres, & pepones, porroſq;, & cepæ & allia. Ioas Rex Iſrael carduũ. Eſau de venatione; apparuit & Syba puer. Mysboſet, cum duobus aſinis oueratis ducentis panibus, & centum alligaturis vuæ paſſæ,& duobus vtribus vini: aderat & diues,indutus purpura & byſſo,& æpulans quotidie ſplendide. Et egreſſus vnus de filijs prophetarum in agrum, collegit herbas agreſtes,& quaſi vitem ſyl-

ueſtrem,

ueſtrem, & collegit colocyntidas agri, cõſciditq; in ollam pulmenti. Attullit, & ſacerdos de turturibus ac pullis columbæ. Filij vero Aaron diuidebant membra, caput & omnia, quæ adhærent iecori; & imponebant ſuper ligna. quibus ſubijciendus erat ignis. Inteſtina vero, & pedes lauabant aqua. Attulit & Samſon vitulum ſaginatum, & Dalila cum eo. Thamar attulit ſorbiciunculas, Effraim ſubcinericium panem, non reuerſatum. Aderat & Tubal pater canentium in cytara & organo. Aderat & proſtituta Tamar. Venerunt & opulenti de Syon optimates, capita populorum: ingredientes pompaticè, & attulerunt agnũ de grege, & vitulos, de medio armẽti. Stabat & Saul, cum clypeo & armo. Abra verò portabat aſcopam vini, & vas olei, & polentam, & lapates, & panes, & caſeum. Filij Iuda colligebãt ligna, patres ſuccendebaut ignem, & mulieres cõſpergebant adipem, & faciebant placentas. Sobi porro filius Naas, & Berzallai Galaatides, obtulerunt ſtratoria & tapetia, & vaſa fictilia, fermentum, & hordeum, & farinam; & polentam, & fabam, & lentem, & frixũ cicer, & mel, & butyrum, oues quoq; & pingues vitulos. Architriclinus quoq; bonum

vinum ſeruauit, & Iudas pecuniam attulit. Samſon in carcere molebat, vxorque Lothi, verſa in ſtatuam ſal præbebat. Nabal quoque cor, erat iucundum: erat enim ebrius nimis.

Accubabant itaq; & paſcebantur, & non erat qui extenuaret. Similiter & populus ſedit manducare & bibere: & ſurrexerunt ludere, & præceperunt, vt vocaretur Samſon, & ante eos luderet: qui adductus de carcere, ludebat ante eos; Venit quoque Herodiadis, & ſaltauit in medio, & placuit accumbentibus: venerunt piloſi, & ſaltabant ibi. Venerũt & milites, & ſortes mittebant. Amon compreſſit ſororem ſuam Thamar & cubauit cum ea. Surrexerunt & pueri Abner, vt luderent cum pueris Ioab, & apprehenſo vnuſquiſq; capite comparis ſui, defixit gladium in latus contrarij. Et facti ſunt ex illis multi nimia ebrietate ſopiti. Alij in ebrietate recumbebant; alij præ ebrietate errauerunt, & abierunt poſt deſideria cordis eorum, & in aduentionibus ſuis lætabantur: alius quidem ſic; alius vero ſic. Effuſiq; ſunt omnes, ſicut vituli ſuper herbam, cantantes & dicentes: Edamus & bibamus, cras enim moriemur.

Ego verò hæc omnia conſideraui, & dedi cor

di cor meum in cunctis operibus quæ fiebant ſuper terram. Et vidi iuſtos, quibus mala proueniunt, quaſi opera egerint impiorum: & vidi impios, qui ita ſecuri ſunt: quaſi iuſtorum facta habeant. Laudaui igitur lætitiam, quod non eſſet homini bonũ ſub Sole, niſi quod comederet, biberet, atque gauderet; vniuerſa enim ęquè eueniũt, iuſto ac impio, bono & malo, mundo & immundo; immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti; ſicut bonus, ſic & peccator, vt periurus, ita & ille qui verum deierat. In ipſo itaq; tempore, ſenſus meus reuerſus eſt ad me, & figura mea reuerſa eſt ad me. Et dixi: Vadam poſt amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas, & lanam, & linum, & oleum, & potum; & appoſui cor meum, vt fruerer bonis, & quæcunque deſiderauerunt oculi mei, nõ negaui eis, nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & deteſtatus ſum omnem induſtriam, & ceſſaui; renunciauitq; cor meũ, vltra laborare, ſub Sole. Cur enim laborarem, aut cur fraudarem animam meam bonis? Sicut egreſſus eſt homo nudus de vtero matris ſuæ, ſic reuertetur, & nil auferet ſecũ de labore ſuo: hoc itaq; viſum eſt mihi bonũ, vt comedat quis & bibat, & fruatur

Nonne ſunt ſicut illi vendentes, & emẽtes in templo? ſicut menſæ nummulariorum, aut cathedræ vendentium columbas? certe Domine & menſæ & nummularij, & cathedræ & columbæ ad tuam gloriam ſeruiunt, ſed in templo quid hęc faciũt in anima ſacerdotis tempore contemplationis. In hora orationis, compũnctionis, ſacrificij lachrymarũ quid iſta impediunt quid etiam non conſentientes auertunt. Fac Dñe funiculos & eijce, vt templum animæ meæ ſolis tuis vſibus deputetur. Sol iſte quem feciſti, & ſtellæ aquas creaſti ordinatiſsimo curſu, & nobis ſeruiunt, & ſapientiæ tuæ magnitudinem oſtendũt? Maris ingens impetus, nonne tenuiſſima arena reprimitur? ſit iam in me hæc nota, quod ſim vernaculus tuus. Circũcide cogitatus hodie, ſepem illis circumda. Memoriam beneficiorum tuorum, vt arenam obijce, ad quam omnis impetus allidatur. Id quidem ego non mæreor, parum enim adhuc tali deſiderio moueor. Sed tu miſericors & miſerator Domine, nolens mortem peccatoris, aufer à me morẽ peccatoris. Tolle omne id quod mihi nocet, & tibi diſplicet, & da mihi omne id, quod mihi profit, & tibi placet. Scis quod cogitationes noſtrę vanę ſunt: oſtende itaq; tu de-

theſauris tuis cordi meo gratiam, & pulchritudinem puræ, & ſanctæ cogitationis, vt iam tandem extruere incipiam tria tabernacula. In vno mediter de te, in altero de me, in tertio de proximo. Quartum neſciat anima mea. Scio Domine quid tibi diſplicuit in Phariſæo, & quid placuit in Publicano. Non quia ieiunabat bis in Sabbatho, non quia decimas dabat, nō quia non fuit raptor, iniuſtus, adulter, ſed hæc ſua bona, non tua bona putabat, quia in oratione ſuas non tuas laudes prædicabat, qa ſe non te laudabat, quia mente per hominum ora volitabat, & ante te ſolo corpore ſtabat. Video viciſsim quod in Publicano placuit, non quia decimas non dabat, aut ſabbatho nō ieiunabat, ſed quia hoc ipſum tibi humiliter confitebatur, corde tibi adhærens, & animo præſens nuſquàm in oratione vagabatur: peccatorem ſe agnoſcēs, & percuſſo pectore veniam petens, ſe damnabat, te laudabat. Quam Publicano feciſti humiliter petenti, fac & mihi gratiam, peccata mea ſinceriter cōfitenti. Doce nos orare. Quādo enim impetrabo, ſi nunquàm rogare didicero. Quomodo autem iam diſcere potero, quod per quadraginta annos non didici? Certe Domine, niſi tu ædifica-

ueris domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Niſi tu docueris me, neſcio quomodo ſcire poſſum te. Doce nos itaq; orare, mentem erigere, cor ſiſte, linguam moue, cum tecum loquor cogitē te, & cogitem me, & præterea nihil. Sic puto Domine quod audies, & dabis quod rogabo. Hucuſque non impetraui quicquam: quia non ſicut oportet rogaui. Fac igitur Domine, vt præter te nihil viuat in me. Nolo ſcientiam quæ aliud docet, nolo memoriā quæ aliud recordatur, quam te: nolo denique & intellectum, qui omnia nouit, præter te. Morbo graui laborat Ezechias, & quia orabat te conualuit, & redijt in ſe, etiamſi de lectulo clamaret ad te. Iob patientiſsimus toto corpore laceratus, in ſterquilinio ſedens inuocabat, & ſanitatē priorem, liberos, totamq; ſubſtantiā magis, quam à principio recuperabat. Abrā inter alienigenas. Iudit in tentorio. Moſes in deſerto. Dauid in caſtris, In ventre cæti Tobias, in lacu Leonum Daniel. Petrus in carcere. Paulus in profundo maris. Stephanus inter lapides, Ioannes in exilio, Hi Domine quacunq; lingua, quocunq; loco, quarumq; ſtatu corporis, orabant, impetrabant. Quare id, quia ſicut oportet

orabant. Da mihi quoq; ſicut oportet orare, vt poſsim quod oportet impetrare. Habebo omnia ſi ſciam orare, quia oratio ſapiens, nouit omnia impetrare, nec tua bonitas, quicquàm illi nouit denegare; Potentia tua tempore non minuitur. Miſericordia ſæculis non euertitur, Bonitas benefaciendo nō atteritur. qui illos docuiſti, doce & me orare, vt oportet, imo hoc ipſum quod rogo, fac rogare, vt oportet. Sed fortaſſe Domine non dignaberis, venire in domum plenam tumultu, & tubicinibus, vbi omnia vanis, varijs, vagabundis, & inordinatis fantaſijs, & cogitationibus perſtrepunt, à quibus ſubito, quidquid boni offertur, tanquàm a fluctibus obruitur, vbi nulla pax, nulla quies, nullus ordo. Quid igitur faciam Domine, mittam ad ſcholam tuam cor meum, tibiq; illud reſignabo, & tu illi, ò præceptor Ieſu, hanc vnicā leges lectionem, quemadmodum orare te oporteat, in ſpiritu & veritate, & ſufficit. Cum hoc vnū ſciuero Domine, reliqua quæ deſunt impetrabo.

Iuſtiſsime, ſeueriſsimè, benigniſsime, clementiſsime Deus meus & omnia. Quando enim tibi per omnia placebo? quando mihi perfecte diſplicebo? quando nil viuet

in me præter te? ſi hoc adhuc rogare te neſcio. Doce ò magiſter, doce ò præceptor, vt quod tu vis & mihi expedit, ſciam te rogare. Vir polutus corde & labijs ego ſum. Non ſum dignus attolere oculos ad altitudinem cœli. Sed ſcio quid faciam. Video quaſi ſcalam Iacob, & Angelos tuos per illam aſcendentes, vt hodiernæ Ducis ſui Michaelis feſtiuitati aſsiſtant, & fideliũ tuorum deuotionem, & orationes perſcribãt, ad teq; perferant. Conficiam chirographũ in quo tibi plene cor meum reſignabo, & dabo vni ex Angelis aſcendentibus, & aſsiſtentibus tibi, vt ad te perferat, tibiq; tradat & tu de corde meo ſtatuas quod voles. Non enim illud volo amplius pro meo reputare, ſed mihi mori cupio, vt tu poſſis illud de tua voluntate informare, informatum inflammare, inflammatum conſeruare, conſeruatum beare? & ſi vt timeo, angelus quoq; fętorem cordis mei horruerit, adhuc ſcio, quid faciam. Ibo ad crucem tuam, & audacter vt Petrus introibo in monumentum. Adorabo roſea vulnera tua, digitum in latus vt Thomas inferam, & ibi ſecreto cor meum relinquã & ſtatim mundabitur, Certe in tuo latere mundatum, non horrebis amplius, ſed formabis & do-

cebis vt voles. Eia Domine, nunc exurgo, & curro quia nimis diu iacui. Hei mihi nimis diu iacui. Sed infirmus ſum pedibus, & viſitatio tua baſes pedum meorum diſſoluit, forte montem Caluarium aſcendere, tibiq́; loqui non potero. Adhuc ſcio quid faciam, ſtabo à longe cum Publicano, & percutiens pectus meum dicere non ceſſabo, Deus propitius eſto mihi peccatori. Vel cum filio prodigo clamabo: Pater peccaui in cœlum, & in terram: iam non ſum dignus vocari filius tuus, fac me ſicut vnum ex mercenarijs tuis, forte tu Domine protinus conſolidabis baſes, & plantas, & aſcendam & faciam, vt dixi, Sis benedictus in ſæcula: Ieſu præceptor ſis benedictus, & doce nos orare, doce nos orare Ieſu ſaluator & ſufficit.

Amen :-

Poſt grauiſſimum morbum, Ereptas ſortunas, & mortē Regis Stephani.

REx Chriſtus fecit cænam magnam, & vocauit multos: & miſit ſeruum ſuum hora cœnæ, dicere inuitatis, vt venirent, quia iam parata ſunt omnia. Et cæperunt excuſare. Primus dixit, villam emi, neceſſe hebeo videre illam: rogo te, habe me excuſatum. Alter dixit, Iuga boum emi quinque: & eo probare illa. Alius dixit: Vxorem duxi, & ideo nō poſſum venire. Et reuerſus ſeruus, nunciauit hęc Domino ſuo. Rex autem cum au diſſet, iratus eſt, & ait ſeruis ſuis. Ite ergo ad exitus viarum, & quoſcunq; inueneritis vocate ad nuptias. Egreſsi ergo ſerui eius, in vias, congregauerunt omnes, malos & bonos quos inuenerunt & impletæ ſunt nu ptiæ diſcumbentium. Intrauit autem Rex vt videret diſcumbentes, & vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali. Et ait illi. Amice quomodo huc intraſti non habeas veſtem

veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit Rex miniſtris. Ligatis manibus & pedibus eius, mittete eum in tenebras exteriores. Egreſſus itaq; foras dicebat intra ſe. Quid faciam? quia Dominus meus deleuit me de libro vitæ, fodere non valeo, mendicare erubeſco. Et non eſt inuentus ſpiritus meus in me, ſed tabeſcebam, nec fuit qui conſolaretur me, & diceret mihi verbum, quia Dominus dereliquit me, & gradiebar prope viam in obſcuro, aduesperaſcente die in noctis tenebris, & caligine. Et ecce occurrit mihi mulier ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas, & garrula & vaga, qnietis impatiens, nec valens conſiſtere pedibus ſuis, nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos inſidians. Apprehenſumq; deoſculabatur, & procaci vultu blanditur dicẽs. Victimas pro ſalute deuoui, hodie reddidi vota mea, idcirco egreſſa ſum in occurſum tuum, deſiderans te videre & reperi. Videns autem oculis & ingemiſcens, & ſuſpirans, Quieſcat, ait, vox tua a ploratu, & oculi tui a lachrymis, quia eſt ſpes nouiſſimis tuis. Miſerere animæ tuæ, & ne des afflictionem cordi tui. Non eſt cenſus ſuper cenſum ſalutis corporis, & non eſt ob-
 lecta-

lectamentum, ſuper cordis gaudium. Melior eſt mors, quam vita amara, & requies æterna quam languor perſeuerans. Multos occidit triſtitia; & non eſt vtilitas in illa. Venite ergo & fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuētute celeriter: Coronemus nos roſis antequā marceſcant. Nullum pratum ſit, quod nō pertranſeat luxuria noſtra: vbiq; relinquamus ſigna lætitiæ, hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors. Exiguum & cum tedio eſt tempus vitæ noſtræ, & non eſt refrigeriū in fine hominis, & non eſt qui agnitus reuerſus ſit ab inferis. Vmbræ enim tranſitus eſt tempus noſtrum & non eſt reuerſio finis noſtri. Et addidit dicēs, Veni ergo inebriemur vberibus & fruamur cupitis amplexibus donec illuceſcat dies, & ducebat me ad manum; ego verò cogitabam qualis eſſet iſta ſalutatio: vox quidem, vox dulcis, & grata in auribus adoleſcentis: ſed tamen ignorabam quid facerem, quia adhuc modicum erat lumen in me. At illa: Nonne & tu mortalis homo ſimilis es omnibus, & in ventre matris, figuratus es caro ex ſemine hominis? Nonne omnis caro ad ſibi ſimilē coniungitur? & omnis homo ſibi ſimili ſociabitur? Lætare, ait Sapiens, iuuenis, in

 ado-

adoleſcentia tua, & in bono ſit cor tuum, in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & intuitu oculorũ tuorum. Omnes nos, quaſi oues errãtes. Et quis eſt qui dicat: Mundus ſum à peccato? Cinis eſt cor eius, & terra ſuperuacua ſpes eius, & luto vilior vita eius.

Irretiuit ergo me ſermonibus multis, & blandicijs labiorum protraxit me: ſtatim enim ſequebar, quaſi bos ductus ad victimam, & quaſi agnus laſciuiẽs, & velut auis feſtinans ad laqueum. Et introduxit me, in cubile ſtratũ tapetibus ex Aegypto, aſperſum, Myrra, & Aloe & Cynamomo: & audiui Symphoniam, & chorum, & interrogaui quid hæc eſſent. At illa introduxit me in atrium domus interius, & ecce conuiuium grande, ſicut conuiuium Regis: præparatũ cunctis Principibus, & pueris ſuis: & pendebant ex omni parte tentoria æreí coloris ſuſtentata funibus byſsinis, atq; purpureis. Lectuli quoq; aurei & argentei ſuper pauimentum, Smaragdino, & Pario ſtratum lapide ſedebant autem fortiſsimi Perſarum, & Medorum inclyti, & præfecti Prouinciarum, ducẽtes in bonis dies ſuos. Venit quoq; Salomon, & fecit ſolium eburneum grande, & veſtiuit illud auro mun-

diſsimo: fuit & Regina Saba, cum magnis opibus & camellis, qui portabant aromata, & auri plurimum,gemmasq́; prætioſas: ſed & ſerui Hyram cum ſeruis Salomonis, attulerũt, aurum de Ophir: & ligna tyma, & gemmas prætioſiſſimas: cytaras quoq; & Pſalteria cantoribus:ita vt nunquam viſa ſunt ligna talia.Pendebant quoq; ducentæ haſtæ aureæ, & trecenta ſcuta ærea, in armamentario,quod erat conſitum nemore. Iuſſit ergo Salomon, & producta ſunt vaſa conuiuij, Regis aurea, & vaſa domus ſaltus Lybani,ex auro puriſsimo. Aderant & duo Eunuchi Pharaonis Regis,alter pincernis præerat, alter piſtoribus. Vocatus eſt, & Architriclinus, & Cocus Samuelis: & cum facta eſſet hora cœnæ, Iezabel menſam ſtatuit, Cain agricola panem attulit, Pharao ex Aegypto cucumeres, & pepones, porrosq́;, & cepæ & allia. Ioas Rex Iſrael carduũ. Eſau de venatione; apparuit & Syba puer. Mysboſet, cum duobus aſinis oueratis ducentis panibus, & centum alligaturis vuæ paſſæ,& duobus vtribus vini: aderat & diues,indutus purpura & byſſo,& æpulans quotidie ſplendide. Et egreſſus vnus de filijs prophetarum in agrum, collegit herbas agreſtes,& quaſi vitem ſylueſtrem,

ueſtrem, & collegit colocyntidas agri, cõſciditq; in ollam pulmenti. Attullit, & ſacerdos de turturibus ac pullis columbæ. Filij vero Aaron diuidebant membra, caput & omnia, quæ adhærent iecori; & imponebant ſuper ligna. quibus ſubijciendus erat ignis. Inteſtina vero, & pedes lauabant aqua. Attulit & Samſon vitulum ſaginatum, & Dalila cum eo. Thamar attulit ſorbiciunculas, Effraim ſubcinericium panem, non reuerſatum. Aderat & Tubal pater canentium in cytara & organo. Aderat & proſtituta Tamar. Venerunt & opulenti de Syon optimates, capita populorum: ingredientes pompaticè, & attulerunt agnũ de grege, & vitulos, de medio armẽti. Stabat & Saul, cum clypeo & armo. Abra verò portabat aſcopam vini, & vas olei, & polentam, & lapates, & panes, & caſeum. Filij Iuda colligebãt ligna, patres ſuccendebaut ignem, & mulieres cõſpergebant adipem, & faciebant placentas. Sobi porro filius Naas, & Berzallai Galaatides, obtulerunt ſtratoria & tapetia, & vaſa fictilia, fermentum, & hordeum, & farinam; & polentam, & fabam, & lentem, & frixũ cicer, & mel, & butyrum, oues quoq; & pingues vitulos. Architriclinus quoq; bonum

di cor meum in cunctis operibus quæ fiebant ſuper terram. Et vidi iuſtos, quibus mala proueniunt, quaſi opera egerint impiorum: & vidi impios, qui ita ſecuri ſunt: quaſi iuſtorum facta habeant. Laudaui igitur lætitiam, quod non eſſet homini bonū ſub Sole, niſi quod comederet, biberet, atque gauderet; vniuerſa enim ęquè eueniūt, iuſto ac impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti, ſicut bonus, ſic & peccator, vt periurus, ita & ille qui verum deierat. In ipſo itaq; tempore, ſenſus meus reuerſus eſt ad me, & figura mea reuerſa eſt ad me. Et dixi: Vadam poſt amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas, & lanam, & linum, & oleum, & potum; & appoſui cor meum, vt fruerer bonis, & quæcunque deſiderauerunt oculi mei, nō negaui eis, nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & deteſtatus ſum omnem induſtriam, & ceſſaui: renunciauitq; cor meū, vltra laborare, ſub Sole. Cur enim laborarem, aut cur fraudarem animam meam bonis? Sicut egreſſus eſt homo nudus de vtero matris ſuæ, ſic reuertetur, & nil auferet ſecū de labore ſuo: hoc itaq; viſum eſt mihi bonū, vt comedat quis & bibat, & fruatur

tur lætitia; & hæc eſt pars illius.

Et ego quidem errabam, ſicut ouis quæ periit, & viuens diſcendebam ad infernũ. Cupiditates meę, quaſi rota carri fuerunt, & quaſi axis verſatilis cogitationes meæ. Tu verò Domine in interitu meo ridebas, & ſubſannabas, videns quid mihi adueniebat, & parabas ſagittas tuas in pharetra, vaſa mortis coagmentabas, & ponebas in pondere iudicium, & iuſtitiam in menſura tacuiſti, ſoluiſti, patiẽs fuiſti. Sed nunquid ſemper tacuiſti? Certè videns Dominus quod multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum, omni tempore: pænituit eum, quod hominem feciſſet in terra. Et præcauens in futurum, tactus dolore cordis intrinſecus. Delebo dixiſti hominem, quem creaui à facie terræ. Seruus enim non poteſt verbis erudiri. Verumtamen in miſericordia faciã, & non in furore. Non enim vanè conſtituiſti filios hominum, ſed vt vitam habeant, & abundantius habeant. Libet hic narrare iuſta iudicia tua Domine quæ feciſti magnalia mihi: Sis benedictus in ſæcula, quia ſuperexaltauit miſericordia iudicium. In tribus exaſperaui te, in tribus emendaſti me. Ambulabam in concupi-

cupiſcentia oculorum, in concupiſcentia carnis, & in ſuperbia vitæ. Et tu quoq; feciſti flagellũ, quaſi de tribus funiculis: pro concupiſcentia oculorum, tradidiſti me in manus calumniantium me in conſpectu ſerui tui præſidis: & locuti ſunt verba inuidiæ, fomitemq; odij miniſtrabant, dicẽtes, poſitum alienigenã in dignitate, & ſapientes ſedere deorſum, dereliquiſti me in conſilio eorũ, & voluiſti me cadere in illa exprobratione. Egreſſa eſt enim ſententia à facie Principis, tuleruntq; ouem vnicam quæ nutriebat me, eratq; mihi ſicut filia, & omnem ſubſtantiam panis, & vniuerſa quæ ad cibum pertinent: & præterea dixerunt: Da huic locum, & ita incepi tenere locum nouiſsimum, cum rubore, factuſq; ſum in prouerbium, & fabulã omnibus notis meis: & extollẽtia oculorum dereliquit me. Vix iſta implebantur, & tu appoſuiſti manum tuam, & percuſſiſti carnes meas febri, & frigore, & vlcere peſsimo, & ad portas mortis deduxiſti me: & ſolum mihi ſupererat ſepulchrum. Putredini dixi: Pater meus es tu, Mater mea, & ſoror mea vermibus; tenebarq; per menſes, & menſes magnis, & acutis febribus. Et tu in interitu meo ridebas. Adhuc durabat languor fortiſsimus,

& ecce nuntius intrauit dicẽs. Quem dilexit anima tua Stephanus Rex mortuus eſt; & facta eſt commotio magna, ſuper terrã tuam, ita vt gladius vniuſcuiuſque in fratrem ſuũ dirigatur: Audiui & expauit cor meum, ſtupore vehemẽti: & defecit ex me ſpiritus meus, & dixi: ſi flagellat, occidat ſemel, & non de pœnis meis rideat. Deſperaui, nequaquàm vltra iam viuam: & elegit ſuſpendium anima mea, & mortem oſſa mea. Nil enim erat quod non tangeres, ò miſerator, & miſericors Dñe, non vt perderes, ſed vt emendares, & ego neſciebam. Subſtantiam tulit calumniator, ſanitatem, febris ardor. Robur animi oppreſſit dolor: Altero fregiſti concupiſcentiam oculorum. altero concupiſcentiam carnis, altero ſuperbiam vitæ. O ſi tunc hæc tua iudicia intellexiſſem, ò ſi cognouiſſem tempus viſitationis meæ: ſed infixus eram in limo profundi: ſupergreſſæ ſunt iniquitates meæ caput meum, ita vt altitudinem cœli videre non potuerim, nec te, nec me, nec tuas viſitationes, nec meas miſerias cognouerim.

Appoſuit ergo Dominus manum ſuam, & aggrauauit adhuc plagas meas. Qui ſimul mecum dulces capiebãt cibos, magnifica-

ficarunt ſuper me ſupplantationem. Dixerunt. Grauis eſt nobis ad videndum. Inutilis eſt nobis. Quæ pars diuiti ad pauperẽ, eſt homo marcidus egens recuperatione, deficiẽs in virtute, & abundans paupertate. Et factus ſum in oculis eorum vilis, & reprobus nimis, & derelictus in via Dei. Omnes videntes deridebant me, & ſubſannabant, in paupertate mea, & in infirmitate carnis meæ improperabant mihi. Venit epulo, & eiecit ante ianuam. Venit Balaam cum Aſina & attriuit iacentis pedem. Venit aſſiſtens miniſtrorum, & dedit alapam; Venit cohors, & conſpuebat me. Venit Aſſur, & calcauit me. Venerunt pueri de Bethel, & illudebant mihi dicentes, Aſcende calue, aſcende calue.

Acceſſit Sedechias & percuſsit in maxillam. Venit ad extremum Miſſael, & Eliſaphan, tulerunt me ſicut iacebam veſtitum lineis, & eiecerunt foras extra caſtra, vt ſibi fuerat imperatum, dicentes: In malitia ſua expelletur impius. Vt verò me latrones extra caſtra viderunt, accurrerunt, & deſpoliauerunt me tunica, & plagis impoſitis abierũt ſemiuiuo relicto. & iacebam expectans Ioab, qui percuteret in inguine, & morerer, in vltionem rebellionis meæ.

Factum eſt autem cum iacerem, valida ſtercora ex nido hyrundinum, inciderunt ſuper oculos meos, & factus ſum cœcus. Altera die, cum mergerer ſommo graui, cecidi de cænaculo deorſum, & factus ſum claudus, & infirmus pedibus: & cum impatiens eſſem, locutus ſum verba inſipientia contra Dominum, & apparuit in facie mea lepra candens quaſi nix, & iam mediũ carnis deuoratum erat à lepra, & ſolum mihi ſupererat ſepulchrum, nec erat, qui ſepeliret.

Verum tu Domine, qui non deſeris in opportunitatibus, ſed diſponis omnia ſuauiter, ordinatiſſimo tuo iudicio praeparaſti, vt Sacerdos quidam deſcẽderet eadem via, & videns me præteriuit; ſimiliter & leuita, cum eſſet ſecus locum, & videret, pertranſijt. Samaritanus autem quidem iter faciens, venit ſecus me, & videns, miſericordia motus eſt. Et appropinquans alligauit vulnera mea, infundens oleum & vinum, & imponens ſuper iumentum ſuum, duxit in ſtabulum, & curam mei egit: & altera die, protulit duos denarios, & dedit ſtabulario, & ait: Curã illius habe, & quodcunq; ſuperogaueris, ego cum rediero, reddam tibi.

Stabularius porrò neſciens quę acciderunt,non loquatur mihi verbum .Videbat enim eſſe dolorem vehementem,nec ſciebat,quo irem, aut vnde venirem.Irruit autem ni me quaſi ſopor Domini,& dormiui, conturbatus & ſoporatus ſum : & ecce in horrore viſionis nocturnæ, pauor terruit me & tremor, & omnia oſſa mea perterrita ſunt. Stetit quidam cuius non agnoſcebam vultum,& vocem quaſi auræ lenis audiui. Vſquequo paruuli diligitis infantiā, & ſtulti, ea quæ ſunt noxia cupiunt,& imprudentes odiunt ſcientiam.Conuertimini ad correptionem meam, & proferam vobis ſpiritum meum, & oſtendam vobis verba mea. Mementote creatoris in die afflictionis & appropinquabit vobis. Humiliare Deo & expecta manum eius. Noli facere mala,& non te apprehendēt.Ego porro quaſi de graui ſomno euigilans voce magna exclamaui dicens, Ieſu præceptor miſerere mei.

Stabularius verò, Ieſum vocat iſte.Noſter eſt, vt video, non aduerſariorum. Et interrogauit dicens: Quid tibi vis faciam? Domine vt videā: & miſertus ſtabularius cucurrit & vocauit Raphaelem cum fele piſcis,quo cum liniſſet oculos: cępit albu-

go quaſi membrana ouiſe gredi & viſum re cepi. Venit & Eliſeus, & iuſſit me ablui in flumine; & lepra, diſparuit, venit & Paulus, & vides quia fidem haberem, dixit magna voce. Surge ſuper pedes tuos rectus, & exi- liui, & ambulabam: Videns autem Iacob quod nudus eſſem, attulit tunicam polymi tam. Petrus caligis calciauit. Elias zonam pelliceam, Paulus penulam. Tres pueri Sa- rabara. Pater familias annulum Tacharias Cydarim & mutatoria.

Et cum mihi melius eſſet, gratijs actis ſtabulario, cepi properare ad palatiū Re- gis, vnde fui eiectus, dicens intra me. Va- dam & reuertar ad Dominum meum prio- rem, quia bene mihi erat tūc magis quam nunc. Mercedes hæ meæ ſunt quas dede- runt mihi amatores mei, quādo ibam poſt eos, & obliuiſcebar Domini.

Et cum proceſſiſſem ad iactum vnius la- pidis, cucurrit poſt tergum meum Gezi puer, offerens talentum argenti, & veſtes mutatorias duplices, & dicebat. Sicut pro tegit ſapiencia, ſic protegit pecunia. Diui- tiæ addunt amicos plurimos, a paupere autem, & hi quos habuit ſeparantur, Om- nes colunt perſonam potentis, & amici ſunt dona tribuentis: Cucurrit & Raab gar

rula

rula ornatu meretricio, & procumbens ſu per collum meum,deoſculabatur , & dicebat: Veniat dilectus meus in hortum ſuum: ſtraui tapetib' pictis ex Aegipto,& aſperſi cubile meũ myrha & aloe & Cynamonio. Veni inebriemur vberibus, & fruamur cupitis amplexibus, donec illuceſcat dies. Scriptum eſt. Gratia mulieris ſedulæ delectabit virum ſuum,& oſſa illius impinguabit. Beatus vir qui habitat cum muliere ſen ſata, vbi non eſt mulier, ingemiſcit æger Lætare ergo iuuenis in adoleſcentia tua, & in bono ſit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum nec dicas: Adoleſcentia & voluptas vanà ſunt, & pro omnibus his,adducet te Dominus in iudiciũ. Non es nec eris melior Dauide, cui in ſenectute quæſita mulier eſt. Samſon habuit Dalilam, Iacob 30. annis Labano propter vnam Rachel ſeruiuit, Expedit tibi,vt habeas quę conſoletur animam tuam,& enutriat ſenectutem. Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus. Et hæc loquens, tenebat me,& dabat mihi oſcula. Accurrit, & diues qui epulabatnr quotidie dicens: Nonne melius eſt comedere,& bibere, & oſtendere animę ſuæ bona de la-

boribus ſuis? Nonne homini bono, dedit Deus ſapientiam: ſcientiam & lætitiam? Nonne omni homini cui dedit diuitias atque ſubſtantiam; poteſtatemq; ei tribuit, vt comedat ex eis, & fruatur parte ſua, & lętetur de labore ſuo? vtere ergo ętate, & in diebus ſenectutis tuę quieſces; Latronis memento qui paucis, & extremis verbis paradiſum impetrauit. Et ego quidem non acquieſcebam ſermonibus iſtorum, ſed ipſi me retinebant. Superbia cor, luxuria lumbos, gula guttur, Acedia pedes & manus tenebat, ne progredi poſſem: ſed oculis tantum ad Regis Palatium proſpiciebam: ſi forte veniret auxilium mihi. Ieſum vocabam. Ducta hanc ex muro videns Dux Regiæ militiæ, Fides dictus, & nomen Ieſu audiens, proſpexit extra cancellos, & dixit: Fidelis eſt iſte; Ieſum vocat, forte filius eſt perditionis. Et conuerſus ad me Credis in Deum? Credo, inquam, ò Domine, adiuua incredulitatē meam. Mulieres iſte deceperunt me, & apoſtataui. Tum ille: Fides tua ſaluum te faciet. Vis liber fieri, Volo inquam Domine; ſed infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia. Vocauit ergo fides centurionem ſuum nomine pœnitentiam, & præcepit illi, vt curā mei

 habe-

haberet. Pœnitētia verò tres cordatos milites vocauit. Contritionem, confeſſ. & ſatisfactionem, & præcepit illis, vt me ad ſe adducerent. At illi dū armantur armis grauibus, præmiſerunt celeriter duos armigeros. Dolorem animi, & odium peccati, qui accurrentes quærebant ex me, vis ſanus fieri? Ego verò reſpondi; velle adiacet mihi perficere autem non inuenio. Illi verò dixerunt: Accipit Dominus voluntatem, vbi non inuenit facultatem. Confide fili. Dum hæc loquuntur ſuperueniunt tres milites, & audacter irruentes, contritio cōpuit corde manu Gezi confeſſio linguam de manu Raab; ſatisfactio manus de manu Epulonis. Et ait contritio: Dic tu prior iniquitates tuas, vt iuſtificeris, & propter pudorem flere non ceſſabam; Iſte verò ad me vultu non omnino blando: Nōſti, eſto, aiť aduerſariorum, ſigna Regis non videmus, & non potui reſpondere verbum, præ confuſione magna. Ille verò: Fletus quidē fletus pœnitentis, ſed iſte cicatrices & vulnera transfugam, & rebellē oſtendunt. Ego verò toto corde ſuſpirans, væ mihi quia peccaui, & verè dereliqui, & vt erā dignus, adhuc non recepi: ſed tu Domine, ſi vis, potes me mundare. Interim ex interioribus

caſtris cõuenire multi cæperunt, vt finem viderent. Ego verò præ cõfuſione magna, abſcondere me volebam: Pœnitẽtia verò, Munus, inquit, meum aliud non eſt, quam vt in caſtra Regis redeũtes à ſordibus abluam, & ſi vulnerati ſunt, vinum & oleũ apponam, Nil enim coinquinatũ ingredi poteſt, in domum Regis noſtri. Et præcepit Centurio militibus ſuis contritioni, confeſsioni, & ſatisfactioni, vt quacunq; parte pollutum, & vulneratum me illis oſtendero, ſtatim lauarent; & cathaplaſma vnctionis apponerent; Illi verò vocauerunt tres Prothomedicos. Cõtritio vocauit ieiunium; confeſſio orationem, ſatisfactio, elemoſinam; & conſilium de me fecerunt: ieiuniuṁ dixit. Purgandus eſt, & dieta curandus; Oratio dixit, Vena ſecanda eſt in oculo, & ex aqua lachrymarum fiat balneum, in quo lauãdus eſt, elemoſina dixit: vulnera hæc emplaſtris miſericordiæ curabuntur: ſi poteſt veſtes & tunicas applicabit, vt Thabita, ſi non poteſt, duo ęra minuta, vt vidua; vel aquę ſaltem calicem frigidæ, & vocauerunt Spem: vt in medicinis cooperaretur, & adfuit nobis, & cataplaſmata vnctionis conficeret.

Dum hæc circa me fiunt, audiui voces

intra

intra caſtra clamantium, & dicentium Salus Deo noſtro, & Agno: & cogitaui me non procul abeſſe à Regno Dei: & qđ hoc eſſet magnum illud gaudium Angelorū de vno peccatore pœnitentiam agente, quam de 99. iuſtis: Ducebar itaq; ad ſecundam cuſtodiam à tota centurionis cohorte, reliquoq; eius comitatu: Aderat autē & patientia, & abſtinentia, & vigilia, & humicubatio; & cilicium: & Diamaſtigoſis: & fuga ocij, & ſui contemptus. In ſecundam cuſtodiam ingreſſi, inuenimus caſtitatem, humilitatem, Pacem cum manſuetudine. Temperantiam cum ſobrietate ante ianuā Regis excubantes quę videntes me, & totū pœnitentiæ comitatum circa me, manu porrecta, benigne ſalutarunt dicentes: da honorem Deo. Ecce priora tranſierunt; & noua facta ſunt omnia. Iam non erit amplius luctus, aut labor, ſed nec vllus dolor: quoniam priora tranſierūt. Et adiecit caſtitas verba conſolationis dicens; Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed iuſtificati eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri, & oſculū mihi ſingulæ dederūt.

Tum vero exiuit Anna, & cantauimus Domino hymnū gratiarum actionis. Exul

tauit cor meum in Domino, & exaltatum eſt cornu meum in Deo meo; non eſt enim Sanctus, ſicut Dominus, & non eſt fortis, ſicut Deus noſter, Dominus mortificat, & viuificat, deducit ad inferos & reducit, ſuſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem. Et exilijt Dauid, & percutiebat in organis armigatis, & ſaltauit totis viribus ante Dominum. Et egreſſæ mulieres cantantes, chorosq; ducentes in tympanis lætitiæ & in ſyſtris. Egreſſa quoque eſt mulier & cōuocauit amicas, & vicinas dicens, Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdideram: & facta eſt omnium lætitia magna nimis. Et præcurrens Humilitas, in tertiam cuſtodiam: præfectum Regij Conclauis nomine Charitatem euocauit. Ille vero nō quærens, quæ ſua ſunt, non cogitans malum, non gaudens ſuper iniquitate, ſed cōgaudens veritati, totus patiens, totus benignus, è Regis Conclaui exiliens, cecidit ſuper collum meum & oſculatus eſt me, dicens ad circumſtantes: Dominus dirigat corda veſtra in charitate Dei, & patientia Chriſti. Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat. Ego vero gaudens & lætus: Viuit Dominus, & viuit anima

ma tua, quia non derelinquam te: & factus eſt in me quaſi ſpiritus duplex: & quærebam vbi eſſet, quem diligit anima mea. Ille verò Regiæ domus Præfecto nunciauit, qui vocatur Miſericordia: quod qui mortuus erat reuixit, & qui perierat inuentus eſt. Miſericordia vero nunciauit collegæ, & ſocio ſuo Iuſtitię, & acceſſerunt ad me dicentes. Benedicat tibi Dominus & cuſtodiat te: Oſtendat faciem ſuam tibi, & miſereatur tui. Conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem. Ingredere in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi: & ad manum ducentes in Regis Conclaue introduxerunt. Ego verò ſtupens in viſione glorię, & magnificentiæ ſummi Regis, cecidi in faciem meam, & adoraui Regem dicens: Rex in æternum viue. Tu es A & Ω principium & finis, qui eſt, qui erat, & qui venturus eſt omnipotens. Tibi gloria, & imperium in ſæcula ſæculorum. Confitebor tibi quia terribiliter magnificatus es. Omnia in ſapientia feciſti: quia vera & iuſta iudicia tua Domine. Cōfirma hoc quod operatus es in me.

Et audiui vocem magnam de Throno dicentem verba fidelisſima & vera. Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis. Qui

vicerit poſſidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Et addidit dicens. Ecce ſanus factus es. Vade, & amplius noli peccare. Et ſtatim facta eſt, multitudo militiæ cœleſtis, laudantium Deum & dicentium. Gloria in altiſsimis Deo, & in terra pax hominibus, bonæ voluntatis. Ego verò, cum dilatatum eſſet in me, cor meum, & impleta eſſet anima mea gaudio & lætitia, quoniam priora tranſierunt: locutus ſum Domino verba carminis huius in die, in qua liberauit me de manu perſequentis, & de manu mortis, & de manu doloris; & dixi.

Audite hęc omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis terram.
Quique terrigenæ, & filij hominum, ſimul in vnum diues, & pauper.
Os meum loquetur miſericordiam, & lingua mea narrabit iuditium.
Miſericordias Domini in æternum cantabo, in generationem & generationem.
Magnus Dominus & magna virtus, & miſericordiæ eius non eſt numerus.
Quia viſitauit in virga iniquitates nr̃as, & in verberibus peccata noſtra.
Congregauit ſuper nos mala, & ſagittas ſuas, compleuit in nobis.

Caſtigans caſtigauit nos in furore ſuo, & morti non tradidit nos.
Neque in finem oblitus eſt noſtri: nec faciem ſuam in finem auertit.
Nec longè receſsit in opportunitatibus, in tribulatione, nec repulit in ſempiternum Dominus.
Oſtendit mihi tribulationes multas & malas, & conuerſus viuificauit me.
Eduxit in latitudinẽ, & ſaluũ me fecit, conuerſus eſt furor eius, & cõſolatus eſt me.
Miſericordia Domini, quia conſumpti nõ ſumus quoniam in æternum, miſericordia eius.
Ego enim abominabilis, & inutilis homo, bibebam quaſi aquam iniquitatem.
Timor Domini receſsit à me quæ deſiderabant oculi mei, non negaui eis.
Nec prohibui cor meum ab omni iucunditate, & oblectatur in his, quæ deſiderabam.
Vtebar creatura tanquã in iuuentute, vino præcioſo, & pane delicato paſcebar.
Non fuit vita mea in cogitatione victus, cibis alienis alebam animam meam.
Et operuerat faciem meam craſsitudo, de lateribus meis aruina dependebat.
Cupiditates meæ, quaſi rota carri, fue-

runt, & quaſi axis verſatilis cogitationes meæ.

Anima mea quodcunque voluit fecit, carnem, & mundum dilexit.

Subuerſum eſt cor meum in ſemetipſo, os Domini ad vindictam prouocaui.

Marceſcebat in memetipſo anima mea: & tu parabas mihi dies affectionis.

Congregabas ſuper nos mala, & neſciebã, ſagittas tuas parabas in eis.

Inebriabas ſagittas tuas ſanguine, gladius tuus acuebatur ad deuorandas carnes noſtras.

Nam qui deliquit in conſpectu eius qui fecit eum, incidet in manus medici.

Et dediſti mihi cogitare iuſtum iudicium tuum, iram, furorem, mortem, & infernum.

Ideo ſæpe in me conuerſus fui plorans, & oculus meus deducebat aquas.

Et tu quoque conuerſus viuificaſti me decorem poſuiſti, & circũdediſti lætitia.

Suſcitaſti à terra inopem, & de ſtercore erexiſti pauperem.

Collocaſti me cũ Principibus populi tui: in conſilio magnatorum poſuiſti.

In terra alienigenarum gentium habitabã in conſpectu præſidis tui apparebam.

Inter imperãtes populo viuebam: ſanctiſſima verba plebi tui nuntiabam.

Et iterum vt canis ad vomitum reuertebar, & volutabar in volutabro luti.

Et maledictus factus ſum apud te, quia dixi bonus eſt Dominus : & in ſpem veniæ peccaui.

Et exarſit in ira furor tuus, & confirmatus eſt, & induxiſti ſuper me amaritudines.

Extẽdiſti in furore dexteram tuam, & tetigiſti omnia quæ poſſidebam.

Et tetigiſti os meum, & carnem meam dolorem ad dolorem addidiſti.

Et tu Deus magnus vincens ſcientiam noſtrã: quis ſcrutari poterit conſilia eius.

Eleuaſti me ò cuſtos hominum, & quaſi ſuper ventum ponens, eliſiſti me.

Miſiſti contra me calumniam, & mendacium, oppreſſus ſum violentia, nec habui qui liberaret me.

Irruerunt in mẽ falſi teſtes, inuaſerũt ſubſtantiam, & tulerunt eam Satrapæ.

Dixerunt, circumueniamus illum; quia inutilis eſt nobis præſentia eius.

Grauis eſt nobis hic alienigena, contumelia vexemus, & opprimamus.

Victum & amictum abſtulerũt, in ſterquilinium proiecerunt me.

Hæc fecerunt, & ecce Dominus miſit manum ſuam tetigit os meum, & cutem, & carnem.
Percuſsit me febri & frigore, ardore, & æſtu nimio conſumpſit me.
Dolores inferni circũdedit carni meæ, feruens, & fremens, ſorbebam mortem.
Dies diem dolore ſuperabat,& iterum lux lucem, & menſis menſem.
Gemens æſtuabam in lectulo, apertæ mihi fuerunt portæ mortis, & oſtia tenebroſa vidimus.
Appropinquabat corruptioni anima mea repleta eſt amaritudine, inebrieta eſt abſynthio.
Et abominabilis factus eſt panis aĩæ meæ, & cibos deſiderabiles horrebam.
Antequam comederem ſuſpirabam, & cibus omnis olla colloquintidis erat.
Vinum non lætificabat me, nec panis confortabat cor meum.
Quaſi putredo ſic conſumebar,& quaſi veſtimentum, quod comeditur à tinea.
Non conſolabatur me lectulus meus, nec releuabar à dolore in ſtratu meo.
Si iacebam dixi, quando conſurgã,& exurgens lectum deſiderabam.
Replebar tota die doloribus, vſque ad tenebras

nebras, noctes laborioſas numerauiſti.
Multa ſtultè locuta ſunt labia mea verba
noſtra diſciplinam non ſonabant.
Loquebar quod ratio non ſuggerebat, cogitationes
diſsipatæ loquebantur, &
errabant.
Dixi in dolore, ſi flagellat, occidat ſemel
& non ſemper de pænis meis rideat.
Non enim fuit fortitudo mea vt ſuſtinerē,
nec caro mea, ænnea vt patienter agemirem.
Deſtruxeras me vndique Domine, & peribam,
& quaſi euulſæ arbori, abſtuleras
ſpem meam.
Oppreſsit me dolor meus valde, & in nihilum
redacti ſunt omnes artus mei.
Veruntamen non vſque ad cōſumationem
meam emiſiſti manum tuam.
Dixiſti. Miſerebor hominis, liberabo eū,
vt non deſcendat in corruptionem.
Videbant amici quod morti tradebas me,
vbi conſtituta eſt domus omni viuenti.
Et conſolabuntur me verbis pacificis, ſuper
omni malo, quod intulit mihi Dominus.
Dixerunt, In tua infirmitate. Ne deſpicias
te ipſum, ſed ora Dominum, & da locū
medico.

Etenim Dominus creauit illum, non diſcedat à te, quia opera eius ſunt neceſſaria.
Altiſſimus creauit de terra medicinam, & vir prudens, non abhorrebit eam.
Venerunt, & dixerunt honorabiles medici. Non reuertetur oculus eius, vt videat bona.
Nec reuertetur vltra in domum ſuam, neque videbit faciem populi ſui.
Sederunt & obſtupuerunt, videbant enim eſſe dolorem vehementem.
Sagittas Domini in me viderunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum.
Auulſa erat de tabernaculis noſtris, omnis fiducia, calcabat ſup me quaſi Rex interitus.
Et tu Domine audiebas cum ingemiſcebam. Dixi, Venit finis meus; & ſpes mea perijt.
Et dixi, peccaui Domine, & vere deliqui, & vt eram dignus, adhuc non recepi.
Surgam, & ibo ad patrem meum, confitebor illi in amaritudine animæ meæ.
Pater peccaui in cœlum & coram te, iam non ſum dignus vocari filius tuus.
Confeſſus ſum tibi peccata mea, ſententiam puram, loquebantur labia mea.

Dixit enim ſeruus tuus: Ne demoreris in mœrore impiorum: ſed ante mortem confitere.

A mortuo non quaſi nil perit confeſsio, viuus & ſanus confitere, & laudabis Dominum.

Quia ſi abiecit forte & miſerebitur, quoniã non eſt numerus miſericordiæ eius.

Deus autem noſter locum dedit pœnitentiæ; vtinam eà non abutamur in ſuperbiam.

Et veniſti Domine ſub tectum meum non eram dignus, & pane Angelorum cibaſti animam meam.

Et deficiebant præ lachrymis oculi mei, conturbabantur in me viſcera mea.

Vocati præsbyteri orabant ſuper me, clamabant ad Dñm, & non exaudiebat.

Sacerdos ſeruus tuus vnxit me oleo ſanctificationis, viatico cœleſti donauit me.

Et propoſuit aſtantibus fiduciam dicens, cùm ſe conſumptum putauerit, orietur vt lucifer.

Educet eum Dominus è tenebris, & producet in lucem vmbram mortis.

Attamen caro mea dolebat, latera mea, & nerui mei ſoluebantur.

Sed inſpiratio omnipotētis dedit medicis intelligentiam, erudiens illos inſpirauit diſciplinam, & amorem.

Sicut figulus ad opus ſuum ſolliciti ſedebant, conuertens pedibus ſuis rotam.

Ita fuit amor illorum in ſollicitudine, innumera fuit contentio eorum.

Vnguentarius fecit pigmēta, & vnctiones confecit ſanitatis.

Cataplaſmauit de maſſa butyri, ſuper vulnera mea potauit me margarita, & lapide prætioſo.

Humeri mei aiunctura ſuaca cadebant, brachia cum pedibus ſaniem mittebāt.

Induta eſt caro mea putredine: cutis mea arruit, & contracta eſt.

Dedit mihi deficientes oculos, & animam conſumptam mœrore, & erat vita mea quaſi pendens ante me.

Timebam nocte & die, & non credens vitæ meę, mane dicebam quis mihi det veſperum, & veſpere quis mihi det mane.

Vetuſtam fecit Dominus pellem meā, aſſimilatus ſum fauillæ & cineri.

Cutis mea denigrata eſt ſuper me, & oſſa mea aruerunt prę caumatę.

Principes noti, & amici veniebant, obſidebant in gyro lectulum meum.

Venie-

Veniebant, & ſtupebant, & ceſſabant loqui, digitum ſupponebant ori ſuo.
Dicentes, Deus proiecit eum, & non homo, & eleuantes oculos non cognoſcebant me.
Sedebat Princeps Battor: quaſi Rex circumſtante exercitu, cibum apponebat ori meo, & conſolabatur me.
Videbat mortem in venis, & oſſibus meis, dixit: Nequaquam iam vltra viuet; & lugebat.
Et vidi, quod melior eſt vicinus iuxta, quã frater procul.
Die ac nocte oratio fundebatur ſuper me, obmutuit os meum, & non loquebar verbum.
Defecerant oculi mei, cor meum & nerui mei quieſcebant; relinquerant me omnia ſigna vitæ.
Dixerunt qui viderũt, reſiduum annorum meorum venit, non videbit amplius in terra viuentium.
De mane vſque ad veſperam finiet illum Dominus, à mane vſq; ad veſperum obſeruabant hallitum meum.
Præciſa videbatur velut à texẽte vita mea, vita ſpiritus mei deficiebat.
Sed anima mea tibi viuebat. Dixi in cor-

de meo. In manus tuas commendo ſpiritum meum.
Planctum magnum fecerũt ſuper me, preſbyteri commendabant animam tibi Deus.
Moriebar & non eram mortuus, mortuus eram, & adhuc viuebam.
Eſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum, factus ſum ſicut homo ſine adiutorio.
Medici tamen laborabant in ſollicitudine, cibos ingerebant gutturi meo.
Vermes applicuerunt: venas ſecuerunt, vſque ad oſſa pedes, & manus igneuſſerunt.
Et tu Domine in interitu meo ridebas, ſicut in carcere per quinque dies clauſeras ſpiritum meum.
Vnuſquiſque in conſilio ſuo errauerat, ſapientia & ſcientia medici defecerat.
Vſque ad fundum ſoporis calicis biberã, potaſti me morte vſque ad fæces.
Sed ecce anima tua ò miſerator, & miſericors Domine, quodcunque voluit mecum hoc fecit.
Tentaſti me, & percuſſiſti me, rem, Regé, & vitam ademiſti mihi.
Repuliſti, deſtruxiſti, & recepiſti, iratus

es nobis, & miſertus es nobis.
Ego enim poſt caumata euigilaui, & quaſi qui colligit acinos poſt vindemiatores.
Vocaui ſeruos meos, & reſponderunt mihi, motus omnes labiorum notauerunt.
Verbis meis nil addere audebant, ſed obſeruabant eloquium meum.
Dixi fac hoc, & faciebant, eas, & ibant, veni & veniebant.
Cum bona voluntate ſeruiebant, cum timore & tremore in ſimplicitate cordis.
Si clamabam vim patiens, ſtatim audiebant, vociferabam, & accurrebant.
Da illis Domine ſecundum voluntatem illorum in me, redde retributionem illis.
Nam qui ſeruat ficum, comedet fructus eius, & qui cuſtos eſt Domini ſui, glorificabitur.
Iam & ipſi dixerant, Dedit eum Dominus in manum, de qua non poterit ſurgere.
Multi clamauerunt ad te pro me Domine, da illi auxilium de tribulatione, quia vana ſalus hominis.
Adhuc loquebantur, & tu dixiſti: Nunc conſurgam, nunc exaltabor, nunc ſubleuabor.

Dixiſti. Ego ſum, ego ſum, & non eſt præter me ſaluator.

Extendens cœlos, & ſtabiliens terram, & nullus mecum.

Propter nomen meum, longe faciam furorem meum, & laude mea infrenabo te ne intereas.

Propter me, propter me fatiam, & gloriã meam alteri non dabo.

Audiui orationem ſeruorum meorum, & vidi lachrymas tuas, ecce adiiciã dies ſuper dies tuos.

Conuertam ſapientes retrorſum, & ſcientiam medicorum ſtultam faciam.

Eleuare, eleuare, confortare & conſurge, qui bibiſti de manu Domini calicem iræ eius.

Exurge & induere veſtimento ſalutis, indumento ſanitatis circumdabo te.

Sicut dixiſti Domine, ita factum eſt, vt notam faceres filijs hominum potentiam tuam.

Sicut fuit voluntas tua in cœlo, ita factum eſt, liberaſti animam meam ne pergeret in interitum.

Cecideram & non collidebar, quia tu manum ſuppoſuiſti, & quis reſiſtet ei.

Spiritus meus attenuatus erat, dies mei bre-

breuiabantur, & ſolum mihi ſupererat ſepulchrum.

Putredini dixi, pater meus es, mater mea, & ſoror mea vermibus.

Elegiſti mihi Domine dare vitam, & non mortem, vitam quam non habebã reddidiſti.

Et poſuiſti me Domine in ſignum cui dicetur. Perierat, & inuentus eſt: mortuus erat, & reuixit.

Menſe tandem octauo reſpiraui, reſurrexi, & adhuc ſum tecum.

Mirabilis facta eſt potentia tua in me, miſerator & miſericors Dominus, & quis ſimilis tibi.

Magnificatus es ò Domine vehementer. Domine Deus miſericordia tua in ſæculum ſæculi.

Benedictus es Domine qui facis mirabilia ſolus, & benedictum nomen tuum in ſecula, fiat fiat.

Cantabo tibi in Pſalmis Domine, pſallam Deo meo quam diu fuero.

Tibi dicit cor meum, Si bona ſuſcepimus, mala autem quare non ſuſtineamus.

Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit ita factum eſt, ſit nomen Domini benedictum.

Iu-

G 3

Iucundūm ſit tibi ò Domine eloquiũ meũ, vitulos labiorum meorum ne deſpicias.

Benigne fac in bona volũtate animę meę, vt ædificentur muri vitæ meæ.

Tunc acceptabis ſacrificium oblationis, & holocauſti, tunc imponam ſuper altare tuum agnum ſine macula.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto. Sicut erat in principio, & nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

F I N I S.

COLLEGII NEAP. SOCIETATIS IESV.

AD ILLVSTRISSIMVM STANISLAVM RESCIVM *POLONORVM LEGATVM.*

DVM tua condecorat noſtrum præſentia limen
Splendet & aucta tuo, lumine noſtra domus;
Patres pulchra tibi certant tua dieere facta
Quaſque queunt cupido è pectore promere opes.
Succumbunt vires, cadit irritus, & labor omnis,
Nec tanto aſſurgunt, carmina digna viro

RESCI, ſi meritis æquari carmina debent
Arguta Aligerum, lingua vocāda chori.

AD EVNDEM.

PANDERE ſacrarum ſeu te iuuat abdita rerum
Seu Sophiæ argutis inuigilaſſe notis.
Seu gaudes callere obitus, ſeu ſyderis ortus
Seu vaga Apollineis cōdere verba modis.
Seu latiæ præſtat, Graiæ ſeu quærere linguæ
Flumina, ſeu priſcū geſta ſuperba Ducū.
Seu ruis in noſtros calamo generoſior hoſtes,
Qui fera mordaci prælia dente cient.
Omnia ſuccedunt: cunctis te dotibus auxit
Natura, in titulos ambitioſa tuos.
Hinc procul eſte Sophi, procul eſte Haliconis alumni,
Quicquid habent oēs, oīa ſolus habes.

ΕΙ'Σ ΤΟ'Ν ΛΑΜΠΡΟ'ΤΑΤΟΝ ΚΑΙ

θεοσεβέστατον ἄνδρα τῆς ἐγκυκλίου παιδείας ὄντως θησαυρὸν κύριον Στανίσλαον τ̃ Ρέσκιον τοῦ τῆς Πολωνίας Βασιλέως Λήγατον ἀξιοπιςότατον.

ΟΠΛΑ φέρεις κάλαμον, καὶ χάρτην, καὶ μέλαν ὑγρὸν,
Οἷσιν ἀκοντίζεις αἱρετικῶν τὸ γένος:
Σπεῦδε γράφων, κεῖνοι μᾶλλον τρομέουσι βελέμνοις
Περσᾶν, ἢ Σκυθῶν, ταῦτα τὰ τοξάρια.

ΠΡΟ'Σ ΤΟ'Ν ΛΑΜΠΡΟ'ΤΑΤΟΝ,

καὶ σοφώτατον Στανίσλαον τὸν Ρέσκιον τοῦ τῆς Πολωνίας Βασιλέως Λήγατον:-

ΔΗΜΗ'ΤΗΡ πολλοὶ, ψευδῶς τάχα, τοῦτο λέγουσιν,
Πεινῶσ' ὅτι φίλον σῖτον ἔδωκε βροτοῖς.
Αὐτὸς δ' ἀνθρώπων ψυχαῖς ὅτι καρποφορήσαις
Τοῦτο σαφῶς δηλοῖ δεσμὶς ἡ ἀςαχύων.
Ἡ ἀρετὴ, σοφία τ' ἦν καρπὸς σός. τί δὲ μεῖζον
Ἔςι, τροφὴν ψυχαῖς, ἢ δέμασιν φορέειν;

IN LIBROS, ET SCRIPTA EIVSDEM.

In vitam Hoſij Cardinalis.

HEROIS magni laudes & fortia facta
Deſcripſit lepida ſedulus arte liber.
Sed mores HOSII melius verumq; laborem
Finxiſti RESCI, moribus ante tuis.
Cuncta STANISLAO ſimilis, nomenq; fideſq;
Nec potis eſt, maneat dum tibi vita, mori.
At tu magna raſers memores in nomina chartas
Poſt cineres etiam viuat vt ille tuos.

IN ADMONITIONEM POLONICAM.

Ad Varſauienſes.

DVX animos acuit generoſæ pubis in hoſtes
Armaq; in armatos, hæc gerit, ille regit.
Munit ab inſidijs tacita ſub nocte luporum
Peruigil, inducto tegmine, paſtor oues.
Tabificos morbus totos dum colligit artus
Optatæ medicus comparat artis opem.
Curio ſublimi depellit voce prophanos
Nec ſinit obſcænas lædere ſacra manus.
Rauciſonos coro vndarum miſcente tumultus
Monſtrat inexpertis nauta ſalutis iter.

Patris

Patris in amplexu natorum cura tenetur
Pro quibus eſt gratum viuere, dulce mori.
Qui facit hæc igitur vobis eſt R E S C I V S *vnus*
Dux, paſtor, medicus, curio, nauta, pater.

IN SPONGIAM PRO SOCIETATE IESV.

I*V* R A *mihi, nomenq; parens effinxit* I E S V S
Impius euomuit, tetra venena furor.
Comprimis has, R E S C I, *furias, & me mihi reddis*
Haud ſeruaſſe fuit, quam poſuiſſe minus.

IN MINISTROMACHIAM.

O *Quæ tartarea diros à ſede Miniſtros*
Permetuis, iam nunc exue Roma metũ,
Vna vicem manus vlta tuam eſt, ac obruit armis
R E S C I V S, *infandum, quæ tulit ipſe gregem.*
Aſpicies miſeram per mutua vulnera cladem
Dum ruit hic, ſternit, dum ferit ille cadit.
Ne viles animæ macularent ſanguine dextram
Vltoris, telis interiere ſuis.

IN PARAPHRASIM SEPTEM PSALMORVM.

T R I S T I A *quæ cecinit Ieſſaeus carmina vates*

Fracta

Fracta magis gemitu, quam ſociata modis.
Complerunt querulis reſonantia vocibus antra
Et potuere ſuo frangere ſaxa ſono.
Nunc nimio vix vox queſtu ſe languida fundit
Vixq́; manus lento verbere tangit ebur.
Tu liquidis, RESCI, *voces has vocibus auges*
Vt ſurda quamuis impius aure bibat.
Sontibus innocuos queſtus, ſed queſtibus addens
Efficis, vt vox, quæ luxerat antè, canat.

IN SERMONE DE SACERDOTIO.

IPSA *tuum miratur opus natura Sacerdos,*
Ars ſtupet, exhorret tartarus, aſtra colunt.
Et tua cum pietas ſecum ſua munera voluit
Diſtrahitur curis, hinc auet, inde pauet.
Formidat; ſuperos cum contemplatur honores,
Et cupit ad terras cum trahit ore Deum.
Quid faciet, meriti cum tanti præmia creſcent
Impedietq́; ſacrum, rubra tiara caput.

IN ATHEISMOS ET PHALARISMOS.

EFFERA *vis, ſcelerata manus, veſana libido*
Sæuum cor, dirum virus, acerbe furor.
Immitis rabies, atrox mens, ira cruenta,

Exe-

Execranda lues, trux ſitis, atra fames.
Inſectare, feri, tenta, freme, perde, trucida,
Vre, ſeca, bacchare, infice, ſuge, vora.
Intenta maledicta minas, conuitia, probra,
Vincula, flagra, rotas, mõſtra, venena, cruces.
Contemnit tua tela fides. Quid robore poſſit
Si pia tot vires, frangere lingua poteſt.

IN PIA PROGIMNASMATA.

VIS agit Herculeã, ſi deſit pugna, palæſtrã,
Maius & obiecto robore, robur habet.
Siue tenet belli rabies, ſeu detonet ardor,
Arma foris vibrat, fulminat arma domi.
Aut domat hoſtiles vires, aut ſternit amicas
Ac validum Martis ſponte laceſſit opus.
Sic tua perpetuò RESCI, *certamine virtus*
Se ſtimulans, vires ſemper in arma nouat.
Quamq; parit reliquis pugna ac victoria palmam
Hanc non tantum illi pugna palæſtra parit.

IN LIBRVM EPISTOLARVM.

SCRIBENTIS *mores effingit epiſtola, qualis*
Eſt animus, tales explicat illa notas.
Virtus an vitium hoc lateat ſi fortè libello
Neſcis, aſpicæ quæ nomina fronte gerat.
Aut alta ſecum cæleſtia mente volutat
RESCIVS, *aut ſoluit vocibus ora pijs.*

IN STEMMA EIVSDEM.

SPICA tuas laudes, ſub acutis texit ariſtis,
Illinc ne raperent inuida roſtra dapem.
Sed fuit hoc olim, nunc cum tua gloria vero
Sit minor è ſpica, ſi libet arma mete.
Scilicet exhibitos, qui iam ſuper extat honores
Inuidiæ fruſtra vilia tela timet.

IN NOMEN EIVSDEM ANAGRAMMATISMI.

Ars ſalus ſcientis.

NON omnis ars ſcientis eſt ipſi ſalus
Si prauum in vſum torſerit.
Sed RESCIO qui vertit in bonum, SALVS
Scientis Ars eſt maxima.

RECTVS AN VIS LASSIS.

ERIGERE abiectos quiſquis cupit ilicet illè
Vt queat hoc fungi munere rectus eat.
STANISLAVS amat vim RESCIVS addere laſſis
Et facit æterna, quod parat auctus ope.
Hunc igitur qui voce cies, ſi noueris addes
AN RECTVS LASSIS VIS mage fortis erit.

LAVS SANCTIS SERVIS.

MAEONIDES canit Aeaciden, ſed fabula miſta

In dubium potuit fortè vocare fidem.

LAVS SANCTIS SERVIS *docta eſt tua pagina* RESCI

Hic amor, hic fulſit non ſimulata fides,

SCIENS VSVS ALTARIS.

SVNT *qui ſcientes multa ſe iuſtè viros*
Eſſe eruditos clamitant.

VSVS SCIENS ALTARIS *addit* RESCIVS
Satis hoc ſuperq; ſit mihi.

CLARVS IN IESVITAS.

IESVITAS *clarus in ſuos ope,*
Sermone, mente, pagina.

SAL SVSCITANS VIRES.

MVSAS *ſopitas ſuſcitauit* RESCIVS
Proinde dein SAL SVSCITANS VIRES *erit.*

DE EODEM IOANNIS FAELI-
cis Herborti de Fulſtin,
Equitis Poloni.

SANIS RECTA SALVS.

NEC *ventos medio in mari furentes*
Nec nudus timeo hoſtium cateruas
Solus in Lybia Lydiaq; toſta
Ceſio veniam obuius Leoni.
SANIS RECTA SALVS, *quietus omni*
Viuit terra animus, piusq; bonusq;
Ignarusq; doli, malæq; fraudis.

Laus Deo, & Virgini Matri Mariæ.

Errata ſic corrige.

Nu. 4.	Ver. 2.	pro ſecurè	ſecurum
Nu. 14.	Ver. 6.	pro curas	iuras
Nu. 15.	Ver. 24	pro factibus	faſcibus
Nu. 19.	Ver. 22	pro quo	quod
Nu. 20.	Ver. 7.	pro menſe	mens
Nu. 42.	Ver. 10	pro nomen	omen
Nu. 43.	Ver. 5.	pro Auguſtinus	Ambroſius
Ibid.	Ver. 11	pro ſua	ſui
Nu. 44.	Ver. 16.	dele	de
Ibid.	Ver. 17	antè æmulis,	adde de
49.	Ver. pe.	pro arcem	artem
53.	Ver. 7.	poſt tamen, adde,	& animo
Ibid.	Ver. 10	dele	animo
60.	Ver. 1.	pro reptta	reputa
62.	Ver. 26	pro perturbantur	perturbabuntur
75.	Ver. 3.	pro Magiſtum	Magiſtrum
99.	Ver. pe.	pro Flerendum	flere dum
108.	Ver. 9	dele	lumen
109.	Ver. 2	pro num	nunc
Ibid.	Ver. 14	pro ſtationem	ſtatione
Ibid.		pro amiſerit	emiſerit
113.	Ver. 7.	pro Academio	Academico
Ibid.	Ver. 20	pro laboris	labris
117.	Ver. 5	pro ambetio	ambitio
123.	Ver. 2	pro herba	herbam
Ibid.	Ver. 25	dele	ſemper
Nu. 125.	Ver. 2.	pro aſſiſtens	aſſiſtentes
Ibid.	Ver. 19	pro poæceptor	præceptor
Nu. 127.	Ver. 6.	pro egeſtate	egeſtati
Ibid.	Ver. 7.	pro iugulis	iugulis
Ibid.	Ver. 9.	pro virtutes	virtutis
Ibid.	Ver. 18	pro interfueret	interfuerit
Nu. 128.	Ver. 23	pro alterum	alter alterum

ROMA
EMANUELE

132. Ver. 8.	pro	vitia	vita
138. Ver. 20	pro	martyrium	martyrum
Ibid. Ver. 22	pro	flamans	flammas
Nu. 139. Ver. pe.	pro	vita	vitam
146. Ver. 13	pro	quum	quin
153. Ver. 13	pro	publice	publicæ
160. Ver. 26	pro	me	ne
165. Ver. 13	pro	Magiſtrarum	Magiſtratum
166. Ver. 19	pro	depoſuiſſet	merſiſſet
Ibid. Ver. 22	pro	Liſmanius	Liſmaninus
167. Ver. 2.	pro	partibui	partibus
169. Ver. pe.	pro	Ambroſis	Ambroſios
173. Ver. 3.	pro	vaſtom	Vaſtum
179. Ver. 18.	pro	intixerit	intinxerit.
Ibid. Ver. 24	pro	Catgedris	Cathedris
Nu. 181. Ver. 3.	pro	Galuben	Glauben
189. Ver. 14	pro	libris	libri
Ibid. Ver. 22	pro	ſuis	ſui
190. Ver. 19	pro	iuſta	inſta
192. Ver. vl.	pro	ſemones	ſermones
196. Ver. 22	pro	neleritate	celeritate
197. Ver. 22	pro	dileritate	liberalitate
204. Ver. 15	pro	tuam	turam
Ibid. Ver. 17	pro	clariſſimorum	claſſicorum
Ibid. Ver. 18	pro	liter	litui
Nu. 205. Ver. 8.	pro	vlncere	vincere
212. Ver. 8.	pro	erudienda	erudiendæ
214. Ver. 14	pro	Hetruci	Hetruſci
218. Ver. 7.		dele	ri
Ibid. Ver. vlt.	pro	ſæpè	ipſe
220. Ver. 12	pro	pauciores,	dele quæ
Ibid. Ver. 24	pro	hauriemus	hauriremus
223. Ver. 14	pro	ingenius	ingenuis
228. Ver. 19	pro	mentes	mentis
233. ver. 20	pro	inueire	inuenire

315.	Ver.21	pro	ſpiulis	ſpiulis
Ibid.	Ver.19	pro	fetulantes	fetulentas
328.	Ver.pe.	pro	togatullos	togatulos
329.	Ver.16	pro	commodionem	commodiorem
333.	Ver.25	pro	imminebit	imminebat
334.	Ver 2	pro	fortiſſimum	fortiſſimus
340.	Ver.14	pro	agentium	egentium
344.	Ver.3	pro	Arago.	Aragoniæ
346	Ver.vl.	pro	corpores	corporis
349.	Ver.15	pro	Senatotum	Senatorum
352.	Ver.1	pro	Opalenſki	Opalinſki
354.	Ver.1	pro	inuidiorum	inuidorum
355.	Ver.6	pro	tibi	pone in
356.	Ver.12	pro	Huſtlæ	Huſſitæ
357.	Ver.12	pro	moderata	circumſpectâ
359.	Ver.9	pro	præcipuo	præcipuè
360.	Ver.9	pro	mereres	mereris
363.	Ver.5	pro	inulſa	mulſa
Ibid.	Ver.6	pro	nutes	nuces
370.	Ver.8	pro	Battoris	Battori
375.	Ver 11	pro	his	hic
376.	Ver.15	pro	inodoſum	in nodoſum
377.	Ver.1	pro	noſter	pone Gotthus
382.	Ver.7	pro	tene	tenes.
387.	Ver.pe.	pro	perſcribere	proſcribere
389.	Ver.13	pro	collocatui	collocauit
391.	Ver.15	pro	ſuperaſſe	ſuper eſſe
394.	Ver.19	pro	animæ	anime
395.	Ver.4	pro	quam	qua
367.	Ver.13	pro	naſcunt	naſcuntur
Ibid.	Ver.17	pro	propter ætates	præter ætatis
398.	Ver.vl.	pro	Galliæ	Gallia
406.	Ver.11	pro	perfecerim	profecerim
Ibid.	Ver.4	pro	admoueri	admoueri
409.	Ver.20	pro	præfixiſte	præfixiſti

234.	Ver. 20	pro	cenſeo, adde, vt Vulcano litent	
235.	Ver. 3.	pro	obſtruſeris	obtruſeris
Ibid.	Ver. 19	pro	flouem	florem
244.	Ver. vl.	pro	ſalum	ſalutem
247.	Ver. 4.	pro	extare	exarare
Nu. 248.	Ver. 1.	pro	tabules	tabulis
254.	Ver. 25	pro	quieem	quidem
256.	Ver. 6.	pro	tuplex	triplex
258	Ver. 16.	pro	fanais	facies
Ibid.	Ver. 24.	pro	venerationem	venationem
260.	Ver. 22	pro	Sybaritiras	Sybariticas
264.	Ver. vl.	pro	protacius	procaciùs
268.	Ver. 12	pro	parcus	parciùs
272	Ver. 3.	pro	Ghorgius	Georgius
274.	Ver. 19	pro	Romani	Romam
275.	Ver. 23	pro	veſtibus	vectibus
276.	Ver. 12	pro	Aream, Sancti Petri vocant	
277.	Ver. 8.	pro	ſuam	ſua
278.	Ver. 3.	pro	inritante	imitante
Ibid.	Ver. 13	pro	arſificium	artificum
Ibid.	Ver. 26.	pro	tuorum	torum
280.	Ver. 10	pro	autem	adde tam
284.	Ver. 18	pro	illi	adde ſuæ
Ibid.	Ver. 25.	pro	ſeueniſſimè	ſeueriſſimè
285.	Ver. 7.	pro	Torandem	Iornandem
Ibid.	Ver. 14	pro	tuas	tutas
Ibid.	Ver. 17	pro	calcum	calcem
286.	Ver. 16	pro	Tornandes	Iornandes
290.	Ver. 10	pro	mollis	nullis
301.	Ver. 23	pro	ſaltarouos	ſaltatorios
302.	Ver. 6.	pro	Pouodouico	Pouodouio
309.	Ver. 2.	pro	tranſmaria	tranſmarina
Ibid.	Ver. 5.	pro	pſaltris	pſaltriis
312.	Ver. 12	pro	calles	callos
314.	Ver. 7.	pro	dieit	dicit

410. Ver.15	pro	fæditas	fætidas
411. Ver.24	pro	laboraret	laboret
413. Ver.pe.	pro	exiſtimandi	exiſtimaui
Ibid.	pro	oculos	oculis, dele meis
415. Ver.6	pro	vero	viro
Ibid. Ver.7	pro	dele	enim
416. Ver.vl.	pro	quod adde	ſimile
425. Ver.24	pro	Mellorum	melleorum
426. Ver.10	pro	pequones	pepones
Ibid. Ver.16	pro	congruum	congrum
Ibid. Ver. 17	pro	Antrocides	Androcides
430. Ver. 16	pro	Fægrei	Flegrei
Ibid. Ver.19	pro	Tuncariæ	Iuncariæ
435. Ver.4	pro	proxima	proximam
430. Ver.17	poſt	Abdi. adde.	Regis
438. Ver.17	pro	cum	eum
439. Ver.18		dele.	Sed
Ibid. Ver.1.	dele	dummodo vel in limine ſedem.	
Ibid. Ver.10	pro	quibus	quidem
443. Ver.3.	pro	garro	garrio
Ibid. Ver.pe.	pro	tua	tuas
444. Ver.1.	pro	aurum	durum
445. Ver.16	pro	ille	illæ
Ibid. Ver.21	pro	prædiſcendus	perdiſcendas
447. Ver.10	pro	oporas	operas
448. Ver.3.	pro	ducatos	ducaeorum
449. Ver.2.	pro	paracticos	practicos
450. Ver. 14	pro	triuemibus	triremibus
Ibid. Ver. 26	pro	mundicare	mendicare
451. Ver.14	pro	miniſtrant	miniſtrat
452. Ver.9.	pro	ducatos	ducati.
453. Ver.8.	pro	voluntatis	volontates
454. Ver. 10	pro	qui	quæ (milliũ
455. Ver.15	pro	400.mila.	quacringentorũ
456. Ver.2.	pro	courepto	concepto

457.	Ver.22	pro	ſuper	ſupra
459.	Ver.6	pro	vt	et
460.	Ver.15	pro	ſtuta	ſtata
467.	Ver.pe.	pro	Cardinalitia	Cardinalitiam
480.	Ver.1	pro	Menti	Benti
491.	Ver.3	pro	à te	ad te
492.	Ver.19	pro	ſoliſq;	ſoliq;
493.	Ver 12	pro	ſua	ſuo
Ibid.	Ver.14	pro	audira	audire
494.	Ver.19	pro	vtrorum	virorum
Ibid.	Ver.10	pro	bona	bonæ
497.	Ver.22	pro	magnis adde	ſemper
498.	Ver.14	pro	duxeris	duxeris
499.	Ver.22	pro	Milſcadis	Milo cadis
500.	Ver.pe.	pro	æternæ	cæteræ
Ibid.	Ver.vl.	pro	confloreat	non floreat
504.	V. 3	pro	patiebantur	paatiebatur
505.	Ver.16	pro	Hereulis	Herculis
506.	Ver.14	pro	at	ad
728.	Ver.5	pro	Clementê viij.	pone Clem.vij.
729.	Ver.15	pro	preparet	præparet

REGESTVM.

¶ ABCDEFGHIKLMNOPQRS
TVXYZ.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk.

A B C D E F G H I.

Omnes ſunt integra folia, præter ¶, & H, quæ ſunt ſemifolij.

Imprimatur. Ardicinvs Biandrà Vic. Gen. Neap.

M. Cherub. Veroñ Auguſt. Theol. Archiepiſc. Neap. vid.

Ex Officina Horatij Saluiani.

NEAPOLI, *Apud Io. Iacobum Carlinum, & Antonium Pacem.* 1594.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE


CONANTIA